

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav etnologie

**Srovnání změn v belúdzské kultuře v Turkmenistánu a na
území historického Belúdzistánu v závislosti na míře
státních zásahů**

**Comparison of changes in Balochi culture in
Turkmenistan and in the territory of historic Balochistan
in the context of state intervention**

Disertační práce

Studijní program: Historické vědy
Studijní obor: Etnologie

Praha 2014

Autorka: Mgr. Pavla Kokaislová
Školitel: PhDr. Jan Pargač, CSc.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

.....

Mgr. Pavla Kokaislová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala svému školiteli PhDr. Janu Pargačovi, CSc. za jeho laskavé vedení a cenné rady při zpracování disertační práce a organizování terénního výzkumu.

Abstrakt

Cílem práce je provést zmapování a porovnání způsobu života Belúdzů žijících od začátku 20. století v Turkmenistánu a na severovýchodě Íránu jako etnická minorita s Belúdzi, kteří žijí jako původní obyvatelstvo na území zahrnujícím část Afghánistánu – afghánský Sístán, íránský Sístán va Belúdzistán a pákistánský Belúdzistán a sledovat kulturní změny (chápáno jako celý způsob života) v souvislosti se státními zásahy na příkladu jednoho etnika (belúdzského).

Belúdzové jako kočovné indoíránské etnikum bez vlastního státu bylo během své etnogeneze ovlivňováno mnoha vnějšími i vnitřními vlivy. Mezi ty zásadní je možné bezesporu počítat politiku říší a změny v politickém uspořádání států, pod které v průběhu dějin Belúdzové spadali. Příslušníci belúdzského etnika žijí v současnosti v mnoha státech na území několika světadílů. Kvůli špatným životním podmínkám, narušení původního způsobu života a za účelem zajištění práce, půdy a pastvin pro dobytek migrovali Belúdzové žijící v oblasti historického Sístánu na začátku 20. století do oblasti dnešního turkmensko-íránského pomezí, odkud někteří odešli do Turkmenistánu a někteří se usadili v severovýchodním Íránu.

Předkládaná práce srovnává způsob života Belúdzů hned po jejich příchodu na nové území s nynějším způsobem života a zabývá se proměnou kultury těchto obou skupin v souvislosti se státními zásahy.

Klíčová slova:

Belúdzové, etnická identita, Turkmenistán, Írán, kulturní změny.

Abstract

The aims of the study are to explore and compare the Balochs' way of life as an ethnic minority in Turkmenistan and north-eastern Iran and as an indigenous population in Afghanistan, Iran and Pakistan since the early 20th century and to study cultural change in the Balochs in the context of state intervention.

The ethnogenesis of the Balochs as a nomadic Indo-Iranian ethnic group without their own state was shaped by many external and internal influences. The most fundamental are changes in the political organization of states which the Balochs experienced throughout history.

Due to poor living conditions, disruption of their original way of life and the need to ensure land and pasture for cattle, some Balochs living in historic Sistan along what is now the Turkmen–Iranian border migrated to Turkmenistan and to north-eastern Iran in the early 20th century.

This thesis compares the Balochs' current way of life and with that after their arrival in new territory and examines the cultural transformation of these two groups in the context of state intervention.

Keywords:

Balochs, ethnic identity, Turkmenistan, Iran, cultural changes.

Úvod

Belúdzové představují kočovné indoíránské etnikum žijící především na území dnešního Íránu, Afghánistánu a Pákistánu. Protože většinu své historie neměli Belúdzové vlastní stát, byli během své etnogeneze výrazně ovlivňováni mnoha vnějšími vlivy. Mezi ty zásadní je možné bezesporu počítat mocenské systémy v říších, pod které v průběhu dějin Belúdzové spadali.

Vzhledem k tomu, že vůdcové belúdzských kmenů přijímali často pod svoji ochranu i cizí kmeny a národy, které s nimi mnohdy asimilovaly, byla belúdzská kultura (*kultura* chápaná v širším smyslu slova *jako způsob života*) vystavována nejen vnějším vlivům ze strany okolních států a politických útvarů, ale i tlakům, které vycházely z vnitřní struktury kmene a soužití s jinými etniky a také pochopitelně neodmyslitelnému přirozenému vývoji celé společnosti.

Během 19. a 20. století probíhala postupná sedentarizace dříve kočovného národa. Tento proces radikálně změnil způsob života, obživy i sociálního uspořádání, jakož i důležitost kmenových vazeb a kmenové hierarchie.

1.1. Výzkumná otázka a cíle práce

Předkládaná práce sleduje souběžně dva cíle:

popisný – autorka se snaží ve své práci popsat a zaznamenat aktuální situaci a rozmístění Belúdzů v současnosti a tyto poznatky srovnat s historickými údaji o Belúdzích.

analytický – hlavním cílem práce je odpovědět na následující výzkumné otázky:

- Jak se měnila belúdzská kultura (kultura chápána jako komplexní soubor kulturních prvků, jako způsob života) a belúdzské tradice v závislosti na míře a typu státních zásahů u Belúdzů především v Íránu a Turkmenistánu?
- Jakým způsobem si turkmenští a íránští Belúdzové udržují svoji etnickou identitu dnes a do jaké míry u nich dochází k asimilaci a překrývání jejich kultury s turkmenskou či íránskou?

Výzkum probíhal především v Turkmenistánu v Maryjské oblasti a v Íránu v provinciích Golestán a Chorásán. Íránský Sístán a Belúdzistán s hlavním městem Zahedánem a pákistánský Belúdzistán s hlavním městem Quettou je pro cizince těžko přístupný a vzhledem k velmi nebezpečné situaci

v oblasti je pobyt v této lokalitě prozatím nemožný. Některé informace ohledně života Belúdzů v Zahedánu, v Afghánistánu a Pákistánu, se podařilo získat od turkmenských Belúdzů, kteří zde mají příbuzné nebo známé. Další zprostředkované informace (pomocí internetu) jsou použity jako doplnění a dokreslení situace na místech, které nemohly být zkoumány přímo.

Sledovat kulturní změny v souvislosti se státními zásahy na příkladu jednoho etnika (belúdzského), které v současnosti žije na území několika států, ale koncem 19. a na začátku 20. století mělo podobné výchozí podmínky, můžeme popisovat na základě několika činitelů, kterými mohou být:

- změna politického uspořádání (např. britská nadvláda na území obývaném Belúdzi v dnešním Íránu a Pákistánu rozložila dosavadní strukturu a fungování belúdzských kmenů; překotné politické změny po vzniku, ale i rozpadu SSSR v Turkmenistánu urychlily zánik kočovného způsobu života).
- změny spojené se státními zásahy, které jsou vedené k rozbití společné etnicity (příklad Turkmenistánu – ve 30. letech 20. století násilné přetrhávání kmenové hierarchie a sociálního uspořádání belúdzských kmenů, příklad Íránu – podpora posílení rodové sounáležitosti na úkor společného belúdzského etnického povědomí).
- změny dané velice pomalým vývojem bez výraznějších státních zásahů (příklad afghánských Belúdzů). Tyto samovolně probíhající změny dané všeobecným vývojem společnosti se ovšem projevují souběžně i se změnami vzniklými z politických zásahů v Turkmenistánu, Íránu i Pákistánu, a tím umocňují výsledný efekt.

Oba cíle, popisný i analytický, které jsou v této práci stanoveny, spojuje ještě jeden cíl, který cíle vytčené v disertační práci přesahuje:

- Na základě studia odborné literatury a výzkumu prováděného u turkmenských a íránských Belúdzů vytvořit publikaci, která by přibližovala život kočovných Belúdzů v historii a mapovala život a kulturní změny u turkmenských Belúdzů během 20. a na začátku 21. století. Publikace přeložená do ruštiny (téměř všichni turkmenští Belúdzové mluví rusky, děti mají ruštinu ve škole), případně do belúdzštiny, by mohla posloužit samotným Belúdzům uvědomit si své etnické kořeny, rozvíjet mezi současnou generací turkmenských Belúdzů národní povědomí a zájem o vlastní tradice a kulturu.

V předkládané práci i v plánované publikaci je snaha alespoň částečně navázat na výzkum expedice Ruské akademie věd z 20. let 20. století právě u Belúdzů v Turkmenistánu a také na počín Lutze Rzehaka (působícího na Humboldtově univerzitě v Berlíně) a Valerie Pričepové (působící v Petrohradu v Muzeu Akademie věd), kteří v 90. letech 20. století oživil odkaz zmiňované expedice a na základě exponátů a zápisů z deníků členů expedice vydali publikaci a uspořádali v Berlíně výstavu představující život iránojazyčných menšin (mezi nimi i Belúdzů) po jejich příchodu do SSSR ve 20. a 30. letech 20. století.

Za tímto účelem autorka navštívila Muzeum akademie nauk v Petrohradu a setkala se i s Valerií Pričepovou. Na základě fotodokumentace a prostudování hlavních exponátů a nahlédnutí do deníků (Polevye zapisy) G. K. Schulze a E. G. Gafferberové byly získány cenné materiály z počátku života Belúdzů v Turkmenistánu. Těmito údaji bude možné doplnit výsledky vlastního dlouhodobějšího výzkumu z počátku 21. století, porovnat způsob života dříve a nyní a ukázat, jak státní zásahy a změny politického systému ovlivňují život a etnické povědomí turkmenské a iránské belúdzské menšiny.

2. Literární rešerše

2.1. Nomádismus, polonomádismus, migrace a transhumance a sedentarizace ve vztahu k Belúdzům

Hlavním rysem belúdzského etnika a také určujícím faktorem belúdzské kultury byl velice dlouhou dobu – jako způsob života i obživy – nomádismus.

Už první písemné prameny z 10.–11. století týkající se Belúdzů popisují Belúdze jako potulné a dobytčnické hordy, které si pod vedením svého vůdce dobývají nová a střeží již dobytá území. Vzhledem ke geografickým dispozicím oblasti, kde Belúdzové žili (oblast Makranu a Kermánu – dnešní pákistánský Belúdzistán a iránský Sístán va Belúdzistán), je kočovný a dobytčnický způsob života pochopitelný. Vysoké hory a rozlehlé pouště usedlý způsob života v minulosti v podstatě ani neumožňovaly.

Změny, které nomádismus jako kočovný způsob života prodělal u pákistánských Belúdzů během 20. století, popisuje a vysvětluje německý profesor Fred Scholz ve své knize *Belúdzistán (Pákistán)*¹.

Nomádský způsob života pákistánských Belúdzů vidí Scholz jako důsledek nepříznivých geografických a klimatických podmínek v Pákistánu. Vlivem politických okolností a budování velkých měst a infrastruktury

¹ SCHOLZ, F. *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974. 309 s.

dochází k přechodu od **nomádismu**, kdy pastevci putují se stádem i obydlím (kibitka, jurta, gedan)² za potravou a nemají nikde stálý domov k **polonomádismu** či **transhumanci**. Pastevci – polonomádi mají stálá obydlí, ale na jaře putují se stády na pastviny do hor a na podzim se zase vrací. V případě transhumance pastvu dobytka obstarávají pouze najatí pastýři. Při usedlém způsobu života, kdy si bývalí pastevci vydělávají na obživu prací na svém poličku, svěřují za úplatu své stádo jinému pastevci.

Scholz v závěru své knihy připojuje i dvě studie vypovídající o **sedentarizaci** (přechodu od nomádského způsobu života k usedlému) belúdzských kmenů Hasni a Bangulzai probíhající od konce 19. století do začátku sedmdesátých let 20. století a ukazuje, jaký vliv měly politické změny konkrétně u těchto kmenů. Sedentarizace u obou kmenů probíhala v přibližně stejné době a za podobných politických poměrů (nejprve britská, pak pákistánská nadvláda v Belúdzistánu), ale výsledek tlaku a cílené politiky na příslušníky obou kmenů byl odlišný. U prvního kmene nezpůsobily nové politické poměry rozpad kmene a přechod k usedlému způsobu života se vydařil hlavně díky tomu, že nebyli kmenoví představitelé zvýhodňováni oproti ostatním příslušníkům kmene. Zvýhodňování vůdce kmene a jeho rodiny na úkor ostatních – to byl důvod rozpadu kmene Bangulzai, jehož příslušníci pak vytvořili několik samostatných skupin.

Britové posilovali postavení *sardara* (indoíránské označení autority, hlavy kmene, na úrovni turkického označení *chán*) jako představitele kmene, činili ho i finančně nezávislým na ostatních členech kmene, čímž nabourávaly osvědčenou loajalitu kmene vůči kmenovému vůdci a uznávali ho jako jediného reprezentanta kmene. Jen díky náboženským a sociálním vazbám založeným na dlouholeté tradici tento politický přístup neeskaloval ve vnitřní kmenové rozbroje. K větším změnám došlo až po roce 1958, kdy nová pákistánská vláda nastolila změnu politiky vůči kmenům a jejich představitelům a snažila se moc *sardarů* minimalizovat (vzala jim funkci soudní i zastupitelskou). Zatímco při přechodu k usedlému způsobu života u kmene Hasni mohli všichni členové kmene hospodařit a tvořili i nadále soudržnou skupinu, u kmene Bangulzai došlo kvůli zvýhodňování rodiny kmenového vůdce k rozkladu kmene.

² Kibitka – ve Střední Asii dříve hojně využívaný čtyřkolový obytný vůz tažený jedním koněm. Jurta – typické tradiční přenosné obydlí kočovných kmenů Mongolska, Kazachstánu,

Turkmenistán a Kyrgyzstán sestávající z dřevěné lehké konstrukce a plstěné střechy; její tvar se podle místa liší.

Gedan – belúdzský stan, zpravidla černý, hojně užívaný Belúdzi při kočování. Dnes je využíván jen zřídka, hlavně v Íránu a Pákistánu.

Zajímavé a přínosné informace uvádí F. Scholz ve své studii ze severního Belúdzistánu o transformaci horských nomádů v době od počátku koloniální nadvlády Britů do devadesátých let 20. století. Ukazuje na zásadní změny, které se odehrály v životě původně horských nomádů v horském masivu Khalifat za posledních cca 120 let.

Ze Scholzovy práce vyplývá, že **hlavním faktorem** ovlivňujícím kulturu (chápanou jako způsob života) u Belúdzů jsou především **politické změny** a změny s nimi související. V této souvislosti je možné uvést příklad, kdy Britové odkoupili od kmenových vůdců rozsáhlé plochy, na kterých stavěli železnici mezi městy Harnai – Pishin – Branch přes údolí Shariq-Harnai, které obývali horští nomádi. Struktura kmenů byla narušena, protože velkou peněžní odměnu za půdu vypláceli Britové pouze kmenovým představitelům, kteří si začali stavět honosnější domy. Britové si jejich přízeň udržovali i dalšími výhodami, když jejich děti nechali bezplatně vzdělávat v britských internátech. Na základě takto úmyslně způsobených rozdílů v životní úrovni Belúdzů docházelo k jejich nespokojenosti a rozkládání tradičních kmenových vazeb.

Přechod od určité formy nomádismu k usedlému způsobu života můžeme najít i u turkmenských Belúdzů, kteří se po příchodu do Turkmenské SSR ve 20. letech 20. století nechtěli pastevectví vzdát, jak uvádí L. Rzehak³:

Poté, co sovětská komunistická vláda upevnila svoji moc, přišly na řadu tzv. programy přeměny společnosti a nomádismus se jevil jako problémový a zastaralý přežitek. Nomádi měli být převedeni na usedlý způsob života s polním hospodařením. Turkmenští Belúdzové ve 20. –30. letech dostávali od sovětské vlády podle počtu osob v domácnosti zdarma přidělená políčka, osivo a tažného osla a na tři roky byli osvobozeni od placení daní. Někteří pastevcí pole nechali ležet ladem a dále kočovali. Ti, kteří byli už z Afghánistánu zvyklí na polní hospodářství, půdu rádi přijali, ale pastevectví se nevzdali. V pozdním létě, když byla pšenice, melouny a dýně zralé, přikočovali se svým přenosným obydlím poblíž pole, úrodu sklídili a vrátili se ke svému stádu, které mezitím obstarával jiný pastýř. Problémy nastaly, když měli Belúdzové pěstovat bavlnu. Ta dozrává později a vyžaduje mnohem více péče, proto o ní Belúdzové nejevili zájem.

K nomádismu a jeho proměnám se ve své knize *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán* vyjadřuje i Petr Kokaisl a Jan

³ RZEHAK, Lutz, PRISTSCHEPOWA W. A. *Nomadenalltag vor den Toren von Merw. Belutschen, Hazara, Dschamsched*. Dresden, 1994.

Pargač⁴. I když se autoři v knize zabývají především kyrgyzskými pastevcí, vysvětlení pojmu nomádismus, různých podob a variant nomádismu a jeho aplikace na konkrétní nomádské společnosti se hodí právě i na belúdzské pastevece v Belúdzistánu, Afghánistánu i Turkmenistánu.

Pastevectví, které hrálo především v oblastech s menším úrodnostním potenciálem dlouhou dobu velmi významnou úlohu, zaznamenává v současnosti určitý útlum. Přesto jsou stále oblasti, zejména v aridních podmínkách s těžko dostupnými jinými zdroji, kde si svůj význam uchovává.

Mezi pastevectvím a klimatickými podmínkami existuje velice těsná souvislost. Nomádské pastevece nacházíme v naprosté většině případů v oblastech, které jsou pro intenzivní, ale i pro extenzivní způsob hospodaření (pokud je spojen s usedlým způsobem života) nevhodné. Tato nevhodnost je podmíněna mnoha faktory, jako například délkou vegetačního období, celkovou délkou slunečního svitu za rok, úhrnem srážek za rok, rozdělením srážek během roku, půdním druhem a půdním typem, který ovšem výrazně souvisí s jednotlivými klimatologickými prvky.

Pojmu nomádismus je v literatuře dáván různý obsah. Například Myres⁵ uvádí, že nomádismus je možné charakterizovat jako způsob života lidské komunity, která kontroluje chov domácích zvířat. Dochází zde k závislosti na chovaných zvířatech, protože je nutné obejít se bez pěstování plodin, a ani se záměrně nezasahuje do přirozené vegetace v regionu. Obvykle je nutné obejít se bez jakéhokoliv stálého bydliště. Nomádská společnost může (a musí) putovat tam, kde mohou zvířata nalézt pastvu a tato společnost žije především z vlastní produkce – mléko, vlna, srst a (spíše příležitostně) maso a kůže chovaných zvířat.

Na tomto místě je třeba podotknout, že právě Belúdzové byli zvyklí odedávna putovat za svým stádem a spoléhat pouze na své zdroje. Autoři dále pokračují:

Pojmy nomádismus, polonomádismus, transhumance a migrace se mohou často překrývat a rozhodně není nutné, aby se určitý typ využívání pastvin musel striktně zařadit do některé z těchto kategorií.

⁴ KOKAISL, Petr, PARGAČ, Jan *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*, Praha: FF UK, 2006, s. 62–67.

⁵ MYRES, J. L. Nomadism. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 71, No. 1/2 (1941), p. 19–42. In KOKAISL, Petr, PARGAČ, Jan *c. d.*

2.2. Studium belúdzského jazyka

Studiem a rozborom belúdzského jazyka se zabývá především V. A. Frolová⁶ a ve své knize *Beludžskij jazyk* se zaměřuje na používání belúdzského jazyka. Jazyk vidí jako jeden z hlavních prvků, které vydělují a určují etnickou skupinu. Autorka se zabývá stupni asimilace belúdzského jazyka v íránském, afghánském či pákistánském prostředí, kde je především používán.

Frolová dává do souvislosti kompaktnost osídlení a míru asimilace (v 60. letech 20. století). Zde poukazuje na hlavní rozdíl mezi belúdzským osídlením Pákistánu a íránského Belúdzistánu. V Pákistánu není kompaktní belúdzské osídlení, a přesto k asimilaci nedochází (okolní obyvatelstvo, především Brahui, dokonce přejímá belúdzštinu i belúdzské tradice). Naproti tomu v íránském Sístánu také kompaktní osídlení není, ale asimilace belúdzského obyvatelstva je zřejmá. V íránském Belúdzistánu kompaktní osídlení je, a k asimilaci nedochází.

Autorka se také na základě rozboru jazyka snaží určit místo původu belúdzského etnika a podle svých lingvistických zjištění usuzuje na íránský původ Belúdzů:

V 5.–8. století se Belúdzové stěhovali postupně z jižního pobřeží Kaspického moře ze severu Iránu do míst jejich dnešního rozmístění v Iránu, Afghánistánu a Pákistánu.

2.3. Belúdzský nacionalismus

Belúdzové neměli v minulosti kromě státu Mira Čakara (viz s. 45) a Kelatského chanátu (který byl především brahuiský) vlastní stát – jejich politická organizace spočívala pouze ve vytváření kmenů. V současnosti, kdy hlavní skupina Belúdzů žije na území tří států (Pákistán, Írán, Afghánistán) a kmenová struktura belúdzského etnika se během 19. a 20. století vlivem nadvlády cizích států (především Britů a v Turkmenistánu vlivem politiky SSSR) postupně rozpadala, nejsou Belúdzové ani v rámci těchto „cizích“ států nijak centrálně politicky organizováni.

Míra pociťované sounáležitosti je silně ovlivňována také mírou státních zásahů konkrétního státu, kde belúdzská menšina žije. Sounáležitost Belúdzů a jejich příslušnost k jednomu etniku můžeme posuzovat z různých hledisek, například z hlediska jazykového, kulturního, náboženského nebo na základě vnímání společné historie.

⁶ FROLOVA, V. A. *Beludžskij jazyk*. Moskva: Izdatelstvo vostočnoj literatury, 1960.

Společné etnické i historické kořeny a také společně obývané oblasti – to jsou hlavní argumenty Belúdzů, kteří požadují právo na sebeurčení a samostatný stát.

Naseer Dashti, belúdzský lékař a nacionalistický předák žijící v Londýně se ve své knize *The Baloch and Balochistan*⁷ snaží na historickém pozadí vysvětlit, shrnout a podpořit snahy Belúdzů o vytvoření samostatného státu. Popisuje napětí i různá povstání, ke kterým docházelo a v podstatě dochází až do současnosti mezi Íránci a Belúdzi na území západního Belúdzistánu (dnešního Sístánu va Belúdzistánu) a v oblasti dnešního pákistánského Belúdzistánu mezi Pákistánci a Belúdzi.

V souvislosti s budováním indo-evropské telegrafní linky v 2. polovině 19. století začali do oblasti obývané Belúdzi čím dál tím více zasahovat Britové. V roce 1871 byla vytvořena Goldsmithova linie (hranice), která od sebe odděluje západní a východní Belúdzistán. V současné době tvoří Goldsmithova linie státní hranici mezi Íránem a Pákistánem.

V článku *The British Divison of Balochistan and the Incorporation of its Western Part Into Iran, 1860-1928*⁸ je předložena historická analýza událostí, které předcházely začlenění západního Belúdzistánu do Íránu, počínaje růstem britské koloniální nadvlády v regionu a následné rozdělení Belúdzistánu na západní a východní polovinu v roce 1871. To je nezbytné pro lepší pochopení belúdzského národního hnutí, které je zakořeněno v jejich antikoloniálním boji za sjednocení Belúdzistánu.

Belúdzský nacionalismus je ústředním tématem také mnoha belúdzských nacionalistických organizací, které vydávají své magazíny a internetové časopisy. Jako příklad je možné uvést článek *Země Belúdzů a její zdroje* od belúdzského studenta žijícího v Perském zálivu, člena *Belúdzské studentské organizace* – Azad Mahdema Balocha.⁹

Mahdem Baloch popisuje bohatství země Belúdzů v podobě nalezišť nerostných surovin a velká naleziště plynu v regionu Sui v pákistánském Belúdzistánu a ukazuje na to, že samotní Belúdzové toto bohatství nemohou využívat, jsou ponecháváni v „době kamenné“ a často žijí až za hranicí chudoby. Ukazuje na britskou okupaci Belúdzistánu, na následky rozdělení

⁷ DASHTI, NASEER. *The Baloch and Balochistan: A Historical Account from the Beginning to the fall of the Baloch State S.I.*, Trafford On Demand Pub, 2012. ISBN 978-146-6958-968.

⁸ *The British Divison of Balochistan and the Incorporation of its Western Part Into Iran, 1860-1928*. [online]. World Baloch Conference, 2009. [cit. 5.2.2014] Dostupné z: <<http://www.oocities.org/azadbalochoistan/dob.htm>>.

⁹ BALOCH, Mahdem *The land of Baloch and its resources* [online]. The official website of Baloch Student Organization – Azad. 12.7.2012 [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: <<http://sagaar.org/modules/articles/print.php?storyid=55>>.

Belúdzistánu Durrandovou¹⁰ a Goldsmithovou linií ke konci 19. století a na okupaci Belúdzistánu v roce 1948 pákistánskou armádou a neustálé drancování a rabování země až do dnešní doby.

T. H. Bhatti se ve svém odborném článku zabývá belúdzským nacionalismem v dnešním Pákistánu a ukazuje na důvody politické nestability v této zemi a zaměřuje se na belúdzskou provincii Belúdzistán.¹¹

2.4. Historické zmínky o Belúdzích

První písemné údaje o Belúdzích se dozvídáme v 11. století od perských a arabských učenců, kteří líčí Belúdze jako bojovné a dobytvačné hordy, které získávají nová a chrání již dobytá území.

Jako příklad může posloužit perský vezír Nizam al-Mulk (též Abu Ali al-Hasan) (1018–1092) popisující ve svém díle *Siaset-name*¹² boj Belúdzů proti vládnoucí gháznovské dynastii, která se rozkládala téměř v celém dnešním Íránu, Afghánistánu, Pákistánu, v oblasti kolem Mervu, Buchary a Samarkandu) v 10.–12. století. Belúdzové v té době obývali historický Makran (do příchodu Arabů nazývaný Gedrosie), a vedli boje o Kermán (historická oblast Karmánie, rozkládající se v sousedství Makranu v dnešním Íránu).

Neznámý autor perského traktátu z konce 10. století *Chudud al-Alam*¹³ (Hudūd al-‘Ālam – Hranice světa), odlišuje Belúdze od Kúdžů, i když zároveň ukazuje na podobnost jejich zájmů i způsobu života. Autor dokonce poukazuje i na jejich jazyk, který se odlišuje od sousedních Kermánců, kde se střídaly turkické dynastie (Seldžukové vytlačili Gháznovce v 11. století více na východ).

¹⁰ Durrandova linie – pomyslná čára tvořící afghánsko-pákistánskou hranici, oddělovala od sebe ruské a britské sféry zájmu pruhem afghánského území – tzv. Vachánským koridorem. Vytýčuje i nejsevernější bod íránsko-pákistánské hranice. Jednání probíhala v letech 1893–1896.

¹¹ BHATTI, T.H. Causes and consequences of political instability in Pakistan: A case of Balochistan. *Middle - East Journal of Scientific Research*. Volume 20, Issue 9, 2014, Pages 1190-1196.

¹² NIZAM AL-MUL'K. *Siaset-name. Kniga o pravlenii vazira XI stoletija Nizam al-mul'ka*. Překlad B. N. Zachoděr, Moskva-Leningrad: AN SSSR, 1949.

¹³ Chudud al-Alam – perský traktát, sepsán ke konci 10. století na území dnešního severního Afghánistánu, jeho autor je neznámý. V roce 1892 byl v Buchaře nalezen opis rukopisu pocházející z roku 1258. 1930 byl vydán v perštině a 1936 přeložen do angličtiny.

*Belúdzové a Kúdzové, kteří obývali jihovýchodní okraj Íránu, si zachovali ve velké míře primitivní rodové zřízení a odlišovali se jazykem od sousedních obyvatelů Kermánu.*¹⁴

Chanykov čerpá ve své knize *Zapiski po etnografii Persii*¹⁵ (Записки по этнографии Персии) z poznatků íránského geografa Istachrího. Íránský geograf z 10. století Istachri¹⁶ popisuje fyzický vzhled Belúdzů, popisuje jejich jazyk a je zajímavé, že označuje jejich původ také za arabský (podobně jako legenda Belúdzů v knize M. S. K. Balucha, viz s. 54):

Belúdzové žili v té době nedaleko Kermanu. Podle Istachriho to byli hubení lidé hnědé kůže, arabského původu. Většina Kermánců měla od horkého slunce stejnou barvu kůže i stavbu těla, jako Belúdzové. Jazykem Belúdzů byla perština, belúdzští obyvatelé hor Kofz mluvili ještě jiným jazykem.

M. K. Baloch¹⁷ potvrzuje bojovnost belúdzských kmenů a zmiňuje existenci belúdzského státu pod vedením téměř legendárního hrdiny z 15. století, Mira Čakara.

V encyklopedickém díle tádžického filosofa a orientalisty M. S. Asimova a anglického orientalisty a historika C. E. Boswortha¹⁸ se také objevuje podrobnější zmínka o vládě Mira Čakara a občanské válce mezi dvěma velkými belúdzskými kmeny. Jako důsledek této války bylo územní oddělení těchto kmenů (kmeny Rindů a Lašarů osídlili především Sindh a Pandžáb) a konec vlády jednoho belúdzského vůdce – Mira Čakara.

O bojích s Belúdzi pojednává i gruzínské historické dílo *Dějiny Gruzie* ze 17. století autora Sechnia Čcheidze¹⁹, který Belúdze opět líčí jako příslušníky bojových hord, které rabovaly, pustošily a byly postrachem místního obyvatelstva.

¹⁴ Kermán (Kirmán) – íránské město, v 11. století obývané kermánskými Seldžuky, kteří vytlačili příslušníky gháznovské dynastie na východ.

¹⁵ CHANYKOV, N. *Zapiski po etnografii Persii*. (Překlad E. F. Rassadina) Moskva: Glav. red. vost. lit., 1977.

¹⁶ ISTACHRI (šejch Abu Ischak/Абу-Исхак) – íránský geograf z 10. století

¹⁷ BALOCH, M. K. B. M. *The Balochis through centurie*. Quetta: 1964. In SCHOLZ, Fred *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974.

¹⁸ ASIMOV, M. S., BOSWORTH, C. E. *History of Civilizations of Central Asia: The historical, social and economic setting*. Delhi: Motilal Banarsidass Publ., 1999, s. 304–305.

¹⁹ Sechnia Čcheidze (1651–1709) – svěřenec prince Levana, syna Vachtanga V. a Vachtangova dalšího syna Giorgie XI., krále Kartlie. Později se Sechnia Čcheidze stal dvořanem krále Giorgie XI. Sám o sobě uvádí, že sloužil v armádě krále Giorgie. V roce 1696 byl v družině prince Kayhosro na cestě do Íránu. V roce 1699, kdy jsou všichni ještě v Íránu, S. Čcheidze doprovází prince Levana, kterému udělil šáh hodnost naíba Kirmanu. Zde se podílel na mnoha bitvách proti afghánským kmenům. Do roku 1703 působil S. Čcheidze u kartlijských králů a princů v Íránu.

Indický voják Khudadad Chán²⁰ (1888–1971), který bojoval za první světové války v belúdzském pluku za Britskou Indii se zmiňuje o bojích s Belúdzi v 18. století.

L. Lockhart²¹ uvádí, že během vlády Nádír šáha a až do konce 19. století probíhaly v Persii neustálé nepokoje a boje o území a moc mezi Peršany a Belúdzi v Kelatském chanátu při hranici s Persií. V druhé polovině 19. století byla oblast Kelatského chanátu v pevném sevření britských sil a do západní části Kelatského chanátu stále více zasahoval znovu ožívající perský stát. Belúdzové ke konci 19. století prostřednictvím Mir Hussain Khana uznali svrchovanost Peršanů a vládce Mir Hussain Khan vládl Belúdzům v oblasti západního Belúdzistánu pod perskou nadvládou.

Oproti tomu zmiňuje M. S. K. Baluch²², že Nadir šáh podporoval kmeny Brahui, aby vytvořili druhý státní celek na místech, která obývali od 15. století Belúdzové, sjednocení Mirem Čakarem.

Tématu vzniku a rozdělení obyvatel dnešního Pákistánu (tedy i Belúdzů) koncem 19. století na jednotlivá etnika a jejich kmeny se věnuje také Denzil Ibbetson, který se jako hlavní dozorce Britské Indie podílel na organizaci sčítání obyvatel v roce 1881.²³

Historií belúdzského etnika se zabývá i celá řada dalších autorů – Belúdzů, kteří se na pozadí historie svého národa snaží objasnit a vysvětlit belúdzský nacionalismus a snahy Belúdzů o vytvoření samostatného belúdzského státu (viz kap. Belúdzský nacionalismus s. 12–14). Jako příklad poslouží současný belúdzský nacionalista, lékař, který žije a přednáší na univerzitě v Londýně Naseer Dashti.²⁴ Ve své knize *The Baloch and Balochistan* uvádí, že se v době Kelatského chanátu za vlády Mir Násir chána I. rozšířilo belúdzské území také na Sístán a oblast kolem řeky Helmand v Afghánistánu. Íránská města Kerman a Sarhad v jižním Sístánu tvořila západní část belúdzského území.

²⁰ CHUDADAD-Chan. *Suščnost' istorii Sinda* (Худадат-хан. Сущность истории Синда), překl. M. K. Safolov. Moskva, 1989.

²¹ LOCKHART, L. 1938. *Nadir Shah, a Critical Study Based Mainly upon Contemporary Sources*. Luzac & Company, 1938.

²² BALUCH, Muhammad Sardar Khan *History of Baluch Race and Baluchistan*. Karachi, 1958. In SCHOLZ, Fred *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974.

²³ IBBETSON, D. et al. *A Glossary of the Tribes and Castes of the Punjab and North-West Frontier Province*. New Delhi: Asian Educational Services, 1990. ISBN 81-852-9768-1.

²⁴ DASHTI, N. *The Baloch and Balochistan: A Historical Account from the Beginning to the fall of the Baloch State, c.d.*

2.4.1. Turkmenští Belúdzové – expedice ruské Akademie věd

Velkým přínosem pro poznání všedního života a kultury Belúdzů v Turkmenistánu byly materiály, které získali a publikovali účastníci středoasijské expedice Ruské akademie věd v letech 1926–1929²⁵, především E. G. Gafferbergová, I. I. Zarubin, G. K. Schulz, D. D. Bukinič a G. G. Gulbin. Ve své práci navázali na poznatky a studie Zarubina z jeho pobytu v Pamíru v letech 1914–1917, při které se zabýval iránojazyčnými skupinami pastevců.

Členové expedice pobývali u Belúdzů v oblastech Mary, Bajram-ali, Sarachsu, Jolotanu a Kušky především v roce 1929. Zajímali se o nomádský způsob života Belúdzů a jejich přizpůsobení v nově vzniklém sovětském státě, tradice, všední povinnosti a činnosti Belúdzů, zábavu, jazyk a náboženství a také sociální uspořádání a politickou hierarchii kmenů. Kromě Belúdzů se zajímali i o další kočovné pastevece v Turkmenistánu z kmene Hazara²⁶, Barbari a Džamšedy²⁷ a sbírali pro leningradské (dnes petrohradské) muzeum předměty denní potřeby nomádů a vše, co se jejich života týká.

Díky tomu je možné dnes vidět např. i belúdzský stan *gedan* (viz též s. 105), oblečení staříků, žen, svatební oblečení belúdzské nevěsty a ženicha, staré podzemní pece na chleba atd. Snahou expedice bylo dokumentovat původní, průmyslovým moderním světem zdánlivě nedotčenou kulturu

²⁵ Vedením této expedice byl pověřen orientalista W. W. Barthold. Expedice začala pracovat v oblastech Tádžikistánu a Uzbekistánu, posléze si Zarubin v Turkmenistánu všiml iránojazyčných nomádů, kteří ve 20. letech přišli z Afghánistánu a vyslal k nim pracovní skupinu (Gafferbergová, I. I. Zarubin, G. K. Schulz, D. D. Bukinitsch a G. G. Gulbin). Ta měla za úkol kromě etnologických, antropologických a lingvistických poznatků sbírat materiály pro Muzeum Etnologie a Antropologie v Leningradě.

²⁶ **Hazara (východní)** žijí na území Hazaristánu v centrálním Afghánistánu, jsou šité, mluví perským dialektem s mongolskými prvky. Na konci 19. století někteří z nich utíkali při povstání proti Abdurachman Chánovi také do Persie. Aby se odlišili od Hazara západních, kteří už v Persii žili, začali se označovat **Barbari**. Někteří z nich se přestěhovali na začátku 20. století také do Turkmenistánu.

Hazara (západní) (neboli Hazara Qala-ji nau) mají pravděpodobně svůj původ také v Hazaristánu. Později přešli do oblasti Baghtis (dřívější označení území mezi Mervem a Herátem obývané nomády) k místu Qala-ji nau. Někteří se v 18. století přestěhovali do Persie. Na konci 19. století žili u hranic dnešního Turkmenistánu a Afghánistánu, další kočovali poblíž Mervu. Jsou to sunnité, hovořící perským dialektem z okolí Herátu. Patří ke skupině Čar-Ajmag (persko-mongolské označení velkého kmenového seskupení čtyř nomádských kmenů).

²⁷ **Džamšedy** – pochází pravděpodobně ze Sístánu, odtud přišli asi v době muslimské expanze do míst dnešní afghánsko-turkmenské hranice. Používají perštinu (dialekt dari), jsou to sunnité.

Zřejmě se jedná o historicky vzniklé uskupení lidí různého původu na politickém a vojenském základě. Také patří ke skupině Čar-Ajmag.

Belúdzů a ostatních íránojazyčných nomádů. G. K. Šulc psal plný nadšení I. Zarubinovi:

Jsem velice rád, že jsem se dostal právě sem (do oblasti Jolotanu), protože zde ještě není patrný vliv ruských měst. Tady nevidíte Belúdze v ruském kabátu. Získal jsem od Belúdzů vše, co ještě chybělo do sbírky (členové expedice měnili látky, např. hedvábí, které dostali od bucharského chána, za belúdzské předměty).²⁸

Edit Gustavovna Gafferbergová vydala na základě svých dvou dlouhodobých pobytů u turkmenských Belúdzů v letech 1926–1929 a 1958–1961 (vrátila se na místa, kde předtím pobývala) monografii *Beludži Turkmenskoj SSR*.²⁹ V původní verzi byly také informace Gafferbergové týkající se předislámských náboženských představ Belúdzů, které jako „neodpovídající skutečnosti“ vyšly z politických důvodů až po smrti autorky v roce 1975³⁰. V denících autorky se po straně u určitého textu popisujícího zneužití politické moci, krevní mstu a jiné „nepatřičné jevy“ objevují tužkou připsané poznámky „nežádoucí“, a proto Gafferbergové monografie musela vyjít bez těchto informací. I přesto je kniha plná velmi cenných informací o historii belúdzských kmenů v Afghánistánu a Íránu, ještě před jejich příchodem do Turkmenistánu, přibližuje těžkosti jejich „přivykání si“ sovětským požadavkům, vystihuje i postupné proměny jejich způsobu života. Cennost informací spočívá především v tom, že po absolvování obou dlouhodobých pobytů v Turkmenistánu může veškeré své studie, zkušenosti, informace a poznatky srovnávat a podat věrohodné informace o proměně belúdzské kultury v Turkmenistánu až do šedesátých let 20. století.

Na jedné straně Gafferbergová opatrně ukazuje, jak postupovala sovětská vláda při přidělování půdy belúdzským i ostatním nomádkým pastevcům a jak se snažila za každou cenu zpřetrhat rodová pouta i respekt a závislost pastevců na svém chánovi i chánskou moc. Na druhé straně si také všímá pozitivních fenoménů, které Belúdzům přinesly zlepšení jejich životních podmínek (např. lékařská péče, v době hladu zajištěná teplá strava pro ženy a děti, na začátku polního hospodaření zvýhodněné podmínky – úleva z daní, osivo zdarma). Částečně je na knize patrný tendenční (prosovětský) charakter.

Její první pobyt u Belúdzů je datován krátce po jejich přistěhování do Turkmenistánu coby mladé sovětské republiky tvořené v chaosu občanské války ve dvacátých letech 20. století. Belúdzové tehdy stáli na počátku změn a převýchovy ze strany Sovětského svazu a jejich původní kultura a nomádký

²⁸ Archiv orientalistů, Institut orientalistiky, pracoviště Petersburg, fond 121, opus 1, č. 476, s. 1, 1b. In RZEHAK, *c. d.*, 1994.

²⁹ GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR: očerki chozjajstva material'noj kul'tury i byta*. Leningrad: Nauka, 1969.

³⁰ GAFFERBERG, E. G. *Perežitky religioznych predstavljennij u beludžej*. In Domusulmanskije verovanija i obrjady v Srednej Azii (ed. Sněsarev, G. P.; Basilov, V. N.) Moskva: Nauka, 1975, s. 224–247 (cit. podle Rzehak, *c. d.*, 1994).

způsob života nebyly ještě do velké míry ovlivněny. Druhý pobyt se uskutečnil v šedesátých letech 20. století. Autorka se zhruba po třiceti letech vrací ke stejným lidem a může tedy pozorovat a zaznamenat změny, které se odehrály: ve způsobu života (pastevectví se změnilo na usedlé hospodaření a dobytek pase najatý pastýř, sami Belúdzové mají pole a zahrádky), v kulturních tradicích (mizí belúdzské zvyky – pálkový tanec, ženský tanec *sajčapi*, svatební obřady, tradiční oblečení, hudební nástroje jako buben *dol* nebo strunný *suroz*, změnil se i způsob přípravy jídla a pečení chleba atd.).

L. Rzehak³¹ shrnuje zkušenosti členů středoasijské expedice Ruské akademie věd z let 1926–1929 a také dalšího pobytu E. G. Gafferbergové u Belúdzů v letech 1958–1961 v knize vydané u příležitosti výstavy, která se konala v roce 1993 v Drážďanech. Publikace vznikla při spolupráci drážďanského Muzea etnologie a leningradského Muzea etnografie a antropologie na základě získaných historických materiálů (nyní uložených v muzeu *Kunstkammer / Кунсткамера* v Petrohradu). Ve své knize přehledně představuje tři nomádské íránojazyčné kmeny žijící v Turkmenistánu a krátce se dotýká se jejich historie, kultury, života a ukazuje i na některé rozdíly mezi těmito etniky. Nejvíce se ovšem věnuje Belúdzům.

2.4.2. Pákistánští Belúdzové

Hierarchií v belúdzských a paštunských kmenech, historií a způsobem života pákistánských Belúdzů se zabýval v 2. polovině 20. století profesor Fred Scholz ze Svobodné Univerzity Berlin (Freie Universität Berlin, Institut geografických věd, centrum pro výzkum rozvojových zemí). Problematikou Belúdzů se zabývá od roku 1969 a z výzkumných důvodů také u pákistánských Belúdzů několikrát pobýval. Na téma proměny nomádismu od začátku kolonialismu vydal několik publikací, omezuje se v nich však na dnešní Pákistán a na pákistánské Belúdze, i když historii Belúdzů, kterou ve své knize také uvádí, nelze oddělit od historie Belúdzů žijících v Afghánistánu a Íránu a případně i dalších státech.

Fred Scholz ve své knize³² popisuje dvě roviny vzniku belúdzských rodů a kmenů (rovinu mýtů, mysticky odvozený původ a rovinu namáhavého zkoumání rodokmenů a etnologických zkoumání). Paštunské kmeny v dnešním Pákistánu se řídily přísným *principem původu*, který nedovoloval přijímat mezi sebe příslušníky cizích skupin, na rozdíl od Brahui a Belúdzů. Ti byli přijímání cizích skupin otevřeni, a proto se k nim často přidávaly

³¹ RZEHAK, Lutz, PRISTSCHPOWA W. A. *Nomadenalltag vor den Toren von Merw. Belutschen, Hazara, Dschamsched*. Dresden, 1994.

³² SCHOLZ, Fred. *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974.

skupinky vyloučené ze svého vlastního kmene, které u nich hledaly ochranu. Dále se autor zabývá strukturou a hierarchií belúdzských a brahuiských kmenů a dává je v tomto ohledu do protikladu k pašunským kmenům. Kmenového vůdce Paštunů volila proklamací rada starších, kdežto u Belúdzů a Brahui byla funkce vedení kmene záležitost dědičná.

V knize *Belúdzistán (Pákistán)* Scholz nejprve představuje Pákistán jako zemi z geografického hlediska velice různorodou s rozdílnými klimatickými podmínkami. Poukazuje na to, že způsob života a obživy nomádských kmenů, ale i změny probíhající v životě kočovné společnosti závisí kromě historického pozadí, kterému se ve své knize také věnuje od prvních zmínek o Belúdzích v 10. století v Makranu až do konce 19. století, kdy se dnešní Pákistán dostává pod nadvládu Britského impéria, i na geografických a klimatických podmínkách.

V nížině *Kachhi-Sibi* se nachází pastviny využitelné po celý rok, ale v létě je zde málo srážek a vysoká vlhkost vzduchu, proto na léto odchází pastevci do okolních hor. Na podzim stéká z hor dostatek vody, takže je v nížině možné zasít, na jaře sklidit (přes zimu je zde průměrná teplota kolem 15 °C). V létě se kočuje opět do hor, kde je v tomto ročním období příjemněji, dostatek pastvin, ale na zimu je třeba se opět vrátit, protože zimy jsou v horách kruté.

V nížině *Las Bela* jsou příznivější podmínky pro usedlý způsob hospodaření a celoročně využitelné bohatší pastviny. Přes léto spadne více srážek, a pastevci si tak mohou udělat i zásoby na zimu. V zimě se sem stahují i pastevci žijící v létě v horách.

Co se týče hor, celkem příznivé podmínky najdou pastevci v severovýchodním pohoří. Přes léto jsou zde teploty v rozmezí 11 až 30 °C., vyšší letní srážky a vyšší zásoby vody, v zimě jsou zde teploty –10 až –7°C. Je tady možný chov dobytka, polní hospodářství a usedlý způsob života.

V centrální vysočině jsou podmínky vhodné jen pro pobyt pastevců na jaře a v létě. V zimě jsou zde vysoké mrazy a nedostatek paliva a pastevci musí kočovat do na příhodnější místo.

V jihozápadní části Belúdzistánu v horách je v oblastech se závlahovým systémem možný usedlý způsob života, v oázách se pěstují datle, fíky a banány.

Makran – pobřežní pás u Arabského moře – je velice řídky obydlen kvůli velmi nepříznivým podmínkám (vysoká vlhkost, vysoké teploty, minimální srážky, písčnatá půda). Populace je soustředěna jen do několika malých přístavů.

Jak popisuje dále F. Scholz, nomádismus prodělal během 20. století řadu změn a posun směrem k polonomádismu a transhumanci. Změna v kočování

může probíhat jen u části kmene – v jednom kmeni mohou vedle sebe být skupiny v různém stupni přechodu od nomádismu k usedlému způsobu života. U Belúdzů, ale i u jiných nomádských společností dochází vlivem změn v politické organizaci a uspořádání státu, který obývají, a také vlivem modernizace společnosti k pozvolnému, někdy i násilnému přechodu od nomádismu či polonomádismu k usedlému způsobu života.

2.5. Další publikace týkající se Belúdzů

Největší pozornost v dalších vydávaných monografiích se soustřeďuje především na pákistánský Belúdzistán a na projevy belúdzského nacionalismu (BARON, Wittamayer. *Modern Nationalism and Religion*. New York: 1947; BALOCH, I. *The problem of "Greater Baluchistan": a study of Baluch nationalism*. Stuttgart: 1987; AFZAL, M. *Rafique, Political Parties in Pakistan. National Commission on Historical Research*. Islamabad: 1976; AWAN, A. B. *Baluchistan: Historical and Political processes*. London: 1985; SAMAD, Yunas. *A Nation in Turmoil: Nationalism and Ethnicity in Pakistan. 1937-1958*. New Delhi: Sage Publications, 1995; *Ethnicity and Politics in Pakistan*. Karachi: Oxford University Press, 1998; případně na projevy belúdzského nacionalismu v Íránu (COTTAM, W. Richard. *Nationalism in Iran*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1979; *Nationalism in Iran: From myth to reality*. Tehran: 1378/1999. Íránu a íránským Belúdzům se ve svém díle věnuje také E. Ehlers (*Iran: Grundzüge einer geographischen Landeskunde*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980).

Monografie o turkmenských Belúdzích se týkají především jejich kultury a kulturních změn během sovětského období. Zde je možné jmenovat například práci M. G. Pikulina *Beludži: Istoria i Ekonomia*³³ nebo disertační práci Lutze Rzehaka *Arbeit, Eigentum und Sozialstruktur in autarken Gemeinwesen belutschischer Wanderviehhalter und Ackerbauern*³⁴.

Po rozpadu Sovětského svazu se zájem o turkmenské Belúdze částečně zvýšil a jejich kultura je mnohdy s překvapením objevována Belúdzi z Pákistánu³⁵. Na závěr by neměl být opomenut počín Lutze Rzehaka a jeho dvou kolegů Belúdzů pro belúdzskou kulturu, kteří vytvořili slovník obsahující slova a výrazy v belúdzštině, paštunštině, angličtině a jazyku dari.

³³ PIKULIN, M. G. *Beludži*. Moskva: Nauka, 1959.

³⁴ RZEHAK, Lutz. *Arbeit, Eigentum und Sozialstruktur in autarken Gemeinwesen belutschischer Wanderviehhalter und Ackerbauern: mit einer Studie über den jüngsten Wandel bei den Belutschen der Murgab-Oase*. Berlin: Humboldt-Univ., 1991. Disertační práce.

³⁵ např. BADINI, Yar Jan. Turkmenistan: Panjah Hazar Balochani Watan (Turkmenistán: Země padesáti tisíců Belúdzů), *Monthly Balochi Labzank*. June-July 1998. (v belúdzštině)

Je to vůbec první slovník (vyšel v roce 2007) těchto západoíránských jazyků, kterými mluví kolem 10 mil. lidí. Autoři slovníku stáli také u zrodu vybudování belúdzské Akademie v Zaranči v provincii Nimruz (dokončena 2010) v Afghánistánu, která má sloužit podobně jako Akademie v Quettě rozvoji kultury, prohloubení a studiu belúdzských tradic a zároveň být centrem vědecké spolupráce a výměny informací pákistánských, íránských i afghánských Belúdzů. Výstavba budovy Akademie je o to cennější, že se na jejím budování finančně i pracovníě podíleli velkou měrou i samotní Belúdzové.³⁶

Tento projekt by mohl rozhodně přispět k prohloubení belúdzského uvědomění u samotných Belúdzů a přispět i významnou měrou k dalšímu rozvoji spolupráce na vědecké i kulturní úrovni mezi Belúdzi ve všech třech zmiňovaných státech.

3. Teoretická část

3.1. Kultura, národ, kmen, etnikum, nomádismus, migrace, transhumance ve vztahu k Belúdzům

Aby bylo možné mluvit o kultuře (kultura jako způsob života) belúdzského etnika a hledat faktory, které vyvolaly změny v belúdzské kultuře, je potřeba specifikovat pojmy jako je etnikum, národ, kmen, stát, nacionalismus a vymežit význam pojmů souvisejících s nomádkým způsobem života Belúdzů jako je nomádismus, polonomádismus, migrace a transhumance.

Paul Brass³⁷, emeritní profesor politologie a mezinárodních studií na univerzitě ve Washingtonu a v Seattlu vychází ve své teorii z toho, že etnicita a nacionalismus nejsou a priori dané, jak tvrdí primordialistické teorie, ale jsou to sociální a politické konstrukty, moderní fenomény neoddělitelně spojené s činností moderního státu.

Ve své práci používá rovněž teorii elit, podle které jak etnicita, tak i nacionalismus vyvstávají ze specifického vztahu mezi čelnými představiteli centralizovaného státu a představiteli nedominantních etnických skupin, zejména v okrajových částech příslušných států. Autor se v této knize zabývá

³⁶ *Die Balutschi-Akademie in Zarandsch – Ein Kurzportrait* [online] 10. 2. 2011 © 2009 Tethys. Das Zentralasienblog [cit. 8. 3. 2012]. Dostupné z: <<http://www.tethys.caoss.org/?p=1041>>.

³⁷ BRASS, PAUL R, *Ethnicity and nationality: theory and practice*. New Delhi: Sage publications, 1991, s. 23–26.

různými vzory etnické mobilizace a národního formování a teorii elit aplikuje na různé případové studie nejen v Indii, ale i v SSSR.

Autoři Tesař, Kandert a Gellner³⁸ se zabývají vysvětlením výše zmiňovaných pojmů, nahlíží do problematiky vymezování vlastní etnicity, ukazují různé pohledy na nacionalismus a pokouší se specifikovat kulturní a politické jednotky jako je stát, kmen, národ a etnikum.

F. Tesař³⁹ hovoří o vývoji pojmu etnikum, který v řecké literatuře (výraz ethnos) znamenal přibližně totéž co národ a byl původně vztahován pouze na řecké „našince“. Ve 3. století př. n. l. je v řeckém překladu Starého zákona tento pojem používán ve smyslu biblických pronárodů jako opak vyvoleného národa. Christianizace Evropy pojem etnikum ve smyslu „lidí odjinud“ odsunula na okraj slovníku a do běžného používání se vrátil až mnohem později. V 19. století při označování rasově odlišných a necivilizovaných divochů byla jejich společenství nejčastěji označována jako kmeny. Tito „divoši“ ovšem nikdy nebyli označeni jako „národ“, i když převzali některé kulturní vymoženosti (písmo, volený parlament).

Národ chápe Tesař jako politicky organizované společenství, jehož příslušníkům je společný vysoký stupeň vědomí vzájemné sounáležitosti. V tomto ohledu se jeho definice národa velmi přibližuje právě nacionalistickému pojetí pro svůj důraz na politickou organizovanost. Nacionalistický přístup vyžaduje, aby každý, kdo se nachází uvnitř určité politické jednotky, patřil k téže kultuře a aby všichni lidé jedné kultury tvořili jeden stát.

Je třeba ale zdůraznit, že existuje celá řada národů (etnik), které nejenže nemají vlastní stát, ale ani v rámci „cizího“ státu, kde žijí, nejsou nijak politicky organizováni. Mezi příslušníky takových národů (žijících často i na území více států), ovšem existuje někdy silnější a někdy slabší povědomí o vzájemné sounáležitosti. Tato sounáležitost může být například na základě jazykovém, kulturním, náboženském⁴⁰ nebo na základě historického povědomí.

Definice národa zdůrazňující *politicky organizované společenství* nezohledňuje velké množství především mimoevropských národů (ze současnosti je možné jmenovat např. velmi známé Kurdy, dále Ujgury⁴¹, Belúdze, mnoho afrických etnik žijících na území tří i více států...) bez

³⁸ GELLNER, E. *Nacionalismus*. Brno: CDK, 2003.

³⁹ TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007.

⁴⁰ V případě široké definice kultury je možné do kultury řadit náboženskou tradici; náboženství je pak podmnožinou kulturního základu.

⁴¹ Přes oficiální autonomii v rámci Číny je politická organizovanost Ujgurů jako jednotného národa spíše fiktivní.

politické organizace. Tato společenství jsou rozhodně propojena vazbami jinými, než politickými.

Definice národa na základě politické organizovanosti se může týkat jen poměrně malého počtu národů západní Evropy, kde se stát svými prostředky (agitací, tiskovinami, školstvím) přičiní o splynutí národa a státu.

Národ skutečně není prvotně politickou jednotkou, naopak mnozí nacionalisté používají často iracionální prostředky (národní mýty, historické konstrukty), aby z určité kulturní jednotky vytvořily jednotku politickou. Tato politická jednotka (národní stát) by pak v jejich pojetí měla mít všechny atributy, které se od státu očekávají – svrchovanost, vlastní úřední jazyk, měnu...

J. Kandert⁴² se ve svém článku snaží vnést jasno do pojmů národ, kmen a stát. Používání pojmu „kmen“ může podle něj mít původ v dosud přezívané kategorizaci lidských skupin na „národní“ a „kmenové“. Ve společnostech nerodových, státních, postmoderních je jako protipól kmene obvykle chápán národ. Není to přesný protipól, protože kmen je jednotkou politickou, popř. kulturní, zatímco národ je jednotkou kulturní, popř. politickou. Skutečným protipólem kmene je stát.

Zde je tedy výrazný rozdíl oproti Tesařově definici – kmen a stát jsou jednotky primárně politické, národ je jednotkou primárně kulturní.

3.2. Etnika a vlastní státy

Určení původních etnik není vůbec jednoznačné – v některých částech světa vznikaly národy a etnika často politickou cestou vytvořením samosprávných administrativních jednotek nebo přímo vytvořením nových států.

V Evropě v souvislosti s původností a nepůvodností etnik mohou vznikat problémy také – většinou se jako původní berou ta, která se usadila do začátku 20. století (podobně jako u ras je vhodné brát jako výchozí stav před rokem 1500).

Kritérium původnosti etnik jako začátek 20. století je však velice nejednoznačné a u mnohých etnik se nepoužívá (především u těch, která „disponují“ vlastním státem). Na Němce v Rumunsku (kteří sem přišli již ve středověku) se stále může pohlížet jako na „přistěhovalce“; podobná situace je i u rumunských, chorvatských nebo ukrajinských Čechů (kteří do těchto míst

⁴² KANDERT, J. „My“, příslušníci civilizovaných národů, a „oni“, příslušníci kmenů. *Vesmír*. 2003, č. 82, s. 226–232.

přicházeli především v 19. století). Naopak řečtí Aromuni jako přistěhovalci označování spíše nebudou.

U etnik, která žijí na území „cizího“ státu delší dobu než „státotvorné“ obyvatelstvo (Maďaři na jižním Slovensku, Maďaři v Rumunsku), je možné se v různých historických obdobích setkávat s diskriminací a hádkami o „původnost“, ačkoli zmiňovaná podmínka usazení do začátku 20. století je zcela jistě naplněna.

S původností a nepůvodností mohou vznikat i další problémy – v historiografii mnoha států se objevují pokusy (z vědeckého hlediska naprosto nepřijatelné) prezentovat někdejší státní útvary, které se kdysi nacházely na území států dnešních, jako staré národní státy – předchůdce nových států nynějších: stačí připomenout pokusy slovenských nacionalistických historiků vydávat Velkou Moravu, či dokonce Sámovu říši, za první slovenský stát, nebo snahu ukrajinské nacionalistické historiografie prezentovat jako raný ukrajinský stát Kyjevskou Rus.

Je pravda, že v mnoha případech se dnešní národy vyvinuly ze stejnojmenných středověkých národností, tj. ze společenství, které sice bylo kvalitativně odlišné, ale etnicky s nynějším národem v podstatě shodné, nebo alespoň velmi příbuzné.

Na druhé straně ale neméně často dnešní národy vznikly v důsledku politických opatření, a to buď smíšením zcela různorodých etnik v rámci jednoho státu, anebo naopak oddělením části téhož etnika politickou hranicí. Takovéto národy nemají své středověké předchůdce, nelze u nich najít korespondující středověkou národnost.

Psaní národních dějin jako „boje státotvorného národa“ přitom svádí k pokusu přenášení jeho existence do hluboké minulosti, tedy do doby, kdy ještě neexistoval – kontinuita bývá zpravidla více než sporná.⁴³

Naprostá většina evropských národností, které mají počet příslušníků přes 1 milion, má na začátku 21. století vlastní stát. Výjimku tvoří španělští Katalánci (7 mil.) a Galicijci (3 mil.). Naopak mezi etnika s počtem příslušníků pod 1 milion a vlastním národním státem můžeme zařadit Islandčany, Malťany, Lucemburčany nebo Černohorce.

Gellner⁴⁴ používá na vztah kultury a státu metaforický přírůbek ženicha a nevěsty. Na příkladu evropských států ukazuje, jak dalece příchod nacionalistické epochy ovlivnil politické změny a uspořádání států. Silné dynastické státy jako Portugalsko, Španělsko, Francie, Anglie měly dlouhou dobu jak vlastní kulturu, tak i jazyk. Národ a stát se v těchto případech téměř dokonale překrýval.

⁴³ RYCHLÍK, J., KOUBA, M. *Dějiny Makedonie*. Praha: NLN, 2003, s. 9.

⁴⁴ GELLNER, E. *Nacionalismus*. Brno: CDK, 2003.

Naproti tomu např. Německo a Itálie měly bezesporu vysokou kulturu, ale vlastní stát, který by jejich kulturu zaštiťoval, neměly. Při příchodu nacionalistické epochy kultura již existovala, ale chyběl stát – ochránce. Italský a německý nacionalismus se proto logicky zajímal a sjednocení. Kompaktnost oblasti, která měla být sjednocena, navíc umožnilo obejít se bez etnických čistek. V tomto případě šlo o nacionalismus, který si pouze přál politické zastřešení pro národ, který již existoval.

Jiná a z hlediska konfliktnosti nejhorší situace byla ve východní Evropě, kde neexistovaly ani národní státy, ani vysoké národní kultury. Existovala tu mozaika kultur a jazyků, které ani nebyly přesně vymezeny a neexistovala hranice mezi dialektem a samotným jazykem. Teprve 19. stol. se svojí vlnou národních obrození „malých“ národů konstitovalo jejich mnohem výraznější etnicitu.

Příchod epochy prosazující nacionalismus pak znamenal ve 20. a 40. letech a v 2. polovině 20. stol. v některých státech masové vraždění při etnických čistkách, někde nucenou migraci nebo migrace vyvolanou zavražďováním.

Situaci ve střední a východní Evropě lze v některých ohledech přirovnat k situaci ve Střední Asii. Před příchodem Rusů (případ budoucí sovětské Střední Asie) nebo Angličanů (případ budoucího Pákistánu) nebyl v této oblasti ani silný stát, ani příliš vyhraněné národní kultury. Ve 20. a 30. letech 20. století došlo v Turkestánu, které bylo pod správou Ruska, k vytvoření umělých hranic nových svazových republik, které měly (alespoň podle svého názvu) sdružovat obyvatele podle etnického principu. Vytvoření „národních“ svazových republik ovšem rozhodně nebylo zamýšleno jako podpora nacionalismu a vyhraněného národního cítění příslušných národů (Turkmenů, Uzbeků, Tádžiků, Kyrgyzů, Kazachů). Případný nacionalismus bylo možné poměrně úspěšně ovládat všudypřítomným ruským vlivem a částečně i sovětskou ideologií internacionalismu.

K výrazné změně došlo po rozpadu SSSR, kdy se v nově vzniklých státech téměř okamžitě objevily nacionalistické projevy. Nastala situace známá z Evropy 19. století, jen s jedním velmi významným rozdílem. Existoval stát, ale chyběla výrazně vyhraněná národní kultura.

3.2.1. Belúdzové a jejich stát

Území, které nese název po belúdzském etniku, se dnes nachází na teritoriu tří států a má celkovou rozlohu 647 000 km². Největší část (347 190 km²) je v Pákistánu, 200 000 km² připadá na Írán a necelých 100 000 km² je v Afghánistánu.

O belúdzském státu můžeme hovořit už od 17. stol., kdy společným úsilím belúdzských a brahuiských rodů, které bojovaly proti Velkým Mogulům, došlo ke vzniku Kelatského chanátu. Nyní je obtížné určit, zda při vzniku chanátu měli větší vliv Brahui nebo Belúdzové. Každopádně dějiny Kelatského chanátu jsou považovány za součást dějin Belúdzistánu chápaného jako státu Belúdzů, přestože velké množství belúdzských rodů stálo mimo tento politický útvar.

Kelatský chanát neměl příliš silnou ústřední vládu a během bojů se sousedním Sindhem a Afghánistánem docházelo k neustálému posouvání a měnění hranic. Představitelé chanátu byli navíc vždy pod vlivem iránských vládců nebo vládců z afghánského Kandaháru. To se změnilo až s nástupem nejvýznamnějšího kelatského vládce Mir Násir chána, kterému se podařilo sjednotit všechny místní vládcy pod svou vládou a rozšířit území chanátu zhruba do hranic dnešní pákistánské provincie Belúdzistán.

Jakmile se v Perském zálivu objevili Holanďané a později Britové, začal význam Kelatského chanátu a okolních oblastí obývaných Belúdzi narůstat. Pro Brity bylo toto území strategicky velice důležité, protože mohlo posloužit jako odrazový můstek pro jejich imperialistickou expansi směrem do Indie, Íránu i Afghánistánu.

V roce 1839 došlo k uzavření dohody mezi britským zastupitelstvím a Kelatem, podle které měl Kelat garantovat bezpečnost britských sil a umožňovat jim transport k afghánské hranici. Na oplátku byla Británií garantována suverenita a pevná hranice belúdzských regionů.

Vliv Belúdzů i Belúdzistánu se však po uzavření této smlouvy začal snižovat.

Kromě Britů se o své zájmy se začala hlásit i Persie a perská vláda vyvíjela stále více úsilí, aby belúdzské rody podmanila a zahrnula pod svoji vládu.

Rozdělení Belúdzistánu proběhlo na konci 19. století, kdy došlo k dohodě mezi Persií, Afghánistánem a Velkou Británií. V důsledku toho vznikl západní Belúdzistán (perský) a východní Belúdzistán (britský).

Na začátku 20. století měl pojem Belúdzistán čtyři různé významy:

1. Kelatský chanát, často označovaný přímo jako Belúdzistán.
2. perská provincie Belúdzistán, zahrnutá pod vládu Karmánu
3. provincie Britský Belúdzistán
4. území obývané belúdzskými kmeny v Britské Indii v provinciích Paňdžáb a Sindh

Kromě perského Belúdzistánu (který byl původně součástí Kelatského chanátu a postupně byl začleněn do Perské říše⁴⁵) byla všechna belúdzská území pod britskou nadvládou, ale byla zde uplatňována odlišná forma vlády.

- I. Britský Belúdzistán – zahrnoval všechny bývalé afghánské regiony (Shahrigh, Saba, Duki, Peshin, Čaman, Shorarud).
- II. Oblasti pod správou zástupce generálního governorátu (Agent to the Governor General):
 - a) pod přímou správou (oblasti dříve patřící pod Kelatský chanát, kmenová území nebo území získaná Brity změnou hranic s Afghánistánem)
 - b) původní státy (Kelatský chanát a jeho státy Las Bela a Chárán). Chán byl v této době zároveň náčelníkem brahuiského kmene Kambarání a nejvyšším představitelem konfederace belúdzských a brahuiských kmenů a dalších kmenů, které zaujímaly podřízenou pozici.
 - c) kmenová území Marí a Bagtí, která byla spravována vlastními náčelníky, a ne prostřednictvím Kelatského chanátu.⁴⁶

3.3. Historické konstrukty v postsovětských republikách

V bývalých sovětských republikách bylo potřeba v 90. letech 20. století po zhroucení starého systému, který poskytoval i vlastní ideologii, najednou vytvořit nový model. Těžkostí při hledání nových kořenů se objevilo více než dost – vzniklé ideologické vakuum začaly využívat nejrůznější skupiny k prosazování vlastních cílů (politických, náboženských, nacionalistických), které vedly k zvýšení radikálních nálad ve společnosti.

Při procesu vytváření nové vlastní identity hraje velkou roli státní moc, respektive vládnoucí skupina, která může předkládat nové ideologie s cílem tuto novou identitu vytvářet. Svou roli zde sehrávají odkazy na dávné tradice (pastevecké, náboženské, nové výklady historie), které mají vyplnit mezeru vzniklou procesy, které vedly k vykořenění.

Ukrajina. Na Ukrajině, kde dochází k určitému soupeření v používání ruského a ukrajinského jazyka, se děti učí ve školách, že ukrajinština je *jeden z nejstarších jazyků světa*, ve kterém *psal básně i Ovidius* (Ukrajinský jazyk pro začátečníky – Украинский язык для начинающих, článek E.

⁴⁵ Vytýčení hranice prováděla britsko-perská komise v letech 1870–1872 a k jejímu konečnému potvrzení došlo v letech 1895–1896.

⁴⁶ HOUTSMA, M. E. *J. Brill's first encyclopaedia of Islam, 1913–1936*. New York: E. J. Brill, 1987, 9 v. ISBN 90-040-8265-4.

Gnatkeviče, Kyjev, 1992). Další autor učebnice S. Plačinda (Slovník staroukrajinské mytologie – Словарь древнеукраинской мифологии, Kyjev: Ukrai'ns'kyj pys'mennyk, 1993) se antikou nezabývá a velkou ukrajinštinu přímo nazývá *sanskrtem a pramatkou všech indoevropských jazyků*. Legendární Árijci byli ve skutečnosti Ukrajinci, které autoři skromně označují jako první zemědělce světa, vynálezce kola a pluhu. Hunský vůdce Atila byl v dětství obyčejným ukrajinským chlapcem. Někteří autoři se nemohou smířit s *ruskou* Kyjevskou Rusí a dokazují její ukrajinský původ – dnešní Rusové jsou tedy vlastně Ukrajinci.

Lotyšsko. V Lotyšsku nejsou tyto zásahy do historie tak okaté, jako na Ukrajině, ale například hrdinné boje během 2. světové války rozhodně nechtějí spojovat se sovětskou Rudou armádou. V učebnici dějepisu (Dějiny Lotyšska: 20. století – *History of Latvia. XX Century. Riga: Jumava, 2006*) vydané za podpory velvyslanectví USA, s předmluvou prezidentky a ministra zahraničí se píše: *Lotyšští legionáři⁴⁷ se vyznačovali při bojích mimořádnou vytrvalostí, uměním a odvahou*. Koncentrační tábory v Lotyšsku (Salaspils) a na Němci okupovaném území Litvy označují (přestože tam zemřelo sto tisíc lidí, včetně 12 tisíc dětí) jako *pracovně-nápravné*, a navíc v těchto táborech byli především *zločinci, dezertéři, tuláci, Židé a podobní...*

Estonsko. V Estonsku je už situace zase veselejší – *sto Estonců bylo součástí armády kyjevského knížete Olega v roce 907 při útoku na Konstantinopol* (učebnice dějepisu pro 5. třídu M. Laara – Ajalugu 5. klassile Tallinn: Avita, 1997), kterému také nevádí, že estonské etnikum vzniká mnohem později). Podle této učebnice smrt Suvorovova způsobili dva estonští sedláci, kteří vojevůdci probodli bok, když chtěl uvolnit cestu, což jistě svědčí o *nezlomném duchu estonského národa*.

Ázerbájdžán. Podle oficiální ázerbájdžánské historie byl prvním Ázerbájdžáncem biblický Jáfet, syn Noeho, který se jediný zachránil při potopě světa (T. Mustafa-zade – Všeobecné dějiny). Není divu, že se Ázerbájdžánců obával i Alexandr Makedonský, který se raději válečnému střetnutí s nimi vyhnul. Zajímavý je i název kapitoly *Arménská lobby v ruském (sovětském) vedení*.

Gruzie. Máme-li uvěřit všem zmiňovaným historikům, pak první Gruzíнец byl vnukem prvního Ázerbájdžánce. Legendární gruzínský praotec Targamos měl být totiž vnukem již zmiňovaného biblického Jáfeta. S Rusy měli Gruzínci špatné zkušenosti odedávna – *byzantský vládce Vasilij II. se s početným vojskem vypravil proti Gruzii... V jeho vojsku bylo i několik tisíc*

⁴⁷ Součást německé nacistické SS.

žoldáků z Kyjevské Rusi. Tak začaly vzájemné vztahy mezi východními Slovany a Gruzínci.⁴⁸

Kyrgyzstán. Po rozpadu Sovětského svazu se na základě velice chatrných a často výrazně upravených historických údajů začalo dokazovat, že kyrgyzská státnost sahá až do doby před naším letopočtem a trvá 2 200 let. Jako další historický konstrukt je možné uvést Manase – bájněho sjednotitele Kyrgyzů, který byl po rozpadu SSSR použit jako symbol jednoty kyrgyzského národa. Po hrdinovi kyrgyzského eposu bylo pojmenované mezinárodní letiště nedaleko hlavního města Biškeku, v samotném hlavním městě je Manasovi vyhrazena oblast v okolí budovy Filharmonie (socha Manase – drakobijce a bysty významných manasči), městského magistrátu a několika univerzit (Kyrgyzská státní univerzita, Biškekská humanitární univerzita, Turecko-kyrgyzská univerzita Manas).

Zcela mimořádná byla ovšem akce, která v roce 1995 v Kyrgyzstánu proběhla – oslavy 1000 let eposu Manas, ačkoli již dávno předtím, ještě v sovětských dobách (v r. 1946), předseda ÚV KSKirg I. Razzakov inicioval rozhodnutí o oslavách 1100 (!) let „Manasu“ a v Moskvě byly tehdy v ruštině představeny a oceněny státní cenou text „Velký pochod“ (část eposu) a opera „Manas“.⁴⁹

Turkmenistán. Ve vytváření nových historických konstruktů došel jednoznačně nejdál režim bývalého turkmenského prezidenta Nijazova – Turkmenbašiho. Na zakázku státu se vytvářela nová historie, která měla prokázat starobylost a mimořádné postavení turkmenského národa v celosvětovém měřítku. Ovlivňování obyvatel státem dosáhlo takového stupně, že se důsledně vyžadovalo (pod hrozbou sankcí pro státní zaměstnance) nosit *tradiční* turkmenské oděvy a účesy u turkmenských dívek, *tradiční* pokrývky hlavy u chlapců a mužů apod.

Prezident Nijazov šel ještě dál a předložil svému národu svoji prorockou knihu Ruchnamu, která byla označována jako *posvátná* (*mukkades*). Už jen toto označení mohlo vzbuzovat velkou nevoli, protože obvyklé je spojovat slovo *mukkades* pouze s Koránem. Odpůrci praktik zneužívání náboženství byli velmi účinně umlčeni a nápisy z *posvátné* Ruchnamy se objevily i na zdech mešit.

Postavila se mešita Ruchnama, kde bylo nutné číst tento text místo Koránu. Neděle byla přejmenována na „Ruhgun“, Den duše. Tento den byl zasvěcen čtení Ruchnamy v mešitách. Každý týden otevíral velký Památník

⁴⁸ VOLOŠIN, V., SAVIČEVA, A. *Novye učebniki istorii* [online]. ForPost, Novosti Sevastopolja, 31. 1. 2008 [cit. 27. 9. 2008]. Dostupný z: <<http://sevastopol.su/world.php?id=2011>>.

⁴⁹ KOKAISL, P., PARGAČ, J. a kol. *Lidé z hor a lidé z pouští: Tádžikistán a Turkmenistán. Stríčky kulturních proměn Střední Asie*. Praha: Univerzita Karlova, 2007, s. 178 a n.

Ruchnama situovaný ve stejnojmenném parku v Ašchabádu své stránky a lidé sedící na lavičkách mohli číst o nedělních (tedy spíše ruhgunových) procházkách svatá slova.

Prezident použil taktiku vše staré zbořit a vystavět vše nově. Pod starým se rozumělo vše, co připomínalo Sovětský svaz, pod novým vše, co mohlo odkazovat na dávné tradice starobylého turkmenského národa, které se ovšem začaly vytvářet na politickou objednávku. A tak tedy vznikaly nové svátky, noví národní hrdinové – zakladatelé turkmenské státnosti, přestala se užívat azbuka, přejmenovaly se dny v týdnu a měsíce v roce.

Podle Ruchnamy vynalezli první kolo samozřejmě Turkmeni. Kromě kola Turkmeni objevili ještě bílou mouku, achaltekinského koně, alabajské psy a tradiční národní koberce. A jak napsal prezident Nijazov pod tento seznam: „Národ Turkmenů je tak starobylý jako tyto jeho výtvoř.“

Zásahy do historie a její účelové interpretace nejsou ovšem zdaleka jen záležitostmi Turkmenistánu, ale týkají se i dalších postsovětských republik. Tato deformovaná historie se dostává do učebnic dějepisu (do jejichž koncepce všude zasahuje stát), a tím dochází k zafixování vytvořených mýtů. Historie národů se stává pohádkou, kde příslušníci daného národa vystupují jako neohrožení hrdinové, kteří pokoří veškeré zlo a historikové – autoři učebnic – se často stávají novodobými pohádkáři.

Nacionalizace turkmenské historie vedla ke zhoršení situace všech národnostních menšin v zemi včetně Belúdzů. Zatímco v posledních letech existence SSSR měli příslibené vlastní školství, samostatný Turkmenistán podobné snahy rázně utnul.

3.4. Národnostní menšiny

Definice jakékoli menšiny nemusí být vždy zcela jednoznačná. Pokud se jedná o menšinu, již z kořene slova je patrné, že se jedná o početně slabší část obyvatel státu nebo nějaké jiné ohraničené jednotky. V tomto ohledu je sotva možné cokoli namítat. Pokud se jedná o národnostní menšinu, přistupuje k tomuto pojmu ještě další význam – ačkoli to není nijak zvládně, má se často za to, že tato menšina je nějak oproti většině znevýhodněna.

Z tohoto důvodu bývá v definicích národnostních menšin zohledněno *nedominantní postavení*.

Jsou totiž známé i případy, že menšinová skupina je dominantnější než většinová skupina (například bělošská menšina v Jihoafrické republice v období apartheidu).

Menšina se početně vyčleňuje obvykle v rámci jednoho státu. V těchto případech ovšem často nastávají další komplikace. Jako příklad mohou

posloužit Srbové a Albánci v Srbsku v roce 1989, kdy byla zrušena autonomie oblasti Kosova a Metohije, kde žijí především Albánci. Albánci tvořili v rámci Srbska zcela jednoznačně národnostní menšinu a Srbové většinu. V rámci Kosova však byla situace zcela opačná – v tomto regionu byli menšinoví Srbové a často docházelo k jejich perzekuci ze strany Albánců na místní úrovni (výrazné násilné projevy Albánců proti Srbům v 80. letech 20. století vedly k odchodu stále většího počtu Srbů mimo tuto oblast), zatímco jugoslávská vláda kosovské Srby podporovala a zvýhodňovala.

Tento příklad ukazuje, že i většinová populace na úrovni státu může být v některých případech v určitých oblastech diskriminována a znevýhodňována.

Při vyčleňování národnostní menšiny je důležité brát zřetel ještě na jednu častou podmínku, kterou je státní příslušnost. Aby mohli být příslušníci určité etnické skupiny označováni za národnostní menšinu určitého státu, musí mít státní občanství daného státu.

Vlády některých států ovšem mají z některých národnostních menšin obavy a jejich status se snaží měnit. Jedním z příkladů může být Francie, která existenci národnostních menšin neuznává a odlišné etnické skupiny žijící ve Francii považuje v některých případech spíše za folklórní skupiny.

Jiným způsobem se s existencí „nepohodlných“ menšin vypořádaly pobaltské státy. Po rozpadu Sovětského svazu jednoduše vlády těchto států ruskojazyčným obyvatelům (i těm, kteří se zde narodili) nepřiznaly občanství. Z tohoto důvodu je problém menšin vyřešen – nejedná se o státní příslušníky daných států, ale o osoby bez státní příslušnosti.

3.4.1. Belúdžové jako národnostní menšina

Omezování projevů belúdžské národnosti ze strany státu je patrné například v Íránu, kde žije v provincii Sístán va Belúdžistán mnoho Belúdžů. U těchto Belúdžů ovšem úřady nezaznamenávají v osobních dokumentech belúdžskou národnost, ale pouze příslušnost k rodu (kterou tedy staví na roveň národnosti) – Esezi, Nautani, Kalbeli atd.

Z tohoto důvodu dochází ve statistikách k rozmělnění počtu určitého etnika, a méně početným národnostním skupinám se snáze odmítá například školství v mateřském jazyce.

Íránské úřady nutí Belúdže i ke změně jména – např. respondent z Mohamedabádu si změnil belúdžské jméno Šarabdin na íránské jméno Patulaj Sultanpur.

V Turkmenistánu se rovněž příslušnost k národnostní menšině deklaruje zápisem do osobních dokladů. Tento údaj příslušníky menšin (včetně

Belúdzů) ovšem rozhodně nezvýhodňuje, v některých případech naopak tento údaj vede k diskriminaci. Školství ve vlastním jazyce, případně jakákoli podpora rozvoje vlastní kultury je stále pro národnostní menšiny v Turkmenistánu nedostupná.

3.5. Nacionalismus

Nacionalismus je podle encyklopedické definice⁵⁰ z komunistického období chápán jako *buržoazní ideologie a politika v národnostní otázce protikladná proletářskému internacionalismu. Základ nacionalismu tvoří myšlenka o národní nadřazenosti a výlučnosti pojetí národa jako nejvyšší nadhistorické a nadtřídní formy pospolitosti. Využívá patriotického cítění „jednoho z nejhlubších citů, upevněných staletými a tisíciletými života v oddělených vlastech“ (V. I. Lenin), slouží nacionalismus k vynucování „třídního míru“, rozdělování dělnické třídy různých národů zemí a stavění jich proti sobě. Nacionalismus vznikl s konstituováním národů buržoazní společnosti a je podmíněn specifikou vývoje kapitalismu (...) Nacionalismus vyjadřuje charakter vzájemných vztahů mezi národy za kapitalismu a má dvě formy: velmocenský šovinismus vlastního národa, jemuž je vlastní přezíravý postoj k ostatním národům a místní nacionalismus utlačovaného národa projevující se snahou o národní uzavřenost a nedůvěrou k ostatním národům...*

Tato definice se dnes nemusí jevit vůbec jako úsměvná, protože mnozí současní teoretici nacionalismu rovněž dávají do souvislosti rozvoj nacionalismu s rozvojem kapitalismu a buržoazních vrstev.

Socialistický internacionalismus vždy deklaroval odmítavé stanovisko k nacionalismu (preferování vlastního etnika na úkor jiného). To znamenalo například v Sovětském svazu silnou podporu mnoha národnostních skupin, což se reálně projevovalo při vytváření mnoha národnostních autonomních jednotek.

Sovětský disident a pozdější výrazný kritik ruských reforem Alexandr Solženicyn v této souvislosti poukazuje na unikátnost celého procesu – v celé historii byly skutečné federace vytvářeny pouze dobrovolným sjednocovacím úsilím polostátních útvarů za účelem vzájemné podpory a společné stabilnější existence (jako švýcarské kantony, německé země nebo státy v Severní Americe). Podle Leninova revolučního záměru však bylo za federaci národů prohlášeno jednotné Rusko. Sám Lenin a jeho následovníci ovšem vůbec neměli v úmyslu se s unitárností státu rozloučit. Naopak, právě jen ji, zpevněnou stranickou diktaturou, měli na mysli a tvrdě uskutečňovali. Jejich

⁵⁰ Malá československá encyklopedie. Heslo: nacionalismus. Praha: Academia, 1986.

krátkodobou kalkulací však bylo získat uvnitř Ruska za spojence všechny menší národy, mimo Rusko pak přitažlivým příkladem vzbudit sympatie národů Východu. Docházelo (ve 20. a 30. letech) až k pitvornému dělení, kdy byly jako skvrnky na mapě ustavovány „národnostní okresy“, a dokonce „národnostní místní sověty“ se zvláštními zvýšenými pravomocemi, jaké okolní (ruské) místní sověty a okresy neměly. Tato koncepce byla přejata i do Ruské federace po rozpadu SSSR. V autonomiích (s vlastními prezidenty, ústavami, prapory a hymnami) „titulní“ národy téměř všude tvoří menšinu, někde dokonce výrazně málo početnou menšinu (jako v Jakutsku, Baškirsku, Karélii), ale přitom jsou rozhodující pro řídicí aparát a jeho ideologii. Podle Solženicyna nikde ve světě, který si činí nárok na demokratičnost, si nelze ani představit, že by menšině byla „zákonně“ svěřena vláda nad většinou.⁵¹

Definice nacionalismu mohou být odlišné i podle toho, co jejich tvůrci považují za původní. Podle jedné teze – primordialistické – jsou národy (podobně jako další společenské vztahy a jevy) přirozenou a prapůvodní lidskou jednotkou existující a priori. V protikladu k této tezi stojí například Gellnerova modernistická teorie nacionalismu, podle které je nacionalismus nutným důsledkem určitých společenských podmínek. E. Gellner, britský filosof a antropolog (od roku 1990 do své smrti pobýval v Praze), byl jako představitel konstruktivistické modernistické teorie přesvědčen o tom, že národy a nacionalismus v dnešní podobě nejsou dány, ale jsou podle něj produktem hospodářského a politického vývoje a jsou součástí moderní průmyslové společnosti.

Národ v tomto pojetí vzniká až v důsledku nacionalistických projevů, ne naopak. Gellner⁵² vtipně vysvětluje starobylost národů na významu pupku při Adamově stvoření. Pupek u člověka ukazuje na jeho minulé propojení s matkou. U národů je tento „pupek“ ukázkou jednak jejich vzniku a jednak ukazuje na jejich propojení s minulostí.

Gellner na příkladu evropských států ukazuje, jak dalece příchod nacionalistické epochy ovlivnil politické změny a uspořádání států. Zabývá se i problematikou nacionalismu ve 20. století. Ukazuje, že jedním ze způsobů, jak dosáhnout stejnorodosti, kterou většinou nacionalisté vyžadují (národ s jednou kulturou tvoří jeden stát) může být (kromě postupného, kdy členové národa, a tudíž státu, zapomínají na různorodost svého kulturního původu) i etnická čistka.

B. Anderson, americký politolog a historik, specialista na kultury jihovýchodní Asie, představuje národ jako pomyslné a ohraničené společenství vzniklé v představivosti, která se rozvíjí pomocí moderních

⁵¹ SOLŽENICYN, A. *Rusko v troskách*. Praha: Práh, 1999, s. 115–120.

⁵² GELLNER, E. *Nacionalismus*. Brno: CDK, 2003, s. 117 a n.

komunikačních technologií. Jako odrazový můstek ke vzniku národů považuje vynález knihtisku. Základem národního vědomí a nacionalismu je schopnost představit si národní společenství. Je pomyslné, protože příslušníci i toho nejmenšího národa většinu ostatních členů nikdy nepoznají, nikdy se s nimi nesetkají a ani o nich neuslyší, přesto však v mysli každého z nich žije představa jejich společenství⁵³.

Anderson také přijímá Gellnerovu konstruktivistickou základní tezi o tom, že „nacionalismus vynalézá národy tam, kde neexistují“ a uvádí, že je potřeba nacionalismus chápat v souvislosti s kulturními systémy, které ho předcházely.

Český historik Miroslav Hroch⁵⁴ sám odmítá národ jako modernistický konstrukt a zdůrazňuje svůj pohled na vytváření národů na základě kombinací poznatků o vývoji etnických, politických i ekonomických vztahů od středověku s poznatky o národních aktivitách a snahách o národní mobilizaci obyvatelstva. Ve své knize se nezapře jako historik, když podává utříděný přehled již existujících metodických přístupů, vědeckých pohledů a diskutovaných problémů v problematice vzniku národů.

4. Metodologie výzkumu

4.1. Kvalitativní metody sběru dat

Stěžejními metodami řešení výzkumných otázek v předkládané práci jsou metody kvalitativního výzkumu. Výsledky získané kvalitativními metodami jako jsou participativní pozorovací metoda, neřízené, polořízené a řízené rozhovory jsou v práci podpírány kvantitativními údaji.

Kvalitativní výzkum se ptá pomocí otázek *jak* a *proč* a prostřednictvím využití vhodného typu rozhovoru postupuje výzkumník od obecnějších témat do hloubky ke zkoumanému problému nebo otázce. Nevýhodou je poměrně malé množství respondentů, které lze z důvodu časové náročnosti tímto způsobem oslovit. Pro zvýšení objektivity a vypovídací hodnoty kvalitativně získaných údajů je třeba kvalitativně zjištěné informace opřít o sekundární kvantitativní data, navzájem provázat a doplnit obě výzkumné metody.

Kvantitativní výzkum je sám o sobě bez kvalitativního sběru dat strohý, často plný nesprávných a nepoužitelných údajů, chybí mu plastický rozměr (v podobě různých nálad, pocitů, postojů, názoru konkrétních osob).

⁵³ ANDERSON, Benedict. Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. In Ľ, Miroslav. (ed.) *Pohledy na národ a nacionalismus; čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.

⁵⁴ HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

Sekundární kvantitativní údaje (především statistické údaje ze sčítání osob, údaje o migraci), o které se autorka ve své práci opírá, se často bezprostředně týkají osob, se kterými autorka vedla rozhovory. Přímé výpovědi Belúdzů jsou zdrojem sice subjektivním, ale za to velmi cenným a obohacujícím a doplňujícím sekundární kvantitativní údaje.

Výsledky předkládané v disertační práci byly získané během několika výzkumných pobytů prováděných v letech 2009–2013 na území Turkmenistánu v Maryjské oblasti, kde bylo možné při studiu menšin žijících ve Střední Asii blíže se seznámit s příslušníky belúdzské menšiny v Turkmenistánu. Další výzkum byl prováděn v rámci vnitřního grantu FF UK v letech 2012 a 2013 v Turkmenistánu a v oblasti severního Íránu (Gorgan, Sabzevar, Balúč Cháne, Mašhad, Sarahs).

Vzhledem k nestabilní a nebezpečné situaci v oblasti Sístánu a Belúdzistánu v Íránu, v Afghánistánu a pákistánském Belúdzistánu, nebylo možné uskutečnit cestu do těchto míst. Informace o současné situaci íránských a afghánských Belúdzů jsou získané pouze zprostředkovaně od jejich příbuzných žijících v Turkmenistánu, kteří je pravidelně navštěvují. Situaci Belúdzů v Pákistánu pomohl autorce zmapovat belúdzský novinář z Quetty, se kterým se autorka seznámila na konferenci v Ašchabádu.

Výzkum vychází především z kvalitativního zjišťování a sběru informací. Na tomto místě je třeba uvést, že Turkmenistán je zemí, do které se cizinci dostávají za velmi složitých podmínek a volný pohyb po celé zemi bez průvodce je oficiálně nemožný a nežádoucí. Oblast, kde žijí Belúdzové, je navíc v oblasti s velmi špatnými komunikacemi (infrastrukturou).

I když nebylo možné z výše zmíněných důvodů a také časových důvodů použít přímo metodu zúčastněného pozorování, při které by autorka pobývala delší dobu mezi Belúdzi a podílela se tak na jejich každodenním životě, jako by byla jednou z nich, byl kvalitativní výzkum veden několik let v podobě kratších výzkumných pobytů. Díky opakovaným návštěvám na stejných místech se podařilo mezi autorkou a příslušníky belúdzské menšiny v Turkmenistánu vytvořit vztah vzájemné důvěry a přátelství.

Při zjišťování dat byla používána participativní pozorovací metoda, při které je snaha poznat všechny možné oblasti života Belúdzů (příprava pokrmů, výchova dětí, svatební obřady, soužití velké rodiny, způsob obživy, vedení domácnosti a domácí práce). Zároveň lze používat neřízené a polořízené rozhovory pro získání osobních výpovědí respondentů.

Takto získaná data by mohla mít sama o sobě poměrně nízkou vypovídací hodnotu, protože při krátkodobější návštěvě bývá výzkumník brán jako návštěva, mnohdy dochází ke stylizaci ze strany zkoumané skupiny a její členové se nechovají zcela přirozeně (snaží se minimalizovat konflikty,

upravit jídelníček – hostit návštěvu, snaha ukázat se v tom nejlepším světle). Vnímání autorky jako cizinky se díky přátelským vztahům minimalizovalo a Belúdzové sami měli velký zájem na věrohodnosti dat, pomáhali získávat další údaje o Belúdzích a kontakty na Belúdze (jejich příbuzné nebo známé v Íránu a Afghánistánu) a také Belúdze – pamětníky (*mully* a staříky, kteří pamatují sami nebo z vyprávění svých rodičů nebo prarodičů události kolem příchodu Belúdzů do Turkmenistánu, útěk Belúdzů zpět do Afghánistánu nebo kolektivizaci a dobu Sovětského svazu).

U současných turkmenských Belúdzů chybí ve velké míře povědomí o belúdzské historii, mnoho prvků z belúdzské kultury a tradic se udržuje jen díky jednotlivcům. Belúdzským jazykem se mluví jen doma a v belúdzských vesnicích mezi sebou. Při pobytech mezi Belúdzi bylo možné se často setkat s jejich zájmem o vyprávění a informace, týkající se jejich národního cítění, sounáležitosti k ostatním Belúdzům i zajímavostí z belúdzské historie.

Informace i fotografie týkající se materiální kultury Belúdzů z 20. let 20. století pořízené v Muzeu akademie věd v Petrohradě často ukazují a popisují předměty a události, které sami popisovali nebo o kterých během výzkumu vyprávěli turkmenští Belúdzové v současnosti. Nevýhodou při studiu pramenů v Petrohradu bylo málo času a opatření, kvůli kterým nebylo možné neomezeně listovat v denících a pořídit fotokopie některých údajů.

Spojením a vzájemným provázáním výsledků používaných kvalitativních metod s kvantitativními údaji je možné dosáhnout větší objektivity při zodpovídání vytyčených výzkumných otázek v předkládané práci a při hodnocení změn ve způsobu života a tradic Belúdzů v závislosti na míře státních zásahů především ve 20. století.

4.2. Výběr respondentů a navštívených a zkoumaných oblastí

Jedním z hlavních cílů práce je zjistit, jak se měnila tradice a kultura Belúdzů v Turkmenistánu a Íránu (především na severu) v závislosti na míře státních zásahů. Tyto oblasti byly vybrány především kvůli možné, i když ne zcela jednoduché dostupnosti a relativní bezpečnosti.

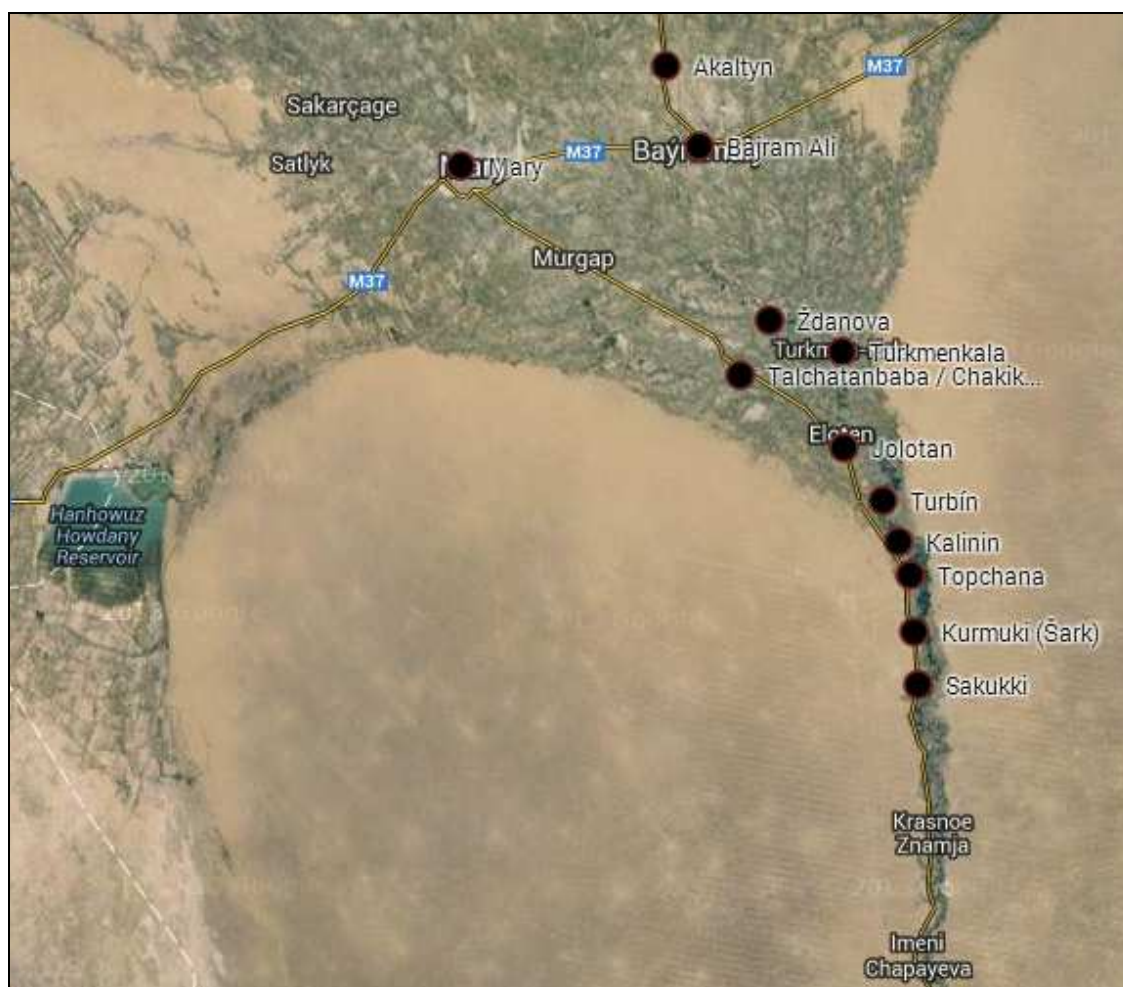
Maryjská oblast v Turkmenistánu a oblast kolem Sarachsu jsou obydleny Belúdzi přibližně 100 let, když se na těchto místech usadili při kočování z dnešního Afghánistánu a Pákistánu. Naproti tomu Belúdzové žijící na pobřeží Kaspického moře (Mohamedabád) nebo poblíž Sabzeváru v Balúč Cháne nevykazují příliš podobností s mašchadskými a sarachskými Belúdzi, kteří jsou alespoň v některých ohledech podobni turkmenským Belúdzům. Každá z těchto skupinek má svoje specifika a tvoří do jisté míry uzavřenou skupinu.

Každá z těchto dvou zemí – Írán a Turkmenistán – prošla odlišným politickým vývojem a Belúďžové měli pro udržování svých tradic, jazyka a kultury různé podmínky.

Respondenti byli při rozhovorech dotazováni na místo, odkud přišli jejich předci, náboženství, belúďžský rod, jazyk, udržované tradice, způsob života a při participativním pozorování během výzkumných pobytů byla sledována i míra asimilace a odlišností s prostředím, ve kterém respondenti žijí. V práci jsou ukázány rozdíly, které byly mezi jednotlivými skupinami zjištěny.

4.2.1. Turkmenistán

Hlavní a základní místo pro získávání respondentů mezi turkmenskými Belúďži bylo ve vesnici Turbín (dřívější název Gazuky) nedaleko města Jolotan. V této vesnici se podařilo získat zázemí v jedné belúďžské rodině, která pomáhala získávat respondenty jak v Turbínu, v Jolotanu, ale i v dalších belúďžských vesnicích, jak ukazuje následující obrázek.

Obrázek 1. Zkoumaná oblast obývaná Belúďži v Turkmenistánu.

Belúdzové z Turbínu mají sami zájem o udržování a rozšiřování belúdzského povědomí a jazyka, a tak se velmi snažili pomáhat při získávání nových vhodných respondentů a informací týkajících se příchodu Belúdzů do Turkmenistánu. Díky nim bylo možné navštívit několik belúdzských *mullů*, belúdzského učitele, staříky a stařenky – pamětníky, účastnit se rodinných slavností, prožívat s Belúdzi radost z narození dítěte, ale i smutek nad úmrtím blízkého člověka, sledovat běžný rodinný život jako je výchova dětí, práce, odpočinek, příprava pokrmů, pečení chleba, nahlédnout do jejich všední práce, podívat se do školy, navštívit bývalé belúdzské muzikanty.

Autorka navštívila Turkmenistán celkem pětkrát a během těchto návštěv bylo možné sledovat a zjišťovat všechny dostupné rozměry života turkmenských Belúdzů v různých belúdzských vesnicích. Díky vstřícnosti a vzájemně získané důvěře bylo možné proniknout do způsobu života turkmenských Belúdzů dnes.

4.2.2. Írán

V Íránu žijí Belúdzové v několika oblastech, z nichž některé jsou kompaktně osídlené Belúdzi, ale na některých místech žijí Belúdzové rozptýleně mezi Íránci nebo jiným íránojazyčným etnikem.

Nejkompatnější a nejpočetnější belúdzskou oblastí je íránský **Sístán a Belúdzistán s hlavním městem Zahedánem**. Do této oblasti není v současnosti vhodné kvůli vlastní bezpečnosti jezdit, pro cizince je dokonce do mnoha míst zakázaný vstup. Pro výzkum v předkládané práci nebylo možno tuto oblast využít, některé informace ohledně Zahedánu ale bylo možné získat od respondentů žijících na severu Íránu nebo Turkmenistánu, kteří mají v Zahedánu své příbuzné.

Zkoumané oblasti v Íránu byly vybírány podle údajů o pobytu Belúdzů přímo od jejich turkmenských příbuzných (Garasingy, Sarachs, Mašchad) nebo podle názvu (Balúč Cháne) nebo přímo na místě podle kočovnických stanů (trasa Mašchad – Sarachs).

Respondenti v Íránu byli získáváni a dotazováni pomocí osob hovořících persky a anglicky, protože íránští Belúdzové hovoří kromě belúdzštiny i persky. Setkání se většinou odehrávala u čaje a malého pohoštění u respondentů doma nebo ve stanu a respondenti byli ve všech případech velice milí a přátelští.

Výzkum v Íránu proběhl v následujících místech a oblastech:

- **Mašchad** – muslimské poutní město v severním Íránu, Belúdzové zde bydlí pohromadě na předměstí Mašchadu v belúdzské čtvrti. Při první návštěvě Mašchadu nebylo možné rozpoznat Belúdze od Íránců a doptat se

na ně, protože navenek splývají s íránským obyvatelstvem. Při druhé návštěvě Mašchadu bylo možné za pomoci belúdzských přátel navštívit přímo belúdzskou čtvrť, několik dní zde pobývat v belúdzské rodině a získat mnoho respondentů. Zajímavostí je, že v belúdzské čtvrti žije s Belúdzi společně i několik příslušníků etnik Džamšedy a Brahui, kteří uzavřeli sňatek s Belúdzi. Dcera jednoho respondenta si vzala za muže Džamšedy a žijí společně ve městě Sarí na jižním břehu Kaspického moře, kde žije větší počet Džamšedy; belúdzský majitel malého krámků s potravinami má za manželku Brahui a společně žijí v Mašchadu v belúdzské čtvrti. Mašchadští Belúdzové, se kterými byly prováděny rozhovory, byli z rodů Badžízí (rod rozšířený kolem Sarachs, ale i v Mašchadu), Nautani (příbuzní s turkmenskými Belúdzi), Čakarzí, Reki, Zaruzi, Rachšany.

- Belúdzské vesnice na **trase Mašhad – Sarachs**: některé belúdzské rodiny žijící v této oblasti ještě kočují, ale jen několik kilometrů od své vesnice a stany si staví nedaleko od silnici vedoucí z Mašchadu do Sarachs. V rodinách se často jedná o smíšená manželství Belúdzů s Peršany, náboženstvím jsou šíité.
- **Sarachs** a vesnice podél **afghánsko-íránsko-turkmenské hranice** – v této oblasti se na počátku 20. století usadilo mnoho Belúdzů přichozích z Afghánistánu, někteří z nich se přestěhovali do Mašchadu, jiní pokračovali do Turkmenistánu a někteří zde žijí dodnes (např. respondent Abdula žije v Garasingi). Někteří Belúdzové v této oblasti ještě sezónně kočují a staví gedany. V době výzkumného pobytu (začátek června) nebyly gedany ještě postaveny. Abdula nepatří mezi sezónně kočující Belúdze, chová jen kuřata na farmě a prodává je v Mašchadu, chovem ovcí se nezabývá. Je zároveň v této oblasti katchudou (starostou).
- oblast Golestán – **Gorgan** a několik belúdzských vesnic v okolí (např. **Mohamedabád**). V Mohamedabádu žije asi sedmdesátiletý Belúdz, který střídá svůj pobyt mezi Mohamedabádem, kde s jednou manželkou staví dům, vlastní půdu a chová velbloudy a Zahedánem, kde žijí ještě jeho další dvě manželky a starají se mu o obchod.
- vesnice Balúč Cháne poblíž města Sabzevár – vesnice s belúdzským osídlením schovaná v horách, Belúdzové zde žijící jsou šíité.

Kvůli bezpečnosti nebylo možné v Íránu navštívit hlavní oblasti s belúdzským osídlením (Sístán a Belúdzistán), ale velkou výhodou je, že v severním Íránu je rozmanitá struktura belúdzského etnika jak po stránce náboženské (šíité i sunnitě), tak i mísením s jinými etniky (smíšená manželství).

V práci je k označení etnika používáno jednotně etnonymum *Belúdz*, ačkoli v českých textech je možné setkat se s více variantami – Balúč, Baluch, Beludž, Balóč.⁵⁵ V anglojazyčné literatuře se používá označení Baloch, v případě přídatných jmen Balochi. V ruskojazyčné literatuře je nejčastější označení белуджи [beludži].

5. Etnogeneze Belúdzů

5.1. Etnogeneze Belúdzů podle historických pramenů

Části dnešního Afghánistánu, Pákistánu a Íránu, ve kterých dnes žije převážná část belúdzského etnika, nebyly osídleny Belúdži od nejstarších dob. Byly součástí mnoha říší a vystřídaly i několik označení. S Belúdži je tato poměrně rozsáhlá oblast spojována jak podle legend, tak i na základě písemných zmínek v literárních, historických nebo etnografických dílech některých autorů. První písemné zmínky o belúdzském etniku na zmiňovaném místě nacházíme až po příchodu Arabů a islamizaci celého území. Tato skutečnost koresponduje i s belúdzskými legendami a s vlastní představou Belúdzů o arabském původu.

Ve starověké civilizaci tvořilo území dnešního Belúdzistánu most mezi kulturami Mezopotámie a kulturou kmenů Íránské vysočiny a Indoganžské nížiny, jak zmiňuje Fred Scholz⁵⁶ ve své knize Belúdzistán (Pákistán) a uvádí citaci Bharadwaje⁵⁷ 1961 a Rosse⁵⁸ 1946.

Pojmenování dnešního íránského a pákistánského Belúdzistánu se objevuje na starých mapách pod antickým názvem Gedrosia a bylo součástí starověké perské říše Achaimenovské dynastie⁵⁹ v 6. až 4. století př. n. l.

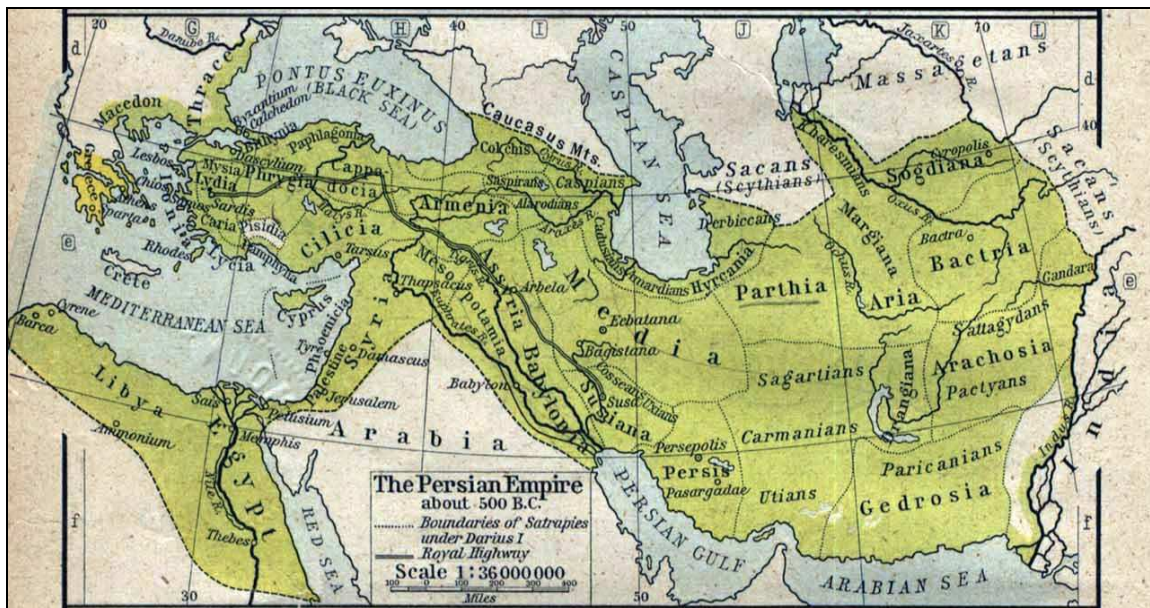
⁵⁵ HUBINGER, Václav, František HONZÁK a Jiří POLIŠENSKÝ. *Národy celého světa*. Praha: Mladá fronta, 1985, 387 s., 25 s. obr. příl. Malé encyklopedie (Mladá fronta), sv. 18.

⁵⁶ SCHOLZ, Fred. *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974.

⁵⁷ BHARADWAJ, O. P. *The arid zone of India a Pakistan, History of land use in arid regions*, 5. díl, Paris: UNESCO, 1961, s. 143–173 In SCHOLZ, Fred. *Belutschistan (Pakistan)*. c. d.

⁵⁸ ROSS, E. J. *A chalcolithic site in Northern Baluchistan, Journal of Near Eastern Studies*, Chicago, 1946, s. 284–316 In SCHOLZ, Fred. *Belutschistan (Pakistan)*. c. d.

⁵⁹ Achaimenovská říše – nejstarší perská říše od 6. století př. n. l. až do 4. století př. n. l., pojmenovaná podle kmenového vůdce Achaimena. Největšího rozkvětu dosáhla říše za krále Kýra II. v druhé polovině 6. století př. n. l., který si podrobil sousední Médskou říši, Baktrii, Lýdiu a Babylónii, což zahrnovalo území dnešního Íránu, Iráku, Afghánistánu, Uzbekistánu, Turecka, Kypru, Sýrie, Libanonu a Izraele. Následovníci Kýra II. pak připojili kolem roku 500 př. n. l. ještě ke své říši i části dnešního Egypta, Libye, Řecka, Bulharska, Pákistánu, Kavkazu, Střední Asie a Súdánu. Roku 331 př. n. l. tuto říši rozvrátil makedonský král Alexandr Veliký při svém tažení na východ. Král Kýros II. je znám i z Bible jako ten, kdo ukončil babylónské zajetí Izraelitů a dovolil jim návrat do jejich vlasti.

Obrázek 2. Achaimenovská říše kolem roku 500 př. n. l.

Zdroj: The Historical Atlas by William R. Shepherd, 1923.

Tento název se objevuje i na mapě, která ukazuje cestu Alexandra Makedonského pouštěmi dnešního Belúdzistánu při návratu z Indie roku 325 př. n. l. Při této cestě zahynulo vyčerpáním mnoho vojáků Alexandrovy vzbuřené družiny.

Obrázek 3. Území dnešního Belúdzistánu, přes které se vracel z Indie Alexandr Makedonský.

Zdroj: A general atlas containing distinct maps of all the known countries in the world by Fielding Lucas, 1823.

Strastiplnou cestu pouští Gedrosie zmiňuje také řecký autor z 1. století Arriános⁶⁰ v knize *Tažení Alexandra Makedonského*:

Přesto, že ho Peršané od přechodu Gedrosie zrazovali, Alexandr se dobrovolně vystavil riziku pohromy, neboť se jednalo o nejpřímější cestu do Babylonu. Přesné důvody však zůstávají sporné. Navzdory příznivému ročnímu období se pochod touto vyprahlou zemí změnil v naprostou katastrofu. Po šedesát dnů postupovali vojáci pustinou, aniž znali přesný směr. Nedostatek vody, potravin a celkové vyčerpání v důsledku horka si vyžádaly nezměrné oběti. Odhaduje se, že zde zahynula asi polovina mužů a většina žen, dětí, obchodníků a herců doprovázející vojsko. Utrpení Makedonců a Peršanů skončilo teprve na počátku prosince, kdy dosáhli města Pury v Karmánii.

Ruský orientalista Nikolaj Chanykov⁶¹ ve svém díle *Zapiski po etnografii Persii*⁶² (Записки по этнографии Персии) uvádí také starobylý antický název pro území obývané Belúdzí – Gedrosia.

Gedrosia (Γεδρωσία) – starověký název pro Belúdzistán – byl vždy země nikoho, země, která sloužila převážně jako útočiště pro lidi z okolních kmenů (kvůli nedostupnosti hor a pouští, které leží mezi obydlenými oblastmi).

Po rozpadu říše Alexandra Velikého spadala oblast Gedrosie pod nadvládu Parthské říše (3. století př. n l.–3. století n. l.) a perské sasánovské dynastie (od první poloviny 3. století n. l.).

V 7. století se v souvislosti s příchodem Arabů a islamizací Persie a k ní přilehlého regionu objevuje pro pouštní suché oblasti při pobřeží Arabského moře (v antické době nazývané Gedrosie) název Mekran (Makran).

Islamizace Persie byla pro zmiňovanou oblast velmi důležitým vývojovým mezníkem. Právě až v arabsko-islámské éře se začínají nacházet první písemné zmínky o Belúdzích, žijících v této oblasti. Jedná se především o díla perského učenice Nizam al-Mulka z 11. století a arabského filosofa Ibn Muskaveicha (Ibn Miskawayh, Ebn Meskawayh, *ابن مسكويه*, *Ибн Мискавейх*) (kolem 932/936–1030) z 10.–11. století. Uváděná skutečnost koresponduje i s představou samotných Belúdzů o jejich původu.

Rozdílnou představu o původu belúdzského etnika má autorka zabývající se rozborem belúdzského jazyka Frolová⁶³, podle které je

⁶⁰ ARRIÁNOS. *Tažení Alexandra Makedonského* (překlad Jaromír Bělský). Praha: Naše vojsko, 1989.

⁶¹ Chanykov, Nikolaj (1819–1878) – ruský orientalista a cestovatel, účastník expedice do Chorásánu, pobýval v Buchaře a pracoval také na ruském konzulátu v Persii.

⁶² CHANYKOV, N. *Zapiski po etnografii Persii*. (Překlad E. F. Rassadina) Moskva: Glav. red. vost. lit., 1977.

⁶³ FROLOVA, V. A. *Beludžskij jazyk*. c. d.

nejpravděpodobnější íránská verze belúdzského původu. Podle její teorie přešli postupně Belúdzové v 5.–8. stol. ze severu Íránu (jižní pobřeží Kaspického moře) do míst jejich dnešního rozmístění v Íránu, Afghánistánu a Pákistánu.

Perský vezír a učenec říše Seldžuků⁶⁴ Nizam al-Mulk⁶⁵ (též Abu Ali al-Hasan) (1018-1092) zmiňuje Belúdze společně s dalším etnikem (Kúdzové) jako jejich spojence a členy loupeživých hord, proti kterým bojoval chán Mahmud, jeden z vládců gháznovské dynastie.⁶⁶ K vítězství nad Belúdzi mu dopomohla lest s otrávenými jablky.

Obrázek 4. Belúdzští bojovníci.

Ručně tkaný koberec k zavěšení na stěnu. Lok Virsa festival, Islamabad, 2012. <https://c2.staticflickr.com/8/7206/7075891069_c4c01a095b_c.jpg>.

Zachoděr (sovětský překladatel Mulkova díla *Siaset-name*) v této souvislosti uvádí, že ve všech variantách Mulkova díla *Siaset-name* jsou Belúdzové a Kúdzové zmiňováni vždy společně, na rozdíl od perského

⁶⁴ Říše Seldžuků – říše oghuzských Turků sahající v době největšího rozmachu od území dnešního východního Turecka přes Írán do části Střední Asie.

⁶⁵ NIZAM AL-MUL'K. *Siaset-name. Kniga o pravlenii vazira XI stoletija Nizam al-mul'ka.* Překlad B. N. Zachoděr, Moskva-Leningrad: AN SSSR, 1949.

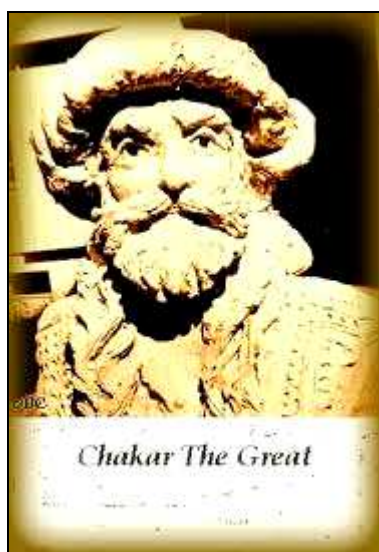
⁶⁶ Gháznovská dynastie byla turkická dynastie – nejznámějším vládcem je Mahmúd z Ghazny (Ghazna – město v Afghánistánu). Gháznovská říše se rozkládala na území téměř celého dnešního Íránu, Afghánistánu, Pákistánu, v oblasti kolem Merwu, Buchary a Samarkandu) v 10.–12. stol.

traktátu z konce 10. století *Chudud al-Alam*⁶⁷ (Hudūd al-‘Ālam – Hranice světa). Ten Kúdže a Belúdze od sebe odlišuje, i když v jejich zájmech a způsobu života nachází i některé podobnosti, např. společný jazyk odlišný od turkického jazyka Seldžuků žijících v té době v Kermánu.⁶⁸

V boji, ke kterému došlo v roce 972 (rok 361 podle hidžry), utrpěli Belúdzové a Kúdžové zdrcující porážku, jejich vůdce Ibn Abi-r-Radžal Balusi byl zajat a vězněn, poražené kmeny byly vyhnány a místo nich zde začalo hospodařit obyvatelstvo zabývající se usdlým zemědělstvím. Úplný mír v této těžce dostupné oblasti ovšem nezavládl – ještě v roce 1052 (rok 444 podle hidžry) Nasir Khusraw⁶⁹, perský učenec a spisovatel, zmiňuje výpady Kúdžů v okolí Nainu.

Ve 12. století se rozkládala na území osídleném Belúdzi Chorezmská říše a ve 13.–14. století dnešní severní Belúdzistán patřil pod vládu Čingischána a později Timura Lenka.

V 15. století se podařilo vůdci Belúdzů Mir Čakarovi spojit belúdzské kmeny a vybudovat belúdzskou říši podobného rozsahu jako dnes (JV Persie, jižní Afghánistán, dnešní pákistánský Belúdzistán), jak uvádí belúdzský autor Baloch.⁷⁰ Říše se ovšem po smrti Mir Čakara rozpadla.

Obrázek 5. Belúdzský hrdina Mir Čakar

Zdroj:

<http://real-politique.blogspot.cz/2009/12/mir-chakar-khan-rind-warrior-hero-of.html>

⁶⁷ Chudud al-Alam – perský traktát, sepsán ke konci 10. století na území dnešního severního Afghánistánu, jeho autor je neznámý. V roce 1892 byl v Buchaře nalezen opis rukopisu pocházející z roku 1258. 1930 byl vydán v perštině a 1936 přeložen do angličtiny.

⁶⁸ Kermán (Kirmán) – iránské město, v 11. stol. obývané kermánskými Seldžuky, kteří vytlačili příslušníky gháznovské dynastie na východ.

⁶⁹ Nāsir-i Chusrau (Насир Хосров, ناصر خسرو) 1004–1088. Perský básník, spisovatel a učenec, narodil se v Baktrii, pobýval na území dnešního pákistánského Belúdzistánu, zemřel v Mervu (Merw).

⁷⁰ BALOCH, M. K. B. M. *The Balochis through centurie*. Quetta, 1964. In SCHOLZ, Fred *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974.

M. S. Asimov a anglický orientalista a historik C. E. Bosworth se zmiňují o vládě Mira Čakara a občanské válce mezi belúdzskými kmeny:

V druhé polovině 15. století byl vytvořen belúdzský stát pod vládou Mir Čakara z belúdzského kmene Rind – v tomto státě žili příslušníci kmene Rind společně s belúdzským kmenem Lašari (Lashari). Tento stát zanikl v důsledku občanské války mezi oběma kmeny – lašarský kmen vedl Mir Goran chán Lašari. Po této válce (označované jako třicetiletá válka) osídlily kmeny Lašarů a Rindů především oblast Sindhu a Paňdžábu.⁷¹

5.1.1. Vznik kmenů

Na území dnešního Pákistánu, jihovýchodního Íránu a Afghánistánu tvořily Belúdzové tzv. *bolaky* (hordy) buď na základě příbuznosti, nebo kolem silných a schopných vůdců. Etnicky byly tyto skupiny jednotné. K dobrým a odvážným vůdcům se připojovaly další cizí skupiny, které hledaly ochranu. Belúdzské skupiny byly otevřeny k přijímání jiných ne-belúdzských skupin podobně jako drávidské etnikum Brahui, se kterým často Belúdzové sdíleli a dodnes sdílejí společná území a dochází mezi nimi k vzájemné asimilaci.

Rozšířením bolaků o další jim podřízené skupiny vznikaly etnicky nejednotné *tumany* (skupiny na úrovni kmenů, afghánský název používaný též mezi Belúdzi je *tajfy*), které potřebovaly důkladnější organizaci. Ty měly přísnou organizaci a také hierarchii, jejich součástí byly i skupiny označované jako otrocké. Podle Damese⁷² tvořili původně Belúdzové 40 bolaků a 4 bolaky byly otrocké (Gopang, Dashtis, Gadhis a Ghabrs), které měly mezi ostatními belúdzskými kmeny nižší status. Jako jádro Belúdzů v 15. stol. uvádí následujících pět kmenů – tumanů: Rind, Lashari, Hot, Korai, Jatoi. Z kmene Rind pochází i lidový hrdina a sjednotitel Belúdzů v 15. stol. Mir Čakar, který sjednotil belúdzské kmeny žijící v horách.

Hierarchie belúdzských kmenů byla následující:⁷³

1. *Horní vrstva* – skládala se z jednotlivých dílčích kmenů, všichni ale byli jednoho původu, jejich předkové patřili k témuž kmeni. Byli to většinou vlastníci stád nebo pastvin a políček, kteří si najímali na práci buď pastýře, nebo rolníky ze spodní vrstvy.

⁷¹ ASIMOV, M. S., BOSWORTH, C. E. *History of Civilizations of Central Asia: The historical, social and economic setting*. Delhi: Motilal Banarsidass Publ, 1999, s. 304–305.

⁷² DAMES, M. L. *The Baloch race: A Historical and Ethnological Sketch*. Asiatic Society Monographs, vol. IV, 1904, s. 5, 39

⁷³ SCHOLZ, F. *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974, s. 65–71

Do této vrstvy patřil sardar a jeho rodina, vážení stařešinové a jejich rodiny, ostatní členové kmene.

2. *Spodní vrstva* – připojené, etnicky cizí kmeny, hledající ochranu, rolníci, obchodníci, řemeslníci, muzikanti – byli svobodní na rozdíl od nesvobodných otroků.

5.1.2. Otroctví

Otroci jsou v souvislosti s Belúdzí zmiňováni již v souvislosti belúdzské kmenové hierarchie. Otročné kmeny měly v belúdzské společnosti nejnižší status a byly tvořeny nejčastěji příslušníky cizích etnik. Od 19. století začali Belúdzové přicházet do kontaktu i s africkými otroky a sami se také otroky stávali.

Otroctví v souvislosti s Belúdzí je třeba zkoumat ze dvou úhlů.

1. Otroci z Afriky se dostávali do míst, kde Belúdzové žili nebo přicházeli za prací (Omán, Saudská Arábie, Írán, Spojené arabské emiráty) kvůli od začátku 19. století kvetoucímu obchodu s otroky. Stávali se otroky v bohatých belúdzských rodinách a do kontaktu s Belúdzí přicházeli i na lodích ománského sultána. Belúdzové byli často najímáni jako námořníci nebo žoldáci (viz s. 73) na lodích do Tanzánie a Somálska a jako pracovní síly při obchodu se slonovinou.
2. Sami Belúdzové se stávali otroky (viz s. 80) v Saudské Arábii, především kolem roku 1940, i přes saudské nařízení o zrušení otroctví nebo např. na konci 19. století, když upadal obchod s africkými otroky, byli na arabských trzích prodáváni otroci z pobřeží Belúdzistánu (viz s. 75).

V Sístánu se otroctví vyskytovalo ještě ve 20. letech 20. století. Otrokyně a otroci byli vlastnictvím chána a také jejich potomci byli připoutáni ke svému pánu. Jejich pracovní náplní byla práce v domě, mlácení a mletí obilí a některé otrokyně měly za úkol vějířem ovívat svoji paní v době oběda nebo od ní v noci odhánět mouchy.

V současnosti žijí potomci otroků pocházejících z Afriky jako příslušníci rodu Chanchel. Ještě na začátku století byli otroci součástí každé zámožnější belúdzské rodiny v íránském i pákistánském Belúdzistánu a v Sístánu.⁷⁴ Rod Chanchel je dnes považován za belúdzský rod, Chanchel jsou od Belúdzů k rozeznání jen podle negroidních rysů. Belúdzové s příslušníky rodu Chanchel sňatky neuzavírají.

⁷⁴ ČERŇAKOVSKAJA, E. *Seistán. IRGO*, 1928, s. 133.

Obrázek 6. Belúdžové z černošskými rysy, Makran – Írán

Zdroj: <http://www.mostafabazri.ir/>

V dnešním Turkmenistánu je možné setkat se také s potomky otroků s negroidními rysy, patří zde do rodu Čakarzí (viz s. 113).

5.1.3. Střídání vlády cizích vládců

Do konce 16. století spadaly belúdžské, brahuiské i pašunské kmeny pod správu safíjovské dynastie perských šáhů. 1595 dobyl část území Akbar,

Velký Mogul. Ostatní části obývané Brahui a Belúdzi patřily nadále pod správu safíovské dynastie.

Boje s Belúdzi popisuje i již zmiňované gruzínské historické dílo *Dějiny Gruzie* ze 17. století autora Sechnia Čcheidze (viz pozn. 19 na s. 15), popisující rabování a pustošení ze strany Belúdzů. V ukázce z tohoto díla nastoluje pořádek v Kirmánu (Kermánu) íránský šáh pomocí svého poddaného gruzínského careviče Levana.

Třetího dne pozval šáh careviče Levana, jmenoval ho naibem Kirmanu a poslal ho do této země, kterou pustošili Buludžové, jejich nepřátelé. I vypravil se carevič Levan, vzal s sebou Sechniu Čcheidze, car mu přidal ještě Georga Davida Abašišviliho a ještě asi deset jiných. Šli jsme dvacet dní, až jsme došli do Kirmanu. Bylo to krásné město. Přivítat nás přišlo vojsko i obyvatelé Kirmanu a radovali se, že jsme je přišli zachránit.

(...)

Už přešel jeden měsíc, když jsme dostali zprávu: „Buludžové a Afghánci se spojili a vyráží.“

(...)

Vyhráli jsme, pozabýjeli jsme je (Buludže), získali jsme veškerou kořist. Na jednom kopci bojoval král, na druhém Levan a bojovali jsme mezi nimi a utínali jsme jim hlavy.⁷⁵

Proti safíovské dynastii vedly boje afghánské paštunské kmeny dynastie Hotaki-Ghilzai. V letech 1738–1739 zahájil perský šáh afšárovské dynastie Nádír Šáh vojenské tažení proti říši Velkých Mogulů a získal kraje západně od řeky Indu, tedy značnou část dnešního Pákistánu, potažmo i Belúdzistánu. Roku 1747 vznikla ve městě Kandahár pod velením Ahmada Šáha Durráního⁷⁶ afghánská říše. Durrání zaútočil na říši Velkých Mogulů, jejichž panství se rozrůstalo. Tím si podrobil i Belúdze, Paštuny a Brahui, kteří tak získali přístup do úrodnějších území a k nížinám, které předtím patřily Mogulům. Do té doby žili Belúdzové, Paštunové a Brahui převážně v horách.

V roce 1766 za podpory Nádír Šáha z Persie zformoval a sjednotil Brahui a Belúdze zakladatel brahuiské dynastie Ahmadzai Mir Ahmad v druhý státní belúdzsko-brahuiský celek – Kelatský chanát. Zde cituje Scholz dalšího belúdzského autora Balucha (1958).⁷⁷

⁷⁵ SECHNIA ČCHEIDZE. *Istorija Gruzii* (překlad N. T. Nakašidze). Tbilisi, 1976.

⁷⁶ Durrání Ahmad Šáh – afghánský vůdce kmene Abdálí a vojenský velitel podřízený perskému vládci Nádír Šáhovi.

⁷⁷ BALUCH, Muhammad Sardar Khan. *History of Baluch Race and Baluchistan*. Karachi, 1958.

Největšího rozmachu a rozkvětu dosáhl Kelatský chanát za Nasir chána I. v 18. století (1741–1793). Kelatský chanát jako říše, ve které měly převahu rody Brahui, existoval v podstatě jako část Durránské říše.

Obrázek 7. Mapa Durránské říše 1747–1826

Fialově je vyznačeno panství Ahmada Šáha Durráního, šrafovaně pak území, kam ještě sahal vliv této afghánské říše.

Zdroj:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4d/Afghanistan_unter_Ahmad_Schah_Durrani.PNG

O bojích s Belúdži v 18. století v Sindhu se zmiňuje indický voják bojující v první světové válce v belúdžském pluku za Britskou Indii – Khudadad Chán⁷⁸ (1888–1971).

V roce 1190 hidžry (1776/77 křesťanského letopočtu) po návratu Buchar chána z Mekky, se Belúdžové a ostatní rody spojili a začali válku proti Mian Ghulam Nabi. Ten byl zabit poblíž Umar-kotu (město a pevnost v severozápadním Sindhu), jeho tělo bylo převezeno do Hajderabádu (město v jižní části Sindu) a pohřbeno vedle jeho bratra Mian Gulam Šáha.

5.1.4. Britská okupace

V roce 1839 Britové ukončili jednotu kmenů v Kelatském chanátu zavražděním Mir Šáha Navaz chána a dosadili na nich závislého Nasir chána II. Kmeny začaly mezi sebou bojovat a chanát se rozpadl. Schulz cituje ohledně rozpadu Kelatského chanátu autora Georga P. Tate⁷⁹, který byl vyslancem Britské Indie v Sístánu. Zajímavé je, že se v díle samotného Tate (nepublikovaný rukopis z města Tatta) objevují tvrzení o tom, že rodina

⁷⁸ CHUDADAD-Chan. *Suščnost' istorii Sinda* (Худадат-хан. Сущность истории Синда), překl. M. K. Safolov. Moskva, 1989.

⁷⁹ TATE, George P. *Kalat: A Memoir on the Country and Family of the Ahmadzai Khans of Kalat*. Calcutta, 1896.

kelatských chánů je spíše arabského, a ne brahuiského původu, jak se obvykle udává.⁸⁰

Britové uzavřeli smlouvu s kelatským chánem o bezpečnosti britských vojsk při jejich transportu k afghánské hranici. V horách na západ od Paňdžábu a Sindhu převažovaly kmeny Brahui, území ale od Britů dostalo název Belúdzistán (kvůli potlačení moci Brahui). Přímá správa nad belúdzským územím byla Brity ustanovena pouze na strategických místech kolem Quetty a kolem železničního koridoru Quetta – Karáčí, ostatní území byla spravována systémem vlády označovaným jako *indirekt rule*⁸¹.

Belúdzistán byl pro britskou expanzi z Indie směrem na západ velice výhodným odrazovým můstkem. Britové najímali Belúdze spolu s Indy do armády, se kterou uskutečňovali své politické expanzivní záměry a zaručovali jim suverenitu. I když Britové v Afghánistánu naráželi na tvrdý odpor místních bojovných Paštunů a v první anglo-afghánské válce své imperiální cíle nenaplnili, získávali postupně hlavně nad belúdzským, ale i nad afghánským územím stále větší moc i kontrolu a upevňovali si své pozice.

Do armády verbovali jak indické, tak i belúdzské vojáky, kteří bojovali pod velením britských důstojníků. V první anglo-afghánské válce přišlo o život mnoho belúdzských, ale i britských vojáků a civilistů. V roce 1879 v rámci druhé anglo-afghánské války jeden z chánů paštunské dynastie Barakzajů⁸² Jakub Chán nařídil zastavit protibritský odpor a 26. května 1879 podepsal v Gandamaku s Brity mírovou smlouvu, ve které uznal britský protektorát v zemi a zřekl se samostatné zahraniční politiky. Ročně dostával od Britů 600 000 rupií.

Na konci 19. stol. byla vytýčena hranice – *Durrandova linie*, kterou si Rusové stále více expandující ve Střední Asii a Britové usilující o kontrolu nad Persií, Afghánistánem a celou Indií rozdělili oblasti svého zájmu. Došlo tak i k rozdělení belúdzského území mezi Afghánistán a Britskou Indii. Na severovýchodě Afghánistánu byl vytýčen tzv. Vachánský koridor, úzký pruh afghánského území v Pamíru, který od sebe odděloval britské a ruské území. Na své zájmové sféry si Rusové a Britové rozdělili i Persii.

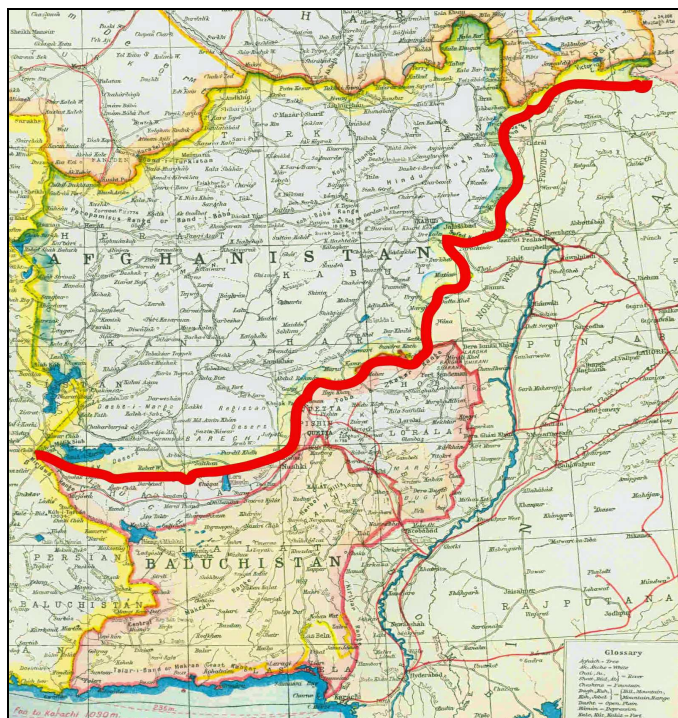
Vytýčení hranic sledující pouze mocenské a politické zájmy bez jakéhokoliv ohledu na etnikum, které zde už staletí žije, nebylo dodnes od mnohých obyvatel plně akceptováno a vede k častým ozbrojeným střetům a snahám o vytvoření samostatného Belúdzistánu.

⁸⁰ *Encyclopedia Britannica*, 1911.

⁸¹ Indirekt rule – tento systém se objevuje především v anglických koloniích, kdy byli do nižší administrativy zapojeni místní rodoví představitelé.

⁸² Barakzajové (Barakzai) – paštunská dynastie vládoucí v Afghánistánu v letech 1826–1973

Následující mapa ukazuje, kudy vedla hranice mezi mocnostmi v roce 1893, tzv. Durrandova linie, tvořící dnes hranici mezi Afghánistánem a Pákistánem. Durrandova linie nepřetřala jen společné území, kde žili Belúdzové, ale i území, kde žili Paštunové a další etnika.

Obrázek 8. Durrandova linie.

Zdroj:

<http://understandafghanistan.com/wp-content/uploads/2014/01/cropped.jpg>

Do roku 1947 byl dnešní Pákistán součástí Britské Indie. V roce 1947 se Britská Indie z náboženských důvodů rozpadla na hinduistickou Indii – vznikl stát Dominion Indie (ve které měli žít kromě hinduistů a nemuslimů i sikhové – v indickém Sístánu) a muslimský Pákistán – stát Dominion Pákistán (do r. 1971 se skládal z východního Pákistánu – pozdějšího Bangladéše a 1500 km vzdáleného západního Pákistánu – dnešní Pákistán). V roce 1947 ale uznala Velká Británie i samostatnost Belúdzistánu.

Představitelé Belúdzistánu a Pákistánu uzavřeli dohodu, ve které Pákistán uznává Belúdzistán jako samostatný stát, jehož představitelem je kelatský chán. V roce 1948 však pákistánská armáda Belúdzistán obsadila a v březnu 1948 ho prohlásila za pátou provincii Pákistánu.

Fred Scholz podle citace z knihy Muhammada Sardara chána Balucha⁸³ (1958) na s. 13 nesprávně uvádí, že se Belúdzistán po počátečním zdráhání připojil k Pákistánu.

Článek v New York Times z 12. 8. 1947 uvádí, že Kalat je nezávislým suverénním státem.

⁸³ BALUCH, M. S. K. *c. d.*

Obrázek 9. Článek z The New York Times z 12. 8. 1947.

Kalat je považovaný za nezávislý suverénní stát.

Zdroj:

http://www.thebaluch.com/images/KalatIndependent_1947_sm2.jpg

Na stránce z novin The New York Times z 15. 8. 1947 (den, kdy vzniká Indie a Pákistán) je vidět mapka s Belúdzistánem jako samostatným státem.

Obrázek 10. Titulní stránka The New York Times z 15. 8. 1947 oznamující vytvoření Indie a Pákistánu.

Na mapě je Belúdzistán vyznačen jako samostatný stát (šipka doplněna).

Následující úryvek z amerických novin potvrzuje vznik nového politického statusu pro muslimský stát Kalat v Belúžistánu. Kalat je uznán na základě smluv jako samostatný a suverénní stát.

Oba státy Dominion Indie a Dominion Pákistán vznikly na základě Zákona o nezávislosti Indie z roku 1947. Měly existovat až do doby, než budou přijaty jejich nové ústavy. V případě Indie se tak stalo 26. ledna 1950, kdy se z Indické unie oficiálně stala Indická republika. Pákistán zůstal formálně monarchií až do 23. března 1956, kdy přijal republikánskou ústavu a poslední generální guvernér Iskandar Mírza se stal prvním prezidentem.

5.2. Etnogeneze Belúdzů objevující se v ústní tradici (pohádky, legendy)

O původu Belúdzů existuje mnoho teorií, některé mluví o arabském, jiné o íránském původu. Legendy a balady odvozují původ belúžského etnika od Mohameda a sami Belúžové mají své etnické povědomí úzce spojené s islámem (viz s. 184). Za vlast svých předků považují Sýrii, jak uvádí následující legenda.

Podle legendy sahají kořeny belúžského etnika až do syrského města Aleppo ke strýci chalífa Alího (bratrance Mohameda) Miru Hamzovi. Ten opustil rodné Aleppo a kočoval přes Sistán do oblasti Makranu. Jednou u řeky se mu zjevily víly a jedna z nich se do něj zamilovala. Mir Hamza se s vílou oženil. Narodil se jim syn a od něho všichni Belúžové odvozují svůj původ.⁸⁴

V periodiku *Írán a Kavkaz* vydaným Kavkazským centrem íránských studií vyšla v roce 2003 *Legenda o Miru Hamzovi, praotci Belúdzů* v belúžském jazyce s anglickým překladem.⁸⁵ Tento příběh vyprávěl v íránském Gwaštu (Gosht) v roce 2000 dvaasedmdesátiletý Belúž z rodu Hosseinbor. Příběh ovšem není situován do syrského Aleppo, ale do Mekky.

Další legenda vysvětluje původ označení etnika Belúž. Slovo Belúž má kořeny v perském slově *bar-iluč* a znamená to *někdo s nahým trupem*. Následující legendu sebrala E. G. Gafferbergová při svém pobytu u Belúžů kolem Mervu v Turkmenistánu v roce 1928:

⁸⁴ BALUCH, Muhammad Sardar Khan *History of Baluch Race and Baluchistan*. Karachi, 1958, s. 1, 191. In RZEHAK, Lutz, PRISTSCHEPOWA W. A. *Nomadenalltag vor den Toren von Merw. Belutschen, Hazara, Dschamsched*. Dresden, 1994.

⁸⁵ BOYAJIAN-SURENIANTS, Vahe, A Story of Mir Hamza, the Forefather of the Baluches (Baluchi Text with Translation). *Iran & the Caucasus*. Caucasian Centre for Iranian Studies, Yerevan. Brill. Vol. 7, No. 1/2, 2003.

V době Mohameda, když Belúdzové bojovali na jeho straně proti Peršanům, nosili košile, které měly jen levý rukáv. Pravá paže zůstávala obnažená, aby měli při zacházení se šavlí více volnosti a svobody. Kromě toho svazovali Belúdzové dlouhé konce svých košil dohromady, aby se nemohli ztratit. Proto tedy bar-iluč (obnažená hrud') a odvozený název etnika Belúdzové.⁸⁶

Téměř shodné vysvětlení původu slova Belúdz zaznamenal u Belúdzů poblíž turkmenského Jolotanu i G. K. Šulc a uvádí ho také ve svých zápiscích:⁸⁷

Slovo „belúdz“ je odvozeno od slova „bareluč“, což znamená člověk s holou rukou. Říká se, že v dobách proroka Mohameda Belúdzové bojovali proti Peršanům. Nosili speciální košile pouze s jedním levým rukávem, pravá ruka byla vždy obnažena, aby se jí snáz ovládala šavle. Aby se nerozbíhali, přivazovali se Belúdzové k sobě navzájem cípy košil. Od té doby se jim říkalo Belúdzové.

Belúdzové si příběhy a vyprávění až do 2. poloviny 19. století předávali pouze ústně, psaná belúdzština do té doby neexistovala. Belúdzští staříci vyprávěli legendy a balady o svých předcích, o vzniku belúdzských kmenů, jejich rozšíření i o belúdzských hrdinech. Během 18. století vznikly tak legendy, které se opírají o historicky podložené údaje (např. existence Mira Čakara a jeho 4 synů a 1 dcery) obohacené o další prvky (legenda připisuje Miru Čakarovi další 2 syny Bulu a Alí). Děti Mira Čakara jsou zakladateli 40 belúdzských kmenů (viz též s. 113 a 54).

Mir Čakar je i hlavním hrdinou lidových vyprávění v belúdzském eposu *Hani a šáh Murid* (Hani and Sheh Mureed (Murid) / belúdzsky Hanee-o-Shay Mureed / Hero Šey Murīd) – jakési obdobě evropského příběhu Romea a Julie o čisté a tragické lásce.

6. Určení počtu Belúdzů

Belúdzové neměli nikdy svůj vlastní nezávislý stát. Výjimkou byly belúdzské říše pod vedením Mira Čakara v 15. století a v době Kelatského chanátu v 18.–19. století, i v těchto případech šlo spíše o volnější sjednocení všech jednotlivých belúdzských kmenů pod jednoho vůdce. Ve všech dalších

⁸⁶ ŠULC, G. K. *Polevije zapisy*. 1929. Archiv Muzea antropologie a etnografie, Moskva. K.1, op.2, č. 152, s. 212.

⁸⁷ GAFFERBERG, E. G. *Polevye zapisy*. 1928. Archiv Muzea antropologie a etnografie, Moskva. K.1, op.2, Nr. 174, s. 63.

obdobích žili Belúdzové neustále pod nadvládou jiných říší; jejich jazyk a kultura byly neustále konfrontovány s cizími kulturními i jazykovými prvky.

Určit přesný počet příslušníků etnika, který nemá svůj vlastní stát a je v podstatě menšinou na všech územích, která obývá, je nemožné.

Údaje o tom, kolik lidí náleží v současnosti k etnické menšině Belúdzů jsou proto značně rozrůzněné. Je to dáno především tím, že kritéria pro etnické zařazení Belúdzů se mohou lišit podle jednotlivých států, kde žijí.

Při zjišťování počtu Belúdzů se projevují tendence buď jejich počet zvyšovat (ze strany belúdzských nacionalistických skupin) nebo naopak uvádět výrazně nižší počet (ze strany státu).

Některé státy (např. Turkmenistán) v současnosti neprovádí sčítání obyvatel, jiné státy nezařazují do sčítání obyvatel belúdzskou etnickou příslušnost, ale pouze rodovou (příklad Íránu). Na určení počtu Belúdzů má tedy vliv mnoho činitelů a údaje zprostředkovávající aktuální počet Belúdzů se neustále mění i v závislosti na následujících faktorech:

1. V důsledku migrace

Změna místa pobytu byla Belúdzům coby kočovnému etniku vždy přirozená a blízká, ale kromě kočování byli Belúdzové během své historie často nuceni k migraci i kvůli nevyhovujícím a těžkým životním podmínkám. Pracovní migrace jednotlivců nebo celých rodin byla od začátku 19. století a je až do současnosti často jedinou možností, jak zlepšit svou situaci (viz kapitola Migrace s. 62 až s. 77).

2. V závislosti na politické situaci

Extremně špatné politické poměry s migrací velmi úzce souvisí. Válka v Afghánistánu způsobila masový odchod místních Belúdzů do Pákistánu v několika migračních vlnách v letech 1980–1990.

Jiným příkladem může být Turkmenistán, kde žijí v Tachtabazaru u města Kušky potomci Belúdzů mluvící turkmensky, kteří o svém belúdzském původu často ani neví. Jejich rodiče chtěli spolu se svým vůdcem Kerimchánem v roce 1929 utéci zpátky do Afghánistánu a ještě před hranicemi je postříleli vojáci Rudé armády. Děti pak byly vychovávány jako Turkmeni.

3. Podle míry státních zásahů do belúdzské kultury

Příkladem státních zásahů může být Turkmenistán – ve školách se nevyučuje i přes usilovné snahy belúdzských učitelů belúdzský jazyk, belúdzské tradiční hudební nástroje jako je *dol* nebo *suroz* považuje turkmenský státní aparát za turkmenské a belúdzským hudebníkům byly úředně odebrány. Mladí Belúdzové často úmyslně nedeklarují svůj původ a snaží se splynout s ostatními Turkmeny.

Jiný příklad ukazuje na přirozenou asimilaci prostřednictvím udělení státního občanství – potomci Belúdzů žijících od 19. století v Ománu jsou dnes už ománskými občany a svůj belúdzský původ často deklarují pouze odlišným jménem. Tito Belúdzové (ve statistikách často ani jako Belúdzové nefigurují) mají naprosto odlišnou etnicitu, než Belúdzové, kteří do Ománu přicházejí za prací.

6.1. Jazyk jako faktor určující počet Belúdzů

Menšina jako skupina obyvatel se vyčleňuje (nebo je vyčleňována) vůči svému okolí na základě odlišností. Mezi hlavní a nejvíce patrné atributy vydělující odlišná etnika (a tím i menšiny), patří především *jazyk, tradice, historické povědomí*.

Údaje o počtu vybraného etnika se nejčastěji získávají podle jazyka, kterým jeho příslušníci hovoří jako jazykem denní komunikace. Tento způsob zjišťování je exaktnější a prokazatelnější než zjišťování historického povědomí nebo vztahu k určité kultuře.

6.1.1. Jazyk Belúdzů

Jazykem Belúdzů je belúdzština patřící do severozápadní skupiny iránských jazyků, podobná kurdštině. Belúdzský jazyk přibližně do 40. let 20. století existoval pouze v ústní formě a tímto způsobem vznikala a předávala se mezi generacemi řada pohádek a hrdinských eposů. Písemná forma belúdzského jazyka v podstatě neexistovala (v druhé polovině 19. století se objevovaly pokusy o vytvoření belúdzské gramatiky).

M. Dames⁸⁸ (1850–1922) byl jako odborník na orientální jazyky poslán z Indie do Paňdžábu a v rámci vojenské služby se účastnil druhé anglo-afghánské války. Během svého pobytu mezi Belúdzi a Paštuny se stal odborníkem také na belúdzský a paštunský jazyk a vytvořil anglicko-belúdzský slovník a čítanku. V roce 1891 vydal poprvé *A text book of the Balochi language and Balochi-english vocabulary*, který se používal po mnoho let jako manuál pro výuku belúdzského jazyka u Belúdzů v dnešním Pákistánu. V této knize využíval belúdzštinu psanou pomocí perského písma.

V 19. a 20. století psali Belúdzové hojně perským písmem, v druhé polovině 20. století přešli k písmenům jazyka urdu (obojí vychází z arabského písma).

⁸⁸ DAMES, Mansel Longworth. *A text book of the Balochi language and Balochi-english vocabulary*. Government printing Punjab, Lahore, 1922.

V dnešní době se v pákistánském Belúdzistánu užívá belúdzština jako úřední jazyk a vychází v ní i noviny, psaná belúdzština i dnes používá písmena jazyka urdu.

ا	a, i, u, ā, e, ai, o, au		
ب	b	ر	r
پ	bh	ز	z
ت	p	ژ	zh
ث	ph	س	s
ج	t	ش	sh
چ	th	غ	gh
ح	t̄	ف	f
خ	th̄	ک	k
د	j	گ	g
ذ	jh	گ'	g'h
ځ	ch		
ځ'	chh		
ځ''	kh		
ځ'''	d		
ځ''''	dh		
ځ'''''	d̄		
ځ''''''	d̄h		
ځ'''''''	d̄		
ځ''''''''	dh		
ځ'''''''''	dh̄		
ځ''''''''''	r		

Obrázek 11. Ukázka belúdzské abecedy prostřednictvím perského písma.

V Turkmenistánu byla ve 30. letech vytvořena pro turkmenské Belúdze abeceda na základě latinky. V Ašhabádu a v Mary vycházely belúdzské noviny a turkmenští Belúdzové byli první Belúdzové, kteří se mohli učit číst a psát ve své řeči. Tato politická konstelace ale netrvala dlouho – pouze do roku 1938. Během tohoto období bylo vydáno pouze několik učebnic a brožur s politickým obsahem.⁸⁹ V roce 1937 se sovětská politika změnila a národní osobitost, různost a pestrost jiných kultur byla považována za nacionalismus a překážku budování socialismu. Na základě obvinění z nacionalismu byl autor belúdzských učebnic a belúdzské abecedy v roce 1938 popraven.

Až do konce 80. let 20. století mohli turkmenští Belúdzové svůj jazyk používat pouze jako mluvený, v belúdzštině nevycházely v Turkmenistánu ani noviny, ani knihy. V souvislosti s politickým uvolňováním v SSSR v 80. letech 20. století se objevila pro turkmenské Belúdze naděje na vlastní

⁸⁹ *Izdan pervyj perevod Evangelija ot Luki na beludžskij jazyk.* [online] © 1997–2011 Russkaja Pravoslavnaja Cerkov' Otdel vnešnich cerkovnych svjazej. 22. 8. 2005 [cit. 28. 1. 2011]
Dostupný z: <<http://www.mospat.ru/archive/10105.html>>.

školství. Byla jim přislíbena možnost výuky belúdžského jazyka ve školách podle připravených belúdžských slabikářů v azbuce. Na obrázku ze slabikáře je patrný vliv sovětské ideologie (pionýrské šátky) a zároveň udržování belúdžské tradice (belúdžské pokrývky hlavy).

Obrázek 12. Ukázka ze slabikáře (belúdžská abeceda v azbuce).

Slabikář připravili belúdžští učitelé v Turkmenské SSR, ale už z něho neučili. Po vzniku samostatného Turkmenistánu přešli Turkmeni na latinku.

Zdroj: Připravovaná učebnice pro výuku belúdžského jazyka v azbuce, 1989.

Po vytvoření samostatného Turkmenistánu, zrušení azbuky a zavedení latinky ale zůstaly učebnice ležet bez uplatnění.

Belúdžové v Turkmenistánu belúdžsky nepíší, jazyk používají až na výjimky jen v mluvené formě. Při pobytu v Turkmenistánu došlo k setkání pouze s jedním člověkem, který psal v belúdžtině básně (azbukou).

6.1.2. Počty belúdžských mluvčích

Podle dostupných pramenů se rozmezí lidí hovořících některým z dialektů belúdžského jazyka pohybuje v celosvětovém měřítku mezi 10–15 milióny.

Ruská autorka Frolová⁹⁰, která se zabývala íránskými jazyky, vyčlenila na jazykovém základě tři hlavní skupiny Belúdžů.

- Východní Belúdžové žijí v počtu 1,8 mil. především v Pákistánu (severovýchodní část provincie Belúdžistán, SZ Sindh, JZ Paňdžáb). Malá část (800 osob) žije v Indii ve státě Uttarpradéš.

⁹⁰ FROLOVA, V. A. *Beludžskij jazyk*. c. d.

- Západní Belúdzové dosahují počtu 1,8 mil. V Pákistánu (SZ Belúdzistán) jich žije 1,1 mil., další obývají Írán (severní Sístán – 0,4 mil.), Afghánistán (0,2 mil.) a Turkmenistán (kolem 28 tis. osob).
- Jižní Belúdzové – většina (2,77 mil.) z celkového počtu (3,4 mil.) příslušníků této etnické skupiny žije v Pákistánu (především v jižním Belúdzistánu). Významný počet těchto Belúdzů žije také v Íránu (jižní Sístán) – 0,4 mil., v Ománu (0,13 mil.) a ve Spojených arabských emirátech (0,1 mil.).

Následující tabulka ukazuje zastoupení jednotlivých jazykových skupin Belúdzů v Pákistánu. V Pákistánu naprostá většina belúdzských rodů používá jako svůj jazyk východní belúdzštinu, na druhém místě je s poměrně velkým odstupem jižní belúdzština následovaná západní belúdzštinou.

Belúdzská skupina	počet	Jazyk
Belúdzové, Rind	767 000	východní belúdzština
Belúdzové, Rakhshani	376 000	východní belúdzština
Belúdzové, Lashari	130 000	východní belúdzština
Darzada	122 000	východní belúdzština
Belúdzové, Rind Khosa	102 000	východní belúdzština
Belúdzové, Mari	93 000	východní belúdzština
Belúdzové, Sangur	88 000	východní belúdzština
Nakib	86 000	východní belúdzština
Belúdzové, Magasi	81 000	východní belúdzština
Belúdzové, Laghari	73 000	východní belúdzština
Sorozai	59 000	východní belúdzština
Belúdzové, Rais	54 000	východní belúdzština
Lori	53 000	východní belúdzština
Belúdzové, Khetran	46 000	východní belúdzština
Belúdzové, Kulachi	44 000	východní belúdzština
Med	21 000	východní belúdzština
Belúdzové, Chandia	122 000	jižní belúdzština
Belúdzové, Gopang	115 000	jižní belúdzština
Belúdzové, Korai	88 000	jižní belúdzština
Belúdzové, Hot	45 000	jižní belúdzština
Belúdzové, Makrai	100	jižní belúdzština
Belúdzové, Bugti	137 000	západní belúdzština
Belúdzové, Gabol	77 000	sirajkština (Seraiki)

Tabulka 1. Belúdzské rody v Pákistánu podle jazyka.

Zdroj: *Balochi*. [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013]. Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/search.php>>. Přepočítané údaje.

Většina Belúdzů hovoří dialektem skupiny, ke které patří, přičemž existují i určité výjimky – z Východních Belúdzů žije poměrně významná část této skupiny v Indii, kde ovšem nehovoří východní belúdzštinou, ale urdštinou.

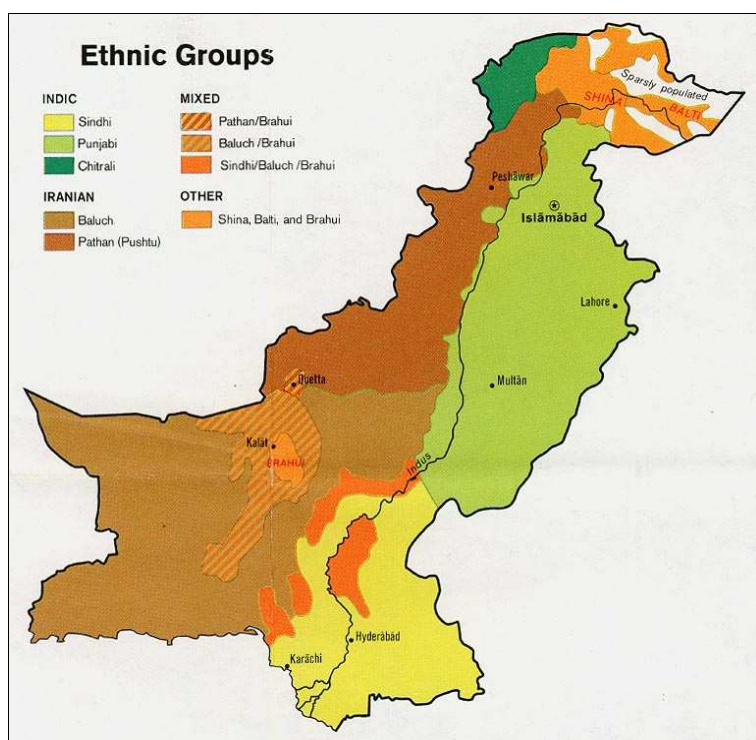
Pákistán	6 955 000	východní belúdžština
Indie	59 000	urdština (Urdu)
Srí Lanka	900	východní belúdžština
Bangladěš	300	východní belúdžština

Tabulka 2. Rozmístění Východních Belúdžů.

Zdroj: *Balochi*. c. d. Přepočítané údaje.

6.2. Další faktory komplikující určení počtu Belúdžů podle jazyka

Jedním z důvodů, proč může být určení počtu Belúdžů podle použití belúdžského jazyka velice obtížné a nepřesné, je jejich asimilace a využívání dalších jazyků. Belúdžové mluví často také dvěma nebo třemi jazyky podle toho, jaké etnické skupiny je obklopují, jindy okolní etnika používají belúdžštinu.

Obrázek 13. Rozmístění hlavních etnických skupin v Pákistánu.

Zdroj:

http://images.nationmaster.com/images/motw/middle_east_and_asia/pakistan_ethnic_1973.jpg

Na obrázku je vidět rozložení nejpočetnějších etnických skupin v Pákistánu. Belúdžové tvoří přibližně 4,3 % obyvatel Pákistánu, žijí převážně na území Belúdžistánu, ale netvoří příliš kompaktní osídlení. Kolem Quetty a v okolí města Kalat je vklíněno jiné etnikum drávidského původu – Brahui. V době Kelatského chanátu (první belúdžský státní útvar v 18. století) měli Brahui početní převahu, dokonce zakladatel chanátu patřil k Brahui. Vzhledem k tomu, že struktura a fungování jejich kmenů byla shodná (na rozdíl od Paštunů), dochází často k vzájemnému prolínání obou kultur.

V Pákistánu tedy dochází spíše k asimilaci Brahui, kteří částečně přejímají i belúdzský jazyk. Příkladem, kdy příslušníci jiného národa přejímají jako svůj mateřský jazyk belúdzštinu, mohou být např. Brahui v Turkmenistánu. V kontaktu s Belúdzi ovládají bravurně belúdzštinu a jsou bilingvní například Brahui a Džamšedy žijící v belúdzské čtvrti v Mašchadu.

Belúdzové v Indii hovoří urdštinou, v íránském Sístánu a Mašchadu ovládají perštinu. Tito lidé se přesto za Belúdze považují a uchovávají si alespoň některé belúdzské tradice a povědomí. Íránský Sístán se administrativně spojil s íránským Belúdzistánem v roce 1959. Belúdzové zde nežijí kompaktně, ale dochází u nich k asimilaci jazyka i tradic sousedních kmenů. Území íránského Belúdzistánu je jediné, kde žijí Belúdzové kompaktně a k jejich asimilaci nedochází.

7. Migrace Belúdzů

Belúdzské etnikum vždy patřilo a dodnes ještě částečně patří ke kočovným národům středoasijských stepí, hor i pouští. Pokud popisujeme migraci Belúdzů, tuto skutečnost nesmíme opomenout. Belúdzové se živili většinou pastevectvím a pro svá stáda potřebovali dostatek vody a pastvin. Neustále se opakující přesouvání a stěhování stád i kočovníků s jejich rodinami a obydlími bylo Belúdzům vlastní tak jako dobývání a ochrana jejich území. Kočování mělo svůj řád i vymezené území a jeho hlavním smyslem bylo zajistit obživu pro sebe i dobytek.

Do oblasti Makranu (dnešního Pákistánu) byli Belúdzové vytlačeni z východní Persie a ze Sístánu po bojích s vládnoucí gháznovskou dynastií v 11. století, jak ve své knize uvádí belúdzský autor Baloch.⁹¹

Kromě území historického Belúdzistánu (Pákistán, Írán, Afghánistán) můžeme dnes Belúdze najít i v Indii, státech Perského zálivu, Turkmenistánu, Africe, USA a Bangladéši.

7.1. Migrace od 19. století do současnosti

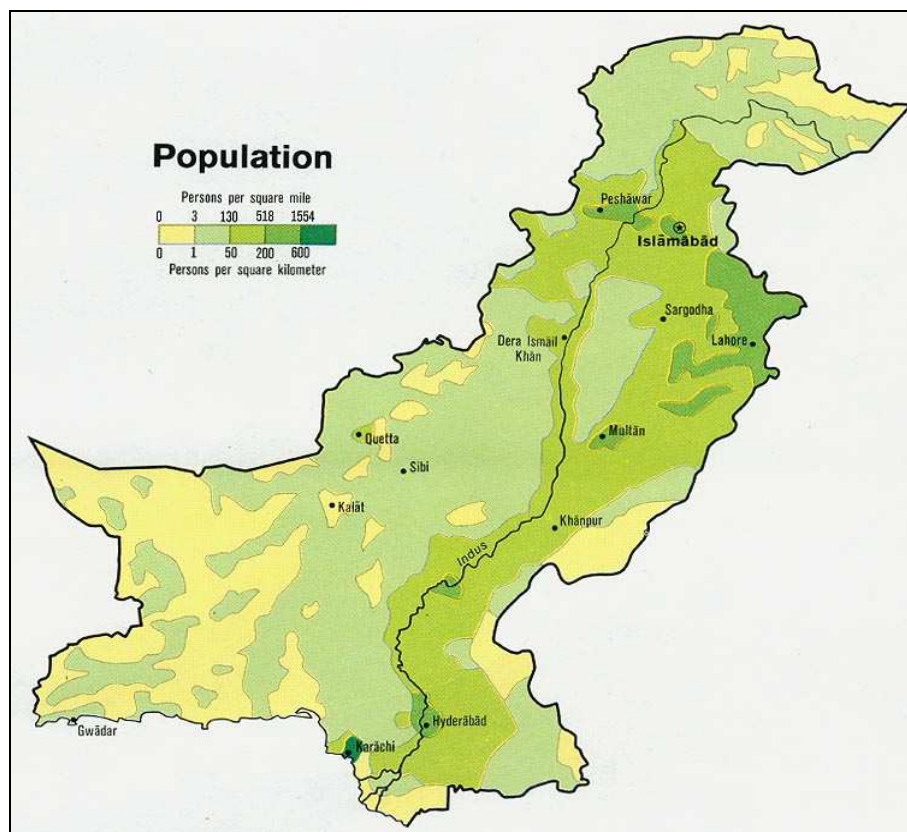
Hlavním důvodem migrace Belúdzů v 19. a 20. století byly především špatné životní podmínky pod nadvládou cizích vládců a také silná pracovní migrace, která probíhala jak uvnitř jednoho státu, tak i mimo něj.

Následující obrázek ukazuje hustotu zalidnění v Pákistánu, která kopíruje úrodné a tedy hustě obydlené oblasti kolem řeky Indus a naopak oblasti s nevhodnými životními podmínkami jako jsou pouště, pobřežní pás Makran

⁹¹ BALOCH, M. K. B. M. *The Balochis through centurie*. Quetta, 1964.

s horkým klimatem, nepatrnými srážkami a vysokou vlhkostí a vysoké hory s velmi mrazivými zimami.

Z obrázku je také vidět, že právě Belúdzistán je ta nejméně úrodná a nejméně osídlená oblast se špatnými podmínkami pro pěstování a usedlý způsob života.

Obrázek 14. Hustota zalidnění v Pákistánu.

Zdroj:

http://images.nationmaster.com/images/motw/middle_east_and_asia/pakistan_pop_1973.jpg

Ke konci 19. a začátkem 20. století je zaznamenán (v orální historii nebo u autorů zabývajících se belúdzským etnikem – Gafferbergová⁹², Scholz, Rzehak) přesun mnoha Belúdzů z Afghánistánu do Íránu v důsledku nedostatku volné půdy, špatných životních podmínek a záplav v okolí řeky Helmand v letech 1913–1914. Někteří se po čase vrátili zpět do Afghánistánu, jiní odešli se svými stády na velbloudech do dnešního Turkmenistánu do oblasti Mervu. Dnešní Turkmenistán se stal pro mnohé z okolních politicky neklidných částí Afghánistánu a Íránu přitažlivý díky čilému obchodnímu ruchu. V oáze kolem Mervu se pěstovala bavlna, stavěla se města, z Mervu,

⁹² GAFFERBERG, E. G. *Beludži Turkmenskoj SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969, s. 4.

Kušky a Sarachsu vedla do Ašchabádu železnice, na řece Murgab se stavěly přehrady.

20. století je zároveň obdobím, kdy velká část Belúdzů vlivem politických okolností přešla od nomádismu k polonomádismu či transhumanci nebo dokonce k usedlému způsobu života.

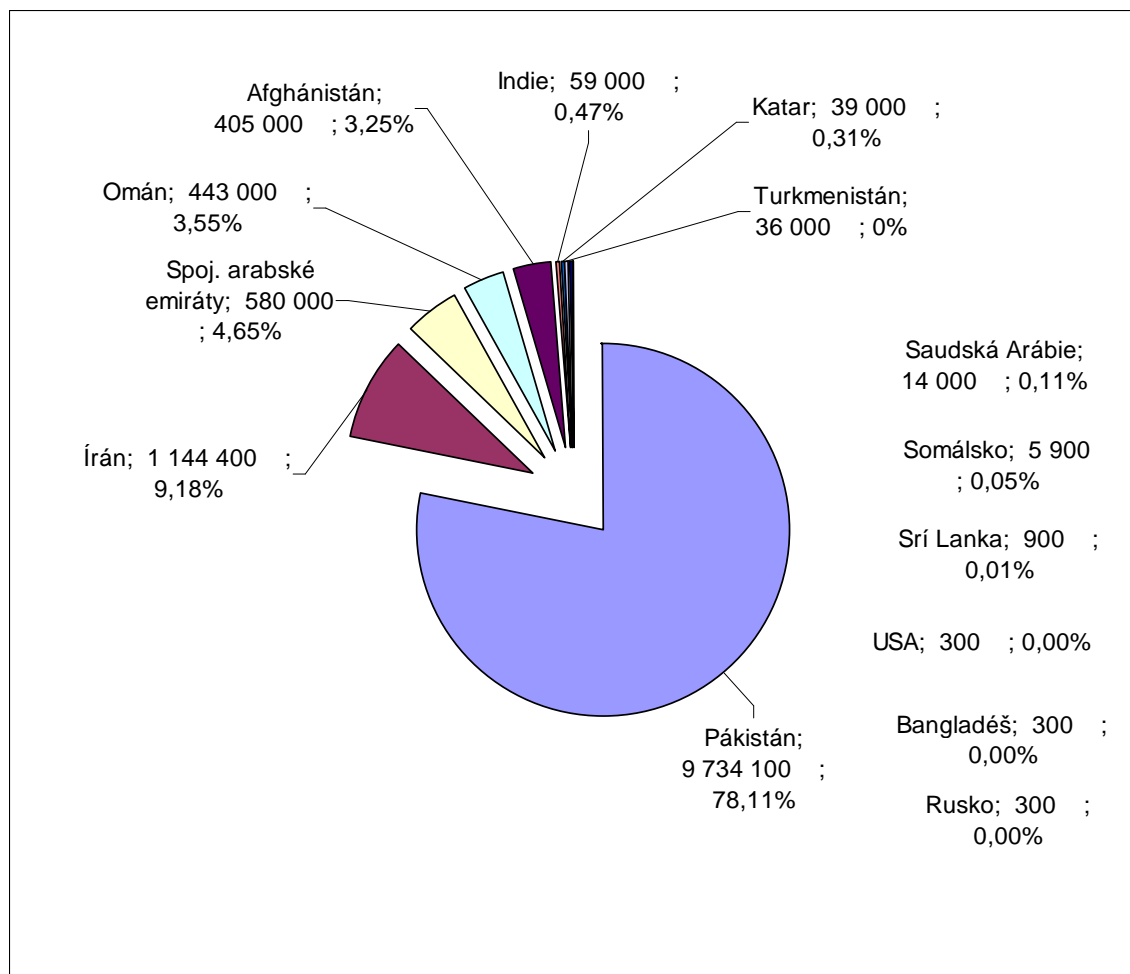
Jako ukázka přechodu k polokočovnému a později usedlému způsobu života může posloužit příklad Turkmenistánu, kde se Belúdzové ve 20. – 30. letech 20. století museli nedobrovolně přizpůsobit politice nově vzniklého Sovětského svazu a začít obdělávat přidělenou půdu. Dalším příkladem je Pákistán, ve kterém nadvláda Britů (2. polovina 19. století až do roku 1947) měla negativní dopad především na strukturu belúdzských kmenů, potažmo na soudržnost celého kmene. Smysl pak ztrácela i společná starost o území kmene a tradiční dělbu práce mezi členy rodin a nomádské stany vystřídala pevná obydlí. Muži a mnohdy i ženy si často hledali práci mimo kmen a stěhovali se za prací i do měst.

V historickém Belúdzistánu můžeme zaznamenat v posledních sto letech také několik belúdzských migračních vln do zemí, kde dnes Belúdzové tvoří poměrně významnou menšinu. Jedná se především o osídlení ve státech Perského zálivu. Belúdzské diaspory především v bohatých ropných státech Perského zálivu jsou dnes již početnější než původní belúdzské obyvatelstvo v Afghánistánu – viz následující tabulka a graf.

Pákistán	9 734 100
Írán	1 144 400
Spoj. arabské emiráty	580 000
Omán	443 000
Afghánistán	405 000
Indie	59 000
Katar	39 000
Turkmenistán	36 000
Saudská Arábie	14 000
Somálsko	5 900
Srí Lanka	900
USA	300
Bangladéš	300
Rusko	300

Tabulka 3. Počty Belúdzů podle jednotlivých zemí.

Zdroj: *Balochi*. [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/search.php>>. Přepočítané údaje.

Obrázek 15. Počty Belúdzů podle jednotlivých zemí.

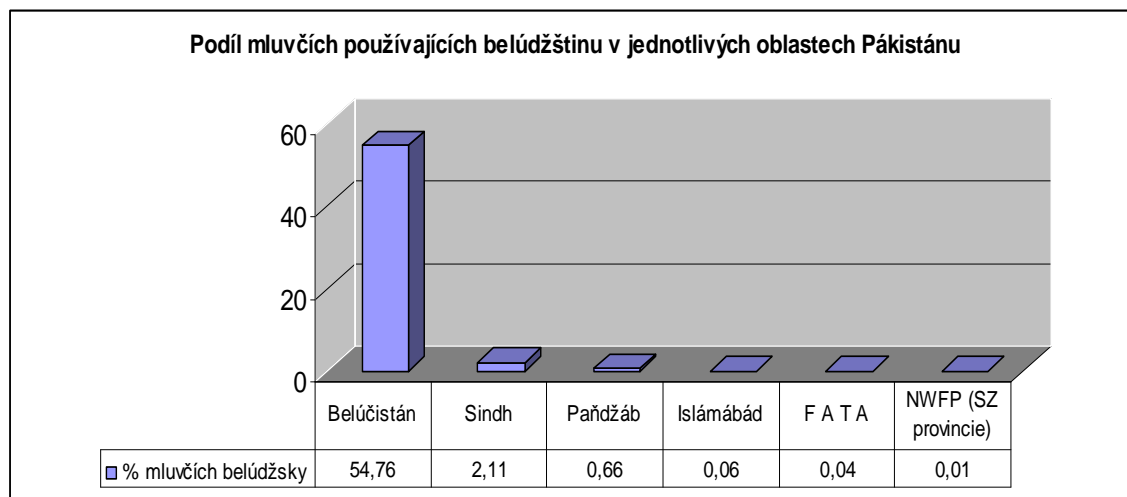
Zdroj: *Balochi*. [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://joshuaproject.net/search.php>>.

Vlastní zpracování grafu.

Malá společenství Belúdzů žijí také v Evropě, zejména ve Švédsku, Norsku, Dánsku, Anglii. Tito Belúdzové patří většinou mezi politické uprchlíky a často se účastní akcí podporujících belúdzská hnutí v Pákistánu nebo Íránu.

7.1.1. Belúdzové v Pákistánu

Nejvíce pákistánských Belúdzů žije v provincii Belúdzistán – jejich podíl podle jazykového hlediska zde dosahuje nadpoloviční většiny. Z ostatních pákistánských provincií má významnější podíl belúdzského obyvatelstva pouze Sindh.

Obrázek 16. Podíl mluvčích používajících belúdzštinu v jednotlivých oblastech Pákistánu.

Zdroj: *Population by mother tongue* [online] Population census organization: Government of Pakistan. 1998 – Census Data [cit. 24. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.census.gov.pk/MotherTongue.htm>.

Obrázek 17. Hlavní etnické skupiny v Pákistánu.

Zdroj:

http://images.nationmaster.com/thumb.php?path=images/nm/motw/middle_east_and_asia/pakistan_ethnic_80.jpg&x=140&y=95

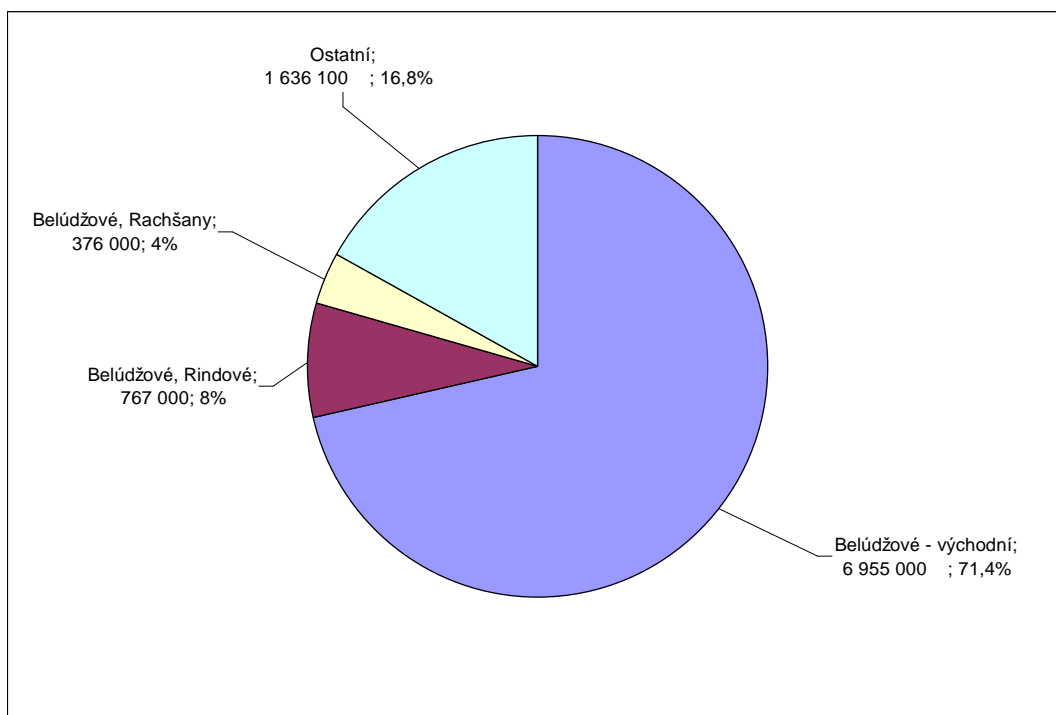
Následující grafy ukazují počet i vzájemný poměr mezi hlavními belúdzskými skupinami žijícími v Pákistánu. Převzaté údaje z projektu *Joshua*⁹³ podávají rámcové informace o hlavních skupinách, které můžeme označit jako rody, ale v mnoha případech se jedná o jednotky větší, které je možné dělit na menší skupiny.

Belúdzové, Východní	6 955 000
Belúdzové, Rindové	767 000
Belúdzové, Rachšany	376 000
Ostatní	1 636 100

Tabulka 4. Hlavní belúdzské skupiny žijící v Pákistánu.

Zdroj: Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/search.php>>.

První graf ukazuje podíl tří hlavních belúdzských skupin, další graf pak ukazuje pestrost v položce „ostatní“.

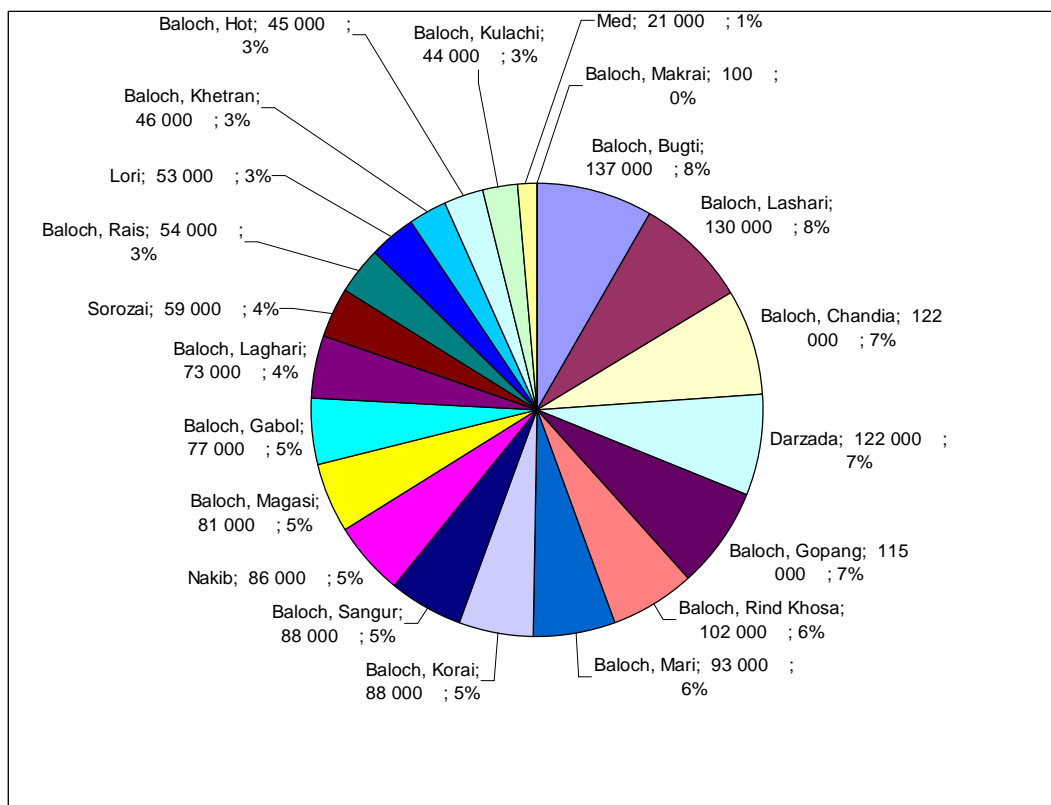

Obrázek 18. Podíl tří hlavních belúdzských skupin v Pákistánu.

Zdroj: Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/search.php>>. Přepočítané údaje.

V následujícím grafu můžeme pozorovat bohatou rozrůzněnost belúdzských skupin, která už v současné době díky politickým vlivům nekoresponduje s velikostí a důležitostí těchto skupin v minulých stoletích (např. skupina Gopang patří v minulosti k nejnižší postavené otrocké skupině je dnes početnější než dříve hlavní kmeny Hot a Korai).

⁹³ *Balochi*. [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/search.php>>.

Obrázek 19. Belúdzské obyvatelstvo v Pákistánu podle hlavních skupin.

Zdroj: *Balochi*. [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/search.php>>. Přepočítané údaje.

Velký počet belúdzských rodových skupin nemusí být nutně všemi Belúdzí akceptován – některé z těchto skupin jiní Belúdzové nepovažují za belúdzské.

Ibbetson uvádí, že podle nejstarších historických údajů se Belúdzové dělí na 5 hlavních skupin – Rindové, Lašari, Hot a Korai (tyto 4 skupiny mají belúdzský původ bez jakýchkoli pochybností) a Jatoi, kde je belúdzský původ odvozen po ženské linii. Mimo těchto skupin se zformovaly především v Makranu další skupiny jako Buledhis, Ghazanis a Umaranis. Je třeba zmínit kmen Dodái, který není po mužské linii belúdzským kmenem. Konečně se musí uvést i nejnižší postavené otrocké kmeny jako Gopangové, Daštisové, Golásové a další. Ve zlomku jedné staré balady je seznam otrockých kmenů, které byly věnovány Mirem Čakarem (sjednotitelem Belúdzů v 15. století) jeho sestře Bánari jako věno, a které ona pak osvobodila.⁹⁴

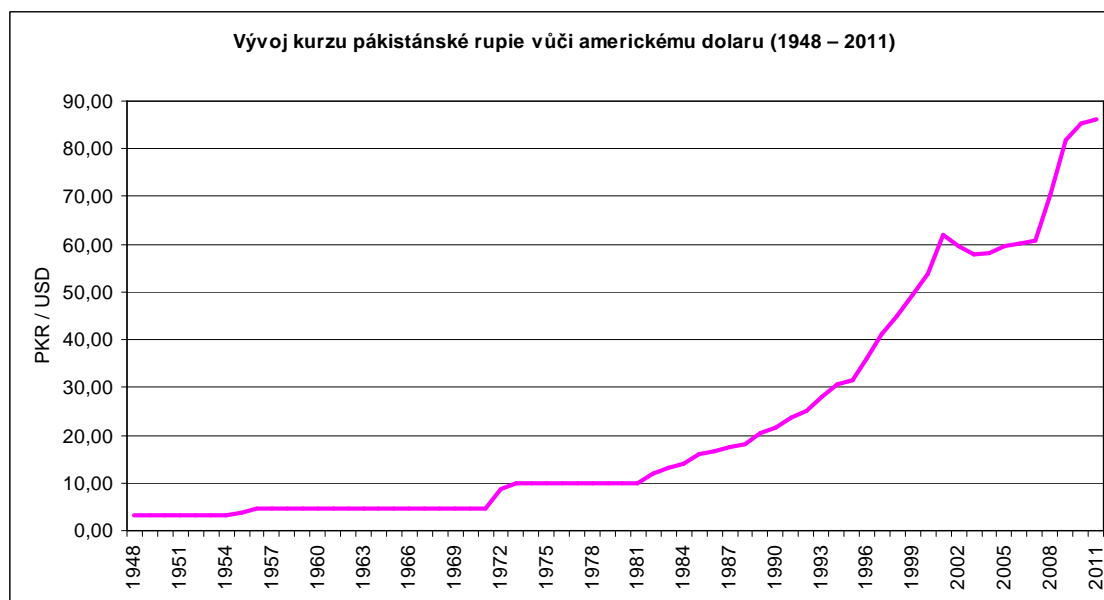
Historií a původem belúdzských kmenů se zabývá také M. L. Dames (viz s. 46), který využívá své zkušenosti a informace, které získal při svém pracovním pobytu jako voják mezi Belúdzí a Paštuny od roku 1870. Dames se

⁹⁴ IBBETSON, D. et al. *A Glossary of the Tribes and Castes of the Punjab and North-West Frontier Province*. New Delhi: Asian Educational Services, 1990, s. 48.

rozdělením belúdzského a paštunského etnika zabývá i v knize *The Baloch race: A Historical and Ethnological Sketch*.⁹⁵

Na přesuny belúdzského obyvatelstva měla významný vliv světová ekonomická krize v 70. letech 20. století, která postihla i Pákistán. Migrace se netýkala jen pákistánských obyvatel, ale také obyvatel celé řady asijských a severoafrických zemí. Za přelomový můžeme považovat rok 1973, kdy vypukla světová energetická krize, která pákistánskou ekonomiku téměř rozvrátila a došlo k obrovskému nárůstu inflace, nezaměstnanosti a bídy. Pod vlivem těchto faktorů a kvůli politické nestabilitě po volbách v roce 1977 nastal masový odchod obyvatelstva. V mnoha případech se ovšem jednalo pouze o pracovní migraci, kdy emigranti zaslali do Pákistánu svým příbuzným vydělané peníze.⁹⁶

Sledování stability pákistánské měny o krizi ze 70. let příliš nenapoví – v 70. letech byl poměr pákistánské rupie vůči americkému dolaru stabilní.

Obrázek 20. Vývoj kurzu pákistánské rupie vůči americkému dolaru (1948–2011).

Zdroj: *Foreign Currency Units per 1 U.S. Dollar, 1948–2011*. [online] University of British Columbia. The Pacific Exchange Rate Service, Vancouver, Canada. [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: <<http://fx.sauder.ubc.ca/etc/USDpages.pdf>>.

Stabilita pákistánské měny do 70. let 20. století byla způsobena pevným kurzem vázaným na britskou libru. K odpoutání od britské libry došlo až

⁹⁵ DAMES, M. L. *The Baloch race: A Historical and Ethnological Sketch. Asiatic Society Monographs*, vol. IV, 1904, s. 5, 39. DAMES, M. L. *The Baloch race: A Historical and Ethnological Sketch. Asiatic Society Monographs*, vol. IV, 1904, s. 5, 39.

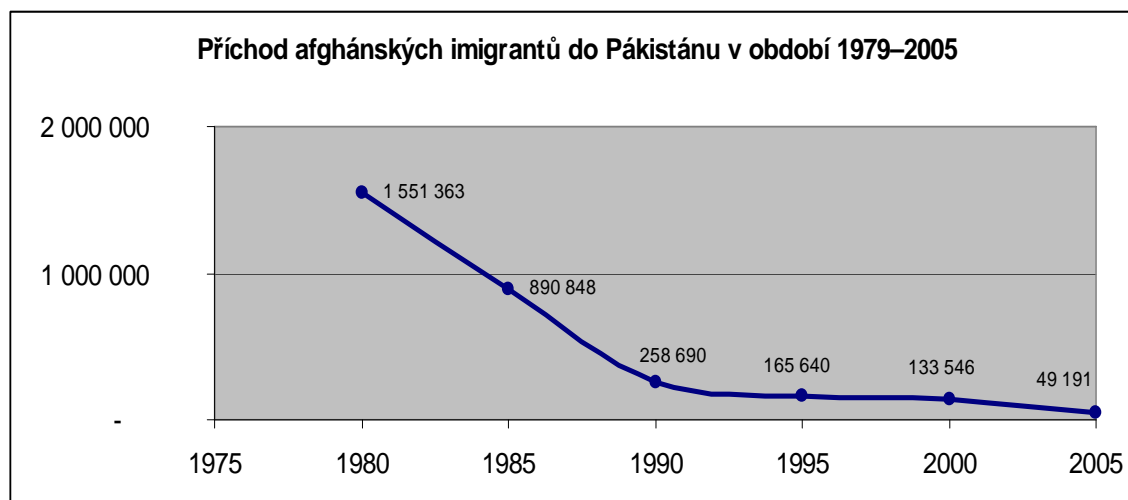
⁹⁶ ŽMUJDA, I. V. *Денежные переводы от зарубежных пакистанцев растут* [online] © 2013 – Institut Bližněgo Vostoka [cit. 27. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.iimes.ru/rus/stat/2008/08-04-08a.htm>>.

v roce 1982 – od této doby dochází k téměř nepřetržitému znehodnocování měny vůči americkému dolaru.

7.1.2. Migrace z Afghánistánu do Pákistánu

Z Pákistánu odcházelo během světové ekonomické krize na jednu stranu velké množství obyvatel, na stranu druhou se Pákistán zároveň stal i cílem dalších migrantů, a to především z Afghánistánu. Počet afghánských uprchlíků dosahuje počtu kolem 3 milionů osob. Jejich příchod proběhl zhruba ve třech vlnách:

- 80,1 % Afghánců přišlo do Pákistánu v letech 1979 až 1985, kdy sovětská invaze způsobila jejich hromadný odchod přes hranice.
- Dalším významným mezníkem se stal rok 1985, kdy docházelo v Afghánistánu k velmi intenzivním bojům, které vedly k další emigraci velkého množství afghánského obyvatelstva.
- Třetí vlna odchodu afghánských obyvatel do Pákistánu nastala v roce 1990, když se stahovala sovětská vojska a moc přebírali mudžáhídi (mudžahedíni)⁹⁷. Toto období je charakteristické množstvím vnitřních sporů, které vedly k vytvoření a rychlému posilování hnutí Talibánu.⁹⁸

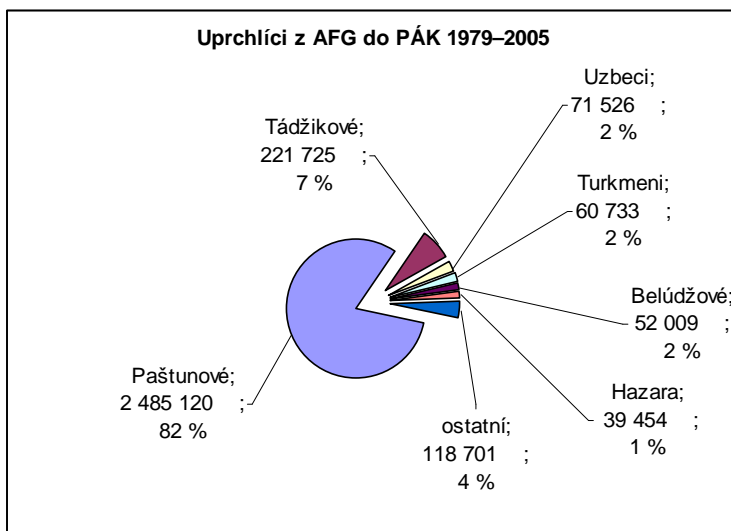
Obrázek 21. Příchod afghánských imigrantů do Pákistánu v období 1979–2005.

Zdroj: *Statistical Summary Overview. Census of Afghans in Pakistan*. c. d.

⁹⁷ Bojovníci v džihádu – svaté válce.

⁹⁸ *Statistical Summary Overview. Census of Afghans in Pakistan*. [online] Data Processing Unit Population Census Organization Statistical Division Islamabad & Data Management Unit UNHCR Branch Office Islamabad. [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.unhcr.org/434fdc702.pdf>>.

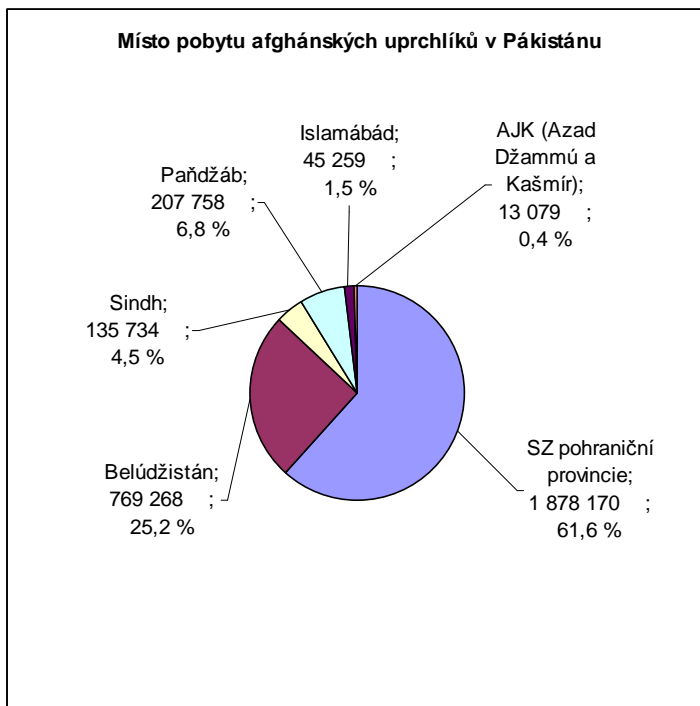
Afghánští uprchlíci byli podobně jako celé obyvatelstvo Afghánistánu etnicky značně nejednotní a svým podílem zhruba kopírovali podíl jednotlivých etnik na celkovém obyvatelstvu Afghánistánu. Etnické složení afghánských uprchlíků ukazuje následující graf:

Obrázek 22. Etnické složení uprchlíků z Afghánistánu do Pákistánu v období 1979–2005.

Zdroj: *Statistical Summary Overview. Census of Afghans in Pakistan. c. d.*

Afghánští uprchlíci se v nejvyšší míře usazovali v severozápadních pohraničních oblastech, ale hned na druhém místě stojí pákistánský Belúdzistán.

Obrázek 23. Místo pobytu afghánských uprchlíků z období 1979–2005 v Pákistánu.

Zdroj: *Statistical Summary Overview. Census of Afghans in Pakistan. c. d.*

7.1.3. Migrace z Afghánistánu do Íránu

Írán přijal na své území obrovské množství afghánských uprchlíků a v tomto ohledu mu patří i čelné místo v celosvětovém měřítku.

Migrace Afghánců (zde jsou zahrnuti i Belúdzové žijící na území Afghánistánu) do Íránu má dlouhou historii. Jedna z největších migračních vln do Íránu začala v roce 1979. Sovětská okupace Afghánistánu vedla k příchodu tří milionů Afghánců do Íránu mezi roky 1979 a 1989. Odchod sovětských vojáků v roce 1989 vedl k návratu části afghánských uprchlíků. V letech 1989 až 1992 stále žilo v Íránu asi tři miliony Afghánců. Po roce 1992 se asi 1,4 milionu Afghánců vrátilo z Íránu do Afghánistánu.

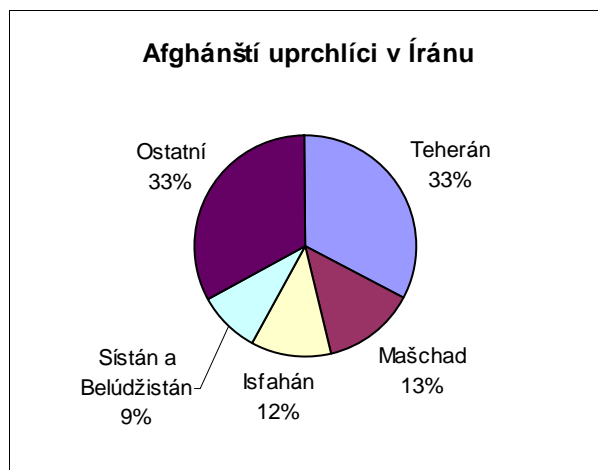
Občanská válka v Afghánistánu po roce 1992 způsobila příliv nové vlny uprchlíků (ovšem menší než po roce 1979) zejména z měst – jednalo se především o vzdělanou střední třídu. Tato migrační vlna pokračovala po bojích mezi Talibanem a opozičními skupinami v letech 1994 a 2001. Po pádu Talibanu na konci roku 2001 se migrace z důvodu bojů zastavila, zatímco ekonomická migrace (zejména mezi mladými afghánskými muži) se po roce 2004 začíná zvyšovat. V roce 2006 žilo v Íránu asi 2 miliony afghánských přistěhovalců (legálních i nelegálních).

Přibližně polovina z nich se narodila v Íránu, a může být považována za druhou generaci. Většina (72 %) bydlela v městských oblastech v Íránu, a méně než 3 % v uprchlických táborech. Třetina migrantů (32,7 %) bydlela v Teheránu, 13,3 % v Chorásan Razavi (Mašhad), 11,7 % v Isfahánu, 9,3 % v Sístánu a Belúžistán, a zbytek žil v jiných provinciích.⁹⁹

Z údajů o afghánských uprchlících v Íránu se nedá vyčíst jejich národnost, ale lze usuzovat (na základě údajů o afghánských uprchlících v Pákistánu), že i v tomto případě svým podílem zhruba kopírují podíl jednotlivých etnik na celkovém obyvatelstvu Afghánistánu. Belúžské obyvatelstvo by tedy mělo tvořit zhruba 2–3 % afghánských uprchlíků.

Vzhledem k tomu, že Belúdzové v Afghánistánu žijí především v okolí řeky Helmand v příhraniční oblasti s Íránem a Pákistánem, při své migraci do Íránu zřejmě spíše upřednostňují provincie s převahou belúžského obyvatelstva (Sístán a Belúžistán) – pohybují se vlastně na historickém belúžském území. To ukazuje i následující graf – v provincii Sístán a Belúžistán žije pouze 3 % obyvatel Íránu, ale směřuje sem 9 % afghánských uprchlíků.

⁹⁹ SHAVAZI, Mohammad Jalal Abbasi; SADEGHI, Rasoul. *The Adaptation of Second-Generation Afghans in Iran: Empirical Findings and Policy Implications*. [online] Middle East Institute, 9. 2. 2011. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.refugeecooperation.org/publications/Afghanistan/05_jalal.php>.

Obrázek 24. Afghánští uprchlíci v Íránu podle provincií.

Zdroj: SHAVAZI, Mohammad Jalal Abbasi; SADEGHI, Rasoul. *c. d.*

Podle Vysokého komisariátu OSN pro uprchlíky (UNHCR) registroval Írán v roce 2011 882 659 uprchlíků, z toho 840 158 Afghánců a 42 501 Iráčanů. Od roku 2002 se vrací uprchlíci zpátky do Afghánistánu a Pákistánu, v roce 2006 byl zaznamenán pokles, ale od roku 2011 zájem o návrat do Afghánistánu znovu roste.¹⁰⁰

Podle zprávy vydané *Human Rights Watch* není situace afghánských uprchlíků v Íránu příznivá – Afghánci v Íránu jsou stále zbavováni svých práv uprchlíků a vystaveni svévolnému zneužívání.¹⁰¹

7.1.4. Belúdzové v Ománu

Belúdzové v Ománu tvoří dvě do značné míry odlišné skupiny:

- Do **první** z nich patří Belúdzové, kteří v Ománu žijí už poměrně dlouhou dobu (někteří jsou potomky příchozích Belúdzů v 19. století) a jsou dnes ománskými občany.

Situace Belúdzů v Makranu (neúrodném polopouštním pobřežním pásu na jihu Sindhu a Belúdzistánu na území dnešního Pákistánu a Íránu) nebyla vůbec příznivá, což nutilo belúdzské obyvatelstvo hledat obživu buď v Persii, nebo na pobřeží Arábie, v Ománu. Zde se Belúdzové nechávali najímat jako vojáci, námořníci nebo členové osobní stráže. Jejich situace v nových podmínkách měla k ideálu rovněž daleko, ale přece jen se jednalo alespoň o částečné zlepšení. Podle zpráv britských obchodníků z 18. a 19. století byli

¹⁰⁰ *Refugees in Iran*. [online] The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) In the Islamic Republic of Iran [cit. 20.3. 2014] Dostupné z: <<http://unhcr.org/ir/en/refugee-in-iran>>.

¹⁰¹ NORDLAND, Rod. *Afghan Migrants in Iran Face Painful Contradictions but Keep Coming*. [online] The New York Times, 20. 11. 2013 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2013/11/21/world/asia/for-afghan-refugees-in-iran-painful-contradictions.html>>.

Belúdzové známí jako zuřiví piráti, kteří zároveň chránili ománské Araby v jejich pouštní pusté zemi. Byli zaměstnáni hlavně na plachetnicích vládců Muskatu nebo byli posíláni na vojenské výpravy do ománských pouští.¹⁰²

Podle Nicoliniové¹⁰³ se Belúdzové v Ománu začali objevovat v souvislosti s trhem s otroky, který probíhal od východoafrického pobřeží právě přes Omán až k pobřeží dnešního Pákistánu. V první polovině 19. století se převáželi afričtí otroci především do Ománu z Ras Assiru (Mys otroků) v dnešním Somálsku a také ze Zanzibaru (součást dnešní Tanzánie). Častou prací dovážených otroků byl lov perel – při této činnosti docházelo často k úmrtím otroků. Někteří afričtí otroci, pokud byli loajální, dosáhli poměrně významného postavení uvnitř místních arabských rodů. Při vydržování ozbrojených sil – žoldněrských vojsk – využívali ománští Arabové právě také muže z belúdzských kmenů, kteří byli obratnými bojovníky díky dlouhodobé vojenské tradici.

Obrázek 25. Ras Assir, Omán a Belúžistán.

Podle zpráv evropských cestovatelů do Arábie byli belúdzští bojovníci impozantní už svým zjevem – přepásáni pruhem látky a ozbrojení nožem a obourukým mečem. V roce 1825 tvořilo osobní stráž ománského sultána

¹⁰² NICOLINI, B. The Makran-Baluch-African Network in Zanzibar and East Africa during the XIXth Century. *African and Asian Studies*. 2006, Vol. 5, Issue 3/4, s. 347–370.

¹⁰³ NICOLINI, B. c. d.

Saída 300 Belúdzů. (Označení sultán je sice často používané, ale ne zcela správné, protože nebyl plným suverénem celého území). Sultánovy příjmy činily 522 000 tereziánských tolarů, z nichž 120 000 bylo ze Zanzibaru. V tomto období žilo v Muskatu, za hradbami města, přibližně 2 000 Belúdzů, jejichž počet se postupně zvyšoval.¹⁰⁴

Obrázek 26. Tereziánský tolar.

Jednalo se o platidlo používané v Ománu až do 2. poloviny 20. století.

Zdroj:

http://nd03.jxs.cz/947/390/a31adbfa69_55143250_o2.png

O vlivu ománského panovníka se zmiňuje Ottův slovník naučný:

*Největšího svého rozkvětu došel Omán za vlády Seid-Saida (1806–1856), jenž rozšířil moc Ománu na východoafrické pobřeží (Zanzibar), Sokotru a na perském pobřeží. Ale po smrti jeho říše rozdělena a Ománu zbyly jen části na perském pobřeží. Sokotru a Bahreinské ostrovy vzali Angličané, kteří v Ománu mají rozhodný vliv.*¹⁰⁵

Protože se arabští vládcí výrazně angažovali v obchodu se slonovinou, objevují se jak ománští Arabové, tak i Belúdzové, kteří chránili obchodní cesty s tímto vzácným zbožím, i ve východní Africe (především v dnešní Tanzánii) – zde se Belúdzové mnohdy trvale usadili.

Obchod s východoafrickými otroky během 2. poloviny 19. století a začátkem 20. století výrazně upadal kvůli britskému tlaku na odstranění tohoto jevu – afričtí otroci se stávali nedostupní. Jejich nedostatek byl však částečně kompenzován asijskými otroky z pobřeží Belúdzistánu, kde otroctví fungovalo. Asijské otroci byli určeni na prodej na arabských trzích ještě v prvních desetiletích dvacátého století.

- **Druhá** skupina Belúdzů v Ománu patří mezi přistěhovalce z Pákistánu, většinou se jedná o pracovní migraci (viz s. 80). Většina těchto Belúdzů nemá ománské občanství a v Ománu pracuje jako nekvalifikovaná pracovní síla nebo v ozbrojených složkách (vojsko, policie).¹⁰⁶

¹⁰⁴ NICOLINI, B.; WATSON, P.-J. *Makran, Oman, and Zanzibar: Three Terminal Cultural Corridor in the Western Indian Ocean, 1799–1856*. Brill, 2004, s. 25.

¹⁰⁵ *Omán*. Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 18. díl. Praha: J. Otto, 1902, s. 760.

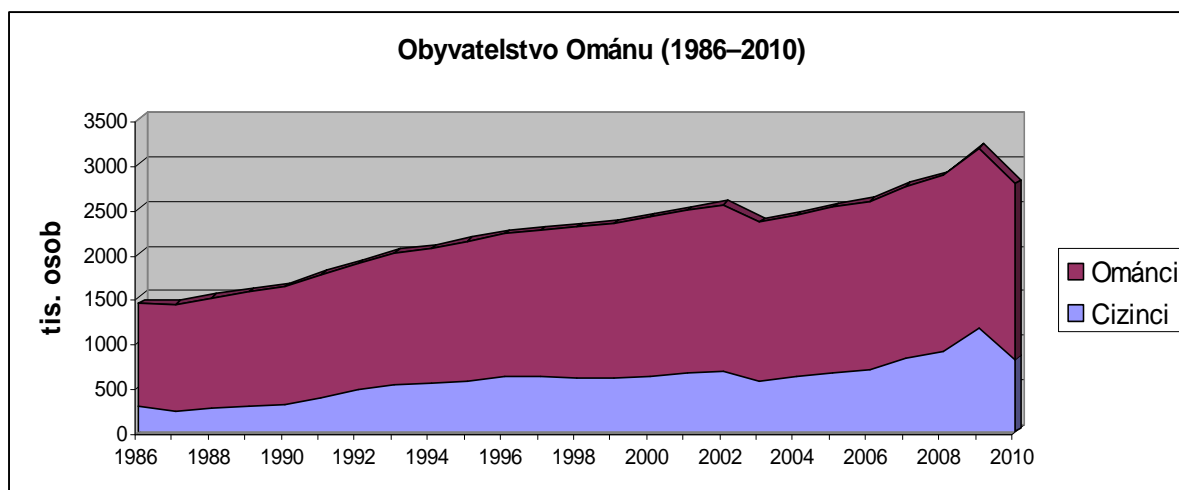
¹⁰⁶ *Balochi, Southern* [online] Lewis, M. Paul (ed.), 2009. Ethnologue: Languages of the World, Sixteenth edition. Dallas, Texas: SIL International. [cit. 24. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=bcc>.

Obrázek 27. Belúdžští pracovníci v Ománu.
Muskat, 26. 5. 2011.
(Vlastní výzkum)

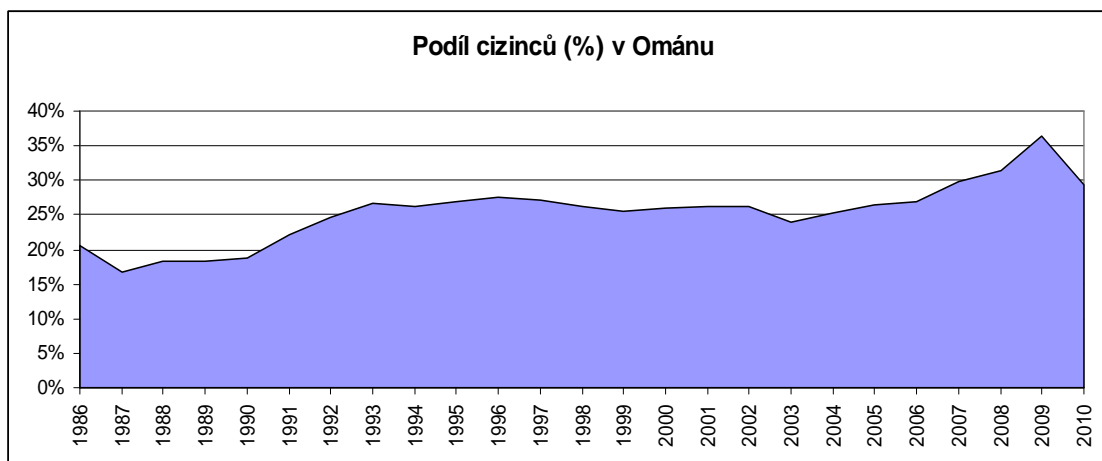
Některé čtvrti v hlavním ománském městě Muscatu nebo v jeho okolí (např. Matrah) obydlené Belúdži byly ještě zhruba před dvaceti lety (podle sdělení místních Arabů v roce 2010) považovány za velmi nebezpečné. Dnešní situace je již naprosto odlišná a místní belúdžské obyvatelstvo je téměř asimilováno s okolním arabským obyvatelstvem.

Vzhledem k tomu, že ománský statistický úřad neviduje obyvatelstvo podle národnosti, ale pouze podle státní příslušnosti (obyvatelstvo je ve statistikách rozděleno pouze na ománské občany a emigranty), počet Belúdžů dnes můžeme určit velmi obtížně – v tomto ohledu je třeba se pouze spokojit s odhady.

Obrázek 28. Obyvatelstvo Ománu (1986–2010).

Zdroj: *Population Statistical Year Book 2011*. [online] © 2012-2013 NCSI, Sultanate of Oman and its Concern. [cit. 29. 1. 2013] Dostupný z: <<http://www.ncsi.gov.om/book/SYB2011/2-population.pdf>>. Vlastní zpracování grafu.

Obrázek 29. Podíl cizinců (%) v Ománu.

Zdroj: *Population Statistical Year Book 2011*. c. d. Vlastní zpracování grafu.

7.1.5. Belúdzové v Africe

Belúdzové se do Afriky dostali podle historických údajů v 19. století jako žoldáci a námořníci na ozbrojených plachtěnicích Sa'id ibn Sultána z Ománu, jak ve svém článku uvádí Beatrice Nicoliniová (viz s. 74).

Obrázek 30. Oblast, kde žijí afričtí Belúdzové.

Právě tyto východoafričtí Belúdzové si říkají Wabelúdzové (Wabulushi) a jsou rozptýleni kolem města Tabora a jezera Tanganika v Tanzánii a na ostrovech Pemba a Zanzibar.¹⁰⁷ Jsou to sunnitě hanafitského směru. V Africe nemají belúdzské mešity, ale chodí do mešit ostatních sunnitských muslimů. Své belúdzské kořeny si Wabelúdzové uvědomují především díky

¹⁰⁷ CSATÓ, Éva Ágnes, Bo ISAKSSON a Carina JAHANI. *Linguistic convergence and areal diffusion: case studies from Iranian, Semitic and Turkic*. Routledge Curzon, 2005, s.354–355, ISBN 04-153-0804-6.

belúdzským předkům, které odvozují po otcovské linii. Belúdzským jazykem nemluví.¹⁰⁸

Sa'id ibn Sultán byl vládcem sultanátu Maskat a Omán v letech 1804–1856 nejprve jako spoluvládce se svým bratrem a po té, co ho 1806 sesadil, byl sám vládcem celého sultanátu. Měl velké ambice na dobývání nového území a tak roku 1837 požádal Sa'id o pomoc šejka Isu bin Tarifa při dobývání města Mombasa v Keni. Pevnost Fort Jesus v Mombase byla po dobytí pojmenována právě po tomto šejkovi (Jesus je arabsky Isa). V roce 1840 přesunul Sa'id ibn Sultán hlavní město z Maskatu v Ománu do Stone Townu, též známého jako Zanzibar. Po Sa'idově smrti roku 1856 se jeho třetí syn (jeden z jeho 36 dětí) Thuwaini bin Sa'id stal sultánem Maskatu a Ománu, zatímco Sa'idův šestý syn Majid bin Sa'id se chopil moci v Zanzibaru.

Obrázek 31. Oblast Saidova vlivu a moci.

Zdroj:

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Omaniempire1856cs.png>

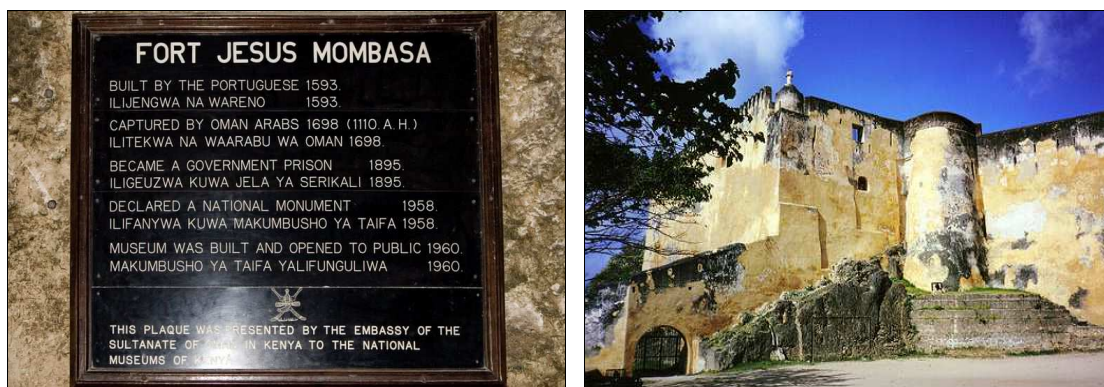
O sultánovi, jeho obchodních i mocenských ambicích se zmiňuje britský důstojník Samuel B. Miles (1838–1914), diplomat v různých arabsky mluvících zemích, zejména Ománu.¹⁰⁹ Ten přináší informace o tom, že první Belúdzové se údajně objevili v Africe už koncem 17. století, konkrétně při

¹⁰⁸ LODHI, Abdulaziz Yusuf. *The Iranian Presence In East Africa*. Awaaz voices, 24. 1. 2013. ISSN 2226-6011. [cit. 17. 5. 2014] Dostupný z: <<http://www.awaazmagazine.com/index.php/component/k2/item/417-the-iranian-presence-in-east-africa>>.

¹⁰⁹ MILES, Samuel B. *The countries and tribes of the Persian Gulf*. 2. London: Harrison, 1920, 639 s.

dobývání pevnosti. Na pevnosti je dnes pamětní cedule, která odkazuje na letopočet 1698, kdy měla být pevnost dobyta z portugalského držení.

Podle vyprávění Belúdzů se už první belúdzští žoldáci objevili v Africe spolu s muscatským sultánem v 17. století, když pomáhali ománským Arabům při dobytí pevnosti proti Portugalcům. V knize se autor zmiňuje o dobytí pevnosti v Mombase vojskem ománského sultána a zmiňuje i rozšíření Belúdzů kolem města Tabora v Tanzánii kolem jezera Tanganika a v Zanzibaru.

Obrázek 32. Pamětní deska na pevnosti v Mombase.

Pevnost byla v roce 1593 postavena Portugalci, 1698 dobyta ománskými Araby.
 Zdroj: <http://www.mombasainfo.com/wp-content/uploads/fort-jesus-plaque.jpg>

Obrázek 33. Stará městská brána Fort Jesus v Mombase v Keni.

Zdroj: <http://www.worldarchitecturemap.org/buildings/fort-jesus-mombasa>

O životě afrických Belúdzů pojednává také článek belúdzského profesora ze švédské Upsaly.¹¹⁰ Přesný počet Belúdzů žijících v Tanzánii a Keni se dá jen obtížně zjistit, protože sčítání obyvatel v Tanzánii a Keni nerozlišuje etnický původ. Většina Belúdzů – starousedlíků – je ve statistikách vedeno jako svahilsky mluvící. Některé belúdzsky mluvící rodiny mohou patřit mezi emigranty z posledních desetiletí, ale mohou to být i usedlíci z 19. století.

Obrázek 34. Afričtí Belúdzové.

Zdroj:
http://www.chapatimystery.com/archives/homistan/the_east_african_baloch.html

¹¹⁰ LODHI, Abdulaziz Yusuf. *c. d.*

7.1.6. Migrace z perského Belúdzistánu

Z roku 1939 máme zprávu, ve které se zmiňují důvody odchodu Belúdzů z perského Belúdzistánu. Migrace Belúdzů byla způsobena jednak značnou neoblíbeností perské vlády a jejich nepříznivým ekonomickým podmínkám. Proto Belúdzové pravidelně odcházeli často se svými manželkami a dětmi na pobřeží Perského zálivu, zejména do oblasti Batinah (dnešní Omán).¹¹¹

Obrázek 35. Oblast Batinah v Ománu. Červeně je vyznačena oblast Batinah, bíle zbytek ománského území.

Příchodem na nové místo se sice perští Belúdzové osvobodili od perské správy, ale v nových podmínkách pro ně bylo velmi obtížné získat obživu. V důsledku toho byli ve značných počtech odváženi jako otroci do Saúdské Arábie, v rozporu se saúdským nařízením o zrušení otroctví z roku 1936.¹¹²

Ve státech Perského zálivu bylo poměrně značně rozšířené otroctví ještě ve 30. letech 20. století, ale i po 2. světové válce. V Saúdské Arábii bylo sice otroctví zrušené zákonem z roku 1936, ale přesto tam stále panovala chuť otroky vlastnit. Byli sem prodáváni otroci využívání především při lovu perel v pobřežních oblastech Spojených arabských emirátů poté, co se v souvislosti s celosvětovou krizí ve 30. letech zhroutil trh s perlami. Otrokáři se chtěli otroků zbavovat, aby je nemuseli živit – proto je prodávali právě do Saúdské Arábie.

¹¹¹ SECCOMBE, Ian J. *Labour Migration to the Arabian Gulf: Evolution and Characteristics 1920–1950*. Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies), Vol. 10, No. 1 (1983), s. 3–20.

¹¹² SECCOMBE, Ian J. *c. d.*

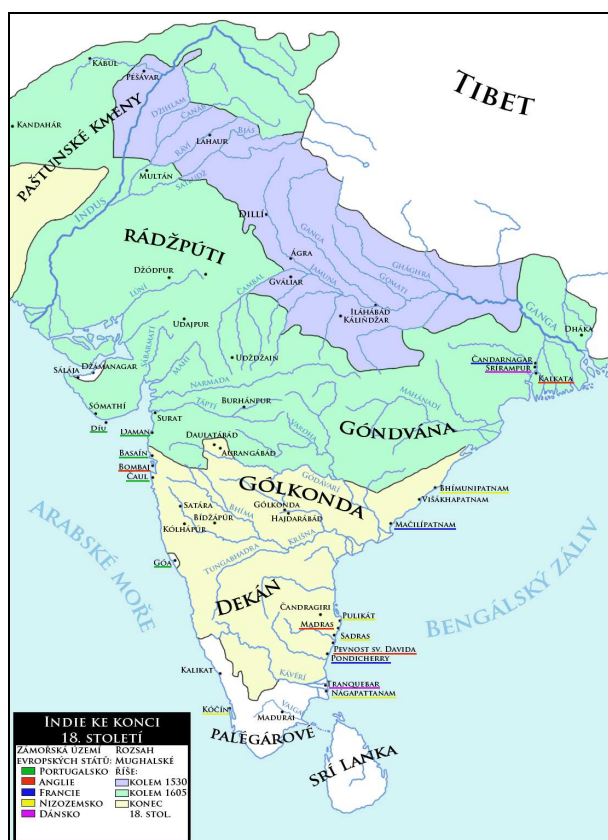
7.1.7. Migrace Belúdzů do Paňdžábu, Sindhu a Indie

Příchod Belúdzů do Paňdžábu, Sindhu a Indie sahá zpátky až do 2. poloviny 15. století a začátku 16. století. Podrobněji toto období zmiňuje Asimov a Bosworth:

Ve druhé polovině 15. století byl vytvořen belúdzský stát pod vládou Mir Čakara z belúdzského kmene Rind – v tomto státě žili příslušníci kmene Rind společně s belúdzským kmenem Lašari (Lashari). Tento stát zanikl v důsledku občanské války mezi oběma kmeny – lašarský kmen vedl Mir Goran chán Lašari. Po této válce (označované jako třicetiletá válka) Lašarové a Rindové přesídlili do oblasti Sindhu a Paňdžábu.¹¹³

V Paňdžábu a Sindhu žijí v malém množství Belúdzové dodnes (viz Obrázek 16, s. 66).

Do Indie se dostali jako vojenský doprovod mogulského císaře Humájúna, který v letech 1530–1540 a 1555–1556 ovládal oblasti dnešního Pákistánu, Afghánistánu a severní Indie. Kvůli bojům se svými bratry přijal azyl u perského chána. Při novém tažení proti svým bratrům mu perský šáh poskytl vojenskou pomoc, a tak Humájúnovi znovu umožnil návrat na císařský trůn.

Obrázek 36. Rozšiřování mogulského impéria

Zdroj:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mughals_India_17th_century-cs.png

¹¹³ ASIMOV, M. S., BOSWORTH, C. E. *History of Civilizations of Central Asia: The historical, social and economic setting*. Delhi: Motilal Banarsidass Publ, 1999, s. 304–305.

Mir Čakar spolu se svoji skupinou doprovázel císaře Humájuna až do státu Uttarpraděš, kde Mir Čakar v Satghaře (pákistánský Paňdžáb) založil i vojenskou belúdzskou posádku. V Satghaře je dodnes Mir Čakarův hrob.¹¹⁴

Obrázek 37. Hrob Mira Čakara

Zdroj:

<http://www.flickr.com/photos/quettabalochistan/3027318062/>

Je tedy pravděpodobné, že mnoho dnešních belúdzských osad v severní Indii (ve státech Harijána – 4 100 osob, západní Uttarpraděš – 39 000 osob a Gudžarád – 11 000 osob)¹¹⁵, bylo založeno belúdzskými vojáky císaře Humájuna (kteří přišli s belúdzským vůdcem Mirem Čakarem). Tito Belúdzové patří mezi Východní Belúdze, jsou dnes velmi asimilovaní s prostředím a mluví jazykem Urdu (viz s. 61).

Obrázek 38. Výskyt Belúdzů v Indii

¹¹⁴ SHIRAZI, S. A. J. *Heritage Village* [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013] Dostupný z webového archivu: <http://web.archive.org/web/20120304125156/http://www.travelersdigest.com/stories/heritage_village.htm>.

¹¹⁵ *Baloch, Eastern of India* [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/people-profile.php?rog3=IN&peo3=11684>>.

8. Belúdzský nacionalismus a jeho kořeny

V roce 1928 bylo íránské území, na kterém Belúdzové po vytvoření Goldsmithovy linie (viz s. 13) žili, okupováno íránskou armádou Rézy Páhlavího a jeho část byla rozdělena do sousedních perských provincií Kerman, Chorásán a Hormozgan. Hlavním městem provincie se stal Zahedán. Belúdzové obývají celkem (kromě malých belúdzských menšin v jiných státech) 690 000 km² souvislého území, z toho 280 000 km² zaujímá íránský Sístán a Belúdzistán, 60 000 km² se nachází v Afghánistánu a 350 000 km² zůstalo na území dnešního Pákistánu.¹¹⁶

Dnešní pákistánská část belúdzského území byla do roku 1947 součástí Britské Indie. V roce 1947 se Britská Indie rozpadla podle náboženského klíče na hinduistickou Indii – vznikl stát Dominion Indie a muslimský Pákistán – stát Dominion Pákistán (do r. 1971 se skládal z východního Pákistánu – pozdějšího Bangladéše a 1500 km vzdáleného západního Pákistánu – dnešní Pákistán). V roce 1947 uznala Velká Británie i samostatnost Belúdzistánu. Belúdzistán s Pákistánem uzavřeli dohodu, ve které Pákistán uznává Belúdzistán jako samostatný stát, jehož představitelem je kelatský chán. Pákistánská vláda svůj slib ale nedodržela, pákistánští vojáci obsadili Belúdzistán a v březnu 1948 ho prohlásili za pátou pákistánskou provincii.

Oba státy Dominion Indie a Dominion Pákistán vznikly na základě Zákona o nezávislosti Indie z roku 1947. Nové státy z nich vznikly až po přijetí nové ústavy. V případě Indie se tak stalo 26. ledna 1950, kdy se z Indické unie oficiálně stala Indická republika. Pákistán byl nadále monarchií a 23. března 1956 se stal poslední generální guvernér Iskandar Mírza prvním prezidentem.

Touha po spojení původního Belúdzistánu a jeho osamostatnění zůstává mezi pákistánskými a íránskými Belúdzí stále na prvním místě a mnozí pro její uskutečnění obětují celý život.

V 50. letech 20. století byl sice v rámci Pákistánu vytvořen svaz belúdzských provincií, ale stále se objevovaly separatistické tendence, které vyvrcholily v roce 1974 ozbrojeným střetem mnoha desítek tisíc Belúdzů s pákistánskou armádou. Přestože bylo povstání potlačeno, belúdzský jazyk získal oficiální status a byly vytvořené instituce zabývající se studiem kultury a jazyka Belúdzů i Brahui.

V roce 2007 začala íránská strana stavět zeď kopírující v roce 1871 vytýčenou Goldsmithovu linii (viz s. 13) v oblasti oddělující od sebe západní

¹¹⁶ *Anti-Baloch'wall on Pak-Iran border opposed* [online], Gwank.org, 2009. [cit. 28. 2. 2014]
Dostupné z: <http://www.gwank.org/Oct09/Anti-Baloch_wall_Pak-Iran_border_20091024.html>.

a východní část Belúdzistánu. Zeď má pravděpodobně podle dostupných údajů dosahovat délky až 700 km a výšky 3 m. Internetový článek z BBC News uvádí, že podle íránských úřadů má zeď zabránit nelegálním aktivitám, jako je pohyb zboží na černém trhu, obchodu s drogami a nedovolenému přistěhovalectví.

Obrázek 39. Zeď na pákistánsko-íránské hranici.

Hraniční zeď od sebe odděluje východní a západní Belúdzistán a ještě více znemožňuje kontakt mezi pákistánskými a íránskými Belúdzi.

Zdroj:

http://newsimg.bbc.co.uk/media/images/46670000/jpg/_46670037_balochistan_getty.jpg

Nepokoje na této 700 km dlouhé hranici pokračují až do současnosti a jsou více než alarmující, protože stojí životy mnoha lidí jak ze strany Belúdzů, tak i Íránců. Konflikt mezi íránskými bezpečnostními silami a belúdzskými povstanci v čele s militantní skupinou Jundullah, známou jako lidové hnutí odporu Íránu, zuří v Íránu v provincii Sístan a Belúdzistán od roku 2003. V dalších letech následovalo několik akcí, kdy bylo bez soudu i možnosti obhajoby popraveno mnoho Belúdzů a uneseno a zastřeleno několik Íránců.¹¹⁷

Vůdce belúdzské opozice Kachkol Ali uvedl, že belúdzský národ byl již jednou nepřírozně rozdělen a stavba zdi bude znamenat úplné přerušení kontaktu mezi íránskými a pákistánskými Belúdzi a zamezení příhraničního obchodu, jež pomáhal vydělávat peníze na obživu jinak chudým Belúdzům. Označil gubernátory Belúdzistánu za nepřátele Belúdzů a požadoval okamžité zastavení výstavby zdi. Poukazoval při tom také na to, že při jednání ve sněmovně bylo jasně řečeno, že Goldsmithova linie byla vedena nepřírozně a proti vůli belúdzského lidu.¹¹⁸

Hlavní cílem belúdzských nacionalistů v současnosti je ukončit íránskou a pákistánskou okupaci Belúdzistánu a jednat s afghánskou vládou o demarkační linii mezi Afghánistánem a Belúdzistánem na základě etnického

¹¹⁷ ZAMBELIS, Chris. *Balochis Intensify Rebellion In Iran*. [online]. countercurrents.org, 23. 5. 2009. [cit. 26. 5. 2014] Dostupné z: <<http://www.countercurrents.org/zambelis230509.htm>>.

¹¹⁸ *World's barriers: Pakistan-Iran*. [online]. BBC, 2013. [cit. 6. 2. 2014] Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8343138.stm>.

principu. Podle uvedeného internetového zdroje je jasným cílem belúdzských předáků právo Belúdzů na sebeurčení.

Obrázek 40. Mapa území obydlého Belúdzi.

Na obrázku je vidět hranice Afghánistánu, Pákistánu a Íránu.

Zdroj:

<http://www.bso-na.org/2013/March/006.html>

To, že se Belúdzové se dodnes nesmířili s pákistánskou správou a usilují o vytvoření samostatného státu, ukazují i úryvky z internetových článků, jejichž autorem je reportér arabské televizní stanice Al-Džazíra (Al-Jazeera) Karlos Zurutuza:

*Tyto nacionalistické snahy vychází i ze skutečnosti, že přírodní bohatství, které se nachází v regionu Sui na východním okraji Belúdzistánu (těží se zde plyn, uhlí, uran, zlato a ropa) využívá ke svým účelům pouze Islamabad, ale v oblasti životní úrovně samotných Belúdzů se bohatství tohoto regionu nijak neprojevuje, dokonce často jejich vesnice nemají zavedenou ani vodu a elektřinu.*¹¹⁹

V úryvku z článku *Den v poušti s balúčskými povstalci* z internetového časopisu je patrné, že jsou Belúdzové nespokojeni s pákistánským vykořisťováním a usilují o vytvoření samostatného státu:

„V mojí vesnice nejsou věci jako plyn, elektřina nebo tekoucí voda,“ vysvětlil Enqelab, když na zem pokládal bazuku. „Pro vodu jsme se starším bratrem museli chodit do plynárny v regionu Sui. Matky na vodovodních trubkách jsme uvolňovali klíčem a vodu, kterou jsme potřebovali, jsme nalávali do pětilitrové plastové nádoby. Jednou k nám přišli policajti, bratra odvedli a obvinili z úmyslného poškození vládního zařízení. Byl mučen a vezněn šest let. Teď už se o sebe nedokáže postarat.“

Bratr Engelababa Bair vypráví o době, kterou trávil ve vězení:

„Vězení, ve kterém jsem byl, mělo jen dva metry čtvereční a nebylo v něm žádné světlo,“ vysvětluje Bair. „Měl jsem pocit, jako bych byl pohřbíván za

¹¹⁹ ZURUTUZA, K. *Den v poušti s balúčskými povstalci*. (překlad Albert Friess) [online] © 2000-2011, VICE MAGAZINE. [cit. 21. 2. 2012] Dostupný z: <<http://www.viceland.com/blogs/cs/2010/02/26/den-v-pousti-s-balucskymi-povstalci/>>.

živa. Brali mě ven jen proto, aby mě zbili. Obvykle mi zavázali oči a pověsili mě vzhůru nohama. Často mě bili do bezvědomí. Mou jedinou nadějí bylo najít jakýkoliv nástroj, kterým bych se mohl zabít. Nemyslel jsem si, že se odtamtud dostanu živý, ale nakonec mě pustili. Cítil jsem, že něco takového nemohu znovu podstoupit, ale taky jsem nechtěl, aby mně zatkli a vyhodili z helikoptéry do pouště. Takže jsem se rozhodl přidat ke skupině Laškar-e-Balúčistán.“

Plynárna zmíněná Enqelabem je tou nejdůležitější v celém Pákistánu a také jednou z příčin ozbrojeného povstání Belúdzů. Dění v regionu Sui je ukázkou jednostranného využívání bohatých přírodních zdrojů Islámábádem v celé této oblasti.

Článek *Černá díra pro media v Belúdzistánu* od stejného autora dokresluje a vysvětluje důvody belúdzského nacionalismu a poukazuje na velmi ztíženou situaci zahraničních novinářů, kteří chtějí mapovat situaci Belúdzů v Pákistánu. Zmiňuje i nevyužitá nerostná bohatství, bídu místních Belúdzů a nelegitimní postupy pákistánské vlády vůči komukoli ze zahraničí, kdo se bez povolení objeví v Belúdzistánu.

Mnoho belúdzských vesnic v kalatském okrese nemá dodnes zařízení na pitnou vodu a ženy a děti musí nosit dešťovou vodu z louží ze vzdálenosti až 10–15 km v poušti.¹²⁰ Obdobná situace s vodou (neexistující vodovod na pitnou vodu) je i v turkmenských belúdzských vesnicích, jen s tím rozdílem, že pro vodu nechodí daleko přes poušť, ale ženy nebo děti nosí vodu z nedaleké řeky.

Obrázek 41. Ženy a děti v okrese Kalat v Belúdzistánu přinášející vodu.

Zdroj:

<http://thebalochistanpoint.com/kalat-masses-compelled-to-drink-contaminated-water-from-dirty-polls/>

¹²⁰ BALOCH, Hasrat. *Balochistan Point*. Kalat: Masses compelled to drink contaminated water from dirty polls. [online]. 28. 6. 2013 [cit. 25.4. 2014]. Dostupné z: <http://thebalochistanpoint.com/kalat-masses-compelled-to-drink-contaminated-water-from-dirty-polls/>.

8.1. Nacionalistická činnost Belúdzů v emigraci

Belúdzové v Íránu i Pákistánu čelí výrazné diskriminaci, věznění a pronásledování, příslušníci nacionalistických hnutí a stran svévolnému zatýkání a stíhání a jsou podrobováni mučení a nespravedlivým soudním procesům nebo jsou bez soudu popravováni. V některých případech jsou obviněni ze spolupráce s opozičními skupinami působícími v zahraničí. Mnoho belúdzských předáků žije dnes proto v zahraničí a snaží se pomáhat Belúdzům, kteří žijí ve své, byť nesvobodné vlasti.

Přední belúdzský aktivista *Dr. Wahid Baloch* je původem z pákistánského Belúdzistánu a do Severní Ameriky emigroval v roce 1990, od roku 1992 má americké občanství. 27. března 2005 založil organizaci *Baloch Society of North America (BSO – NA)* a stal se jejím prezidentem. Organizace vznikla jako reakce na nejnovější vojenskou operaci pákistánské armády 17. března 2005 v Belúdzistánu, při níž bylo zabito nebo zraněno mnoho nevinných lidí včetně dětí a žen. Cílem *Baloch Society of North America* je upozornit Ameriku a celý svět na porušování lidských práv v Belúdzistánu. Belúdzové žijící v Americe, kteří jsou sdruženi v organizaci BSO – NA intervenovali prostřednictvím rezoluce také před Bílým domem ve Washingtonu a žádali prezidenta Obamu o podporu Belúdzů v Pákistánu a ukončení okupace jejich území.¹²¹

Obrázek 42. Protest členů BSO – NA před Bílým domem na podporu Belúdzů žijících v Belúdzistánu.

Zdroj: <http://www.bso-na.org/2013/March/006.html>

¹²¹ *Baloch Rally in front of the White House asks President Obama to intervene in Balochistan* březen 2013 [online] [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: <<http://www.bso-na.org/2013/March/006.html>>.

Dr. Wahid Baloch byl v březnu 2005 v Pákistánu a v následujícím úryvku popisuje události, které následovaly po vojenské operaci pákistánských bezpečnostních sil v Belúdžistánu, při které zemřelo 70 Belúdžů a více než 200 jich bylo zraněno.

Byl jsem v té době v Pákistánu. V Belúdžistánu byla velmi napjatá situace. Celé vedení Belúdžského národního hnutí včetně Dr. Imdada Balocha (bývalého předsedy Belúdžské studentské organizace), bylo 25. března 2005 uneseno z Karáčí pákistánskými bezpečnostními silami poté, co se připojili k pokojnému protestu proti vojenské operaci v Belúdžistánu, při kterém bylo údajně zabito nejméně pět lidí a šest zraněno v důsledku pozemního útoku a leteckého bombardování.

Když jsem se vrátil do USA, rozhodl jsem se založit organizaci na podporu našeho lidu. Hlavním cílem je seznámit lidi – Američany i světové společenství s Belúdžistánem a poukázat na okupaci naší země a vykořisťování našich zdrojů pákistánským a iránským režimem.

Všichni jsme si vědomi toho, že Belúdžistán byl násilně připojen k Pákistánu a Íránu bez vůle a souhlasu našich lidí. Náš status svobodného národa by měl být obnoven v souladu s mezinárodními zákony. Pákistán a Írán musí stáhnout svá vojska z naší země a musí zastavit drancování našich zdrojů. Musí přestat mučit a zabíjet naše lidi. Nemáme nic společného s Pákistánem nebo Íránem. Naše kultura, jazyk, tradice a všechny ostatní aspekty života se liší od života v obou těchto zemích, s výjimkou náboženství. Dovolte mi, abych vám řekl, že ne všichni Belúdžové v Belúdžistánu jsou muslimové. Většina z nich jsou ateisti, hinduisté, křesťané, Zikri-Belúdžové¹²² nebo velmi liberální muslimové, ale žádní z nich nejsou extremisté či fanatici.¹²³

8.1.1. Vláda Belúdžistánu v exilu

Vzhledem k velice konfliktní a nebezpečné situaci v pákistánském a iránském Belúdžistánu uprchlo mnoho Belúdžů (především politicky činní Belúdžové – nacionalisté, učitelé, právníci, lékaři, hudebníci) ke konci 20. století také do některých evropských zemí, kde hledají azyl.

¹²² Zikri – Belúdžové: odnož islámu, žijí především v pákistánském Belúdžistánu, kolem Karáčí a v Íránu.

¹²³ Interview: President, Baloch Society of North America. [online] iVarta.com, 31.10.2005 [cit. 28. 2. 2014] Dostupné z: <http://www.ivarta.com/columns/ol_051031.htm>.

18. dubna 2006 byla oficiálně vyhlášena a jmenována exilová vláda Republiky Belúdzistán v Londýně. Nejvyšším představitelem se stal Mir Suleman Dawooda Khan, přímý potomek kelatského chána.¹²⁴

Na 20. září 2006 bylo Mir Suleman Dawood Khanem po více než 130 letech svoláno shromáždění – *jirga* všech představitelů belúdzských kmenů Belúdzistánu, Pandžábu a Sindhu (sardarů) do Kalatu. Shromáždění bylo prováděno velkými bezpečnostními opatřeními. Hlavním bodem programu bylo diskutovat o dalším vývoji v Belúdzistánu se zvláštním zřetelem na zabití bývalého guvernéra, belúdzského nacionalistického vůdce Nawab Akbar Khana Bugti¹²⁵ v oblasti Kohlu¹²⁶ při vojenské operaci v srpnu 2006.

Republika Belúdzistán má i svoji vlajku, která symbolizuje boj Belúdzů za svobodný stát.

Obrázek 43. Vlajka Republiky Belúdzistán

Zdroj:<http://photos1.blogger.com/blogger/4264/2115/200/flag.6.jpg>

Belúdzská vlajka je symbolem boje Belúdzů za svobodný Belúdzistán. Nese v sobě touhu Belúdzů zbavit se pákistánské a íránské nadvlády a žít jako svobodní lidé ve svém státě. To symbolizují i barvy vlajky:

- *zelená*: barva prosperity – suchá neplodná belúdzská zem se zazelená po deštích tak, jako raší malé rostliny ze země. Svoboda je jako déšť. Ve svobodě bude prosperovat i belúdzský národ.
- *červená*: barva krve, vytrvalosti a statečnosti – belúdzští mučedníci hrdě obětovali svůj život a prolili svou krev na půdě Belúdzistánu za svobodu.

¹²⁴ Mir Suleman Dawooda Khan podepsal v červenci 1876 smlouvu s britskou vládou týkající se britského protektorátu na území kelatského chanátu.

¹²⁵ Nawab Akbar Khana Bugti (1927–2006) – od roku 2004, kdy začali ozbrojené nepokoje v Belúdzistánu byl vnímán jako vůdce Belúdzů v boji za svobodu. Od roku 2005 přešel do ilegality a v srpnu 2006 byl zabit ve své jeskyni v oblasti Kohl. Jeho smrt označila pákistánská vláda za vítězství, mezi Belúdzi to způsobilo další nepokoje.

¹²⁶ Kohl – především hornatá oblast v Belúdzistánu v Pákistánu obývaná kočovnými pastevcí z kmene Marri a Zarkoon. Obyvatelé této oblasti vyjadřovali se svými kmenovými představiteli už od začátku britské nadvlády nesouhlas s okupací, odcházeli také do exilu do Kábulu. V rámci Pákistánu (od roku 1948) vyjadřují Belúdzové této oblasti také nesouhlas s pákistánskou nadvládou.

- *modrá*: barva moře a nebe znamená bdělost, vytrvalost a spravedlnost. Belúdzové budou pokračovat v boji, dokud nebude dosaženo svobody a spravedlnosti.
- *bílá*: barva klidu, čistoty a nevinnosti. Belúdzové chtějí žít v míru a harmonii jako svobodný národ.
- *vycházející slunce*: znamení nového začátku – belúdzský národ začíná nový den jako svobodný národ.

Belúdzové žijící v Norsku, Londýně i Americe vyjadřovali svůj obdiv a odvahu kelatského chána uspořádat velké shromáždění, *jirgu*. Svými demonstracemi a belúdzskými vlajkami chtěli dát najevo svoji podporu exilové vládě.¹²⁷

Obrázek 44. Vlajka Republiky Belúdzistán zavlála např. v Londýně a v Oslu

Zdroj: <http://governmentofbalochistan.blogspot.cz/2006/09/hoist-flag-of-balochistan-to-express.html>

9. Vybrané prvky belúdzské kultury

9.1. Belúdzský folklór a pohádky

V ústní tradici belúdzského folklóru zaujímá nejvyšší místo hrdinský epos, belúdzské písně, legendy a pohádky. V těchto dílech si Belúdzové po staletí předávali příběhy svého lidu, vyprávění o svých hrdinech a opěvovali belúdzskou čest. Pěvec často zaujímal i význačné postavení ve vedení rodu nebo kmene a svými příběhy ovlivňoval i bojovnost a odhodlání ostatních Belúdzů. Básně, verše v pohádkách nebo i celé legendy byly často zpívány při

¹²⁷ *Hoist the flag of Balochistan to express solidarity for the Baloch Freedom Struggle* [online] Baloch News Bureau Report 4. 9. 2006, [cit. 3. 4. 2014] Dostupné z: <http://governmentofbalochistan.blogspot.cz/2006/09/hoist-flag-of-balochistan-to-express.html>.

slavnostních příležitostech a na svatbách, např. *Legenda o Punnu a Sassi* (viz s. 189).

Pohádky mají svůj daný rámec, ale obsahově mohou zpracovávat libovolná témata, často se v nich objevují i zázraky a magické příběhy. Spolu s legendami jsou belúdzské pohádky cenným obrazem duchovní kultury belúdzského národa.

V ruském vydavatelství Nauka v Moskvě vyšla v roce 1980 pod redakcí I. L. Eleviče kniha *Pohádky a legendy Sístánu*¹²⁸ jako součást série Pohádky a mýty národů Východu. Tyto legendy a pohádky zaznamenali petrohradští íránisté A. L. Grjunberg a I. M. Steblin-Kamenskij. Hlavním vypravěčem a informátorem byl Ismail Jarmamedov hovořící sístánským dialektem perštiny, narozený 1915 už v turkmenském Sarachs, kam se přistěhoval jeho otec ze Sístánu. Vyprávět pohádky a legendy se od něho naučil už jako malý chlapec. Zaznamenané příběhy si vyprávěli lidé žijící v oblasti Sístánu kolem řeky Helmend (dnes je toto území rozděleno mezi Afghánistán, Írán a Pákistán). Nejednalo se ovšem jen o Belúdze, ale i o další íránojazyčná etnika, jako jsou Tajmury, Barbari a Džamšedy, kteří přišli do Sarachs na začátku 20. století kvůli lepším životním podmínkám. Sarachs je dnes rozdělen na íránskou a turkmenskou část, někteří potomci obyvatel Sístánu žijí na íránské a jiní na turkmenské straně.

Jako ukázka legendy sístánských Belúdzů může posloužit legenda o nenaplněné lásce *Varka a Gulšo*. Celý příběh je situovaný do doby proroka Mohameda a do Mekky, kde se Varka i Gulšo narodili. Objevuje se zde i mnoho zvyků známých ze života Belúdzů, jako příklad je možné uvést placení výkupného za nevěstu a vlastnictví černých otroků. Důležitý je i motiv belúdzské cti.

Matka krásné dcery Gulšo nepřála její lásce s chlapcem Varkou, se kterým vyrůstala a byli si od malička přislíbeni. Místo toho dala před Gulšinovým štěstím přednost bohatství. Požadovala za ni velké výkupné a dceru dala za ženu bohatému carovi. Tím oběma mladým lidem zkazila život.

V pohádce se také objevuje postava věrného sluhy-otroka (černoča), který dostal za věrné služby od svého pána svobodu.

Dalším motivem je čest a spravedlnost, která byla mezi Belúdzi vždy vysoce ceněna: bohatý car viděl čistou lásku mezi Varkou a Gulšou a byl ochoten se s Gulšou rozvést, aby spolu mohli oba zamilovaní žít, ale Varka tuto nabídku nepřijal, protože car ho v nebezpečí smrti zachránil a staral se o

¹²⁸ *Skazki i legendy Sistani*. Serija: Skazki i mify narodov Vostoka, redaktor I. L. Elevič. Moskva: Nauka, 1980.

něj. Varka se raději zabil, a tak daroval svůj život Gulšo. Ta když ale viděla mrtvého Varku, sama nalehla na ostří nože.

Během výzkumného pobytu v letech 2012 a 2013 byli kontaktováni mezi jinými i Belúdzové, žijící na turkmensko-iránsko-afghánské hranici na iránské straně nedaleko Sarachsu. Někteří z nich dnes žijí v Mašchadu (vzdáleném od Sarachsu asi 100 km), jiní zůstali ve vesnicích u Sarachsu. Jejich předci patřili právě k sístánským Belúdzům, kteří přikočovali do těchto míst za lepším živobytím. Co se folklóru týče, tito lidé už vyprávět legendy a pohádky svých předků jako I. Jarmamedov neumějí, ale je mezi nimi velmi oblíbená belúdzská hudba, lidové písně a hra na dutar (viz s. 99–101).

Jako další cenný zdroj informací o belúdzské kultuře nám mohou posloužit i belúdzské pohádky předávané původně jen v ústní podobě. Až v roce 1927 zaznamenal ruský íránista Ivan Ivanovič Zarubin¹²⁹ při svém pobytu v Turkmenistánu v oblasti Mary a Bajram-Ali místní belúdzské vyprávění, které vydal knižně.¹³⁰

Sebráním belúdzských pohádek a studiem duchovní kultury Belúdzů a jejich folklóru autor velice přispěl k udržení belúdzské tradice, protože např. v Turkmenistánu dnes sami Belúdzové belúdzské pohádky neznají a vypráví dětem ruské pohádky, které sledují i v televizi. Při výzkumném pobytu mezi turkmenskými Belúdzi se podařilo zaznamenat jen jednu belúdzskou pohádku, kterou vyprávěla respondentka v okrese Bajram-Ali:

Žil byl jeden padišáh a ten měl tři dcery. Když vyrostly, zavolal si vezíra a radil se s ním, zda jsou dcery již dospělé a má jim tedy shánět ženicha. Vezír přinesl dýni, položil ji před padišáha a ukázal na ni. Jako je zralá tahle dýně, tak jsou Vaše dcery zralé na vdávání.

Následujícího dne vypustil padišáh tři holuby. Kam sednou, tam si jeho dcery najdou ženichy. První holub se usadil na domě vakila, tam se provdala první dcera. Druhý holub doletěl až k domu vezíra, kde našla ženicha druhá dcera. Třetí dcera čekala, kam se dostane její holub, ale ten si sedl na střechu domu, který byl prázdný. Čekala tedy, až do domu někdo přijde. Večer se

¹²⁹ Ivan Ivanovič Zarubin (1887–1964) – ruský íránista, v letech 1914–1917 studoval íránskojazyčné skupiny v Pamíru. Od roku 1918 vedl v Sankt-Petěrburgu (Leningradě) v Muzeu etnologie antropologie oddělení zaměřené na studium islámských národů Střední Asie a své poznatky uplatňoval i na katedře íranistiky taktéž v Leningradě. Jeho pamírské studie íránsko mluvících skupin se staly výchozím bodem pro další středoasijskou expedici Ruské akademie věd v letech 1926–1929. Studie jednotlivých členů expedice (především E. G. Gafferbergové, I. I. Zarubina, G. K. Schulze, D. D. Bukinitsche a G. G. Gulbina) jsou cenným zdrojem informací o životě belúdzského etnika v Turkmenistánu.

¹³⁰ ZARUBIN, I. I. *Beludžskie skazky*. Moskva, Leningrad: vydavatelství Akademie nauk SSSR, 1949.

objevil ve dveřích princ a toho si také třetí padišáhova dcera vzala za manžela. Žili spolu šťastně a spokojeně po dlouhá léta.

I když se belúdzské pohádky sebrané I. Zarubinem velmi liší od pohádek, kde vždy dobro zvítězí nad zlem, přesto jsou ale některé obsahově podobné našim pohádkám, např. *O rozumu a štěstí*.

Většina belúdzských pohádek začíná větou *Bylo, nebylo, kromě Boha nikoho nebylo*. Objevují se v nich také zvyky a tradice, které nacházíme i v běžném životě Belúdzů (např. po pohřbu zaříznout berana a pohostit příchozí, pomodlit se s mullou za zemřelého) jako například v pohádce *Hlupák a jeho bratr*, kde hlupák pomohl sobě i svému bratru ke zlatu i k dobrému jídlu. Způsob, jakým to udělal, byl nečestný a násilný, ale bratr musel hlupáka poslouchat, protože se bál, že ho zabije jako jejich matku. V pohádce tedy vítězí vychytralost a zavražďování nad poctivostí.

Na základě lidových vyprávění a legend se někdy objevuje snaha o vysvětlení původu belúdzského etnika. M. S. K. Baluch¹³¹ ve svém díle uvádí legendu, podle které někteří Belúdzové označují jako vlast svých předků Sýrii (viz s. 55) na rozdíl od lingvistky Frolové (viz s. 44).

9.2. Belúdzská hudba a hudební nástroje

Lidová belúdzská hudba hrála vždy v tradici Belúdzů velkou roli. Belúdzská hudba a hudební nástroje Belúdzů mají kořeny v íránské hudbě, podobně jako hudba Peršanů, Kurdů, Tádžiků a Luri. Belúdzská hudební tradice se předávala z generace na generaci mimo jiné také prostřednictvím zpívání ukolébavek pro děti a oslavnými písněmi belúdzských bojovníků.

Skutečnost, že se ženy stejně jako muži podílejí na tvorbě a předávání lidové hudby, ukazuje na to, že lidová hudební belúdzská tradice sahá do předislámské doby, mnoho nástrojů se používalo v době staré perské říše Achaimenovců a některé jsou i biblickými nástroji (tambur). Mnoho let invazí, válek a v 7. století přijaté islámských náboženských hodnot zabránily přijímání moderních prvků do belúdzské hudby. Základem belúdzských písní jsou spíše melancholické melodie.

I přesto se belúdzská hudba stala populární i v západní Evropě prostřednictvím krále belúdzské hudby Rostama Mirlashariho¹³², žijícího od roku

¹³¹ BALUCH, Muhammad Sardar Khan. *History of Baluch Race and Baluchistan*. Karachi: 1958, s. 1, 191.

¹³² Rostam Mirlashari, narozený 22. 1. 1961 v Zahedánu, Sístán a Belúdzistán, Írán. Pochází z kmene Lashari. Do Švédska utekl jako politický uprchlík. Angažuje se na poli kultury na švédské hudební scéně jednak jako sólový zpěvák a také v roce 1994 založil kapelu Golbang. Kapela má jedinečnou hlasovou techniku – na tvorbě tónů a celé melodie se podílí vnitřní prožitek štěstí, smutku a svobody. Nahráli několik alb.

1991 z politických důvodů ve Švédsku. Jeho folková kapela Golbang je tvořena hudebníky ze Švédska, Afriky a Belúdzistánu.

Nejčastěji používané nástroje v belúdzské hudbě jsou tradiční drnkací strunné nástroje – *tambur* (tamboor, tamburak), *dutar* (du – dva, tar – struna), *saz* – nástroje podobné loutně, *suroz* – lidové housle, *dol* (dohol) – válcovitý buben se dvěma koženými hlavami a *surna* (zurna) – starověký íránský dechový nástroj. Mezi belúdzské hudební umění také patří hra na dvě flétny.¹³³

Obrázek 45. Členové kapely Golbang (2004)
Zdroj: <http://www.culturebase.net/artist.php?3058>

Belúdzská hudba a tyto tradiční nástroje se vyskytují a jsou používány v současné době Belúdzi v Pákistánu a Íránu, kde hudební tradice patří mezi hlavní prvky, kterými Belúdzové rozvíjí a udržují své etnické povědomí a mohou ho i dále rozvíjet a předávat další generaci.

U turkmenských Belúdzů je znám především *dol*, *suroz*, *surna*, *dutar*, ale vlivem státních zásahů se hudební tradiční prvky mohou předávat jen velmi omezeně. Přesto je v povědomí turkmenských Belúdzů belúdzská hudba velmi silným etnickým prvkem (viz kap. 10.12 Hudba a tanec turkmenských Belúdzů, s. 152).

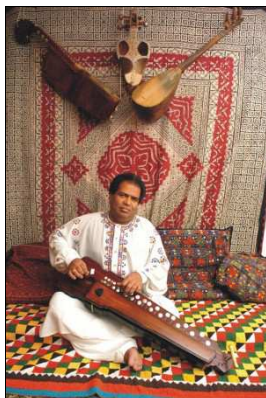

Obrázek 46. Hra na dutar, Mašhad – Írán, 2013

¹³³ *Baluchi music in Balochistan* [online] BBC News, 7. 10. 2012 [cit. 28. 3. 2014] Dostupné z: <<http://balochistan12.blogspot.cz/2012/10/baluchi-music-in-balochistan.html>>.

Dutar a tambur jsou strunné nástroje, jsou si velice podobné. U Belúdžů v Mašchadu je běžným nástrojem v jejich domácnostech právě dutar, při kterém i rádi zaspívají.

V dnešní době se hraje v Pákistánu a Íránu také na *benju* (belúdžská klávesová citera).¹³⁴

Obrázek 47., 48. Belúdžská klávesová citera, benju
Obrázek 49. Makran – suroz, pobřeží Belúdžistán, 18. 11. 2011
 Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=XpzEvu3ryxA>

Obrázek 50. Suroz Marri Belúdžů, Pákistán
Obrázek 51. Dol, Pákistán

¹³⁴ *Dance & Music* [online], BALUCHISTAN FORUM, 19. 6. 2011 [cit. 28. 3. 2014] Dostupné z: <<http://baluchistan.bestforum.ca/t127-dance-music>>.

Obrázek 52. Mezi belúdzské hudební umění patří hra na dvě flétny

Zdroj:<http://balochistan12.blogspot.cz/2012/10/baluchi-music-in-balochistan.htm>

Belúdzští zpěváci a hudebníci, kteří dědili hudební umění od svých předků po celé generace, se nazývají *pahlawaans* (pahloo – odvážný a silný, vaan – zpěvák).

Belúdzskou hudbu je možno rozdělit podle příležitostí, při kterých je hrána:

1. *Shaptagi* – je řada melodií, které se zpívají po narození dítěte. *Lardo* a *naszenk* jsou písně speciálně určené pro šestý den po narození dítěte. V této písni zpěvák prosí Boha a proroka za šťastný život novorozence. V případě, že dítě je chlapec, objevuje se v písni prosba, aby byl statečný, dobrý šermíř, pravdivý, laskavý, pohostinný, zbožný, poslušný starších, a měl jiné dobré vlastnosti, které jsou obdivovány v belúdzské kultuře. V případě, že novorozené dítě je dcera, modlí se zpěvák, aby byla počestná, věrná, dobrá žena v domácnosti, pohostinná, milá ke svému manželovi, bratrům a sestrám a aby byla věrná belúdzské kultuře. Tyto písně jsou zpívány také při slavnostních příležitostech, jako jsou například svatby.
2. *Lilo* je ukolébavka, kterou matka zpívá dítěti při usínání.
3. *Zahiring* nebo *zahirok* jsou nejvíce melancholické melodie Belúdzů, při kterých zpívají o životních útrapách a strastech. Melodie k těmto písním se hrála většinou na suroz a surnu.

Mezi další příležitosti, kde se uplatňoval zpěv a hudba, patřily a dodnes patří pohřební písně, společenské události jako jsou obřizka a svatba, kde nechybí písně o lásce.

Obrázek 53. Belúdzský nástroj suroz, Pákistán – Belúdzové rodu Sachu Bugti a Dera Bugti.

Zdroj:

<https://www.youtube.com/watch?v=XpzEvu3ryxA>

9.3. Belúdzský tanec

Zájem starověkých Belúdzů o hudbu byl propojen jako u ostatních starověkých civilizací s náboženskou tradicí a někdy i magickými praktikami. Onemocnění podobné hysterii nebo chronické zažívací potíže léčili Belúdzové tancem. Hudebníci, kteří hráli při takových příležitostech (*gwati*) byli z řad vážených osob. Hráli dlouho do noci na *suroz* a *tambur*, často opakovali jeden rytmus a nemocný se neustále podle tohoto zvláštního rytmu pohyboval. Belúdzové věřili, že díky hudbě zmizí působení zlých sil. Tento tanec v sobě obsahoval i prvky afrických rituálů.

Dnes se objevuje u pákistánských Belúdzů tzv. *gwati* hudba, nástroje jsou *tambur* a *benju*.

Belúdzské tance mají kolektivní charakter. Jedním z nejdůležitějších tanců takového druhu je tanec *Do-chapi* (v Turkmenistánu nazývaný *sajčapi*). Tancuje se pomalu a je velmi působivý díky barevným ženským šátkům. V tomto tanci muži nebo ženy tančí v kruhu, tleskají rukama, pohybují při tom nohama, hlavou i krkem podle rytmu hudby a bubnu.

Společenským tancem mužů je také *tanec s pálkami*, který představuje bojové umění. Muži tančují do kruhu, v ruce mají hole nebo pálky a rytmus hudby se neustále zrychluje. Mezi doprovodné nástroje patří zpravidla *dol*.

Náboženské tance mezi Belúdzi příliš rozšířené nebyly. V nedávné minulosti belúdzská sekta Zikri-Belúdzů praktikovala náboženský tanec s názvem *chogan*, který se ovšem velmi lišil od chrámových tanců starých kultur.

Jiným tancem, spíše arabského původu, je *lewa*. *Latti* a *hambo* jsou staré belúdzské tance, dnes také velmi populární.¹³⁵

¹³⁵ *Dance & Music* [online], c. d.

Obrázek 54. Baluchi gwati music.

Zdroj:

<http://www.youtube.com/watch?v=ZtMJ>

WLOwOHM, Saravan, Sístán va

Belúdzistán, Írán, 27. 10. 2012

10. Vlastní výzkum

Pro většinu Belúdzů byl až do přelomu 19. a 20. století typický kočovný způsob života, byli zvyklí odedávna putovat za svým stádem, spoléhat pouze na své zdroje.

Na začátku 20. století přikočovalo mnoho Belúdzů kvůli zhoršujícím se podmínkám (nedostatek pastvin, záplavy, neúroda, velké daně) z oblasti Sístánu (část Afghánistánu, Íránu a Pákistánu) do Íránu. Někteří se po čase vrátili zpět, někteří zůstali v Íránu v okolí Sarachu, jiní odešli se svými stády na velbloudech do dnešního Turkmenistánu do oblasti Mervu. Většina z nich se živila polokočovným chovem dobytka, jako nádeníci na polích s bavlnou u místních feudálů – bajů, dále jako pracovní síly při výstavbě zavlažovacího systému nebo přehradních nádrží (příklad Turkmenistánu).

Terénní výzkum byl zaměřený na turkmenské Belúdze a na Belúdze žijící v oblasti severovýchodního Íránu (viz s. 39). Kromě proměn zaznamenaných u jednotlivých kulturních prvků ve způsobu života Belúdzů v závislosti na míře a typu státních zásahů byly zkoumané projevy belúdzské identity u těchto vybraných belúdzských skupin dnes. Zároveň došlo ke zmapování belúdzského etnikum v Turkmenistánu a severovýchodním Íránu. Pro srovnání jsou využívány materiály z Muzea Akademie věd Kunstkamery v Petrohradě, nafocené v Petrohradě v listopadu 2013, po laskavém svolení vedení Kunstkamery.

Zkoumanými kulturními prvky jsou především historické povědomí, jazyk, tradice a obřady, řemesla, hudba a hudební nástroje, tanec, náboženství, stravování, výchova dětí, fungování rodiny a rozdělení rolí v rodině.

10.1. Belúdzové v severovýchodním Íránu

U Belúdzů v této oblasti může být na základě prováděného výzkumného šetření odvozen původ a provázanost s afghánskými Belúdzi a Belúdzi z oblasti íránského Sístánu a Belúdzistánu jen u belúdzských rodin žijících v Mašchadu, u Belúdzů u íránských hranic ve vesnicích poblíž Sarachsu (příhraniční oblast u turkmensko-afghánsko-íránské hranice) a u některých Belúdzů v Golestánu.

Belúdzové ve vesnici Balúč Cháne nedaleko Sabzevaru neví nic o svém původu, jen ví, že jsou Belúdzové, vyznávají šíitský islám a podle jejich názoru v oblasti žijí odjakživa.

Zde je možné najít souvislost s íránskou verzí původu Belúdzů (viz Frolová s. 44). Zajímavé v tomto ohledu je i to, že historické a etnologické muzeum v Sabzevaru představuje původní obyvatelstvo oblasti jako Farsy (Peršany), ale oblečení, řemesla, svatební tradice a celý způsob života velmi připomínají belúdzské etnikum.

Další skupinou, u které na základě terénního výzkumu nelze určit jejich původ, jsou Belúdzové kočující v létě poblíž silnice z Mašchadu do Sarachsu, kteří také neví, odkud přišli jejich předci.

Mašchad. Belúdzská kompaktní komunita žije na předměstí poutního města Mašchadu. Na první pohled není možné v ulicích Mašchadu Belúdze rozeznat od Íránců, protože oblečením i jazykem se v běžném kontaktu s Íránci již zcela asimilovali. Při podrobnějším průzkumu a navštívení přímo samotných Belúdzů v jejich domovech na předměstí Mašchadu se otvírá opět jiný, už mnohem více belúdzský svět. Mašchadští Belúdzové používají mezi sebou belúdzský jazyk, černé hidžáby (íránské šátky) v domácnostech většinou nenosí, poslouchají belúdzskou hudbu a sami také ovládají hru na některé belúdzské hudební nástroje, např. dutar.

Rádi vzpomínají na své příbuzné Belúdze žijící v Turkmenistánu nebo Sístánu va Belúdzistánu a také na své předky, kteří do Íránu začátkem 20. století přišli.

Respondent Gafur z Mašchadu vypráví o svém otci i své rodině, která se rozhodně hlásí k belúdzskému původu:

Narodil jsem se v Íránu poblíž hraničního města Sarachsu a moje žena ve vesničce Salabad také v blízkosti Sarachsu. Moji předci pochází z Afghánistánu, můj otec se narodil při cestě do Íránu začátkem 20. století. Protože mu zemřeli brzy rodiče, žil pak s bratrem svého otce na íránsko-turkmenské hranici. Jeho sestra odešla zase s otcovou sestrou do

Turkmenistán, kde žije dodnes. Byla u nás v Mašchadu také několikrát na návštěvě.

Jsem po svém otci z rodu Nautani, ale v pase mám uvedený íránský rod Chošlíša. To, že jsem Belúdz, není uvedené nikde, to jen víme.

Obrázek 55. Gafurův otec.

Obrázek 56. Gafur hraje na dutar.

Zdroj: Rodinné album Mašchad 2013. (Vlastní výzkum)

Se ženou máme deset dětí a bydlíme teď v Mašchadu, v belúdzské čtvrti. Žije tu mnoho Belúdzů. Někteří uzavírají manželství třeba s Brahui, jako např. majitel krámků se smíšeným zbožím. Moje jedna dcera má za muže zase Džamšedy.

Obrázek 57. Gafurova dcera s manželem z etnika Džamšedy.

Obrázek 58. Majitel obchodu s manželkou z etnika Brahui.

Mašchad 2013. (Vlastní výzkum)

Obrázek 59. Gafurova rodina (první muž zprava) z Mašchadu.

Zdroj: Vlastní výzkum 2013. (Vlastní výzkum)

Zajímavým postřehem je u mašchadských Belúdzů společné soužití různých iránojazyčných etnik i etnika Brahui a uzavírání sňatků mezi sebou. Dominantní postavení v mašchadské čtvrti mají právě Belúdzové. V pase nemají příslušníci těchto etnik uvedený svůj původ (Belúdz), ale jen rod a při příchodu do Íránu si museli změnit jména, na rozdíl od Belúdzů v Turkmenistánu, kde mají Belúdzové v pase uvedeno Belúdz (viz s. 121).

Balúč Cháne. Další menší skupinou Belúdzů, která si uchovává alespoň částečně svoji svébytnost, jsou již zmínění Belúdzové – šíité ve vesnici Balúč Cháne západně od severoiránského Mašchadu poblíž města Sabzevár.

Vesnice se nachází na poměrně nedostupném místě v horách. Tamní Belúdzové přejali státní náboženství – šíitský islám (na rozdíl od většiny Belúdzů v Mašchadu, Golestánu a Sístánu va Belúdzistánu), ale uchovali si belúdzský jazyk, pestré belúdzské oblečení (iránské ženy nosí především černé čádky), vybavení domu a belúdzské povědomí.

Při dotazu na náboženství jedna starší žena hrdě vypravovala o své pouti do Mekky a ukazovala obrázky Kaaby na stěně:

Já jsem také hadži, byla jsem na pouti v Mekce. Manžel mi umřel a děti se odstěhovaly do Sabzeváru a do Mašchadu.

Belúdzové v Balúč Cháne se zabývají zemědělstvím, především pěstováním mandlí a meruněk, které suší. Domy staví na rozdíl od ostatních Belúdzů dvoupatrové, obytné místnosti jsou v 1. patře, ve spodní části domu jsou prostory pro uskladnění potravin a dříví. Pozoruhodnou raritou v této belúdzské vesnici je splachovací záchod ve většině domů.

Obrázek 60. Belúdzský domek v Balúč Cháne.
Írán, Balúč Cháne, 2012. (Vlastní výzkum)

Obrázek 61. Muž z vesnice Balúč Cháne.
Írán, Balúč Cháne, 2012. (Vlastní výzkum)

Obrázek 62. Ženy z vesnice Balúč Cháne.
Írán, Balúč Cháne, 2012. (Vlastní výzkum)

Mašchad – Sarachs. Při íránsko-turkmenské hranici najdeme další belúdzské vesnice, ve kterých žijí Belúdzové pohromadě s Peršany a podobně jako oni vyznávají šíitský islám. Belúdzsky umí jen někteří, většina mluví farsí. Co se původu týče, udržují si jen povědomí o tom, kdo z nich je Belúdz a kdo Fars, někteří zmiňovali původ z íránského Sístánu.

Žijí polokočovným způsobem života. Na léto odchází společně několik rodin z vesnice na pastviny, bydlí ve stanech či gedanech v horách při silnici z Mašchadu do Sarachsu. Chovají většinou berany a kozy. Chleba většinou kupují, potraviny z ovčího a kozího mléka si vyrábí sami.

Obrázek 63. Belúdzové na trase Mašchad – Sarachs.
Írán, 2013 (Vlastní výzkum).

Rodina jednoho respondenta z rodu Bílá koza (Boze Sephid) žije také při silnici do Sarachsu v létě ve stanech. Mají ohradu na ovce, kam je zahání na noc. Postavili si podzemní pec na chleba, ale tenký chléb lavaš kupují

v pekárně. Z ovčího mléka dělají máslo. Tito Belúdzové pochází z jižního Íránu – Sístánu va Belúdzistánu. Jsou to šíité. Muž mluví belúdzsky, žena farsí. Mají 4 děti, z toho 3 dcery.

Golestán. Na jižním pobřeží Kaspického moře (podle Frolové místo původu Belúdzů, viz s. 44) v íránské provincii Golestán¹³⁶ v okolí města Gorgan žijí Belúdzové, kteří si jako většina Belúdzů uchovali sunnitský islám, belúdzský jazyk i některé tradiční prvky jako oblečení a některé zvyky.

V posledních desetiletích byla zaznamenána obrovská migrace do této provincie, zejména z města Zabol – nejsevernějšího města provincie Sístán va Belúdzistán.

Kromě Belúdzů, kteří v provincii tvoří 4,3 % obyvatelstva, zde žije ještě mimo dalších malých etnických skupin 5% menšina Kurdů a 33,1 % obyvatelstva provincie tvoří Turkmeni (údaje z listopadu 2009).¹³⁷

Výzkum probíhal v belúdzské vesnici Mohamedabad u respondenta Sultanpura s jeho manželkou (viz s. 185).

10.2. Příchod Belúdzů na území dnešního Turkmenistánu

První část Belúdzů se dostala do jižního Turkestánu (dnešního Turkmenistánu) jako kočovníci z Afghánistánu a Íránu na velbloudech a oslech už na konci 19. a začátku 20. století (okres Sarachs, Bajram-Ali). Většina jich pak přišla později, až ve dvacátých letech dvacátého století. Hlavní příčinou stěhování a odchodu Belúdzů z Afghánistánu a Íránu byl nedostatek pastvin na místech, která obývali, těžké životní podmínky pro Belúdze – zemědělce ze strany feudálů a rozpínavost cizích vládců.

Gafferbergová¹³⁸ uvádí, že zprávy o pobytu Belúdzů v této oblasti lze vyčíst i ve zprávě Státního archivu Turkmenské SSR, kdy při náboru dobrovolníků do Rudé armády v roce 1919 byli v Sarachském okrese kromě Turkmenů i Belúdzové.

¹³⁶ Golestán se oddělil z provincie Mazandaran v roce 1997. Provincie Golestán má 1,6 milionu obyvatel (2006) a rozlohu 20 380 km². Mezi nejdůležitější zemědělské plodiny v oblasti patří pšenice, ječmen, bavlna a slunečnice. Významná města provincie jsou: Gorgan (hlavní město), Gonbad Kavos, Bandar Torkaman, Bandar Gaz, Aliabad-e katul, Kord Kooy, Fenderesk a Mínoo Dasht. Současná provincie Golestán (často označována podle hlavního města i jako Gorgan) se jmenovala až do roku 1937 Esterabad nebo Astarabad. Gorgán (v řečtině Hyrkánie / Hyrkanya) byl jedním z nejvýznamnějších měst v historii spojený s perským vládcem Dáreiosesem (Darius) II.

¹³⁷ Podle webových stránek ústavu Mirdamad (Mirdamad Cultural Institute, <http://www.mirdamad.org>), údaje z roku 2009.

¹³⁸ GAFFERBERG, E. G. *Beludži Turkmenskoj SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969, s. 4.

Po příchodu belúdzských nomádů do Turkestánu byl jejich hlavním obydlím černý *gedan*, přenosné obydlí podobné stanu, který Belúdzové vyráběli z velbloudí srsti. G. K. Šulc ve svém deníku popisuje, jak vypadal *gedan* v roce 1929, tedy krátce potom, co Belúdzové přišli do Turkmenistánu.¹³⁹

Za nejběžnější typ belúdzského obydlí lze považovat stan – gedan. Je to přenosné obydlí kočovníků, které se skládá z černého koberce, opírajícího se na řadu holí a upevněného kůly. Rozměry gedanu se liší v závislosti na bohatství a velikosti rodiny, která v něm žije, přičemž první podmínku lze považovat za důležitější.

Nejmenší gedan, který jsem viděl, se skládal ze dvou pruhů koberce, které byly sešity a tvořily střechu, boční stěny gedan postrádal.

Největší, který jsme viděli, byl gedan Kerim Chána, který se skládal z devíti pruhů koberce.

*Normální průměrný gedan se skládá ze 4 až 5 pruhů koberce. Obvykle 3 pruhy tvoří střechu stanu, a dva – boční stěny. Rozměry gedanu se obvykle odvíjí nejen od počtu pruhů koberce (tahta), ale samozřejmě záleží také na délce a šířce těchto pruhů. Často se stává, že jeden a ten samý gedan se skládá z pruhů koberce o různé délce a šířce. Vstup do gedanu je otočen ve směru muslimské modlitby *Qiblah* (směrem na Kaabu v Mekce).*

Celá stavba gedanu, stejně jako jeho výroba, je záležitostí výhradně ženskou. Kůly pro gedan zatloukají obyčejným plochým kamenem. Protože kameny se na pláních Turkestánu hledají poměrně těžko a vyskytují se jen zřídka, obvykle si kameny k zatloukání kůlů vozí s sebou.

Rozebraný gedan se nakládá na velblouda nebo na osla – ešek araba (koně se pro přepravu gedanu nepoužívají) a to takto: na zvíře se naloží nejdříve boční stěna stanu, přičemž tato stěna se nakládá v rozloženém stavu; do jejích konců jsou uloženy hůlky očag a další části pro upevnění a znovupostavení gedanu. Belúdzové se stěhují ve skupinách přibližně po 10 gedanech. V letošním roce se stěhovali již potřetí. Brzy na jaře – blíže ke stádům, pak na místo, kde jsme je zastihli, a pak, již během našeho pobytu, se přestěhovali blíž ke svým polím s bavlnou. Bavlna ve skutečnosti ještě není zralá a na sklizeň je ještě příliš brzy, ale začínají dozrávat melouny a dýně, které zasadili na okraji bavlníkových polí. Právě blíže k nim se Belúdzové přesunuli. Po celý podzim jsou jejich základními potravinami chléb z dýně a melouny, přičemž se sklizní melounů pospíchají natolik, že téměř všechno snědí ještě nezralé.

¹³⁹ ŠULC, G. K. *Polevyje zapisy*, 1929. Archiv MAE K1, op.2, Nr. 152.

Obrázek 64. Tyčka ke gedanu – očag
Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov

Materiály laskavě poskytlo muzeum Ruské akademie věd (Kunstkamera) v Sankt Petěrburgu.

Obrázek 65. Plst' z velbloudí srsti, používá se jako součást gedanu.

Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov

Ne všichni Belúdzové, kteří přišli do Turkmenistánu, však vlastnili stáda a gedan. Někteří odjeli do Turkmenistánu z Afghánistánu ve třicátých letech vlakem na doporučení svých známých. Jedním z nich byl i otec jednoho z respondentů, belúdzského básníka Džangira.

Belúdzský básník Džangir žijící v belúdzské vesnici poblíž Jolotanu vypráví vzpomínky svého otce na jeho příchod do Turkmenistánu. Otec básníka Chudaj Nazar z rodu Reki se narodil v Čechansuru v Afghánistánu. Otec Chudaj Nazara (tedy básníkův dědeček) – také Džangir přijel v roce 1930 z Afghánistánu do Turkmenistánu na základě vyprávění Belúdze Chamammeda, který v Turkmenistánu pracoval, vydělal si peníze, vrátil se do Afghánistánu a vyprávěl ostatním Belúdzům, jaké jsou v Turkmenistánu pěkné pastviny a dostatek vody pro dobytek:

Tenkrát odjelo spolu s dědou Džangirem a jeho rodinou do Turkmenistánu asi 10 rodin. Mysleli, že tam najdou také Kerimchána, o kterém slyšeli.

Místo toho žili asi 20 dní v Aščabádu ve vagónu (cca 40 lidí). Kdo chtěl a podal žádost, mohl odejít do Afghánistánu zpět. Ostatní se pak dostali do Jolotanu, kde žili nejdříve ve vagónu. Pak začali stavět zemljanky nebo nějaké příbytky z chrástí a klacků, na střechu dávali rákos – při dešti přšelo dovnitř. Kvůli zimě také zakrývali střechu kobercem. Kdo měl stádo dobytka, bydlel v gedanu.

Jak vypadala ve třicátých letech 20. století zemljanka Belúdzů v Turkmenistánu, je možné se dočíst opět v zápiscích G. K. Šulce. Šulc popisuje zemljanku, kterou Belúdzové opustili před několika týdny z důvodu stěhování do Uzbekistánu společně s Džamir Chánem. Takových prázdných zemljanek zůstalo v obci víc než desítka poté, co se jejich majitele odstěhovali

s Džamir chánem. Podle slov sousedů tuto zemljanku pro belúdzského majitele, který jí teď opustil, postavil mistr – Peršan.

Zemljanka, stejně jako hliněný dům, je obydlí, které bylo převzato od Peršanů a Barbari. Poměrně často jsem ve vesnicích pozoroval, že se ani tak nejedná o napodobování způsobu stavby, jako spíše o nastěhování do již hotového domu (abychom mohli charakterizovat moderní obydlí Belúdzů, je třeba věnovat pozornost i těmto formám bydlení).

Zemljanka vypadá jako jáma o hloubce cca 1 m, nad kterou je vystavěna hliněná zeď do výšky 95 cm. Na té je pak položena střecha, která má stejnou konstrukci, jako střecha nadzemního domu z tlučené hlíny. Vstup do zemljanky se skládá z úzkých schůdků o délce 80 cm a šířce 45 cm, celkem je zde 6 schodů, vydlabaných v jílovité půdě. Schody vedou do obdélníkové jámy o velikosti 160×160 cm, která slouží jako jakási předsň domu. Tato předsň má hloubku 1 metr, přičemž schody jsou umístěny nikoliv uprostřed, ale blíže k pravé stěně. U základů levé stěny jsou vyhloubeny tři výklenky. Dva první jsou poměrně hluboké, nazývají se „nuvig hana“ a používají se jako kurníky. Třetí se nachází v bezprostřední blízkosti domu a používá se jako letní ohniště. Zemljanka má jedny jednokřídlé dveře (tahta), které se otevírají směrem ven a zleva doprava. Nade dveřmi je vyhloubeno malé okno o rozměrech 20×15 cm. (kdysi toto okno bylo opatřeno sklem, které však teď chybí). Rozměry dveří jsou 145×55 cm. Dveře domu jsou nasměrovány na jihozápad. Vpravo od vchodu je zřízeno ohniště, které je umístěno do rohu. Hloubka ohniště je 50 cm. Výška otvoru – 70 cm, šířka 60 cm. Spodní část ohniště má stejnou konstrukci jako venkovní letní ohniště, čili v zemi je vyhloubena malá prohlubeň ve tvaru klíčové dírky. Komín je postaven tak, že jedná jeho část je viditelná a je tvořena slepenou z hlíny rourou, jejíž jedná strana je zároveň stěnou domu. Kouř z ohniště odchází jednak přes komín, který však nemá na střeše žádnou trubku, tak přes druhý otvor, který se nachází uprostřed střechy. Na pravé straně nad ohništěm je zřízena malá čtvercová nika 25×25 cm pro domácí nádobí. Ke stejným účelům slouží malá hliněná police, která se táhne podél celé pravé (od vchodu) stěny domu. Tato police se nachází ve výšce cca 125 cm na úrovni podlahy a její šířka je 25 cm. Tento výstupek – police se nazývá zadif.

Podél celé zadní stěny ve výšce 70 cm od podlahy se táhne o něco širší výstupek. Šířka této police je 50 cm. Této polici se říká „taht“ a používá se pro ukládání přikrývek. Ve stejné zadní stěně domu jsou proražena dvě okna. Jedno je na úrovni země a má rozměry 15×20 cm. To druhé je o něco výš a má stejnou velikost. V levé (od vchodu) stěně obydlí, zhruba ve vzdálenosti 210 cm od vstupu je vyhloubena hluboká nika pro uchovávání pšenice, které se říká „džilat“. Tento výklenek má oválný otvor o rozměrech 85×45 cm.

Spodní okraj otvoru se nachází ve výšce 120 cm od podlahy; Nika má hloubku 50 cm a končí tak na úrovni podlahy.

Venkovní rozměry domu jsou následující: délka 4,4 m a šířka 2,9m. Vnitřní rozměry domu jsou samozřejmě menší. Užitečná podlahová plocha je 3,9 m×2,6 m. Je třeba také dodat, že jámy na zrní mají ve spodní části na úrovni podlahy čtvercový otvor o rozměrech 15×15 cm, který se používá pro nabírání zrní z jámy.¹⁴⁰

Respondentka z vesnice Akaltyn Nurbibi v okrese Bajram-Ali, narozená v roce 1923, vzpomínala a vyprávěla, jak se dostala do Turkmenistánu:

Maminka mi zemřela cestou z Pákistánu (z oblasti Sístánu) do Turkmenistánu, když mi bylo pár dnů, pak se o mě se starala teta (sestra mého otce). Do mých osmi let jsme žili v gedanech. Pamatuji si, jak jsme dělali na ručním mlýnku mouku, tkali koberce.

Mým dcerám jsem pak utkala do výbavy také nějaké koberečky. Můj manžel zemřel, když mu bylo 75 let, byl mulla¹⁴¹, nosil čepici – lingu, široké bílé kalhoty ušité z 10 metrů látky a bílou širokou košili. Teď už tohle tradiční belúdzské oblečení nosí v Turkmenistánu jen mullové.

Naše svatba trvala dva dny. Manžel za mě musel zaplatit kalym 50 beranů a ještě k tomu 50 rublů. Na hostinu se zařídlo 10 beranů. Hráli nám muzikanti Luri – na dol, suroz, tancoval se tanec s pálkami a sajčapi.

Jiná respondentka Zarbibi si pamatuje ještě kolem roku 1963 v okolí Akaltynu ojedinele gedany, pekl se lavaš (tenký chléb pečený někdy kočovníky i na horkém kameni), kočovalo se v oblasti Sohti, Ždanova, Tarchatan.

Respondentka z jolotanského okresu Zejnep, narozená 1927 vzpomíná na své mládí a dobu Sovětského svazu:

Když jsem byla dítě, žili jsem v gedanu. Měli jsme doma dva velbloudy a ovce. Já jsem žila se sestrou mého otce, protože rodiče mi na cestě do Turkmenistánu umřeli. Později jsme si postavili dům ve vesnici Zahmet. Když mi bylo 11 let, musela jsem pracovat na poli s bavlnou. Do školy jsem chodila tři roky. Zasnoubena jsem byla v 10 letech, kdy jsem dostala zasnubní šátek a pak jsem 5 let čekala. Kolem roku 1940 byl velký hlad, to jsme ještě žili v gedanu. V době mé svatby už gedany u nás nebyly.

¹⁴⁰ ŠULC, G. K. *Polevye zapisy*, 1929. Archiv MAE K1, op.2, Nr. 153.

¹⁴¹ Mulla (mullah) – muslimský duchovní

10.3. Vznik Turkmenické SSR a dopad sovětské politiky na způsob života Belúdzů během SSSR

Počátky života Belúdzů v Turkmenistánu nebyly zcela jednoduché, protože kočovníci zvyklí žít v *gedanu* nebo *zemljance*¹⁴² se museli přizpůsobit představám a snahám sovětské vlády nově vzniklého státu – Turkmenické SSR¹⁴³ a opustit svůj dosavadní způsob života.

Zpracováním rohů, kostí, mléka, tuku, masa, kůže, trusu a vlny ovcí, koz nebo velbloudů připravovali Belúdzové jídlo, boty, oblečení, ozdoby, plst, vlněné tkaniny, topivo atd.). I v době, kdy začali někteří Belúdzové (pokud to přírodní okolnosti dovolily) obdělávat políčka, svoji soběstačnost si udržovali.

Sovětská politika se snažila vůči belúdzským přistěhovalcům o jejich převýchovu k usedlému způsobu života (nomádismus byl považován za zátěž, pramen potíží) a o rozbití jejich kmenové pospolitosti a zlomení moci belúdzských feudálů – chánů. I když byla při osidlování a rozdávání půdy vědomě ignorována příbuzenská a kmenová pouta, je dodnes na rodinném životě turkmenských Belúdzů patrné povědomí o existenci a rozdělení rodů, rodové soudržnosti a životě jejich předků coby kočovníků, kteří ctili a poslouchali své chány.

Z monografie Gafferbergové můžeme také vyčíst následující podrobné informace o situaci Belúdzů krátce po jejich příchodu do Turkmenistánu.

V roce 1926 dostali Belúdzové bezplatně půdu v okolí Jolotanu a Bajram-Ali. Všichni přistěhovalci měli první tři roky prominuté daně, dostali tažného osla a osivo plodin, které měli pěstovat. Každé rodině bylo přiděleno pole podle počtu členů domácnosti. Někteří nechali pole ležet ladem, ale Belúdzové, kteří už dříve sami něco pěstovali, je přijali rádi. Kočování se ale nevzdali. Při pěstování pšenice, melounů, dýní si v době sklizně postavili stan poblíž pole. Po žních šli zase za svými stády, které mezitím hlídal jiný pastýř. Problémy nastaly v roce 1929, když měli pěstovat bavlnu. Bavlna vyžadovala více práce, dozrávala později než jiné plodiny a Belúdzové o ni neměli zájem.

Strasti spojené s pěstováním plodin umocňovaly ještě kobylinky, které se s velkou oblibou vrhaly na úrodu. Boj s kobyilkami byl náročný a musel ho zpravidla řídit instruktor. G. K. Šulc popisuje ve svých zápiscích zážitek z takové události:

Ráno jsme se vypravili podívat, jak se bojuje s kobyilkami. Každé ráno vyráží všichni mužští obyvatelé osady, vybavení lopatami a smetáky, ničit

¹⁴² Zemljanka – obydlí vybudované částečně v zemi, využívané i Belúdzi v Turkmenické SSR ve třicátých letech 20. století.

¹⁴³ Turkmenická SSR vznikla v říjnu 1924 na části území bývalého Turkestánu.

kobylky. V osadě již několik dnů pobývají dva staří dělníci, kteří práce řídí, obden také přijíždí instruktor.

Létající kobylky dožívají své dny, každý den je jich stále méně, ale vystřídala je invaze mladých pěších kobylek, se kterými se vede boj především. Celé armády těchto kobylek se pohybují v hustém trní a míří k bavlníkovým polím. Je jich takové množství, že když přechází přes silnici, ta okamžitě zčerná. Hubí je za pomoci mouky z pokrutin, smíchané s arzenem, kterou rozprašují ve směru pohybu kobylek. Další způsob spočívá v tom, že se podél polí s plodinami lopatami vysekají keře, aby se tak zabránilo invazi kobylek. Tyto keře pak poskládají do tvaru velkého půlkruhu a snaží se nahnat do něj kobylky. Postupně se tento kruh zužuje, až se uzavře a zapálí. Tímto způsobem jsou ničena celá hejna kobylek. Je třeba poznamenat, že obyvatelé osady mají k boji s kobylkami poměrně lhostejný postoj, zčásti vzhledem k muslimskému fatalismu, částečně kvůli tomu, že Belúdzové zatím se zemědělstvím teprve začínají a mají o něj jen malý zájem. Kobylkám se v belúdzském jazyce říká modah.

Mnozí Belúdzové (a spolu s nimi i příslušníci dalších íránojazyčných skupin (Džamšedy, Hazara, Barbari), kteří připutovali do dnešního Turkmenistánu nebo zde ještě před vznikem Turkmenské SSR žili, po počátečním nadšení vystřízlivěli. Když se ve dvou vlnách objevily tendence zapojit venkovské obyvatelstvo do kolektivizace, snažili se vrátit zpátky do Afghánistánu, někteří utíkali do Íránu.

Následující tabulky ukazují, jak se měnil počet Belúdzů v Turkmenistánu od roku 1926 až do roku 1989. I když se v celkovém počtu obyvatel Turkmenistánu podíl belúdzského etnika snížil z 1 % v roce 1926 na 0,8 % v roce 1989, počet Belúdzů se po několika vlnách odchodu ve třicátých letech 20. století exponenciálně zvýšil. V roce 1989 podle sčítání obyvatel žilo na území Turkmenistánu 28 800 Belúdzů. Od té doby se sčítání obyvatel v Turkmenistánu neprovádí, ale je pravděpodobné, že jejich počet ještě mírně vzrostl. Podle samotných turkmenských Belúdzů je jich v současnosti kolem 30 000.

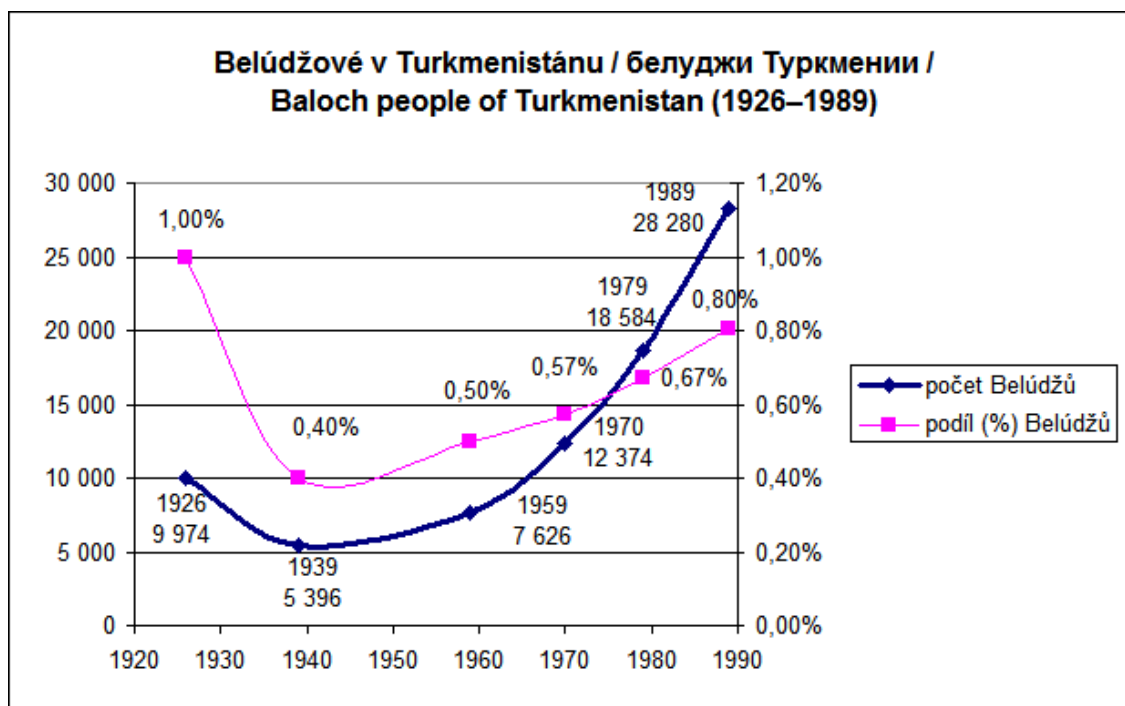
rok	počet Belúdzů v Turkmenistánu	podíl Belúdzů
1926	9 974	1,00%
1939	5 396	0,40%
1959	7 626	0,50%
1970	12 374	0,57%
1979	18 584	0,67%
1989	28 280	0,80%

Tabulka 5. Počet a podíl Belúdzů v Turkmenistánu (1926–1989).

Zdroj: Vsesojuznaja perepis' naselenija 1926, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989 gg.

Dostupné z:

<<http://demoscope.ru/weekly/ssp/census.php?cy=1>>.

Obrázek 66. Belúdzové v Turkmenistánu 1926–1989.

Zdroj: *Vsesojuznaja perepis' naselenija 1926, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989 gg.*
Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/ssp/census.php?cy=1>>.

E. G. Gafferbergová na základě poznatků, zkušeností a nasbíraných materiálů ze svých dvou dlouhodobých pobytů u turkmenských Belúdzů v letech 1926–1929 a 1958–1961 ukazuje ve své monografii, jak sovětská vláda na jedné straně zlepšila jejich životní úroveň (pomoc v době hladomoru ve 30. letech dvacátého století, lékařská pomoc), na druhé straně se snažila za každou cenu rozbít a změnit dosavadní tradiční způsob jejich života a zamezit kulturnímu a jazykovému rozvoji Belúdzů.¹⁴⁴

10.4. Původ některých belúdzských rodů žijících v Turkmenistánu

E. G. Gafferbergová sebrala při svých turkmenských pobytech vyprávění několika respondentů – stařešinů, která nastiňují, jakým způsobem docházelo ke vzniku rodů a kmenů v dnešním Afghánistánu a Pákistánu. Z ukázky je patrná i skutečnost, že belúdzské rody a kmeny nebyly etnicky jednotné a často docházelo k jejich promíchání s jinými etniky (v případě zkoumaných Belúdzů především afghánskými).

¹⁴⁴ GAFFERBERG, E. G. *Beludži Turkmenskoy SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969.

Rod Jesezi. Podle respondenta (staříka Anajata) z vesnice Imeni Kujbyševa byl jeho dávným předkem kakar (představitel afghánského rodu Kakar) Timur Baba. Byl to bohatý člověk, měl mnohatisícová stáda a patřila mu velká území v Afghánistánu. Jeho syn kočoval se svými lidmi do pákistánského Belúdzistánu. Timur Babův pravnuk Jesi kočoval dál a jeho syn se dostal až do afghánského Sístánu k řece Helmand (též Hilmend, Gilmend, Gelmend) do okresu Asl-i-Chakhansur v kraji Nimruz, kde žily také belúdzské rody. Jesiho potomci žili mezi Belúdzi, kočovali v oblasti Herátu a další generace se pak vrátila zpět do okresu Asl-i-Chakhansur. Ostatní Belúdzové je nazývali rodem Jesezi a brali je mezi sebe jako Belúdze. Dnes patří oficiálně k belúdzským rodům a mluví belúdzsky.

Rod Rodeny. Jiný respondent Abdula vyprávěl historii svého rodu Rodeny a okolnosti jeho rozdělení na menší skupiny. Podobný osud jako tajfa Rodeny měly i další tajfy.

Nejstarší Abdulův předek se jmenoval Roden a jeho rod žil v pákistánském Belúdzistánu na území tehdejšího Kelatského chanátu. Přibližně před 150 lety (na začátku 19. stol.) se jeho rod přestěhoval do oblasti řeky Helmand (též Hilmend, Gilmend, Gelmend) jako mnoho dalších belúdzských rodů. Hlavním důvodem stěhování Rodeny byla ale hádka bratrů z rodiny stojící v čele tohoto rodu s představiteli rodiny afghánského rodu Barečaj.

Strach z krevní msty (kvůli velbloudům se mezi oběma rody pozabíjelo mnoho lidí) je zahnal až k řece Helmand. Ti, kdo zabili naposled, byli z rodu Rodeny a stali se ondar (na jejich rukou lpěla krev rodu Barečaj), a proto ze strachu utekli k řece Helmand. Rodiny jednotlivých bratrů rodu Rodeny se od sebe oddělily a vytvořily nové drobnější rodové skupiny označované rand, které se začaly nazývat podle některého z jejich potomků (Ladadzi, Džamaldynzi, Sultanzi, Taukalezi). Ladadzi kočovali na území dnešního íránského Sístánu, ostatní rody zůstávaly u Helmandu.

V této době byla už půda kolem Helmandu obsazena rody Sandžarany, Kašany, Nautany a jinými. Rodeny (resp. menší skupiny – randy – rodu Rodeny) získali půdu od chána rodu Sandžarany a jemu platili poplatek za půdu bakmat.

Na území dnešního afghánského Sístánu bylo ještě mnoho volné půdy, a proto přicházely nové belúdzské rody z dnešního pákistánského (tehdejšího britského Belúdzistánu) a usazovaly se zde. Podle vyprávění starců tenkrát ještě Belúdzové afghánskému státu neplatili žádné daně.

V čele každého rodu stál jeden nebo dva chánové, podle velikosti tajfy. Jedním z největších chánů byl Naib Buinad z rodu Kašany, tomu byly podřízeni ostatní chánové od Asl-i-Chakhansur až po Helmand. Za vlády Naib

Buinada a vlády Chandžirchána z rodu Sandžarany přišli Afghánci poprvé do Asl-i-Chakhansuru a do provincie Farah. Naib Buinad uzavřel s Afghánci smlouvu, ale Chandžirchán a jemu blízcí chánové nechtěli Afghánce do Asl-i-Chakhansuru pustit. Chandžirchán odešel se svými lidmi do Íránu. Naib Buinada brzy omrzelo dělit se o vládu s Afghánci a dal také najevo svoji nevoli. Ovšem v letech 1905–1906 Afghánci napadli neozbrojené Belúdze a hnali je před sebou až k řece Helmand, kde se mnozí – ženy, děti i starci – utopili. Ti, kdo měli více štěstí, utekli do Íránu.

Za nějaký čas začala afghánská vláda jednání o návratu Belúdzů do Afghánistánu na místa, kde měli dříve svoji půdu. Naib Buinad a ostatní významní chánové byli zabití při krvavých událostech v letech 1905–1906 a zůstalo jen několik málo významných chánů.¹⁴⁵

10.5. Hlavní belúdžské rody v Turkmenistánu

Mezi Belúdzi žije i množství íránských i neíránských národů, kteří žili v jejich středu a spolu s nimi se i přestěhovali do Turkmenistánu. Kromě antropologických rysů se od Belúdzů ničím jiným neliší, přejímají belúdžské zvyky i kulturu. Mezi takové patří např. Brahui.¹⁴⁶

Nejpočetnějším belúdžské rody žijící v Turkmenistánu jsou Rachšany, Jesezi, Rodeni, Nautany, Kalbali, Garchel, Gorgedž a Brahui (viz s. 118).

Zvláštní postavení mezi belúdžskými rody zaujímají rody Chanchel (v Turkmenistánu příslušníci rodu Čakarzí, viz s. 54) a Luri.

Čakarzí. Potomci otroků s hustými černými kudrnatými vlasy, mající negroidní rysy a na první pohled jsou podobní černochům.

V Turkmenistánu žijí hlavně v Topchaně. Podle slov samotných turkmenských Belúdzů jsou svou povahou zvyklí se podřizovat a nezaprou svůj původ. V Turkmenistánu mohou s Belúdzi uzavírat sňatky, na rozdíl od příslušníků rodu Chanchel v Sístánu a Belúdzistánu.

V Turkmenistánu se pro tyto lidi mezi Belúdzi vžilo označení *daržaby*, černí Belúdzové, ale před

Obrázek 67.
Belúdzský Čakarzí
(daržaby)
Turkmenistán, 2009.

¹⁴⁵ GAFFERBERG, E. G. *Beludži Turkmenskoy SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969. s. 7–17.

¹⁴⁶ Brahui – etnikum drávidského původu i jazyka. Brahui i Belúdzové mají přes odlišný původ mnoho společného, v době kmenové společnosti to byla například sociální struktura kmenů a jejich otevřenost vůči přijímání příslušníků cizích etnik. I když v Kelatském chanátu, společném státě Brahui a Belúdzů existujícím od poloviny 18. století do přibližně poloviny 20. století byli početně silnější Brahui, společný stát Belúdzů a Brahui dostal od Britů název Belúdzistán.

nimi je takto neoznačují, pojmenování *daržaby* je bráno hanlivě. Oni sami se označují jako Čakarzí.

Luri. Příslušníci rodu Luri jsou profesionální řemeslníci a muzikanti a bývají také označováni jako belúdzští cikáni (viz s. 153). Na území pákistánského Belúdzistánu žijí Luri jako samostatný národ, mají dokonce svůj jazyk *argo*, ovšem na území Turkmenistánu se řadí mezi belúdzské rody. Ojediněle si belúdzští muži vybírají nevěsty z dívek rodu Luri, belúdzské dívky si však chlapce z rodu Luri nikdy neberou.¹⁴⁷

Brahui. Brahui patří mezi drávidská etnika, jejich jazyk je odlišný od belúdzského, přesto žili na území Sístánu a Belúdzistánu pohromadě, dokonce i Kelatský chanát byl státním celkem zahrnujícím právě Brahui a Belúdze.

Dnes v Turkmenistánu žijí Brahui již zcela asimilováni mezi Belúdzi, jsou považováni za jeden z belúdzských rodů. Mladší generace Brahui už hovoří jen belúdzsky, turkmensky nebo rusky, ti starší – pamětníci si vzpomenu na nějaká brahuiská slovíčka (viz s. 118, 119).

10.6. Historické povědomí turkmenských Belúdzů

Během terénního výzkumu v Turkmenistánu byly u místních Belúdzů zaznamenány dvě hlavní události, které je spojují.

- Jedním historickým mezníkem je příchod belúdzských kočovníků do Turkmenistánu.

Všichni turkmenští Belúdzové mají předky, kteří přikočovali do Turkmenistánu většinou z Afghánistánu, někteří z Íránu z oblasti Sístánu a prošli transformací životního stylu, postupnou sedentarizací, rozpadem sociální struktury kmenů a byli nuceni přizpůsobit se požadavkům sovětského režimu. Některé změny a události ze třicátých a čtyřicátých let 20. století jsou dnes samotnými Belúdzi vnímány pozitivně (např. zlepšení životní úrovně, zdravotní péče, zajištění teplé stravy a teplého oblečení pro ženy a děti v dobách hladu), ale násilné opouštění zaběhlých tradic a tradičního způsobu života, znevýhodňování Belúdzů oproti Turkmenům, potlačování belúdzské identity a znemožnění výuky belúdzského jazyka ve školách jsou vnímány negativně.

- Druhým hlavním momentem v životě turkmenských Belúdzů byla postava Kerimchána.

¹⁴⁷ GAFFERBERG, E. G., s. 18.

10.6.1. Basmačské hnutí a Kerimchán

Kerimchán je výraznou osobností, která je mezi turkmenskými Belúdzí všeobecně známá – byl považován za „dobrého a moudrého otce Belúdzů“ právě v době jejich začátků v Turkmenistánu. Kerimchán se účastnil basmačského¹⁴⁸ odboje a bojoval proti Rudé armádě.

Za národního belúdzského hrdinu je Kerimchán považován také kvůli události, která se odehrála v roce 1930 při útěku Kerimchána a jeho rodiny a ostatních Belúdzů z Turkmenistánu do Afghánistánu.

Ze zpracování vojenských dokumentů vojáků Rudé armády z událostí a bojů, které se odehrály v říjnu roku 1930 v poušti u Kušky, je patrné, že šlo o boj, při kterém Rudá armáda pronásledovala Kerimchána a jeho lidi a k boji nasadila několik letadel.

6. 9. 1930 se Kerimchán setkal spolu s dalšími 30 chány ve svém domě pod záminkou vzpomínky na zemřelého příbuzného. Plánovali útěk do Afghánistánu. 10. 10. 1930 v 02:00 se Kerimchán se 100 domácnostmi, 300-400 velbloudy a 60 ozbrojenými basmači dali do pohybu směrem do pouště.

13. října letecký průzkum objevil, kde se Kerimchán se svými lidmi pohybuje. Když Kerimchán uviděl vojenská letadla, jeho ozbrojení muži začali pálit z kulometů. Nato se spustila palba z letadel. Ztráty na straně Kerimchána: zabito 90 lidí, vězněných 258 lidí, 210 velbloudů, 33 mul, 13 koní, 9261 ovcí a osobní věci Kerimchána a jeho kufr s korespondencí. Na straně Rudé armády jeden voják zraněn, zabavena jedna bojová puška s náboji, zabit jeden kůň, zabaveni dva. Každému z mrtvých mužů Kerimchána zabavena puška se 100 až 200 náboji. Kerimchán se s 20 basmači a 13 hospodářstvími dostal za hranice.¹⁴⁹

Jeden, mezi Belúdzí v jolotanském okrese vážený mulla z rodu Zaruzi, v roce 2012 vzpomíná také na dva syny Kerimchána a na setkání s nimi:

Kerimchánovi synové žijí v Afghánistánu, ale do Turkmenistánu se přijeli podívat na místa, kde dříve žila jejich rodina. Jejich otce jsem nezažil, ale na jeho syny si zavzpomínám rád.

V Tachtabazaru v Kuškách (město v Turkmenistánu u afghánské hranice) žijí potomci Belúdzů, kteří se ve 30. letech 20. století připojili ke

¹⁴⁸ Hnutí proti sovětské vládě ve Střední Asii.

¹⁴⁹ IVANČIŠIN, P. A., ČUGUNOV, A. I. *Pograničnye vojska SSSR, 1929-1938. Sbornik dokumentov i materialov.* Moskva: Nauka, 1972. (kap. Tachta-Bazarskaja pogrannikomendatura v 1929-1931 gg.) Další dostupnost: <http://mmg-kalainaw.ucoz.ru/publ/1918_1978/dejstvija_pogranichnikov_v_turkmenii_merv_takhta_bazar_v_1929_1938_gg/11-1-0-40>.

Kerimchánovi a utíkali spolu s ním do Afghánistánu. Sirotci po zabitých Belúdzích byli vychováváni sovětským režimem a dnes jejich potomci ani neví o svém belúdzském původu a mluví jen turkmensky.

Mezi Belúdzi se už přes osmdesát let předává vyprávění o jejich hrdinovi a kdekdo je hrdý na to, že jeho dědeček nebo babička Kerimchána znali.

G. K. Šulc se také setkal v roce 1929 s Kerimchánem, navštívil jeho aul (vesnici) a své postřehy a podrobný popis zachycuje ve svých poznámkách.¹⁵⁰

Samotný Kerimchán je vysoký, statný muž, který má asi 40–45 let. Má černý knír a oholenou bradu. V domácím prostředí se pohybuje v belúdzském oblečení, které je prosté a čisté. Když jde do města, tak si obleče soukenné modré „galife“, které se zapínají nikoliv podle evropského zvyku, ale asiatským způsobem, ruské holínky, hedvábnou košili ruského střihu a perziánovou čepici kavkazského typu, na rameno si pověsí revolver Mauzer v dřevěném pouzdře, ozdobeném světlým stříbrem. Kvalitní jezdecký kuň má na sobě armádní sedlo.

Nikdy nevyhází z domu beze zbraně, ani sám, vždy za ním jdou dva tělesní strážci, někdy i víc, kteří jsou ozbrojení ruskými puškami. Popisují Kerimchána tak podrobně proto, že tato osobnost dosud hraje poměrně významnou úlohu v belúdzském prostředí. Je vlastníkem poměrně rozsáhlého jmění, sestávajícího z několika tisíc kusů dobytka (převážně beranů). Největší gedan, který jsme viděli, byl gedan Kerim Chána, který se skládal z devíti pruhů koberce.

Respondentka (narozená v roce 1923) z Bajram-Alijského okresu vyprávěla v roce 2013, že její manžel byl *mulla*, a když se scházel se svými přáteli, vyprávěli si mezi sebou o Kerimchánovi. Respondentka už si nevzpomínala na podrobnosti, jen věděla, že Kerimchán byl velkou postavou Belúdzů.

Na následující ukázce G. K. Šulce je vidět, že Kerimchán nebyl ani jednoznačně kladným nebo jednoznačně záporným hrdinou turkmenských Belúdzů.

Mezi Belúdzi má velkou autoritu a je i chytrý, proto se za každou cenu snaží zachovat si postavení chána. Je pravda, že se mu to zcela nedaří. Belúdzové z Bajram-Alijského okresu ho za svého chána neuznávají a nazývají ho během rozhovoru nepřítelem a banditou. Nicméně v aulu č. 92 jsem byl svědkem toho, jak Belúdzové s viditelným potěšením poslouchali píseň, věnovanou Kerim-chánovi.

Po jeho příchodu do Turkmenské SSR dostal z politických důvodů od SSSR nějaký dobytek a půdu. On to rozdál svým lidem a tím si upevnil i své

¹⁵⁰ ŠULC, G.K. Polevye zapisy, 1929. Archiv MAE K1, op.2, Nr. 153, s. 58

postavení mezi Belúdzí. Pod jeho vlivem jsou Belúdzové v Uolašském okrese, a zřejmě také v Serachském, kam často vyráží jeho emisáři.

U sebe doma se chová velmi pohostinně a nikdy nenechá odejít žádného návštěvníka, aniž by ho předtím nakrmil. Kerimchán pochází z rodu Kelbeš, který podle slov některých staříků není v Belúdzistánu nijak početný. Ani v Turkmenské SSR není zástupců tohoto rodu mnoho. Rodové složení Belúdzů na území Turkmenské SSR je velmi pestré a proto na Kerimchána nelze pohlížet jako na rodového chána. Je to jen šikovný člověk, který dokázal v dobách revoluce, kdy Belúdzové loupili jak na území Turkmenistánu, tak také v Persii a v Afghánistánu, shromáždit vyhnance z řad lidí, kteří se nezdědka zřekli svých rodových vazeb, a zformovat z nich svou poslušnou armádu. Během naší návštěvy u Kerim-chána jsme ho zastihli, jak provozuje svou obvyklou zábavu – střelbu na cíl....

Podle vyprávění jiného belúdzského mully byl Belúdz Kerimchán jedním z největších a nejlepších chánů na území Turkmenistánu – se svou družinou vysvobozoval z vězení i Turkmeny bojující proti sovětské vládě.

Byl označen za basmače a utíkal do Afghánistánu a spolu s ním i mnoho rodin a dobytka. Vládl velké skupině Belúdzů v jolotanském okrese. Sjíždělo se k němu mnoho lidí, aby rozsoudil jejich spory a řešil jejich těžkosti. Byl označen za basmače a utíkal do Afghánistánu. Mnoho Belúdzů ho následovalo. Traduje se, že ještě před hranicí s Afghánistánem, kde sovětsí vojáci postříleli z letadla spoustu belúdzských žen, dětí i starců, je dodnes slyšet nářek a koně se plaší a nechtějí pokračovat v cestě.

10.7. Jazyk turkmenských Belúdzů

Jazyk, resp. dialekt, kterým mluví turkmenští Belúdzové, se označuje jako *rahšani* a patří do západní dialektové skupiny belúdzského jazyka. Od jiných dialektů belúdzského jazyka (používaných v Pákistánu a jižním Íránu) se výrazně liší (viz s. 60).

Podle Zarubina¹⁵¹, který se zabýval belúdzským folklorem a pohádkami, je jazyk Belúdzů Chorásánu¹⁵² a Turkmenistánu stejný a je typický pro západní dialektovou skupinu. Tyto dvě skupiny se však mezi sebou foneticky liší.

¹⁵¹ ZARUBIN I. I. *K izučenijsi beludžskovo jazyka i folkloru. Zapisky koleгии vostokovodov*. Tom V. Leningrad, 1930. In GAFFERBERG, E. G. *Beludži Turkmenskoj SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969.

¹⁵² Chorásán – je historické území ve střední Asii s rozlohou 268 000 km², které dnes leží na území Íránu, Afghánistánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu a Turkmenistánu.

Menší odlišnosti jsou mezi mluvou turkmenských a íránských Belúdzů, největší odlišnosti v jazyce (velmi často za hranicí srozumitelnosti) popisují turkmenští Belúdzové při hovoru s pákistánskými Belúdzi.

Belúdzský jazyk používají turkmenští Belúdzové jen mezi sebou, ve školách se vyučuje turkmensky a jako cizí jazyk ruština a angličtina.¹⁵³ Přesto si Belúdzové uchovali svůj jazyk ve velmi vysoké míře – podle posledního sovětského sčítání obyvatel v roce 1989 uvedlo 96,9 % z celkového počtu 29 tisíc Belúdzů, že je jejich rodným jazykem belúdzština.

Takto vysoký podíl byl v SSSR typický spíše pro příslušníky hlavních národností svazových republik, u mnoha jiných národností žijících na území SSSR bylo procento mluvčích podstatně nižší (např. Tataři – 83 %, Ukrajinci 81 %, Bělorusové 71 %, Němci 49 %, Slováci 38 %, Češi 35 %, Číňané 33 %, Poláci 30 %...).

I přesto, že se belúdzský jazyk předává v Turkmenistánu jen ústní formou, převážná většina belúdzských dětí i mladých lidí hovoří mezi sebou doma a s rodiči belúdzsky. Hlavním důvodem toho, že se belúdzština mezi turkmenskými Belúdzi ještě stále udržuje, je především pospolitost a úzké propojení belúdzských rodů a rodin a také fakt, že většina vesnic je čistě belúdzských. Tam, kde ve vesnicích žijí Belúdzové společně s Turkmeny, převládá turkmenština.

Situace ve městě je oproti belúdzským vesnicím odlišná – na trhu, ve školách a všude, kde se běžně Belúdzové setkávají s Turkmeny, používají turkmenštinu.

Jazyk turkmenských Belúdzů tvoří velice výraznou složku jejich etnické identity, i z toho důvodu, že se jeho prostřednictvím nejvýrazněji vyčleňují vůči turkmenské většině. Jeho udržení nebrání ani to, že se nevyučuje ve školách – pro jeho předávání jsou dobré podmínky v kompaktním belúdzském osídlení.

10.7.1. Belúdzský jazyk – jazyk etnika Brahui v Turkmenistánu

Belúdzský jazyk používají v Turkmenistánu i příslušníci etnika Brahui. Jejich předci přikočovali do Turkmenistánu spolu s belúdzskými kočovníky z Indie a Afghánistánu ke konci 19. a počátkem 20. století. Ještě ve 30. letech 20. století nosili Brahui v Turkmenistánu své typické oblečení, používali svůj jazyk. Proces jejich asimilace byl ukončen v 60. letech 20. století. V této době se už sami Brahui považovali za Belúdze rodu Brahui, mluvili belúdzsky, i

¹⁵³ Belúdzština jako úřední jazyk je používána pouze v pákistánském Belúdzistánu, v íránském Sístánu a Belúdzistánu je uznávána jako jazyk menšiny žijící v Íránu.

když někteří staříci si ještě svůj jazyk zachovávali.¹⁵⁴ Velká část dnešních turkmenských Brahui si už těžko vzpomíná alespoň na některá slova z jejich původního jazyka, jako např. *loma* – matka (belúdzsky *mát, más*), *bava* – otec (belúdzsky *pet, pess*), *čok* – velbloud (belúdzsky *hošter*), *jara* – chléb (belúdzsky *naan* – i když zde se může jednat o převzetí z turkických jazyků).

Brahui jsou svým původem etnikum hovořící jazykem patřícím do skupiny severodrávidských jazyků a na místech, kde žijí, jsou obklopeni etniky indoíránskými a turkickými. Ostatní drávidojazyčná etnika obývají především jižní část Indie. Belúdzové jsou v tomto ohledu ve výhodě oproti etniku Brahui, protože v Pákistánu, Íránu nebo Afghánistánu, kde často sdílí společná území, probíhá většinou asimilace Brahui, kteří přebírají belúdzský jazyk.

Příslušníci etnika Brahui jsou dvojjazyční nebo trojjazyční, podle úředního jazyka státu, kde žijí (např. Brahui v íránském Mašchadu používají belúdzštinu, brahujštinu a perštinu, někteří Brahui v turkmenské Topchaně mluví brahujsky, belúdzsky a rusky, jiní ve vesnici Zanalí umí jen belúdzsky a rusky).

Nejvíce Brahui žije v pákistánském Belúdzistánu, kde se jazyk brahui dělí na dva podobné dialekty – severní sahlawan a jižní jahlawan. Díky tomu, že žijí Brahui obklopeni nedrávidojazyčnými etniky, je jen 10 % slov ve slovní zásobě drávidského původu, 20 % pochází z belúdzštiny, 30 % z perštiny a arabštiny a zbytek slov má nejasný původ.¹⁵⁵

Turkmenští Brahui žijí hlavně ve vesnicích Topchana, Kujbyšev, Zanalí, Karakumi, Turkmenkala a v Jolotanu v Mervské oáze. Mezi hlavní brahuiské rody v Turkmenistánu patří Baradzi, Ajdozi a Čanal. Na území Turkmenistánu jsou dnes Brahui na stejné úrovni jako představitelé ostatních belúdzských rodů a uzavírají s nimi sňatky. Brahui jsou v současnosti v Turkmenistánu téměř úplně asimilováni s Belúdzi, i v cestovním pase uvádí svoji národnost jako Belúdzové.

10.8. Vznik samostatného Turkmenistánu a vliv politiky turkmenských prezidentů na způsob života Belúdzů

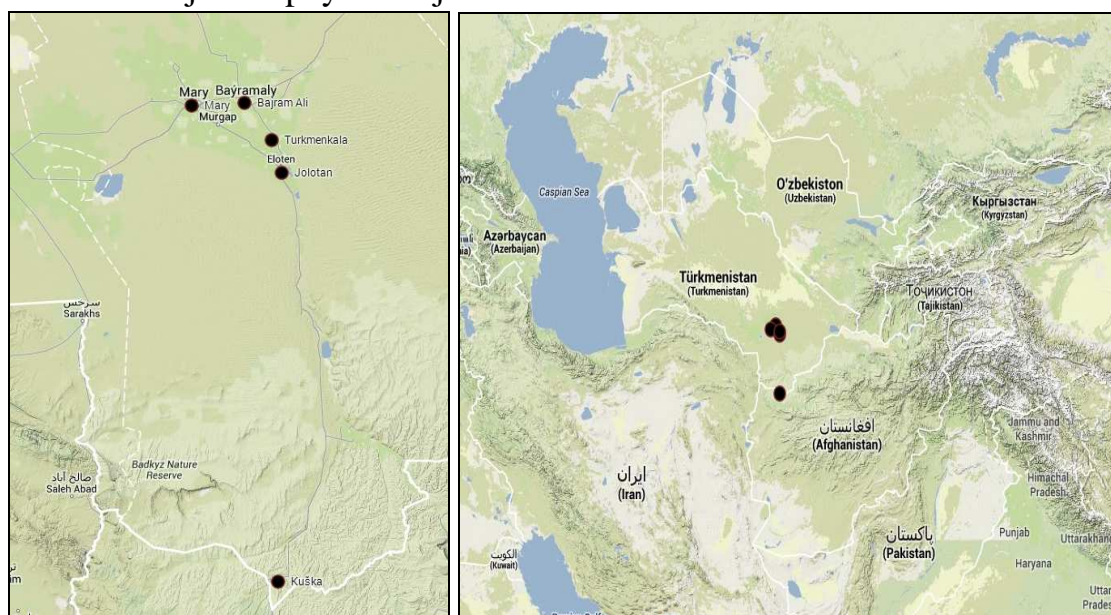
V životě dnešních turkmenských Belúdzů již zcela vymizel tradiční nomádismus, v Turkmenistánu se už dávno neobjevují ani dříve tradiční stany *gedany*. Většina turkmenských Belúdzů žije ve vesnicích. Belúdzské vesnice

¹⁵⁴ GAFFERBERG, E. G. *c. d.*

¹⁵⁵ ELFENBEIN, Josef. *Brahui*. In: STEEVER, Sanford B. *The Dravidian languages*. New York: Routledge, 1998, xvi, s. 388–414.

najdeme v Turkmenistánu v oblasti kolem města Merv v okresech Jolotan, Turkmenkala a Bajram Ali. Některé z nich (Turbín, Kalinin, Ždanova, Topchana) jsou obydleny jen belúdzským obyvatelstvem, v ostatních žijí Belúdzové společně s Turkmeny nebo i jinými iránojazyčnými skupinami. Skladba obyvatelstva ve vesnici ovlivňuje samozřejmě i jazyk, kterým se vesničané mezi sebou dorozumívají. V čistě belúdzských vesnicích převládá belúdzský jazyk, ve smíšených pak turkmenština s belúdzštinou a v Kuškách u hranic s Íránem mezi staršími obyvateli perština.

Následující mapky ukazují současné belúdzské osídlení v Turkmenistánu.

Obrázek 68. Belúdzské osídlení v Turkmenistánu.

Mapový podklad: maps.google.cz

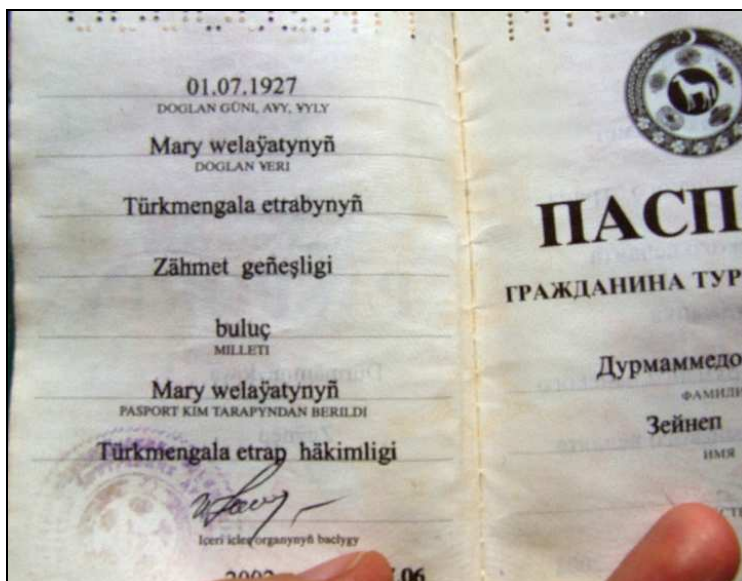
Respondentka Zejnep (nar. 1927) z jolotanského okresu k hodnocení sovětské a současné politické éry uvádí:

V době SSSR to bylo dobré. Turkmenbaši byl pro nás lepší než Berdimuhamedov teď.

Co se týče hodnocení životní úrovně, většina Belúdzů vidí dobu Sovětského svazu jako lepší. Kladně je belúdzským učitelem hodnocena i možnost překladu belúdzských učebnic do belúdzštiny pomocí azbuky. I přes tento vstřícný krok sovětského režimu zůstala však snaha belúdzských učitelů nevyužitá kvůli změně politického systému.

Režim autoritativních prezidentů Turkmenbašiho a od roku 2007 G. Berdimuhamedova příliš zdůrazňuje turkmenský nacionalismus a pěstování a prohlubování etnického povědomí menšin žijících na území jejich státu nepřeje. To je patrné i na nemožnosti vyučovat děti ve školách belúdzskému jazyku (viz s. 59) nebo na zabavení belúdzských hudebních nástrojů (viz s. 153).

Na rozdíl od Belúdzů v Íránu uznává turkmenský stát Belúdze jako menšinové etnikum a v pase uvádí do kolonky národnost – Belúdz.

Obrázek 69. Uvedení národnosti v pase u turkmenských Belúdzů. Turkmenistán, 2012. (Vlastní výzkum)

10.9. Tradice a zvyky turkmenských Belúdzů

Co se obřadů a slavení týče, vychází Belúdzové neustále ze starých zvyků a tradic, které si uchovali od svých předků, i když ve velké míře dochází k postupnému přebírání a asimilaci turkmenské kultury.

Život Belúdzů a jejich tradice jsou neodmyslitelně úzce propojeny s muslimskými tradicemi a mnoho z těchto tradic je možné pozorovat i u dalších muslimských etnik. Způsob, jakým je tradice udržována a předávána dalším generacím je zpravidla odlišný a závislý na kultuře jednotlivých etnik a na tom, do jaké míry si dané etnikum udržuje svoji svébytnost.

10.9.1. Obřízka

Jako příklad muslimské tradice může posloužit obřízka u chlapců. E. G. Gafferbergová popisuje ve svých zápiscích, jak se taková obřízka u Belúdzů slavila.¹⁵⁶

V belúdzských aulech obřízku obvykle provádí holič nebo přesněji člověk, co prodává břitvy. Zároveň jsme zjistili, že dotyčný člověk je úplně všuměl, umí kovářské řemeslo, vyrábí měděné nádoby.

¹⁵⁶ GAFFERBERG, E. G. *Polevyje zapisy*, 1928. Archiv MAE K.1, op.2, Nr. 174

Obrázek 70. Břitva na ořezávání nitek při výrobě koberců, práce belúdzského kováře.

Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov. Materiály laskavě poskytlo muzeum Ruské akademie věd (Kunstkamera) v Sankt Petěrburgu.

Vzhledem k tomu, že Belúdzové vlasy na hlavě nosí dlouhé, knír nechávají růst a vousy si vytrhávají pinzetou – paki, nebo si je holí sami, chodí k holiči jen velmi málo. Holič proto potřebuje ovládat i jiná řemesla. Holič, se kterým jsme se setkali, byl odborník i na obřízky chlapců.

Oslava na počest obřízky začala večer. V malé vesnici dělali obřízku hned dvěma chlapcům. Jeden z nich byl úplně malý a druhý už velký, 7-8 let. Večer přišli hudebníci, žijící hned v sousedství, jeden s velkým bubnem – dol, a druhý si donesl dechový nástroj – surnu (viz Obrázek 100. Surna (zurna), s. 154).

Oba muzikanti jsou mladí lidé, belúdzští cikáni, kteří žijí ve dvou stanech ve vesnici Kerim Chán, jejich oblečení se liší pouze tím, že dávají přednost nošení černých turbanů a muži mají barevnější pracovní oblečení. Jeden z hudebníků se pyšně nese v červeném soukenném fraku, ozdobeném zlatými šňůrami a velkými zlatými knoflíky s dvouhlavým orlem; otec hudebníků – stařec je oblečený do kabátka, který patřil k uniformě soudního úředníka. Hudebníci začali hrát už na cestě k Nurmamedově domu, kam byli pozváni. Zvuky hudby přilákají hosty. Dnes svátek jen začíná, proto se hosté scházejí pomalu. Pro hosty rozložili několik koberců, na které naházeli asi deset polštářů. Nově příchozí hosté se zdraví s těmi, kteří dorazili dříve a sedají si na koberce, kam jim následně donesou čaj. Mladí lidé si mezitím hledají vhodné hole, protože za chvíli má začít tanec s pálkami (lat basi). Pro tento tanec se hodí hole, které mají 2 až 3 cm v průměru, a nejsou delší než 0,5 m; obvykle se pro tento účel používají zlámané opěry z gedanu „očag“.

Hole jsou připraveny a mladí lidé si stoupají do kruhu. Ve středu kruhu stojí hudebníci a tanec začíná: spočívá v tom, že se tanečníci točí do rytmu hudby a bouchají holemi střídavě vždy o hůl souseda vpravo, pak souseda vlevo.

Hudba začíná hrát rytmus o třech taktech. Na konci každého třetího taktu následuje úder holemi; tanečník by se měl včas otočit, aby se jeho hůl a hůl souseda setkala. Přitom je třeba poznamenat, že se každý otáčí jinak: jeden dělá holí celý obrat, zatímco jiný jen půlobrat. Všichni tančí naboso, na místě, kde je víc jemného písku, přičemž víří neuvěřitelná oblaka prachu. V tomto oblaku prachu hrají hudebníci, ten, co hraje na buben, stojí a hudebník se surnou chvíli stojí, pak si dřepne a zas se zvedne. Hudebníci hrají velmi monotónně, donekonečna opakují stejný velmi krátký motiv. Zpočátku tanečníků bylo jen pár, převážně mladých lidí, ale postupně se k nim připojilo více a více mužů, bezvousých a vousatých, a také lidí s šedivými vlasy. První pomalé tempo se zrychluje, tanečníci se také otáčí stále rychleji. Pak se kruh začíná zužovat, málo zkušených tanečníků jsou vytlačeni, protože nestíhají se otáčet střídavě na jednu a na druhou stranu. Tanečnice povzbuzují hudebníci výkřiky „harikella, harikella“, a tanec je tak rychlý, že dokonce i dobří tanečníci se už zastavují, nakonec jsou muzikanti zcela vyčerpaní, přerušují hru a tak se tanečníci musí také zastavit, ale jen zhruba na hodinu, během které si hudebníci odpočinou, občerství se čajem a jsou pohoštěni čilimem,¹⁵⁷ pak tanec začíná znovu. Čilim Belúdzové používají velmi vzácně a najdete ho jen v málokterém gedanu, a pokud ano, bude uzbeckého původu, vyrobený v Buchaře nebo v Taškentu.

Tanec *sajčapi* se tančí i dnes, ale pouze při svatbách, a ne každý Belúdz toto umění ovládá. Jde spíše o napodobeniny původně belúdzského tance, někdy se místo používání holí jen tleská.

Ráno, jakmile hudebníci vypili čaj, zábava pokračovala. Začal stejný tanec. Poté, co se tanečníci unavili do úplného vyčerpání, v tanci pokračovali už jen dva, jeden starý hudebník, o kterém již byla řeč, a mladý muž. Oni tančili poněkud jiný tanec. Každý z nich si vzal dvě krátké hole, jednu do každé ruky, a začali se točit souběžně s úderem vždy oběma holemi po holích partnera, otáčejíc se rychle doprava a doleva. Pak tanečníci tanec ještě zrychlili a během úderu si vždy dřepli, přičemž se otáčeli tak rychle a obratně, že sotva bylo možné sledovat jejich pohyb.

10.9.2. Řemesla

Mezi hlavní řemesla patřil kovář, zlatník a holič. Kovář používal měchy, které potřeboval i jako zlatník při opracovávání kovů a vyráběl i nože, nůžky a

¹⁵⁷ Název pro vodní dýmku, rozšířený v Uzbekistánu.

břitvy, potřebné zase při obřízce či stříhání a holení. Často se jednalo o jednoho člověka, který prováděl i obřízky chlapců. Muzikanti (Luri) bývali také kováři a zlatníci a nástroje si vyráběli sami (viz s. 153).

V aulu Kerim Chána mají také kováře, který však opravuje pouze drobné výrobky – břitvy a nože. Kovářská dílna se nachází v blízkosti jeho gedanu a je stejně jako gedan přizpůsobena pro kočování. Tvoří ji nizoučkový přístřešek – kuduk, kde ani uprostřed nemůžete stát vzpřímeně. Mistr pracuje vsedě na zemi a používá při práci nejen ruce, ale také nohy, jimiž si předrůže věci, nad kterými pracuje.

Má dvě kovadliny, jedna malá je zaražena do země a určena pro opracovávání měděných věcí, protože kovář vyrábí také měděné nádoby. Druhá a větší je určena pro kovové výrobky. Tato kovadlina je tvořena tělesem 3-palcového dělostřeleckého náboje, navlečeným na dřevěný kůl; tento kůl je pak zaražen do země. Všeobecně i nevybuchlá dělostřelecká munice našla široké uplatnění v každodenním životě Belúdzů, používá se pro zatloukání kůlů pro gedan, jiná zas slouží jako hmoždíře pro drcení soli.

10.9.3. Zpracovávání ovčí srsti

G. K. Šulc se při svém pobytu u turkmenských Belúdzů přesvědčil o tom, že také vyrábí plstěné koberce (košmy), dokonce z barevné plsti, i když v poslední době právě barevné belúdzské košmy ustupují turkmenským.

Při návštěvě jejich obydlí jsem viděl ve většině případů košmy turkmenského původu. Sami Belúdzové mi tuto skutečnost vysvětlovali na jedné straně laciností a pevností turkmenských koberců a na druhé straně nedostatkem stříže v jejich hospodářstvích.

Stříž rozloženou na zemi na vydělané ovčí kůži nejprve jedna žena pomocí dlouhých hůlek sipang natřásá a převrací, dokud není měkká a jemná. Pak s pomocí další ženy pokračuje kroucením a stáčením stříže do svazků, což se nazývá dasting.

Belúdzové zpracovávají takto upravenou stříž dále dvojím způsobem:

1. na výrobu košmy a vlněných chalátů berou převážně ovčí bílou stříž z podzimního stříhu, kterou už po stříhání ovcí nemyjí.

Plstění se provádí narovnáním jednotlivých svazků stočené stříže na už hotovou bílou košmu, která neleží na zemi, ale na rozprostřeném palasu nejprve v jedné vrstvě (často sundávají k tomuto účelu boční stranu gedanu). To pokropí horkou vodou, která se mezitím hřeje ve velkém měděném nebo litinovém kotli. Pokud se vyrábí tenká košma, zůstane se u jedné vrstvy, pak se namočená plst' stočí do palasu na kterém leží a válí se celá role tak půl hodiny

až hodinu. Při této práci, která je fyzicky náročná, pomáhají muži. Belúdzové válí ručně, Turkmeni pomocí šňůry. Pak se košma rozbálí, přehne třikrát a muži s ní několikrát udeří o zem, aby se dostala ven voda, která tam ještě zbyla. A je hotovo. Hotová košma se nechá tak tři dny schnout na střeše gedanu a pak je připravena k dalšímu použití. Buď slouží tak jak je, jako podložka na spaní a sezení v gedanu, nebo se z tenké bílé košmy vyrábí mužské kabáty (chaláty). Střih chalátu mají na starost muži, ušítí ženy. Kromě mužské výpomoci při válení a střihu chalátu je zpracovávání ovčí stříže ženskou záležitostí.

Při barvení plsti používají Belúdzové přírodní materiály. Vzory vytváří poměrně zřídka. Na tenkou vrstvu plsti nanesou obarvenou stříž, poskládají do vzoru, namočí horkou vodou, stočí a válí.

2. na výrobu nití a tkaniny, ze které se vyrábí palas (koberec používaný na pokrytí gedanu) a kabáty barok a mužské vesty vaskat slouží částečně ovčí, ale hlavně černá kozí srst (kozy Belúdzů jsou černé). Z ní se pomocí vřetene (originální belúdzské vřeteno je s podstavcem do tvaru kříže) vyrábí předemím a soukáním nitě, z nich se natáhne osnova a utká se tkanina.

Obrázek 71. Tkanina a vesta vaskat, doma tkané.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov

Obrázek 72. Mužský vlněný kabát z košmy, kabát tapur – tkaný doma.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov

10.9.4. Omamné látky

E. G. Gafferbergová se ve svých zápisech z terénního výzkumu zmiňuje také o používání návykových a omamných látek u Belúdzů.

Z drog je poměrně rozšířený zelený žvýkací tabák „nas“, který žvýkají téměř všichni muži, nosí ho s sebou v tabatěrkách z dýně „nas-kadu“, které jsou všeobecně rozšířené v celé Střední Asii. Ženy, s výjimkou některých starších žen, tabák «nas» neužívají.

Opium «teriak» Belúdzové znají; před několika lety a dokonce i teď jej poměrně často pašují z Afghánistánu a Persie; ale během svého téměř dvouměsíčního pobytu jsem ani jednou neviděl, že by ho kouřili nebo žvýkali. Nasetkala jsem se ani příznaky oslabení organismu u Belúdzů vlivem dlouhodobého používání teriaku, S tím je možné se poměrně často setkat u Turkmenů a chivinských Uzbeků. Belúdzové tvrdili, že teriak neužívají, pouze občas na doporučení tabiba (místního lékaře), a to pro léčebné účely proti bolestem hlavy.

„Geng“ nebo „marihuanu“, která je tolik rozšířena v Uzbekistánu, Belúdzové neznají, ani jí nekouří; stejně jako nevědí nic ani o užívání „koknaru“ – výluhu z makovic. Vodku a víno Belúdzové, stejně jako ostatní muslimové, nepijí.¹⁵⁸

Během několika pobytů u turkmenských Belúdzů v rozmezí let 2009–2013 bylo možné pozorovat žvýkání návykové látky *nas* u starších žen. Mezi muži je rozšířeno používání šňupavého tabáku, někteří Belúdzové kouří cigarety, ale spíše výjimečně. Ženy kuřácky mezi Belúdzkami nebyly pozorovány.

Na rozdíl od údajů E. G. Gafferbergové, která uvádí, že Belúdzové nepijí alkohol, je možné se s pitím vodky mezi Belúdzi setkat, ale ne ve velkém množství. Je možné se domnívat, že právě pití vodky je zvyk, který se Belúdzové naučili za Sovětského svazu. Ve 30. letech, kdy své zážitky popisovala E. G. Gafferbergová, se drželi Belúdzové přísně muslimských předpisů a alkohol nepili.

U íránských Belúdzů je možné se setkat s kouřením vodní dýmky u žen, které tak relaxovaly a jednou rukou přitom tahaly za šňůru, přivázanou ke kolíbce a uspávaly malé dítě.

Co se týče obchodu s drogami, týká se Belúdzů stejně jako ostatních obyvatel Turkmenistánu nebo Íránu. Bratr jednoho respondenta v Turkmenistánu byl ve vězení kvůli pašování drog, respondent sám měl

¹⁵⁸ GAFFERBERG, E. G. Polevye zapisy, 1928. Archiv MAE K.1, op.2, Nr. 174

velkou rodinu a s drogami neměl nic společného, mluvil o tom jako o špatné věci.

K situaci s drogami v roce 2001 v Turkmenistánu se vyjádřil v internetovém rozhovoru také bývalý ministr zahraničí Avdy Kuliev,¹⁵⁹ který po neshodách s prezidentem Nijazovem emigroval do Moskvy.

Je třeba také říci, že turkmenský režim obchodoval spolu s Talibanem s narkotiky. Je již všeobecně známo, že přes Turkmenistán prochází značné množství drog, surové opium a větší část heroinu. A tyto peníze se perou ve stavebnictví. Tyto procesy ale nepřinášejí ekonomický růst.

Afghánsko-turkmenská hranice je velmi dobře průchozí. Turkmenská vláda měla zájem na tom, aby se hranice nehlídala, protože tak lze jednoduše převážet drogy. A drogy přinášely zisky turkmenskému prezidentovi, byly vždy hlavním nebezpečím z Afghánistánu.¹⁶⁰

Kuliev také srovnává situaci na turkmensko-afghánské hranici v roce 2001 se situací v době SSSR.

Afghánsko-turkmenská hranice se vždy těžko bránila i přes existenci několika pohraničních míst, z nichž nejsilnějším je zřejmě Kuška (dnes Serhetabat). Ale i tak byla afghánsko-turkmenská hranice i za sovětských dob i později, když tam sloužily společné rusko-turkmenské jednotky, docela chráněna. A bylo to nutné, protože drogy byly vždy hlavním nebezpečím z Afghánistánu. Turkmeni byli naopak velmi rádi, že hranice byla tak pevně uzavřena.

V Íránu, i přesto, že je používání drog zakázáno a přísně trestáno, je používání heroinu, hašiše, opia a jiných omamných látek rozšířené a používané i jako donucovací prostředek zaměstnavatelů pro afghánské uprchlíky, aby byli schopni více a tvrdě pracovat. Bohužel se tato praxe týká i dětí mladších 15

Obrázek 73. Dárek z vězení.

Křížek vyrobil z korálek íránský Belúdz z Mašchadu uvězněný za obchod s drogami. (2013)

¹⁵⁹ Avdy Kuliev – ministr zahraničních věcí Turkmenistánu v letech 1990 až 1992. Po neshodách s prezidentem Nijazovem emigroval do Moskvy, kde založil organizaci Fund Turkmenistan. V roce 1994 jej turkmenský režim označil za nepřítele lidu. V dubnu 1998 se Kuliev pokusil vrátit do Turkmenistánu, byl ale uvězněn a o tři dny později deportován zpět do Moskvy.

¹⁶⁰ HORÁK, Slavomír. *Střední Asie na rozcestí*. [online] Infoservis společnosti Člověk v tísni při České televizi, 27. 11. 2001 o. p. s. [cit. 20. 3. 2014] Dostupné z: <<http://www.infoservis.net/art.php?id=1006863754>>.

let. Tito uprchlíci se vrací zpátky do Afghánistánu už jako závislí a často živoří na okraji společnosti. Afghánští uprchlíci jsou etnicky velice nejednotní a tvoří je příslušníci mnoha národností, mezi jinými i právě zkoumaní Belúdzové (viz Obrázek 22 na s. 71). Problémem uprchlíků a jejich závislosti na drogách se zabývá Peter Beaumont v internetovém článku organizace RAWA (Revoluční asociace žen Afghánistánu).¹⁶¹

90 % závislých tvoří bývalí uprchlíci, kteří se vrací z Íránu a Pákistánu. V Íránu dostávali od svých zaměstnavatelů opium nejprve zadarmo, aby byli schopni tvrdě pracovat, pak museli za drogy začít platit, takže svůj výdělek dali na pořízení nových drog.

Obrázek 74. Používání omamných látek.

V Afghánistánu žije asi 1 000 000 lidí závislých na drogách, z toho asi 60 000 dětí mladších 15 let.

Zdroj: http://www.rawa.org/images/opium_women.jpg

Íránský režim začal v roce 2007 budovat na íránsko-pákistánské hranici zeď a podle internetového článku BBC¹⁶² zdůvodňuje stavbu zdi tím, že zeď mimo jiné zabrání i nedovolenému obchodování s drogami. Belúdzové tento počín vnímají jako další útok proti jejich národní identitě. Stavba zdi rozvířila znovu otázku jejich etnického sebeuvědomění a sounáležitosti, protože zeď kopíruje již postavenou hranici (v r. 1871) rozdělující belúdzské území (viz s. 83).

¹⁶¹ BEAUMONT, Peter. *Refugees in new Afghan drugs crisis* [online]. RAWA News. 25. 5. 2008 [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: http://www.rawa.org/temp/runews/2008/05/25/refugees-in-new-afghan-drugs-crisis_8493.html.

¹⁶² *World's barriers: Pakistan-Iran*. c. d.

10.10. Rodina turkmenských Belúdzů

10.10.1. Tradiční rodina

Ještě do konce 19. století a začátku 20. století tvořily belúdzské rodiny v Pákistánu a Afghánistánu kmeny, které se živily především kočovným nebo polokočovným způsobem života. Dnes belúdzské rodiny žijí na většině míst, která obývají, usedle, a tvoří vesnice. V Pákistánu a Íránu se ještě u některých skupin objevuje sezónní pasení dobytka na pastvinách mimo domov a stavení *gedanu*.

V uspořádání současné belúdzské rodiny u Belúdzů žijících v Turkmenistánu přetrvávají prvky belúdzské rodinné tradice, i když s postupujícím časem se i tradiční a rituální rodinné obřady proměňují a přizpůsobují okolí nebo modernějším trendům. Ve srovnání s Turkmény je u Belúdzů stále patrný život v tzv. velkých rodinách.

Základní malou rodinu tvoří rodiče a děti i dospělé děti, které ještě nevstoupily do manželství. S nimi pohromadě žijí většinou prarodiče ze strany otce, příbuzní sirotci nebo svobodní sourozenci jednoho z rodičů. Pokud se muž ožení s vdovou, žijí s nimi i děti z jejího prvního manželství. Taková rodina v širším slova smyslu se v belúdzských vesnicích normálně i dnes vyskytuje a také celý dvůr i stavení jsou přizpůsobeny pro společný život všech rodinných příslušníků. Počtu osob žijících v rodině odpovídá i velikost domu, případně počet stavení.

Ve vesnici Turbín v Jolotanském okrese v rodině Zaliny a Amíra žije 10 osob. Zalina, její muž Amír, jejich tři děti Murat, Alima a Abdurov, matka Zalinina muž, její tchýně (obě jsou vdovy) a dále ještě Amírov bratr se svojí ženou a jejich malá dcera. Amír s dětmi a Zalinou žijí v domě, který má několik místností a jednu hlavní, kde jsou kamna, televize a prostor na zemi na prostření ubrusu a jídla a kde také přijímají hosty. V jedné z místností bydlí i Zalinina tchýně. Naproti domu stojí jiný menší podlouhlý domek, ve kterém je jedna místnost obytná ještě pro děti a rodiče, případně příchozí známé, vedle mají kuchyni s kamny, plynovým sporákem a potřebami na vaření.

Vedle kuchyně se pak nachází koupelna, která se významem přibližuje naší sprše. Před koupáním se roztopí v kamínkách a ohřeje se voda. Do jedné nádoby se nabere horká voda, do druhé studená a voda se lije do trychtýře nad hlavou.

Vedle domku je zpravidla zahrádka, ve které pěstují cibuli, kopr, brambory, mrkev, vinnou révu, jabloně. Pokud místo dovolí, udělají si zavlažovací stružky a pěstují rajčata.

Obrázek 75. Zavlažovací stružka na záhonu s rajčaty.
Vesnice Turbín, Turkmenistán, 2012. (Vlastní výzkum)

Středem celého hospodářství je dvůr, na kterém stojí ještě další domek, ve kterém má jednu místnost stará babička a druhou místnost mají mladí manželé s miminkem. Kuchyně je jedna společná pro všechny. Před oběma domky je na dřevěných prýčnách udělané sezení, kde lidé rádi sedávají na podložkách a polštářích a povídají si nebo odpočívají. Při teplém počasí tady občas spí i přes noc. V zadní části dvoru se nachází přístřešek pro kravičku, výběh pro slepice a suchý záchod.

Nezbytnou součástí každé belúdzské domácnosti je tandyr, postavený také na dvoře. V něm hospodyňky každý týden pečou čerstvý chleba. Dříve stávalo venku ještě ohniště s velkým kazanem, kde se vařilo. Takové venkovní kuchyně se ještě venku vidí, ale už se většinou nepoužívají, protože do vesnice byl zaveden po roce 2005 plyn. Ve stejné vesnici v domcích poblíž žijí ještě další příbuzní Murata a také rodina Zalininy sestry. Tyto rodiny hospodaří každá samostatně, ale často se navštěvují, pomáhají si a jejich děti si spolu hrají.

Synové se svými rodinami žijí zpravidla u svých rodičů, pokud situace dovolí, postaví si vlastní domek vedle jejich domu. V každém domě bývají dvě až tři skromně zařízené místnosti, hlavně kobercem, skříní, polštáři a poduškami na spaní. Spí se v jedné místnosti, většinou na zemi. Mezi domy příslušníků jedné rodiny je společný velký dvůr, na kterém jsou vyvýšená místa (*topčan*), na kterých se v létě jí, spí, odpočívá a tráví společně volný čas.

Obrázek 76. Příprava večeře v kazanu.

Turkmenistán, vesnice Akaltyn 2013. (Vlastní výzkum)

Gafferbergová¹⁶³ uvádí studii Kisljakova¹⁶⁴ z padesátých let 20. století o početnosti středoasijských rodin. Z této studie vyplývá, že jsou belúdzské rodiny početnější než kyrgyzské. Počet členů rodiny 6–13 mělo ve dvou belúdzských vesnicích 50 % rodin a na srovnatelném území u Kyrgyzů byl počet členů rodiny 6–13 jen u 30 % rodin.

V belúdzské příbuzenské terminologii se vyskytuje oproti jiným, především turkickým středoasijským národům několik rozdílů. V belúdzské terminologii se nepoukazuje na rozdíly mezi otcovou a matčinou stranou a nejsou vydělováni paralelní a křížoví bratrance a sestřenice.

Bratrance a sestřenice se odlišují pouze podle toho, zda jsou potomci pokrevně příbuzného strýce nebo tety (bez ohledu na to, zda je strýc či teta z otcovy nebo matčiny strany). Pokud jsou bratrance a sestřenice dětmi strýce (*naku*), označují se *nakuzak*, pokud jsou potomky tety (*tru*), pak se označují jako *truzak*.

Podobnost mezi Belúdzi a většinou turkických středoasijských národů je v označování sourozenců odlišnými příbuzenskými termíny podle stáří (starší bratr, starší sestra, mladší bratr, mladší sestra).

¹⁶³ GAFFERBERG, E. G. *Beludži Turkmenskoj SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969.

¹⁶⁴ KISLJAKOV, N. A. *Semja i brak u tadžikov*. Moskva, Leningrad: 1959.

10.10.2. Postavení ženy v rodině

Obrázek 77. Velká belúdzská rodina.

Na obrázku jsou vidět čtyři generace z jedné rodiny. Turkmenistán, vesnice Turbín, 2012. (Vlastní výzkum)

Za hlavu každé belúdzské rodiny je pokládán otec, postavení ženy se v minulosti lišilo v závislosti na sociálním zařazení rodiny.

Základní ženské složení v rodině tvoří matka a její dcery, případně sestra otce nebo matky a manželka syna, pokud žijí společně s rodiči. Čerňakovskaja¹⁶⁵ uvádí postřehy ze života žen vyšší třídy v rodinách belúdzských chánů v Íránu. Tyto ženy žily spíše uzavřeným životem obklopeny množstvím otrokyň a služek.

V rodině, která měla hospodářství, pracovaly ženy, muži i děti. Největší část práce připadala na ženy a dospívající děti. Mohlo by se zdát, že postavení ženy v belúdzské rodině je nerovnocenné a nerovnoprávné. Přestože na ženě leželo nejvíce povinností, uchovala si svoji svobodu a důstojnost a u mužů vzbuzovala i obdiv. Podle svědectví Riticha¹⁶⁶ ženy často při hádkách a vnitřních nepokojích v rodině nebo v otázce krevní msty usmířovaly obě strany.

Ve dvacátých a třicátých letech, kdy Belúdzové přicházeli do Turkmenistánu, byla belúdzská žena svobodnější a měla v rodině větší vážnost než turkmenská žena. Belúdzky se chovaly svobodně a občas pokřikovaly i na muže. Belúdzkám nebylo zakazováno bavit se s mužskou návštěvou a často se i hospodyně podílela na mužském rozhovoru.

¹⁶⁵ ČERŇAKOVSKAJA, E. *Seistán*. IRGO, 1928, s. 133

¹⁶⁶ RITICH, P. A. *Otčet o pojezdke v Persiju i persidskij Beludžistan v 1900 g.*, čč. I., II. Sankt Peterburg, 1901., s. 276, 287.

I v současném Turkmenistánu je při návštěvě Belúdzů i Turkmenů patrný rozdíl mezi rolí a postavením ženy – Turkmenky a ženy – Belúdzky. Ženy – Turkmenky – jsou více separované a působí spíše jako služebné, pokud přijdou hosté, obsluhují, ale nezúčastňují se hovoru. Umí zpravidla jen turkmensky, rusky většinou ne nebo špatně. Belúdzky mluví belúdzsky, turkmensky a domluví se i rusky. Muže a hosty obsluhují, ale pak si klidně k návštěvě i přisednou a podílí se na rozhovoru. Ženy jsou u obou národů hybnou pákou celé rodiny. Jsou podřízeny svým mužům, respektují je a nejsou zvyklé prosazovat svá práva.

Ženy také dříve jedly zvlášť a až poté, co se najedli muži. Při větších slavnostech, kde se sešlo více lidí, se ženy bavily a jedly také zvlášť. S tím se lze v současnosti setkat jak u Belúdzů, tak i u Turkmenů. Dnes už jí ženy současně s muži, ale v jiné místnosti.

Když přijdou v současnosti hosté do belúdzské rodiny, ženy začnou hned připravovat pohoštění, často i zařínou slepici a připraví z ní *šorpo*. Obsluhují, ale rozhodně s muži a hosty nejí. Není ale úplně neobvyklé, že si žena k návštěvě na chvíli přisedne.

Pokud Belúdzové oslavují nějakou významnou událost v životě nebo si připomínají zemřelého (např. jeden rok po pohřbu), pořádají hostinu – *sadaku*. Ženy sedí uvnitř domu, jí, pijí a baví se po svém a muži zase sedí venku. Výjimkou může být, když mezi muže přijde cizí žena jako host se svým mužem, ta může zůstat, dokud ji nezlákají ostatní ženy k sobě.

10.10.3. Postavení nevěsty v rodině ženicha

V belúdzské společnosti bylo postavení nevěsty (*arus*) v rodině jejího muže jednodušší a nezatížené mnoha zákazy jako u okolních turkických národů. I přesto, nehledě na svobodu vnějšího chování, byla v podstatě žena uprostřed nové rodiny bezprávná.¹⁶⁷

Mladá žena se například nesměla šest měsíců až jeden rok bavit se svou švagrovou. Pro takovou zvyklost nejsou daná žádná pravidla, záleží na rodině. *Když se dívka vdávala, nebylo zvykem čekat na její souhlas se sňatkem. Výměna syna a dcery mezi dvěma rodinami nebyla také neobvyklá, spíše výhodná, protože ženich pak nemusel platit kalym, výkupné za nevěstu.*

Tento jev (výměna / obmen) popisoval v roce 2004 u Turkmenů v Turkmenistánu Čary, chovatel velbloudů z pouštní vesnice nedaleko

¹⁶⁷ GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR*, c. d., s. 154.

Ašchabádu. Měl sestru a oba dva si vzali sourozence z jiné turkmenské rodiny. On, ani jeho švagr tak nemuseli za nevěsty platit.

Nevěsta také nesměla vycházet sama z domu, přes vesnici mohla pouze v doprovodu jiné ženy a opustit vesnici směla jen v doprovodu muže, jeho bratra nebo otce.

Pokud žena ovdověla, právo na své děti měla jen v případě, že si brala bratra zemřelého muže (levirátní manželství). V případě, že se vdávala za někoho z cizí rodiny, děti zůstávaly u příbuzných z prvního manželství. Pokud zemřela žena, muž dostal za ženu její sestru (sororátní manželství). V rozhodování o dědictví patřila ženě vždy menší část než muži (většinou polovina toho, co zdědil muž).

Zvyky a tradice, které se týkají rodiny, rodinných vztahů a postavení ženy v rodině, jsou společné pro všechny Belúdze (některé jsou společné i s Turkmeny), i když dnes v závislosti na politických okolnostech žijí Belúdzové v mnoha státech.

V otázce manželské věrnosti platily velmi přísné zákony cti. Při jejím nezachování ze strany ženy měl dříve manžel respektované právo ženu zabít, aby ze sebe smyl hanbu. Aby byla smyta hanba i z nevěrné ženy a její rodiny, měl bratr této ženy právo zabít jejího milence. Podobně tomu bylo i v případě, když se dívka odmítla provdat za muže, kterého jí vybrali příbuzní. Člověk, který zabil, se stal *ondar* (v jazyce farsí *on*, *chon* – krev a *dar* – mající na ruku krev). Často musel opustit své rodné místo a utéci, protože se obával krevní msty. Na základě obdobných událostí vzniklo mnoho nových belúdzských podrodů.¹⁶⁸

I když už se v mnohých oblastech života tyto nepsané zákony zmírnily, v oblasti rodinných vztahů se mnohé dodržuje podle staré kruté tradice. Podle ústního svědectví někteří Belúdzové ještě ve 40. letech 20. století tuto praxi potvrdili.

Jinak pro belúdzské ženy byla v jejich domácnosti příznačná větší či menší svoboda.

Příbuzenství po otci má u Belúdzů větší důležitost a váhu než příbuzenství po matce. Příbuzensko-rodové skupiny vznikly rozpadem velikých patriarchálních rodin na malé rodiny, které spolu udržují úzké příbuzenské vztahy a často na vesnicích staví domy v blízkém okolí (vedle otcova domu bydlí synové se svými rodinami, každý má svůj domek, ale všechny jsou blízko sebe). Tento způsob života příbuzensko-rodových skupin je dodnes zachovaný např. i u turkmenských Belúdzů. Pomáhá udržovat identitu, jazyk, tradice i kulturu, i když mnohdy žijí obklopeni cizími etniky.

¹⁶⁸ GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR*, c. d., s. 155.

V současnosti žije většinou mladý pár v rodině ženicha, kde mají nejprve svoji místnost, postupně při rozrůstání rodiny i svůj domek.

Mladá nevěsta se postupně začleňuje do ženských prací v hospodářství a stává s pravou rukou své tchyně nebo další ženy, která je v domě hospodyní. Její úkolem bývá často zadělávání a pečení chleba, dojení kravky a jiné ženské práce. Nevěsta přivdaná do rodiny se většinou také učí od tchyně vařit a starat se o domácnost, jak potvrdila respondentka z vesnice Turbín:

Dívky se vdávají mladé, některé třeba už v 16 letech, starat se o domácnost, vařit, péct chleba v tandyru a všechny potřebné práce se učí od své tchyně. Já jsem to měla také tak a teď pomáhám zase já mladé nevěstě, ženě bratra mého muže.

10.11. Svatba

Uzavření manželství u Belúdzů bylo a doposud i je vždy mimořádně důležitou, nejen rodinnou, událostí. U Belúdzů i u všech ostatních muslimů má každý muž i každá žena společenskou i náboženskou povinnost uzavřít manželství. Výběr ženicha nebo nevěsty není záležitostí jen jedné rodiny, ale celé příbuzensko-rodové skupiny.

Na přípravě svatby se podílí i dnes také všichni blízcí i vzdálení příbuzní a na svatbu se zvou sousedé a známí z celé vesnice.

V Turkmenistánu je obvyklé, že mezi sebou uzavírají sňatky příbuzní. Bratranec se může oženit se sestřenicí, ale pokud by se stalo, že byli oba dva z nějakého důvodu kojeni stejnou ženou, tak se vzít nemůžou, i kdyby nebyli příbuzní. Kojení jednou ženou z nich (podle belúdzské tradice) dělá sourozence. V Zahedánu v íránském Belúdzistánu, ale i např. v íránském Zábolu u afghánských hranic je takovýto typ sňatků zakázán. V již zmiňovaném legendickém příběhu o praotci všech Belúdzů Mir Hamzovi (s. 54) se tento motiv rovněž objevuje – Mir Hamza získává sestru, protože na krátký čas došlo k vyměnění dětí; on byl kojěn cizí ženou, jejíž dcera byla naopak kojena Mir Hamzovou matkou.

Muži manželství uzavírají nejčastěji v rozmezí 16–30 let, ženy nejčastěji od 14 let do 22 let. U mužů i žen jsou pozdější sňatky velmi výjimečné (pokud se jedná o první sňatek).

Respondentka (asi 35 let), vyprávěla o svém zasnoubení:

Když mi bylo 14 let, rodiče mi vybrali ženicha z příbuzenstva ze strany babičky. Zásnuby probíhaly tak, že mi nazuli střevíc a na hlavu uvázali šátek a rodina ženicha přivezla berana a pytel mouky. Pět let za mnou můj budoucí manžel občas jezdil, pak byla svatba.

Hlavním způsobem uzavírání manželství byla v minulosti svatba s vyplacením výkupného za nevěstu – *labb*. Toto výkupné tvořil v dřívějších dobách skot, později spíše peníze. V některých rodinách bylo uzavíráno manželství výměnou – *čady* (viz s. 133). Zřídka se objevovalo i manželství vzniklé útekem nevěsty po zasnoubení (zaplacení kalymu) s jiným mužem – *džistan*, do kterého se zamilovala. Pokud oba dva chytli a oni se vzpírali, mohli být potrestáni i smrtí, ale ve většině případů skupina starců zprostředkovala usmíření. To spočívalo v tom, že rodiče muže, který s dívkou utekl, museli pro muže, který zůstal bez nevěsty sehnat dvě dívky. Jednu jako náhradu za jeho původní nevěstu a tu druhou jako odškodné za urážku cti.

Mezi další způsoby, jak se uzavíralo manželství mezi Belúdzí, patřilo manželství uvnitř skupiny příbuzných – *vat*. Preferované sňatky byly mezi křížovými bratranci a sestřenicemi – děvče se vdávalo za syna matčina bratra (nebo bratrance) anebo si chlapec bral dceru matčina bratra (nebo bratrance).

Do manželství mezi příbuznými patří také levirátní a sororátní manželství (viz s. 134). Levirátní manželství bylo mezi Belúdzí v minulosti dost rozšířené. Žena – vdova, se vdala za bratra svého zemřelého muže, a to i v případě, že už on jednu ženu měl. Stal se jakýmsi dědicem ženy svého bratra, nemusel tím pádem platit kalym a žena přinesla do manželství všechnu majetek, co měla. Děti v tomto případě mohly zůstat s matkou. Sororátní manželství nebylo tak časté. Jestliže nevěsta zemřela do završení svatebních obřadů a kalym byl již zaplacen, dal nevěstin otec ženichovi za ženu svoji druhou dceru, za kterou už ženich neplatil nic. V ostatních případech sororátu se kalym platil.¹⁶⁹

Manželství s cizinci se u Belúdzů také vyskytovalo – nejčastěji si brali Afghánce nebo Afghánky, méně často Peršany a s Turkmeny Belúdzové do manželství vůbec nevstupovali. Hlavním důvodem byla jazyková blízkost s Afghánci a Peršany (před nebo těsně po přesídlení do Turkmenistánu většina Belúdzů znala dobře perštinu). V současné době si Belúdzové berou za manželku (nebo za jednu z několika manželek) také nezřídka Rusky žijící v Turkmenistánu (viz s. 161).

10.11.1. Tradiční svatba

Většina starých zvyků a tradic pochází z dob, kdy existovala velká nerozdělená patriarchální rodina, ve které žili pohromadě rodiče a početné rodiny všech jejich dětí. Ještě ve 2. polovině 20. století tvořili Belúdzové běžně tzv. příbuzensko-rodové skupiny, které měly společného, někdy ještě i

¹⁶⁹ GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR*, c.d., s. 155.

žijícího předka, stařešinu. Ten měl rozhodné slovo i při domlouvání sňatku. U Belúdzů nebylo zvykem, aby sňatek domlouvali otcové, ale právě stařešinové.

Svatební obřad se podle starých belúdzských tradic skládal z pěti jednotlivých částí:

1. *kasidy* – výběr nevěsty a domluvení svatby
2. *labb* – domluvení kalymu
3. *sang* – ženský svátek, příbuzní ženicha přichází do domu nevěsty a přináší materiál na její svatební oblečení, konečné upřesnění výše kalymu
4. *aruse puča* – příbuzní ženicha přichází znovu do domu nevěsty a přináší další materiál na svatební oblek
5. *arus* – vlastní svatba.

Kasidy. Dříve se otázka svatby děvčete nebo chlapce řešila už v dětství. Rodiče obou dětí se domluvili, a pokud rodiče děvčete souhlasili se svatbou, otec chlapce musel dívence darovat šátek. Ten jí uvázali jako symbol jejího zasnoubení. Tento způsob přestal být u turkmenských Belúdzů obvyklý už v polovině 20. století.

Když se domlouvala svatba, sezvali se do domu ženicha starší vážení muži – svatové (*kasidy*), což mohli být i vážení příbuzní, kteří uměli pěkně hovořit. Ti se pak po obdržení souhlasu s návštěvou vypravili do domu rodičů budoucí nevěsty.

Při návštěvě hned o účelu své cesty nemluvili. Nejprve se pozdravili, společně vypili čaj a vedli spolu obšírný rozhovor. Po skončení oficialit se nejzkušenější řečník ujal slova a začal pokládat otázky a vyptávat se, jestli by chtěli toho chlapce do rodiny a jako muže pro jejich dceru. Rozhovor se vedl vesele a občas se i vtipkovalo. Otec nevěsty nedával odpověď hned. Pokud už v rodině měli pro dceru jiného ženicha nebo nechtěli nabízeného chlapce jako ženicha pro dceru, odpovídal dívčin otec opatrně a jemně naznačoval, že u nich mají dost svých chlapců. Odmítnutí svatů se nebralo jako urážka.

Pokud otec nevěsty se svatbou souhlasil, většinou se chtěl poradit ještě se svoji rodinou a příbuznými a navrhnul svatům, aby přijeli na další návštěvu. Ve vyslovení souhlasu či nesouhlasu se svatbou hrála důležitou roli i matka nevěsty, která se dcery ptala, jestli si chce chlapce vzít. Už v sovětských dobách byli u turkmenských Belúdzů ženichové také stále více posuzováni podle vzdělání a dosažené odbornosti.

V případě, že se podle starodávných obyčejů dívka vdávala ještě před dosažením zákonem stanoveného věku 16–17 let, na souhlas dívky se rodiče neptali.

Před tím, než svatové uskutečnili druhou návštěvu v domě budoucí nevěsty, pokoušeli se zjistit, zda opravdu dojde k domluvení svatby. V takovém případě s sebou svatové brali na návštěvu kolem 10 kg bonbónů nebo jiných sladkostí a hedvábný šátek jako dárek pro nevěstu. Obyčejně je také už doprovázel mulla, který potom, co se obě strany domluvily na svatbě, přečetl modlitbu. Otec nevěsty pak dostal šátek a ostatní přítomní sladkosti.

Lab. Jedná se o další svatební ceremonii, při kterých se domlouvá výše platby za nevěstu – *kalymu*. Otec nevěsty navrhuje nejprve hodně vysokou cenu a mluví ve verších a vtipkuje. Cena se snižuje, až se většinou domluví ke spokojenosti obou stran. Někdy dojde k domluvě *kalymu* hned při domluvě sňatku, jindy se musí kvůli dohodnutí výše *kalymu* sejít víckrát a smlouvat.

Sang. Jedná se o ženský svátek, který v překladu znamená povinnost, závazek, slib. *Sang* předchází svatbě a odehrává se v domě u nevěsty. Příbuzní ženicha přicházeli v průvodu nebo někteří i autem, hlasitě zpívali a bubnovali a přinášeli rodině nevěsty dary. Podle starých dávných zvyků ještě před vstoupením do domu nevěsty ženichovy příbuzné smlouvaly s matkou nevěsty nebo jinou starší ženou, která byla dobrou řečnicí, o výši *kalymu*. Nevěstina matka byla už předem domluvena se svým mužem, o kolik může celkovou výši *kalymu* ještě snížit. Poté, co hosté vešli do domu, hospodyně jednoho po druhém pozdravila a pak se podával čaj. Na dvoře se zatím připravovalo ve velkých kotlích jídlo a ženy napekly tenké chlebové placky *lavaš*. Zajímavostí je, že pouze při slavení *sangu* si ženy s muži vyměnili role a jedly nejprve ženy a někteří k tomu určení muži roznášeli všem ženám jídlo a teprve, když byly ženy po jídle, najedli se všichni muži.

Po jídle se obřadným způsobem předávaly dárky – na dvoře u zdi domu se rozvazovaly vaky s dárky pro nevěstu a její rodinu a jedna žena nahlas, aby všichni slyšeli, jednu věc po druhé jmenovala a ukazovala.

Ženich daroval nevěstě, její matce a dalším příbuzným dívkám každé 8 m plátna na pokrývku hlavy. Otcí nevěsty, jejímu bratru a dalším asi pěti příbuzným mužům daroval ženich každému 10 m bílé látky na *čalmu* (typická belúdžská pokrývka hlavy, obmotává se kolem dokola po obvodu hlavy). Kromě látky přinesla ženichova rodina ještě další cenné dárky pro členy rodiny nevěsty a potřebné věci na přípravu svatby jako např. jednu nebo dvě ovce, bonbony, cukr, čaj atd. Dárky pro nevěstu a její rodinu byly pro rodinu ženicha kromě placení *kalymu* dalším velkým výdajem.

Velkou roli při výplatě *kalymu* hrál také zvyk příbuzenské výpomoci *bedžar*. Hlavní výdaje spojené se svatbou platil otec nebo starší bratr, případně děd nebo úzká rodina ženicha. Jestliže je ženich sirotek, vypomáhají příbuzní ze strany otce i matky, kamarádi, známí.

Přestože je dodnes *sang* součástí belúdžské svatby, původní význam tohoto svátku se pomalu vytrácí. Při slavení svátku *sang* se také obě rodiny většinou domlouvaly na termínu svatby, která se konala buď za rok, nebo dva roky, když jsou ženich s nevěstou příliš mladí.

Po proběhnutí oslavy *sang* mohl ženich „tajně“ navštěvovat nevěstu. O těchto setkáních nevěděl zpravidla ani tchán nebo bratři nevěsty. Ženich přišel jakoby na návštěvu a zůstal přes noc. Budoucí nevěstu matka uložila do oddělené místnosti a ženichovi potají prozradila, kde je. Když všichni usnuli, ženich se potichu přikradl za svou budoucí nevěstou a lehl si k ní. Povídali si, hladili se a líbali. Matka vše nepozorovaně a potají sledovala, aby něžnosti nezašly příliš daleko. Kolem druhé hodiny v noci se ženich vracel do svého pokoje a ráno s malým dárkem pro budoucí tchyni odcházel domů.

Aruse puča. Aruse puča je také ženský svátek připomínající *sang*. Slovo *arus* má v překladu dva významy, nevěsta a svatba, slovo *puča* znamená oblečení. Svátek *aruse puča* se konal většinou krátce před samotnou svatbou. Hlavním důvodem toho, že se sešly ženy z nevěstiny i ženichovy strany, nyní ale v menším počtu než při *sangu*, bylo prohlídnutí a dokončení svatební výbavy pro nevěstu a popovídání, při kterém nechybělo ani pohoštění. Na rozdíl od svátku *sang* se nemluvilo o *kalymu* a ženy už nepřinášely dárky pro rodinu nevěsty, ale jen další dárky a potřeby pro samotnou nevěstu a její svatební oděv (boty, šátky, různé zdobené tkaniny, zrcadlo).

Zbytky látek, které se používaly na výrobu šatů pro nevěstu, se v žádném případě nevyhazovaly, ale upotřebily se např. při výrobě dětských šatiček pro štěstí, protože byly spojeny se šťastnou událostí.

Nějakou dobu před samotnou svatbou (*arus*) probíhaly velké přípravy. Ženy a děvčata šily a vyšívaly – kdo sám neuměl šít, nechal si šaty ušít nebo třeba jen nastříhnout u místní šikovné švadlenky.

Všichni si navzájem pomáhali. Děvčata také vyšívala kapesníčky jako dárky pro příbuzné chlapce ženicha a pro vážené svatební hosty. Nevěsta s pomocí matky a svých příbuzných také zhotovovala svatební oděv sobě i ženichovi. Dříve pletly ženichovi ozdobný svatební pás *aindžak* samy nevěsty. V 60. a 70. letech 20. století pletly pásy matky ženichů. Pokud měla matka více dcer, po svatbě nejstarší dcery si pás zase schovala na svatbu další dcery. V současné době se umění pletení pásů *aindžak* vytrácí, protože některé mladé páry upřednostňují městský oblek a bílé šaty před tradičním oblečením.

Matka nevěsty připravovala pro nevěstu také tradiční věno *džez*. Tato výbava měla obsahovat věci potřebné do domácnosti a podle tradice v ní nesměly chybět podušky, přikrývky a další věci potřebné ke spaní, přehoz *palas* a koberce.

Palas je vyrobený z ovčí vlny a ozdobně se vyšívá. Ložní potřeby se vždy ráno poskládají na sebe a nastelou do rohu místnosti a jako přehoz se používá právě *palas*.

Rodina ženicha přiháněla k nevěstě v den svatby stádo ovcí určených na porážku, opatřovala mouku, čaj, cukr, bonbony a ostatní suroviny na vystrojení hostiny. Sám ženich měl na starosti opatření topiva.

Arus. Vlastní svatba se konala vždy v domě nevěsty a měla několik částí:

saršody – slavnost probíhající den před samotnou svatbou,

sartarošak – holení a oblékání ženicha,

aloka – oblékání nevěsty,

nika – završení náboženského obřadu.

Ráno před svatbou se na *saršody* zvala celá vesnice. Hosté přicházeli pěšky, ti co byli z větší dálky, přijížděli v autech. Nejprve přijížděl ženich a jeho příbuzní, kteří s sebou přivezli ovce a suroviny na hostinu. Ženy i muži přicházeli do domu nevěsty ve skupinách, všichni se zdravili a hlasitě zpívali. Vpředu šel bubeník ohlašující začátek *saršody*. Každé přicházející skupině přišel bubeník naproti.

Saršody i svatba probíhaly většinou venku na připravených *košmách* – vyvýšených plošinkách k sezení nebo přímo v domě nevěsty a v okolních sousedních domech. Ženy většinou seděly venku a pro muže se stavěl speciální přístřešek nebo *gedan*, aby se mohli schovat před horkem. Hostům se podával čaj, lepjošky, bonbony, později pak belúdzské tradiční jídlo *atuk*.

Ten večer ženy tancovaly až do noci a k jejich pomalému a působivému tanci *sajčapi* s pestrobarevnými šaty a bílými šátky se rádi přidávali i starší muži a ženy. Muži, a především chlapci, tancovali až druhý den tanec, při kterém používali dřevěné pálky.

Hosté z vesnice odcházeli na noc domů, ostatní zůstávali. Jakmile nevěstině rodině skončily povinnosti s obsluhováním hostů, daly se do práce ženy z ženichovy rodiny a až do rána pekly lepjošky. Muži si mezi sebe zase rozdělili úkoly ohledně zabíjení ovcí, přípravy pohoštění a obsluhy hostů druhý den.

Ráno v den svatby všechny spáče budil zase bubeník, který ohlašoval začátek svátečního dne.

Za zvuku písní a bubnu přicházely nové skupiny hostů, všichni se opět pozdravili, vítali, dostali pohoštění a pokračovali v rozhovorech a zábavě. Někdy bylo součástí svatebního veselí i vystoupení artisty nebo loutkové

divadlo. Muži i ženy tancovali tradiční tance za doprovodu muzikantů zpravidla z rodu Luri.

Nevěsta byla po celý tento čas ukryta opodál a celý den nevycházela, aby ji nikdo nespatriil. Ven chodila jen se svými družkami, a to pouze v noci, kdy se mohla najíst a napít. Podle tradice musela tři dny ležet pod závojem (závěsem) na zvláštní svatební matraci a podušce a přes sebe měla ještě vlněnou přikrývku.

Okolo sedmé hodiny večer začínalo podle staré belúdzské tradice holení a oblékání ženicha – *sartarošak*. Ženicha postavili na stůl a jeden muž z příbuzenstva nebo sousedů mu holil tvář. Při tom mu otec držel nad hlavou nůž ostřím nahoru.

Jednalo se o velice důležitý magický rituál, kdy ostří nože zachycovalo a ničilo veškeré zlé myšlenky nebo zlá přání, která by mohla ženichovi uškodit. Bezprostředně po holení přenesl silný zdravý muž ženicha na koně a za zvuku zpěvu a bubnu jel svatební průvod k blízké řece nebo *aryku* (zavlažovací stružce). Tam stejný muž ženicha postavil na zem a ženich vešel i v šatech do vody.

Pak začínalo oblékání ženicha. Ženich si sám neoblékal nic, oblékání provádělo několik vážených mužů, z nichž jeden držel uzlík s ženichovým svatebním úborem, který mu poslala nevěsta. Dříve svatební šaty tvořila bílá široká košile s mnoha klíny, černá vesta, široké kalhoty, *tubetjka* a *čalma* (malá čepička na temeno hlavy, omotána dlouhým pruhem bílé látky).

Už od sovětských dob byl tradiční oděv stále více vytlačován zakoupeným sakem a místo *čalmy* ženichovi nasazovali obyčejnou ušanku.

Jakmile byl ženich oblečený, opět usedl na koně, před něj posadili malého chlapce, aby měli manželé hodně dětí, a jeli za doprovodu bubnů a výstřelů k nevěstinu domu.

Přibližně ve stejnou dobu, kdy probíhal *sartarošak*, docházelo také k odhalování a oblékání nevěsty *aloka*, to vše za přítomnosti nejbližších příbuzných žen, které hlasitě zpívaly svatební písně.

Oblékání nevěsty bylo podobné jako u ženicha. Svatební oděv se skládal ze stejných částí jako všední šaty, jen s tím zásadním rozdílem, že byl nově ušitý z pěkného materiálu, většinou s převahou červené barvy.

Žena, která nevěstu oblékala, hlasitě jmenovala každou část oděvu. Když byla nevěsta hotova, nemluvila a dál seděla pod tenkým závojem. Na klín jí posadili malé dítě, aby i ona měla jednou hodně dětí.

Ženich seděl spolu se staršími muži a *mulou*, vesele besedovali, poslouchali zpěv a hru na *suroz*.

Kolem půlnoci ženichova rodina požadovala od nevěstina otce souhlas s posláním svědků k nevěstě, aby jim prozradila jméno svého *vakila*. *Vakil*

administrativně spravoval místo, kde nevěsta bydlí a nevěstu zastupoval i při uzavírání manželství.

Vakil vedl rozhovory o jejím manželství i o *march* (suma, kterou je ženich při rozvodu povinen nevěstě vyplatit). Právě výše této sumy se smlouvala při obřadu uzavření manželství, dokud se nedomluvila na částce 12 tumanů¹⁷⁰.

Strana nevěsty zdržovala vyslovení souhlasu a oddalovala uzavření sňatku, zatímco ženichova rodina se naopak vše snažila urychlit. Jakmile svědkové dostali od otce nevěsty souhlas k vyptávání, nevěsta už přestala patřit do původní rodiny.

Vyptávání svědků probíhalo také podle tradice, svědkové se ptali jeden po druhém, každý třikrát, nevěsta třikrát odpovídala. Svědkové se po obdržení odpovědi vrátili ke skupině mužů a *mulla* pak s *vakilem*, jehož jméno svědci zjistili, domlouval výši *march*.

March také ženě kromě 12 tumanů jako výplaty v případě rozvodu zajišťoval i podíl z hospodářství a jídla pro případ, když by jako vdaná chtěla někomu něco dát. Bylo by to z jejího podílu a nebylo by to považováno za krádež z mužova majetku. Obvykle se dohodli na 1/8 hospodářství a 1/3 jídla. Ve skutečnosti pak ale často žena muži přenechávala svůj podíl za zakoupený šperk nebo jiný dárek a v případě rozvodu pak podle muslimského zákona nedostala nic.

Mulla domlouval již zmíněné podmínky sňatku (*march*) s *vakilem* zastupujícím v tomto rozhovoru nevěstu. *Mulla* se třikrát ptal *vakila*, zda ženich nemá jinou dívku a zda při daných podmínkách souhlasí se sňatkem. Potom se stejně ptal i ženicha.

Ženich při rozhovoru držel vyšívaný šátek za jeden konec a *mulla* za druhý. Po každé ženichově kladné odpovědi pronesl *mulla* modlitbu. Po skončení otázek *mulla* popřál ženichovi šťastný rodinný život a dal mu napít z číše sladkého nápoje. Potom se napili i ostatní muži a číši poslali k nevěstě. Ženy rychle připravily rituální pokrm (na kousky pokrájený chléb promíchaný s máslem, cukrem a pepřem) a jedly a seděly ve skupině odděleně od mužů.

Po těchto obřadech hosté většinou odchází nebo jdou na noc do sousedních domů. U Belúdžů ženich ještě několik dní po svatbě zůstával se svojí ženou v domě jejích rodičů (na rozdíl od jiných íránských národů, u kterých nevěsta hned po svatbě odjížděla do domu ženicha). V domě nevěstiných rodičů měli novomanželé připravenou místnost, nebo postavený svatební *gedan*.

Mladá nevěsta se zdráhala jít ke svému muži, ten jí proto dával nějaký dárek. Ostatní ženy je doprovázely. Jedna z nich vložila nevěstinu ruku do ženichovy dlaně a nechala je o samotě. Na lůžko nevěsty se pokládal šátek, na

¹⁷⁰ Tuman – íránská peněžní jednotka.

kterém měla být ráno po svatební noci krev jako důkaz nevěstina panenství a nevinnosti. Šátek se druhý den zastrkoval do střevíce.

Ráno přicházeli s dárky ženichovi příbuzní a přátelé, a v jiné místnosti ženy kontrolovaly šátek s nevěstinou krví.

Nevěstin otec zařízl ovci a všechny pohostil. Mladý muž nesměl nechat od svatební noci svou ženu samotnou, jinak ji vystavil podezření a sebe hanbě, že nebyla panna.

Po třech dnech mohl mladý pár odjet do ženichova domu, ale většinou zůstával déle.¹⁷¹

Ukázka ze zápisků¹⁷² G. K. Šulce dává nahlédnout do prostředí svatby dcery bohatého chána – Džanuchána:

Ráno jsem vyrazil na svatbu, kterou pořádá Džanu-chán pro svou neteř. Současně probíhala také svatba u jiných příbuzných Džanu-chána, kteří bydlí v sousedství. Svatby spojili dohromady a oslava probíhala v gedanu Džanu-chána, který byl prostornější a bohatší. Hosté se sjížděli od samého rána, a to nejen z osady Džanu-chána, ale také jeho známí z Jolotanu od Kerimchána a Bayramaly.

Celkem se sešlo zhruba 200–250 mužů a asi 100 žen. Ženy seděly v samostatné místnosti, ve velkém kuduku (nizoučský přístřešek, vhodný jen na sezení), který byl postaven speciálně pro ně a pro tento den. Tam se bavily tím, že zpívaly a hrály na bubínky. Melodie byla stejná, jako když se hrálo na buben – na tři doby.

Belúdzové mě ujišťovali, že i jejich ženy tančí. Avšak zde, na svatbě, se ženy omezily pouze na zpěv.

10.11.2. Současná svatba

Belúdzové v Pákistánu. U pákistánských Belúdzů hraje při slavení svatby a dodržování svatebních zvyků velkou roli příslušnost k rodu – mezi různými rody nacházíme poměrně velké odlišnosti. Belúdzské svatby mají ovšem společné rysy – svatba se koná v přítomnosti mully a svědků. Partneři jsou vybírání nejčastěji mezi příbuznými (i blízkými) nebo v rámci rodu. Téměř všechny sňatky (kromě zanedbatelného počtu manželství z lásky) jsou předem domlouvány představiteli rodin nebo rodů. Mezi pákistánskými Belúdzi je velmi nízká rozvodovost. U některých belúdzských rodů v Pákistánu se stále

¹⁷¹ Podle GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR, c. d.*, s. 163-202.

¹⁷² ŠULC, G. K. Polevye zapisy, 1929. Archiv MAE K1, op.2, Nr. 153, s. 70.

platí velmi vysoké výkupné za nevěstu – *valver*. Tento zvyk v současnosti mizí, protože způsobuje velké množství společenských problémů. Z narození chlapce je v rodinách mnohem větší radost, protože muž je považován za ochránce rodiny a celého rodu.

Belúdzové v Íránu. Íránští Belúdzové jsou ve srovnání s turkmenskými Belúdzí více asimilováni v prostředí, ve kterém žijí. Tato asimilace je patrná právě na způsobu odívání nevěst a v íránském Mašchadu i na vybavení některých domácností. U mnohých převládá tradice, ale u mladších rodin je zařízení bytu podobné evropským domácnostem (kuchyňská linka, gauč, stůl a židle, někde i postele, sprcha).

Íránské belúdzské nevěsty nosí slavnostní bílý oděv, pod který si oblékají bílé kalhoty. *Paty* nenosí, nemusí mít ani *čádor*. To, co íránským belúdzským nevěstám zůstalo z belúdzské tradice, je nošení ozdoby z vlasů *zub* (viz s. 148) a tradice vytrhávání obočí před svatbou (viz s. 149) jako znak vdané ženy. Nevěsty si také malují barevné (většinou červenou barvou) ornamenty na ruce.

Obrázek 78. Svatební šaty íránských Belúdzů.
Mašchad, 2013. (Vlastní výzkum)

Obrázek 79. Belúdzská nevěsta v Mašchadu.
Mašchad, 2013. (Vlastní výzkum)

Belúdzové, kteří bydlí v Íránu u pobřeží Kaspického moře v provincii Golestán poblíž Gorganu, už z belúdzské svatební tradice uchovávají jen to, že na svatbě hrají muzikanti z rodu Luri. Paty ani zub nevěsty nenosí a partnery si vybírají sami. Respondent z Mohamedabadu k tomuto tématu poznamenal:

Svatba trvá dva dny, zařiznou ovce, velblouda nebo krávu, mladí si sami vybírají nevěsty a ženichy, kalym se platí 20 000 000 tumanů (přes 7 000 amerických dolarů), v případě rozvodu se vrací. Zásnuby jsou tak půl roku až rok před svatbou. Jako dárek se dává šátek nebo prstýnek. Paty a zub u nás nevěsty nenosí (na rozdíl od těch v Mašchadu).

Belúdzové v Turkmenistánu. Příbuzenství nebo příslušnost k určitému rodu nebo příbuzensko-rodové skupině hraje v otázce uzavření manželství stále poměrně důležitou roli.

Stále více se ale ustupuje ze starých tradic a na málokteré svatbě by se dnes našly všechny popisované svatební tradice z minulosti. Dodnes ale v Turkmenistánu platí, že nevěstu nebo ženicha vybírají rodiče nebo blízcí příbuzní, ohled se však bere i na názor mladé budoucí dvojice.

Respondentka, matka budoucího ženicha, vyprávěla o přípravě svatby svého syna:

Můj syn Šarabdin se bude za rok ženit, jeho budoucí ženu Gulnaz vybrala prababička. Gulnaz je švadlena, krejčová, umí dobře šít belúdzské šaty. Učila se v krejčovské dílně. Na svatbu pozveme belúdzské muzikanty, bude tam i piáno, bude se zpívat a tančit tanec s pálkami a sajčapi. Jeden tanec – vals, tancuje nevěsta s ženichem. Potom bude nevěsta podle tradice tři dni doma, nechodí ven. Má s sebou z domova potřebné věci a kufr jídla. Za deset dní po svatbě za ní přijede na návštěvu její maminka. Ta také přiveze dárky pro všechny z rodiny ženicha. Ženy dostávají šátky, muži košile. Dříve se daroval materiál a košile se šily doma.

Matka nevěsty vždy připravovala pro svou dceru také tradiční věno. Tato výbava měla obsahovat věci potřebné do domácnosti a podle tradice v ní nesměly chybět polštáře, podušky, příkrývky, koberce a další věci potřebné ke spaní a stolování na zemi (omyvatelný ubrus, který vždy po jídle odklízí). Postele, ale i židle a vysoké stoly se v belúdzských domácnostech v Turkmenistánu téměř nevyskytují. Způsob spaní i stolování na zemi zůstává v belúdzských, ale i turkmenských domácnostech tradiční i v „lepších“ rodinách a odráží se v něm kočovnické kořeny. Výbavu pro domácnost nevěsty dostávají od své matky i dnes, přestože se mnoho věcí již doma nevyrobí, ale kupuje na trhu. Faktem ale zůstává, že *barmuk* (vyskládané ložní

prádlo) zaujímá i dnes v místnosti Belúdzů čestné místo a je chloubou rodiny. Ložní potřeby se vždy ráno poskládají na sebe a nastelou do rohu místnosti. Čím bohatší nevěsta, tím honosnější *barmuk* je.

Obrázek 80. Ložní potřeby – svatební výbava turkmenských Belúdzů v současnosti (2009).

Slavnost *saršody*, která se koná den před svatbou, je nyní spojena s mnohem menší oslavou, než jaká je popisovaná v 1. polovině 20. století. Jedná se o slavnost, které se účastní především ženy – blízké příbuzné a kamarádky nevěsty. Ty nevěstu koupají, oblékají do nových šatů a češou jí vlasy do účesu, který je typický pro vdané ženy – lokny u uší (*zub*).

Další tradicí vdaných Belúdzek, která přetrvává dodnes, je vytrhávání obočí pomocí dvou nitek.

V den svatby se stále koná obřad *sartarošak* – holení a oblékání ženicha. Rozdíl je v tom, že si současní belúdzští ženichové neoblékají široké košile, na které nevěsty vyšívaly nejrůznější vzory, ale většinou šaty evropského střihu. Rovněž se v současnosti mladíkům příliš nechce podstupovat rituální koupel, která se dříve odehrávala nejčastěji v zavlažovací strouze – *aryku*. To, že tento zvyk už mizí, popisoval při své návštěvě belúdzských vesnic v Turkmenistánu už na začátku 90. let 20. století Aksenov.¹⁷³

Zatímco ženichové už tradiční oblečení, které by ušily ženy z jejich rodiny, při svatbě nenosí, belúdzské nevěsty jsou tradici věrnější mnohem více. Svě svatební šaty zhotovují ze saténu nebo z hedvábí. Jejich tradiční barva byla vždy červená, ale již několik desetiletí, především kvůli okolnímu turkmenskému vlivu, stále více a více převládá barva zelená.

Podle pokrývky hlavy je stále ještě možné odlišit Turkmenku a Belúdzku – belúdzské ženy mají hlavu pokrytou dlouhým šátkem, který je přes celá záda. Na svatbu používají přes šátek ještě slavnostní čádor.

¹⁷³ AKSENOV, S. *Den' velikolepnoj svad'by*. c. d.

Záleží na tom, jaký ráz svatba má, jestli převládá tradice nebo přizpůsobení evropské kulturní vlně. V současnosti je nejčastěji belúdzská nevěsta oblečená do tradičního oděvu a ženich do tmavého obleku s kravatou po evropském způsobu. Bílé šaty evropského střihu jsou u belúdzských nevěst v Turkmenistánu jen velmi výjimečné.

Rozdíl v oblékání mužů a žen není jen při svatbě, ale i v běžném životě – belúdzští muži mají oblečení vycházející z evropských zvyklostí (kalhoty, košile). Tradiční pokrývky hlavy (turbany), široké volné kalhoty a dlouhé košile ke kolenům už nosí jen někteří staříci. Belúdzské ženy si naproti tomu udržují prvky belúdzské tradice, která může být silně ovlivněna turkmenskými zvyklostmi, ale evropská móda je zasahuje velmi málo. Ve všední dny již belúdzské ženy běžně nenosí kompletní belúdzský oděv (*paty*, *čádor*), ale nahrazují ho turkmenskými šaty a šátkem.

Obrázek 81. Belúdzský svatební pár v Turkmenistánu v dobách SSSR.
Foto z rodinného alba, 2009. (Vlastní výzkum)

Obrázek 82. Belúdzští manželé (svatební úbor nevěsty).
Turkmenistán 2012. (Vlastní výzkum)

Placení výkupného za nevěstu – *kalymu* (původně se výkupné označovalo belúdzským slovem *labb*) – bylo dříve běžné, jako u jiných středoasijských národů. Dnes ještě částečně přetrvává v podobě dárků, kterými se obě rodiny zahrnují. Nejčastěji to bývají zlaté předměty – náušnice, řetízků a jiné cenné dárky, které se jako dříve na svatbě ukazují ostatním, často také součástí *kalymu* bývá i např. kráva s telátkem.

Gedany, tradiční obydlí Belúdzů, se při svatbách staví jen v Íránu, v Turkmenistánu se s touto tradicí již nesetkáme.

Záleží na tom, jaký ráz svatba má, jestli převládá tradice nebo přizpůsobení novodobé kulturní vlně. Belúdzské i turkmenské svatby

v Turkmenistánu bývají v posledních letech podobné ruským, potažmo evropským. Pokud se svatba koná ve městě, zastavují se svatebčané také u památníku hrdinů a pokládají k němu květiny.

V současnosti na belúdzské svatbě v Turkmenistánu je nevěsta oblečená do tradičního oděvu a ženich do tmavého obleku s kravatou po evropském způsobu, jak již bylo zmíněno.

Co se pohoštění na současné belúdzské svatbě týká, nechybí tradiční jídla, ale i šampaňské, Pepsi Cola a hlavně dostatek sušenek a bonbonů.

10.11.3. Zdobení belúdzských žen a mužů

Belúdzské ženy nosily dlouhé vlasy, které zaplétaly do copů a svazovaly vlnou ozdobenou korálky a rohy divokých koz.

Obrázek 83. Ženská ozdoba do copů z rohu kůzlátka a afghánské mince.

Obrázek 84. Ozdoba na svazování ženských copů (korálky s rohy divokých koz).

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov

Obrázek 85. Zub u belúdzské nevěsty.

Sovětský Turkmenistán, 1990. (Vlastní výzkum)

Zdroj: rodinné album, 2013. (Vlastní výzkum)

Obrázek 86. Tradiční ozdoba nevěsty – zub, ozdobný cíp šátku na čele.

Pákistán, 2013

Zdroj: http://www.balochbook.com/1baloch/page_22/page_23/

Vdané ženy si v rámci svatebních ceremonií nechávaly na spáncích lokny, tzv. *čatr* nebo *zub*, který patří dodnes k typickým rysům vdaných Belúdzek. Vidět tuto ozdobu je dnes možné už jen u některých žen, některé mají *zub* krátký, schovaný pod šátkem.

Mezi další ženské belúdzské tradice patřící do svatebních obřadů patří vytrhávání chloupků a obočí pomocí dvou nitek. Tuto proceduru podstupovala nevěsta před svatbou a potom už pravidelně jednou za čas. Dodnes je tato kosmetická úprava typická pro vdané ženy.

Belúdzské ženy si dříve barvily pro okrasu dlaně *hennou* a zuby žvýkáním kůry rostliny zvané *murzwak*, jak to popisuje E. G. Gafferbergová.¹⁷⁴ Dnes z této tradice zbylo malování červených ornamentů na ruce, většinou také jako součást zdobení nevěsty.

Obrázek 87. Ukázka vytrhávání obočí pomocí nitek.

Turkmenistán, vesnice Turbín v okrese Jolotan, 2013. (Vlastní výzkum)

Obrázek 88. Zdobení rukou belúdzských nevěst.

Zdobení rukou nevěst v pákistánském Belúdzistánu, velice podobné motivy a barvy používají i belúdzské nevěsty v Íránu a Turkmenistánu.

Zdroj: <http://balochculture.net>

Obrázek 89. Dlouhé korálkové ženské náušnice.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Obrázek 90. Kovové náušnice.

Turkmenistán, 2013.

¹⁷⁴ GAFFERBERG, E. G. *Polevyje zapisy*. 1928. Archiv Muzea antropologie a etnografie, Moskva. K.1, op.2, Nr. 174.

Belúdzské ženy si i přes všechnu těžkou práci, kterou dělají, potrpí při slavnostních příležitostech na okrasu a zdobení obličeje. Velmi rády nosí velké kovové i zdobené korálkové náušnice.

K běžné péči o obličej patřilo u žen, ale i mužů potírání očí černým práškem vyrobeným ze směsi olova, kozího loje a kořenů oleandru. Prášek používali Belúdzové od útlého dětství až do stáří k potírání očních víček a obočí pomocí tyčinky vyrobené z kosti nebo rohu. Belúdzové věřili, že tato procedura má léčivé účinky a pomáhá proti očním nemocem. Skutečně měli Belúdzové prokazatelně méně očních chorob než sousední Turkmeni, kteří popisovanou směs neužívali.¹⁷⁵

Dnes si Belúdzky jen malují oči, ale většinou jen při slavnostních příležitostech. Kosmetické potřeby jsou pro ně důležité a patří mezi jejich osobní poklady.

Obrázek 91. Tužka na oči. Kosmetické potřeby zabalené do štůčku.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Ve vesnici Turbín jedna respondentka (stařenka) bydlela v malé místnosti v domku rodiny svého vnuka a její hlavní jmění, které měla, tvořil uzlíček svázaný z šátku.

V něm měla svůj pas a v kapesníku zabalené právě barvičky na malování obočí a voňavku. Tento svůj poklad nosila neustále při sobě i venku, když odpočívala na topčanu, vyvýšeném místě na sezení postaveném na dvoře před domem.

¹⁷⁵ GAFFERBERG, E. G. *Polevye zapisy*. 1928. Archiv Muzea antropologie a etnografie, Moskva. K.1, op.2, Nr. 177.

Obrázek 92. Malování očí u Belúdzek.

Turbín, 2009. (Vlastní výzkum)

Obrázek 93. Dámský oboustranný dřevěný hřeben.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Belúdzské ženy mají rády i ozdoby z korálků, náramky i dlouhé korále. Dříve korále plnily kromě ozdobné funkce i funkci deodorantu, jak ukazuje následující obrázek.

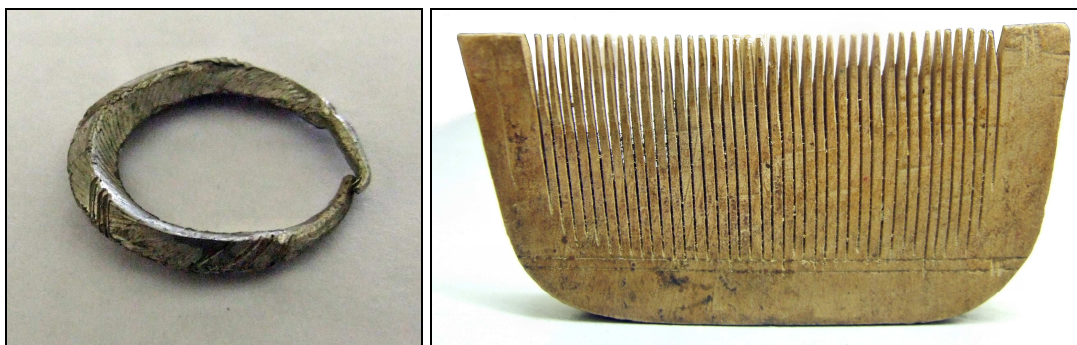

Obrázek 94. Korálky z hřebíčků.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Mezi kosmetické a hygienické potřeby mužů – Belúdzů patřil především dřevěný hřeben na vlasy a vousy. Pokud chtěli ostříhat nebo oholit, což nebylo moc často, chodili k holiči. Holiči bývali především kováři, kteří si sami vyráběli i břitvy a nůžky (viz s. 124).

Ve sbírce v Kunstkameře se nachází mezi získanými předměty i mužské náušnice do jednoho ucha, což svědčí o jejich používání mezi turkmenskými Belúdzí ve 30. letech 20. století. Dnes muži náušnice nenosí.

Obrázek 95. Mužská náušnice do jednoho ucha.

Obrázek 96. Malý dřevěný hřeben na vlasy a vousy.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Mezi další zajímavé exponáty z belúdzské sbírky v Petrohradu patří multifunkční pinzeta. Jestli sloužila spíše mužům nebo ženám, je možné se jen domnívat. Vzhledem k tomu, že ženy upřednostňují i dnes spíše odstraňování chloupků a obočí pomocí nitek, je možné usuzovat spíše na mužskou hygienickou pomůcku.

Obrázek 97. Multifunkční pinzeta.

Sloužila na trhání chloupků a obočí, měděné párátka na čištění mezizubních prostorů a kovová štětička na čištění uší.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov

10.12. Hudba a tanec turkmenských Belúdzů

Belúdzské tradice a s nimi i belúdzskou hudbu, tradiční tance i hudební nástroje si přinesli Belúdzové do Turkmenistánu s sebou, ale dnes už spíše jen vypráví a vzpomínají, jak to znají ze svého dětství nebo vyprávění svých předků. Na skutečnosti, že Belúdzové v Turkmenistánu neudrží aktivně svoji tradiční hudbu, se podepsal režim Turkmenbašihho – prvního turkmenského prezidenta Nijazova. Tradičních nástrojů, které uchovávají jako památku po předcích je k nalezení v současnosti mezi Belúdzí už málo a umí na ně hrát jen několik turkmenských Belúdzů. V rámci podpory turkmenské

kultury a potlačování kulturních a etnických projevů menšin byla Belúdzům zabavena většina hudebních nástrojů a zakázáno veřejně hrát.

Jako tradiční belúdzští hudebníci jsou v Turkmenistánu označováni hudebníci z rodu Luri.

Na základě zmínek ve starých kronikách existuje domněnka, že by Belúdzové a jejich hudebníci mohli být potomky hudebníků Luli z Indie. V 5. století měl požádat perský král indického krále o posláání hudebníků, aby jeho poddaní mohli poslouchat hudbu při pití vína. Touto cestou se dostalo do Perské říše asi na deset tisíc Luli, byli rozptýleni po celém území Íránu a dávali svůj talent do služeb lidí. Zajímavé je, že i buben – *dol* je hudební nástroj indického původu, původně vyrobený z kmene stromu, vydlabaný a potažený kůží z obou stran.¹⁷⁶

V rodové feudální společnosti Belúdzů se Luri zabývali výrobou hudebních nástrojů, pracovali jako zlatníci a kováři. Na hudební nástroje také sami hráli a k hudbě tancovali. Za své umění dostávali finanční odměnu. V sociální hierarchii ovšem Luri vysokou prestiž neměli.

V Turkmenistánu dnes Luri žijí mezi Belúdzi. Je možné se po určitém úsilí na muzikanty Luri doptat a prohlédnout si i některé (nezabavené) hudební nástroje.

G. K. Šulc uvádí:

*Měl jsem možnost pozorovat tanec dvou dívek pouze jednou, a to v jejich vlastním gedanu v Kerimchánově osadě. Dívky si k tanci zpívaly a třetí jím hrála na buben. To ale byly Luri, cikánky. Bylo to během oslav u příležitosti obřízky jejich bratra.*¹⁷⁷

Tradičním dřevěným belúdzským nástrojem, který je možný v Turkmenistánu spatřit je buben (*dol*), potažený vydělanou kůží. Dříve sloužil i při jiných příležitostech např. při ohlašování požáru nebo jako prostředek ke svolávání lidí).

Obrázek 98. Dol – Turkmenistán.
Nástroj muzikanta Luri v jeho domě, 2009.
(Vlastní výzkum)

¹⁷⁶ *Balochi Folk Songs and Traditional Dances Chaap/Lewa.* [online] 22. 10. 2010 [cit. 4. 4. 2014] Dostupné z: <<http://chagataikhan.blogspot.cz/2010/10/balochi-folk-songs-and-traditional.html>>.

¹⁷⁷ ŠULC, G. K. *Polevyje zapisy*, 1929. Archiv MAE K1, op. 2, Nr. 153, s. 70.

Mezi další tradiční hudební nástroje turkmenských Belúdzů patří dřevěný strunný nástroj *suroz*, který připomíná naše housle. Nástroj je opřený o kolena a hraje se na něj smyčcem.

Dutar je také strunný nástroj (du – dva, tar – struna) vyskytující se u Belúdzů v Turkmenistánu.

Obrázek 99. Turkmenský Belúdz ukazuje suroz (2009).
Turkmenistán, 2009. (Vlastní výzkum)

Dřevěný dechový nástroj, podobný píšťale, se jmenuje *surna*.

Obrázek 100. Surna (zurna)
Nástroj muzikanta Luri v Turkmenistánu,
2009. (Vlastní výzkum)

Dva bratři Belúdzové z Turkmenistánu vzpomínali na své svatby (zhruba před 15 lety). Jeden z bratrů měl na svatbě ještě muzikanty Luri, kteří hráli na dol a surnu, druhý z bratrů pozval jako muzikanta na svatbu jen staříka ze sousedství, který hrál na surnu.

Belúdzové v Turkmenistánu se mohou pyšnit tím, že mají (na rozdíl od Turkmenů) vlastní tradiční tance, i když novější generace už tyto tance příliš nezná. Stále jsou ale součástí jejich kultury, při slavnostních příležitostech (především při svatbách) si rádi zatancují.

Na belúdzských svatbách se stále ještě udržuje tradiční belúdzský mužský tanec s pálkami.

Obrázek 101. Tanec s pálkami.

Zdroj: AKSENOV, S. *Den' velikolepnoj svad'by*. [online] Vokrug Sveta. Žurnal. №4 (2621), Aprel'-Ijun' 1992. [cit. 15. 6. 2008] Dostupný z: <<http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/1768/>>.

Tanec s pálkami tančí mladí chlapci za doprovodu velkého belúdzského bubnu – *dolu*, do kterého se tluče palicí. Tanec představuje boj a tanečníci se pohybují s pálkami v ruce podle rytmu, jako kdyby bojovali. Tempo tance se postupně zrychluje. V současnosti mezi mladými chlapci znalost tohoto tance pomalu mizí, ale starší generace se snaží mladíky tanec s pálkami naučit. Jde výhradně o mužský tanec.

Další belúdzský tanec, který se tančí v Turkmenistánu hlavně při svatbách a jiných slavnostních příležitostech, se nazývá *sajčapi*. Tančí ho ženy i muži v kruhu, tleskají a pohybují se podle rytmu. Ženy tančí někdy s barevnými šátky.

Dnes převládají na belúdzských svatbách spíše turkmenští muzikanti a modernější hudba, i když pálkový tanec si muži zatancují s velkou chutí a na málokteré belúdzské svatbě chybí.

I přes nepříznivý postoj ze strany bývalé turkmenské vlády a snahu o vykořenění belúdzských tradic (národu se silnou hudební tradicí odebrat nástroje a zakázat veřejně hrát) si zachovávají turkmenští Belúdzové povědomí o hudební tradici a některých nástrojích a tancích, mladí se je snaží učit od pamětníků a jsou na ně hrdí.

10.13. Narození a výchova dítěte

Dříve, když ženy rodily doma, zvaly si k sobě jinou zkušenou ženu, porodní bábu. Ta dostávala za svoji pomoc některé suroviny, jako např. mouku, sůl, cukr, čaj.

S narozením dítěte bylo spojeno mnoho obyčejů a tradic – např. tři dny před porodem si rodička v noci vedle sebe položila nůž, aby ji a její dítě chránil před zlými duchy, džiny. To samé dělala i několik dní po porodu, dokonce šest dní po porodu hořelo v domě malé světíčko, kterého se zlí duchové leknou a utečou.

Těsně před porodem se rodička celá, včetně hlavy, umyla a všechno své prádlo vyprala. Pak se žena myla třetí až šestý den po porodu před tím, než začala pracovat a potřetí až čtyřicátý den po porodu. Do té doby nesměla mít ani pohlavní styk se svým mužem.

Narození dítěte bylo vždycky radostnou událostí. Po narození syna dostal první, kdo otci dítěte zvěstoval tuto radostnou novinu, nějaký dárek.

Matka dítě kojila od druhého dne po porodu, jakmile se objevilo mléko. Do té doby dostávalo dítě ovčí mléko s cukrem. Tři dny po porodu rodička také dostávala zvláštní stravu. Vařili ji *chalvu*, kuřecí polévku, lívance a do všech jídel přidávali ovčí mléko a máslo.

Třetí den po narození dostalo dítě od mully jméno.

I v současnosti vybírá jméno pro narozené dítě málokdy sama maminka, často při výběru jména má hlavní slovo babička ze strany otce, při dalších dětech babička ze strany matky nebo otec dítěte.

Pro Belúdže, stejně jako pro ostatní národy Východu platí, že děti přinášejí do rodiny štěstí a požehnání – čím jich je více, tím lépe. Bezdětnost se považuje za neštěstí pro manžele a někdy vede i k rozvodu.¹⁷⁸

Dříve byl mezi Belúdži rozšířen starodávný obyčej, který přetrvává až do současnosti – darování dítěte (*farzendi*, od íránského slova *farzand* – dítě). Rodina, která má dostatek svých dětí, jedno z nich (v rozmezí od 4 měsíců do 12 let) daruje rodině svých blízkých příbuzných, například rodině sestry nebo bratra muže nebo ženy. Tato rodina si dítě přisvojí a vychovává ho, jako by bylo vlastní.

Tento zvyk se objevuje v Turkmenistánu i dnes. Je to zvyk, od ženy s více dětmi, pokud mají v příbuzenství bezdětné manželství, se to očekává, ale hovoří o tom se smutkem.

V jedné belúdžské vesnici v roce 2009 darovala žena, která měla dvě děti, své třetí dítě – chlapce – nějaký čas po narození (asi ve věku 4 měsíců) rodině bratra svého muže, kteří neměli vlastní děti. Sama o tom mluvila se smutkem a v době, kdy jsme ji poznali, čekala další dítě. Vyprávěla, že se s rodinou, kde její syn vyrůstá, navštěvují. Chlapec o ní neví jako o své pravé matce, ale má ji velmi rád a sám ji vyhledává.

Další zvláštností je prodej dítěte. Respondent, otec koupeného dítěte uváděl:

Rozvedená žena chtěla začít život s novým mužem, prodala tedy svou malou dceru asi za sto dolarů nám. My děti mít nemůžeme. Dceru máme rádi a daří se jí u nás dobře.

¹⁷⁸ Podle GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR*, c. d., s. 209–216.

Belúdzské rodiny bývaly často velice početné (obvyklé bylo mít i více než deset dětí), ale bezprostředně po přistěhování Belúdzů do Turkmenistánu se jejich porodnost snížila, a navíc se zvýšila kojenecká úmrtnost jako důsledek špatných životních podmínek. Ženy i děti bývaly často nemocné, neměly dostatek teplé stravy, ani teplého oblečení.

V současnosti se belúdzské děti v Turkmenistánu rodí většinou v porodnici a k péči o dítě mají maminky k dispozici podobné pomůcky, jaké známe i z jiných míst (papírové plenky, sušené kojenecké mléko, dudlíky, kočárky) a další. Na tržištích ve městě je všeho dostatek, jen cena je někdy příliš vysoká, takže ne všichni mohou tyto vymoženosti využívat.

Plenky dítě dostává přibližně do osmi měsíců, pak ho nechávají rozbalené. Žena miminko kojí, jak dlouho to jen jde. Pokud nemá mléko, kupuje sušené kojenecké mléko. Už od čtyř měsíců věku přidávají belúdzské maminky dětem do jídelníčku chleba a kaši.

Malá miminka ukládají v domácnosti maminky do kolébky. Dříve bývaly kolébky plátěné, přivázané mezi dvěma stromy, později se objevily dřevěné a kovové, a ty přetrvávají dodnes.

Železnou nebo dřevěnou kolébku používají Belúdzové i dnes místo postýlky i na noc.

Obrázek č. 102, 103. Dětská dřevěná a kovová kolíbka.
Turkmenistán, Turbín 2010. (Vlastní výzkum)

Obrázek 104. Kovová kolíbka.
Turkmenistán, Chakykat / Imeni
Kujbyševa, 2009. (Vlastní výzkum)

Obrázek 105. Dítě v povijanu.

Turkmenistán, Turbín 2010. (Vlastní výzkum)

Když děti dosáhly věku 8 let, začaly chlapcům i děvčatům vlastní povinnosti. Chlapci přivázeli vodu na oslíku, přinášeli dobytku trávu a vykonávali jiné drobnější práce v hospodářství. Děvčata se podílela na všech povinnostech matky, učila se uklízet, šít, tkát atd.

Starší sourozenci se i dnes také často starají o malé děti, nebo s péčí o nejmenší pomohou další příbuzní – občas je hlídají „tety“ a babička v rámci rozvětvené velké rodiny. Belúdzové děti zásadně nebijí, přesto jsou jejich děti velmi poslušné. Malé děti působí velmi přátelsky, nebojácně a mile, dokážou projevovat vděčnost a radovat se i z malého dárku.

Obrázek 106. Belúdzské děti.

Turkmenistán, Turbín 2010. (Vlastní výzkum)

V Turkmenistánu Belúdzové svým dětem vyprávějí pohádky většinou ruské, belúdzské už sami často neznají. Je to dané i televizí, kde sledují především ruské satelitní programy. Dětská říkadla mají velice podobná těm našim, např. *Vařila myšička kašičku* nebo *Paci, paci, pacičky*. Větší děti rády malují, chlapci mají zálibu v autech a letadlech, děvčata mívají malé látkové panenky (podobně jako ve 30. letech 20. století). Knížky v belúdzské domácnosti většinou nenajdeme, s výjimkou učebnic do školy. Dětské knížky s obrázky nebo barevná leporela jsou pro belúdzské děti vzácností.

Hračky, se kterými si hrály belúdzské děti v Turkmenistánu v roce 1936, přivezl do své sbírky také Bukinič. Panenky dnešních belúdzských holčiček jsou v mnohém podobné, jako ty z roku 1936.

Obrázek 107. Panenky z Tedženu.

Zdroj: Expedice z roku 1936 – Bukinič.

Obrázek 108. Plstěný míček.

Zdroj: Expedice z roku 1936 – Bukinič.

Obrázek 109. Malí Belúdzové s darovanými hračkami.
Turkmenistán, Turbín 2010. (Vlastní výzkum)

Belúdzská rodina v širším slova smyslu v Turkmenistánu i dnes drží pohromadě a její členové si navzájem pomáhají, starají se i děti svých bratrů nebo sester, které si společně hrají a tráví společně mnoho času.

Obrázek 110. Belúdzské děti v Turkmenistánu.
Turkmenistán, Turbín, 2009. (Vlastní výzkum)

10.14. Mnohoženství

Mnohoženství se v muslimských zemích objevuje s odkazem na Korán, i když v mnoha z nich oficiálně státem povoleno není. U Turkmenů je možné se s ním také setkat, ale spíše ve výjimečných případech, u Belúdzů je to jev mnohem častější. Muž si vezme nejčastěji dvě, někdy i tři ženy, záleží na jeho finanční situaci a na tom, zda je schopen více žen uživit. U mnoha mužů je mnohoženství fenomén, kterým ukazují navenek svoji prosperitu.¹⁷⁹ Manželky nebydlí většinou v jedné domácnosti a muž svůj pobyt mezi nimi střídá.

¹⁷⁹ Podle Koránu smějí mít muslimové nejvíce čtyři ženy, ovšem jen v případě, pokud na to mají dost prostředků a uživí je.

Výskyt mnohoženství patří na základě pozorování a terénního výzkumu k typickému rysu Belúdzů i v současné době, a to napříč všemi oblastmi, kde Belúdzové žijí.

V bohatých rodinách bylo také běžné mnohoženství, ale ženy se svými dětmi žily obyčejně ve svém domě. Mnohoženství najdeme u Belúdzů i v současném Turkmenistánu, ale není to rozhodně běžná záležitost. Více žen si může dovolit jen ten, kdo na to má. Většinou se jedná o dvě ženy, protože čtyři, jak je to dovoleno v Koránu, by asi nikdo neužil. Státem je mnohoženství zakázané, oficiálně je uznána jen první manželka a ty další nezákonné se potichu tolerují.

Belúdzský taxíkář z Jolotanu má dvě ženy, jednu Rusku a druhou Belúdzku. Ruská manželka bydlí ve svém bytě v Jolotanu s jejich společným synem, belúdzská manželka pak v blízké vesnici v domku, který společně postavili. Muž se očividně cítil více doma u své belúdzské manželky (tu si vzal také jako první) a měl s ní tři děti. V Jolotanu jezdil s taxíkem a ruskou manželku, s kterou má jedno dítě, občas navštěvoval. Obě ženy o sobě věděly, ale nijak nadšené ze svého postavení (přesněji z druhé ženy) rozhodně nebyly.

Někdy je ale těžké rozlišit hranici mezi mnohoženstvím a nevěrou. O mnohoženství muž i žena mluví, pro muže je to leckdy i záležitost k chlubení, pro ženu, ať už je první nebo čtvrtá manželka, je to spíš choulostivější a bolavější téma. U turkmenských Belúdzů je také možné se setkat s tím, že muž má jednu ženu a potají chodí za milenkou. I když se žena o této situaci dozví, nemluví o tom, protože nechce rozbít svoji vlastní rodinu a zůstat s dětmi sama.

10.14.1. Mnohoženství a šamanismus

Středoasijský islám do sebe vstřebal také mnoho prvků ze starých náboženských systémů, jako jsou zoroastrismus, šamanismus a přírodní náboženství a jejich vliv je i dodnes patrný. U Belúdzů se setkáváme se zvláštní formou mnohoženství, kdy iniciátorem sňatku bývá nejčastěji žena, která už byla jednou vdaná. Tyto ženy nemají mezi Belúdzi dobrou pověst. Rozvedené ženy nebo vdovy si prostřednictvím *mully* (šamana) očarováním a zaříkáním vyberou a na svou stranu získají již ženatého muže a stanou se pak druhými ženami dotyčných mužů.

Následující ukázky ze současné doby dokládají vliv kouzel na život turkmenských Belúdzů.

Muž, který měl se svou ženou 4 děti, si „našel“ druhou ženu, se kterou má dvě další děti. Když kvůli tomu chtěla od něj jeho první žena odejít, zjistila od muže i od známých, že její muž byl druhou ženou „očarovaný.“ Ta šla s jeho

fotkou (může být jakákoli osobní věc) za zaříkávčem, zaplatila mu a on pronášel jakési „modlitby a kouzla“, aby si ho k sobě připoutala a aby s ní chtěl žít.

Podobný případ se stal v jedné rodině u dvou bratrů. V prvním případě spolu obě ženy nemluví, v druhém ano, ale obě dvě to vnímají jako velkou zátěž, se kterou se učí žít. Podle rad starších prý jde „kouzlo“ zrušit, ale je to nebezpečné a nedoporučuje se to.

Zaříkávání a očarovávání bylo zaznamenáno i v jiných případech, pokud chtěl dotyčný změnit danou situaci nebo tradici – v jednom případě skončilo sebevraždou „očarovaného“. Ten díky zásahu svého otce přežil a později se jeho manželka přiznala, že navštívila mullu, aby ho kouzly přiměl k přestěhování k jejím rodičům (což je podle belúdžské patrilokální tradice velice nevhodné).

U Turkmenů nebyl během terénních výzkumů tento jev („očarovávání“) pozorován, ale na dalších místech Střední Asie, například v Kyrgyzstánu se s ním mezi Kyrgyzy můžeme setkat.

10.15. Dělbba práce v rodině

V hospodářstvích, ve kterých chovali dobytek, byla jasně nastavená pravidla, co je mužská a co ženská práce.

Ženy v běžných belúdžských rodinách byly vytížené od brzkého rána až do pozdního večera, ani minutku nebyly bez práce. Úkoly všem ostatním ženám rozdělovala paní domu, manželka hospodáře. Ženy vstávaly ještě za tmy, daly vařit vodu na čaj a při světle ohně předly a smotávaly nitě. Když muži vstali a pili čaj, ženy přerušily svoji práci, vypily si čaj a zase pokračovaly v práci. Ženy měly na starosti dojení, zpracování mléka, srsti, případně zpracování zemědělských plodin, vaření, pečení chleba, výrobu a šití oblečení pro celou rodinu, výrobu a správkou pokrývky stanu, předení, tkaní mužských chalátů, péči o děti a jejich výchovu, mletí obilí na ručních mlýnicích a udržování pořádku v domě. I když si zašla hospodyně popovídat se sousedkou, neztrácela čas. Vzala si s sebou vřeten a bez přestání předla. Odpoledne jedna z žen, většinou hospodyně nebo starší dcera, zadělala těsto na chleba v množství, které vystačilo na jeden den. Při západu slunce ženy připravily jídlo a samy se najedly až potom, co se nasýtily muži. Muži si šli lehnout a ženy ještě předly u ohně. Ještě více práce měly ženy na jaře. Musely podojit všechny dobytek, z mléka utlouct máslo a připravit sýr.

Péče o stáda a o dobytek, péče o mláďata a stříhání ovcí na jaře i v létě a zemědělské práce tam, kde se intenzivním zemědělstvím také zabývali, to byla

činnost pro muže. Ve velkých rodinách řídil veškeré všední práce obyčejně sám hospodář, i když se jich bezprostředně neúčastnil. Pečoval o dobytek a také vyjížděl z domu na nákupy všech potřebných věcí pro rodinu, nakupoval a prodával skot, srst, obilí atd. Kromě toho spravoval sedla a stroje pro velbloudy, osly i koně a obuv pro celou rodinu.

Pokud měl hospodář syna ve věku 10–12 let, bral ho s sebou na cesty. Starší synové kolem 16 let už dostávali zodpovědnější úkoly v hospodářství, např. na jaře kontrola stáda a připouštění ovcí nebo značkování mláďat. Když hospodář neměl staršího syna, dělal tuto práci sám nebo společně s mladším synem. Chlapci ve věku 10–13 let měli na starosti také obstarání topiva – suchý trus, chrastí a také každý den přivést dostatek trávy nebo v zimě slámy pro koně a ostatní dobytek.

Pokud byli v rodině chlapci ve věku 14–15 let, pásli velbloudy, pokud ne, stádo se připojilo ke stádu souseda a ten za tuto službu dostával odpovídající odměnu.

V bohatších rodinách zastávali některé práce nemajetní příbuzní. Pokud byla voda nebo *aryk* daleko, přiváželi vodu na oslech, převáželi náklad na velbloudech anebo krmili koně, osly a další dobytek. V menších rodinách hospodář rozdělil tyto úkoly mezi syny, a pokud ani syny neměl, přišly na pomoc ženy.

V zimě, když měl hospodář volněji, trávil svůj čas na návštěvách nebo se sešlo více mužů v jednom stanu a poslouchali hru na *suroz*, belúdzský tradiční nástroj nebo zpěv pěvce *šair*.

V polovině 20. století bylo stále velmi patrné rozdělení činností (zahrnující i trávení volného času) na mužské a ženské. V belúdzských vesnicích Belúdzové žili v cihlových (v některých vesnicích hliněných) domcích a větší rodina (rozvětvené příbuzenstvo) sdíleli společný dvůr. Ženy (tchýně, snacha, děti) a muži jedli často odděleně; zvláště dostávala jídlo i návštěva, i když hosté někdy jedli s muži.¹⁸⁰

I v současném Turkmenistánu je při návštěvě Belúdzů i Turkmenů patrný rozdíl mezi rolí a postavením ženy – Turkmenky a ženy – Belúdzky. Ženy – Turkmenky – jsou více separované a působí spíše jako služebné, pokud přijdou hosté, obsluhují, nezúčastňují se však hovoru. Umí zpravidla jen turkmensky, rusky většinou vůbec nebo špatně. Belúdzky mluví belúdzsky, turkmensky a domluví se i rusky. Muže a hosty obsluhují, ale pak si klidně k návštěvě i přisednou a podílí se na rozhovoru. Ženy jsou u obou etnik hybnou pákou celé rodiny. Na druhou stranu jsou podřízeny svým mužům, respektují je a nejsou zvyklé prosazovat svá práva.

¹⁸⁰ Podle GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR*, c. d.

Když přijdou v současnosti hosté do belúdzské rodiny, ženy začnou hned připravovat pohoštění, často i zařídí slepici a připraví z ní *šorpo*. Obsluhují, ale rozhodně s muži a hosty nejí – považuje se za slušné, aby se hosté mohli najíst sami. Není úplně neobvyklé, že si žena k návštěvě na chvíli přisedne.

Pokud Belúdzové oslavují nějakou významnou událost v životě nebo si připomínají zemřelého (např. jeden rok po pohřbu), pořádají hostinu – *sadaku*. Ženy sedí uvnitř domu, jí, pijí a baví se po svém a muži zase sedí venku. Výjimkou může být, když mezi muže přijde cizí žena jako host se svým mužem, ta může zůstat, dokud ji nezlákají ostatní ženy k sobě.

Manželství a rodinné vztahy turkmenských Belúdzů je možné řadit do kategorie „tradičních“ – na první pohled je zde například patrné velice výrazné rozdělení mužských a ženských rolí. Zároveň je pro turkmenské Belúdze charakteristická širší rodina, do které patří hospodář se svou ženou a dětmi, jeho rodiče a také jeho bratři se svými rodinami a neprovdané sestry. Této rodině je uzpůsobeno i hospodářské obydlí, které se skládá s několika menších domků a společným dvorem, kuchyní, venkovní pecí (*tandyr*) a koupelnou.

Rodina turkmenských Belúdzů se už v mnoha ohledech značně odlišuje od rodiny íránských, afghánských nebo pákistánských Belúdzů, protože se na jejím formování projevil vliv mnoha desetiletí života v sovětských podmínkách.

Přestože jedním z deklarovaných cílů sovětské politiky bylo odstranění nejkřiklavějších rozdílů v důstojnosti mužů a žen, k úplné proměně tradičního manželství obyvatel Střední Asie v žádném případě nedošlo, i když výrazný posun pozorovat lze.

Turkmenští Belúdzové si stále zachovávají značnou náklonnost k mnohoženství, které se u nich vyskytuje v mnohem větší míře než u okolních Turkmenů, případně obyvatel Kazachstánu nebo jižního Kyrgyzstánu.

U turkmenských Belúdzů je zřejmá podřízená role žen, ale tato podřízenost nebývá v takové míře jako na jiných místech Střední Asie – pokud přijde návštěva, belúdzské ženy se často účastní hovoru a při návštěvě není ani příliš patrné rozdělování na mužské a ženské skupinky.

Turkmenští Belúdzové jsou sice (oproti jiným národnostem žijícím v Turkmenistánu) značně odolní proti asimilaci, přesto je u nich hodně zřejmé přejímání mnoha turkmenských zvyklostí, které se promítají do veškeré rodinné obřadnosti.

10.16. Kuchyně a stravování

Záležitosti týkající se přípravy jídla a mletí mouky byly (a jsou) téměř výhradně ženskou záležitostí. Dříve ženy a dívky mlely mouku doma na ručních mlýnicích, které se skládaly ze dvou plochých kruhovitých kamenů položených na sobě. Horní kámen měl uprostřed otvor na kliku a při otáčení se zrno drtilo. Byla to těžká práce, mlelo se vsedě, nohy měly ženy skrčené pod sebou. Mouku pak skladovaly v ručně tkaných a zdobených pytlích. V současné době melou Belúdzové mouku ve státních mlýnicích nebo kupují semletou mouku v obchodech, kvalitou odpovídá naší tmavé mouce. Z mouky pečou chleba¹⁸¹, který patří mezi hlavní pokrmy Belúdzů.

Pečení chleba. Ženy pečou chléb většinou ve dvou, aby jim šla práce lépe od ruky.¹⁸² Na chléb zadělají po poledni a k večeru se peče. Ještě než začne s přípravou chleba, zatopí ve speciální hliněné peci – *tandyru*¹⁸³, která se staví před domem na dvoře (dnes se dá koupit na trhu už hotový tandyr a nebo si objednájí domů člověka, který se stavěním tandyrů zabývá). Stěny tandyrů se pořádně rozžhaví, hospodyně oheň uhasí a uzavře spodní otvory na stěnách pece. Pak přinese velkou mísu s nakynutým těstem a na malém stolku vedle pece rozděljuje těsto na malé bochánky a z nich pak tvaruje na kulaté podušce¹⁸⁴ chléb.

Zdobítkem chléb ženy dozdobí kruhovitými tvary, pak vezmou do ruky rukavici (*ostinča*)¹⁸⁵ a chléb pomocí podušky obratným pohybem lepí jeden za druhým na stěnu pece. Zanedlouho začne chleba růžovět a do půl hodiny je hotov. Tento chléb *nan* stejným způsobem pečou i Turkmeni a ostatní středoasijské národy. Slovem *nan* nazývají i jídlo obecně.

Dříve Belúdzové využívali k pečení chleba pece (*tandur baludž*), které vyráběly samy ženy a těsto prodělávaly na vlněném ubrusu do tvaru čtverce (*nan šekel*) nebo v měděných mísách. Pece *tandur baludž* byly jámy v zemi (cca 1 m hluboké), které se směrem ke dnu rozšiřovaly, dno bylo ploché. Takové pece mívaly i 2 poschodí (*dame tandur*). Stěny kolem dokola byly pomazané hlínou. Přibližně ve 30. letech 20. století začali Belúdzové péct

¹⁸¹ Chleba se většinou ještě stále peče doma, jen ve městě ho už někteří, hlavně Turkmeni, kupují v obchodě.

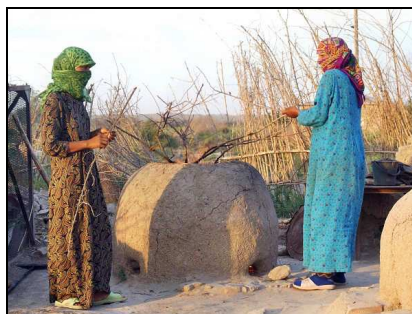
¹⁸² Historické údaje hledně přípravy pokrmů z: GAFFERBERG, E. G. *Beludži Turkmenskoj SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leníngrad: Nauka, 1969

¹⁸³ Tandyry staví pecaři, kteří se tím zabývají nebo se už dají i koupit na trhu.

¹⁸⁴ Tyto podušky se šily doma z kusů staré vlněné látky a vycpávaly se vlnou, hadry a něčím pevným, aby se neprohýbaly při tvarování chleba. Na spodní straně mívaly kapsu na zastrčení ruky, aby polštářek na ruce dobře držel.

¹⁸⁵ Rukavice používaná u všech národů pečících chléb v tandyrech, slouží jako ochrana před žářem a jako ochrana oděvu.

chleba v nadzemních pecích turkmenského typu (*tandure turkmany*) podobné těm dnešním.

Obrázek 111. Pečení chleba.

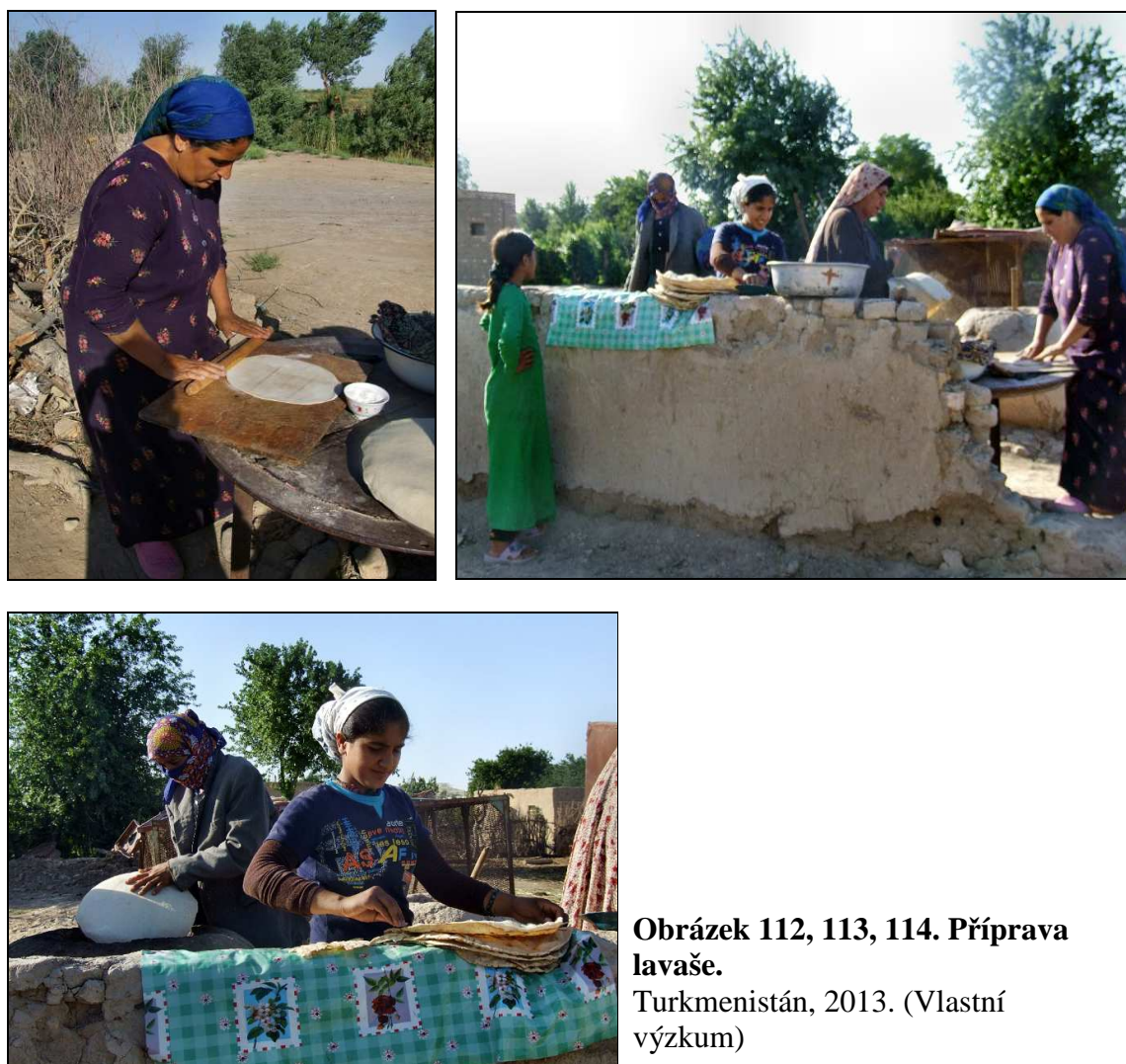
Turkmenistán, 2012. (Vlastní výzkum)

Belúdžský chleba *lavaš* (tenké chlebové placky) se dříve pekl na železných plátech (s průměrem 50 cm a tloušťkou 0,1 cm) z pšeničné mouky. Plát se nechal nejdříve dostatečně rozpálit na horkém uhlí mírně vypouklou stranou nahoru, a když byl dost nahřátý, pekly se na něm chlebové placky *lavaš*.

Tyto chlebové placky se pekly na svátky nebo i v zimě, když podzemní pece pokryl sníh. Tímto způsobem pekli chléb i pastevci v době kočování, protože k jeho zhotovení nebyla třeba žádná pec. Když měnili pastvinu za jinou, používali během cesty k pečení chlebových placek kameny rozpálené v ohni. Pastýřský chleba, který pekli pastýři při kočování, se zadělával např. také na rozprostřeném starém čistém *chalátu* a pekl se ve žhavých uhlících v ohništi.

Dnes se u turkmenských Belúdžů železný plát už neužívá, *lavaš* pečou v pecích. V Íránu a Afghánistánu se takovému železnému plátu říká *karoi* a *lavaš* na něm pečou stále podle starých zvyklostí.

V Turkmenistánu je možné i dnes se ještě setkat při slavnostních příležitostech s pečením *lavaše* v tandyru. Rozhodně to ale není častá a běžná práce, protože vyžaduje spolupráci hned několika žen. Po zadělání těsta se vyvalují tenké placky, které se přilepují na rozžhavené stěny tandyru. Snadno se připalují, proto jedna žena má na starosti pouze hlídání placek a jejich vytáhnutí. Ostatní si mezi sebe rozdělí úkoly: jedna žena válí těsto, druhá dává placky do tandyru, třetí je vyndává, čtvrtá potírá pečené placky máslem. Jde to velmi rychle a belúdžské hospodyňky se mají co otáčet. Práce je celkem náročná i proto, že v Turkmenistánu je často velké horko a stát u rozžhaveného tandyru hodinu nebo dvě není jednoduché. Když už se zadělá těsto, tak je to opravdu velké množství.

Obrázek 112, 113, 114. Příprava lavaše.

Turkmenistán, 2013. (Vlastní výzkum)

Místo železného plátu se mohl u belúdžských kočovníků používat k pečení chleba i plochý kámen – *tapag*.

Mezi další oblíbená jídla u Belúdžů patří masité pokrmy, především ze skopového, hovězího, ve výjimečných případech i koňského a velbloudího masa.¹⁸⁶ Maso hlavně vaří a připravují z něho různé druhy vývarů.

Atuk je velmi silný vývar s velkými kousky masa (obvykle skopového), který se jí jako sváteční jídlo při svatbách, rodinných oslavách nebo během *sadaky*.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Velbloudí a koňské maso jí jen v případě, že si zvířata zlomí nohu nebo jsou jinak zraněná.

¹⁸⁷ Sadaka – velká hostina na památku úmrtí známého člověka. Pořádá se v den úmrtí, třetí, sedmý a čtyřicátý den po smrti. Pořádá se také u příležitosti svatby nebo jiné významné události. Sejde se na ní mnoho lidí.

Obrázek 115. Atuk.
Turkmenistán, Jolotan –
sadaka u mully, 2009. (Vlastní
výzkum)

Obrázek 116. Belúžský mulla během sadaky.
Turkmenistán, 2012. (Vlastní výzkum)

Maso se vkládá do vařící vody, sůl se přidává ke konci. *Atuk* se podával i hostům při návštěvách. Jedl se z jedné mísy (většinou byli tři na jednu misku) a jedlo se na zemi na rozprostřeném ubrusu. Hosté si brali rukama kousky masa na kus chleba a pak popořadě pili vývar z misky. Dnes už často používají lžíce.

Dalším druhem vývaru je *baratuk*. Může se připravovat dvojným způsobem:

- Nejprve se maso orestuje, přidá se cibule, rajčata a nakonec vařící voda. Pak se maso vaří do změknutí, nakonec se přidají nudle.
- Maso nakrájené na kousky se vhodí do horké vody, když začne vařit, přidá se cibule a nakonec brambory.

K polévkám, vývarům, ale i k dalším jídlům se jí chléb, který leží na rozprostřeném ubruse na zemi a kolem dokola sedí strážníci. Každý si ulomí kus chleba a přikusuje k polévce. Polévka se jí lžícemi.

Ze skopového se také připravuje pečeně *dagen gušt*. Tučné maso se omyje, osolí a vhodí do rozpáleného kotle (kastrolu) a restuje se ve vlastním sádle, někdy se přidává ještě sádlo od stejného berana. *Dagen gušt* se připravuje z žeber, drůbků, hrudi a ostatních tučných částí.

Ještě větší pochoutkou je pečeně *tandur kabab*. Pěkné kousky masa i tučné kousky se osolí, opepří, rozpálí se pec na chleba – *tandyr* a maso se nalepí na stěny pece, zavře se víko, zakryje ještě něčím teplým a maso se krásně propeče.

Z různě upravovaného zrna a mouky pečou a hlavně v dřívějších dobách pekli Belúdzové další druhy chlebů – lepjošek např. *tedžgi* (lepjošky, které se pekly z namočeného zrna nasládlé chuti). Belúdzové pekli také lepjošky, které měly rituální význam, směly se podávat jen při určité příležitosti – pekly se například při příjezdu hostů, na Nauruz (oslavu nového roku) a na svátky. Jednalo se např. o smažené lepjošky *čablik*, skládané a máslem promazávané lepjošky *chatylma* nebo tenké lepjošky *tandurien lavaš*.

Chejrat je speciální druh těchto tenkých lepjošek, který má své místo při svatbách a jiných slavnostních příležitostech. Ze zrna dělali pochoutku pro děti – *danku*. Zrno nechali naklíčit v mléce, pak ho restovali v kotli bez másla. Zrno bylo nasládlé a měkké.

Belúdzové mají také velice rádi polévku i pečení ze slepičího nebo kuřecího masa *murgaj atuk*, který také rádi podávají hostům. Na rozpálený tuk vloží kousky slepice nebo kuřete a dusí cca 1 hodinu, pak přidají cibuli, rajčata a po chvíli dolijí vodu tak, aby kousky masa zakryli. Polévka se ještě chvíli povaří a nakonec se přidá pepř. Kuřecí pečeně *murgaj dagen gušt* se připravuje obdobně jako pečeně ze skopového. K měkkému masu se přidává na větší kousky nakrájená cibule a ještě se chvíli dusí. Jindy se místo masa dělají drůbky. Během času se Belúdzové naučili od Rusů a Ukrajinců chovat husy a krůty a jejich maso zpracovávají jako kuřecí.

Belúdzové maso také konservují *kuurma* – drobné kousičky skopového se zavaří ve velkém množství beraního tuku a vše se uchovává v kůzlečí kůži.

Kolem řeky Murgabu loví Belúdzové hlavně sumce a drobné ryby. Uprostřed léta, když řeka začíná vysychat, loví sumce rukama ve velkých hlubokých loužích. Kousky ryby obalují v mouce a smaží na oleji ze semen bavlny.

Mezi další pochoutky patří pirohy, do kterých se dává buď masová nádivka nebo nádivka s bramborami nebo s lebedou (podobná špenátu). Pirohy se dělají z chlebového těsta. Těsto se rozdělí na malé bochánky a každý bochánek na dvě poloviny. Jedna se vytvaruje na podušce, položí se na ni nádivka a přiklopí plackou z druhé půlky bochánku. Pirohy se lepí na stěnu rozpáleného tandyru.

10.16.1. Tradiční belúdzské recepty

Belúdzské povědomí si turkmenští Belúdzové udržují především díky řeči, některým obřadům a tradicím a také díky některým tradičním léčitelským postupům a pokrmům, které připravovali jejich předci. Někteří dnešní Belúdzové se snaží udržet si v paměti a uchovat pro další generace alespoň některé z těchto belúdzských tradic a některé z nich ještě zachovávají a řídí se jimi i ve svém životě.

Různé kočovné národy měly své vlastní způsoby, jak uchovávat mléko, maso a jiné produkty, které měly sloužit jako celoroční potrava pro celou rodinu. Belúdzové uchovávali například ve vaku z kozí kůže (*isaku*) kozí a ovčí mléko. Z něho pak získávali smetanu a vyráběli máslo. Máslo smíchali se šťávou z melounů (melounovou šťávou dlouho vařili, z 10 litrů se svařila na 1 litr) a tuto směs, která se nekazila, pak využívali po celý rok. Kromě tohoto receptu uchovávají Belúdzové i recept na výživnou kaši *kašk*, která vydrží přes zimu a posiluje nejen ženy po porodu, ale i ostatní členy rodiny. Podobné účinky má také sladký sirup s cukrem a bylinkami *tasapi*.

Některé belúdzské léčebné procesy se podobají a přibližují i evropským osvědčeným „babským receptům“. Při zápalu plic a zánětech inhalují Belúdzové páru z mátového vývaru, drží dietu, nepijí studené nápoje, 3 dni leží a nemocnému dávají speciální kaši (*kašk*). Revmatismus léčí pomocí mrtvého hada, kterého položí do vyhloubené jámy na rozpálené žhavé uhlíky, na něj položí ještě kořen lékořice. Jáma se přikryje tak, aby si nahoru mohl lehnout pacient. Hadí maso se také jí. Jako prostředek proti rakovině se kouří vodní dýmka, do které se přidává hadí maso. Hadí kůže je také Belúdzi používána při léčení chromých ovcí (místo, kde ovce leží, se vykouří dýmem z hadí kůže). Na oteklá varlata používali Belúdzové sušené žloutky z želvích vajec.

Naprostá většina z uvedených receptů je už většinou turkmenských Belúdžů zapomenuta a předává se jen mezi zkušenými léčiteli. Zapomínání tradičních způsobů léčby a přípravy pokrmů ovšem není možné přičítat pouze probíhající asimilaci Belúdžů – jedná se o celkem přirozený jev bez ohledu na národnost.

10.17. Oblečení

U Belúdžů stejně jako i u Džamšedů a Hazarů platí podobné přísloví jako v Čechách, že šaty dělají člověka.

Mužské i ženské oblečení má své tradiční prvky, vycházející z jejich způsobu života. Velkou část textilií, koberců, oblečení a bot si Belúdžové vyráběli sami způsobem, který byl možný používat i při kočování.

10.17.1. Turkmenistán

Obrovským přínosem pro poznání tradičních zvyků a oblékání turkmenských Belúdžů je bezesporu sbírka členů expedice Ruské akademie věd ze třicátých let 20. století, která je nyní umístěna v budově Kunstkamery v Petrohradě. Belúdžové si s sebou do Turkmenistánu přinesli své zvyklosti a tradice z míst svého původního pobytu na území Pákistánu, Afghánistánu a Íránu.

Členové expedice navštívili Belúdže ještě v době, kdy zachovávali své staré osvědčené způsoby a v Turkmenské SSR ještě nebyli výrazně asimilováni. Nadšení výzkumníků z možnosti zaznamenání původní tradice je možné vyčíst i z dopisu G. K. Šulce I. Zarubinovi (viz s. 18).

Všeobecně platilo pro mužské i ženské oděvy, že čím více materiálu se spotřebovalo nebo čím širší kalhoty nebo košile, tím byly slavnostnější. Košile i kalhoty se oblékaly na holé tělo, speciální spodní prádlo neměli.

Obrázek 117. Široké ženské kalhoty. Šité z koupené látky.
Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Tradiční ženské oblečení se v dřívějších dobách skládalo z dlouhé košile stříhu tuniky a širokých kalhot – obojí se oblékalo přímo na tělo. Jako svrchní oděv sloužil ženám pouze dlouhý šátek, do kterého se zahalovaly při chladu a zimě.

Pokrývka hlavy žen se skládala ze tří částí:

1. doma ušitá barevná kapuce (čapka) se zavazováním pod bradou
2. přes čapku položený většinou dlouhý bílý šátek (čádor) s jedním koncem do čela
3. barevný nebo černý šátek, který se omotal přes dlouhý bílý šátek tak, aby pevně držel.

Základem mužského národního obleku byly bílé nebo černé bavlněné kalhoty, bílá bavlněná košile volného širokého stříhu – *džamak*, připomínající tuniku (k jednomu kusu plátna – *tačkin*, který je složený na půl se přišívací rukávy a klíny, spodní okraj košile má dosahovat až ke kolenům). Na každém boku košile je sešito 8 klínů – někde boky šili z jednoho kusu látky, švy udělali falešné). Na košili se nosila černá vesta – *vaskat* (obyčejně ušitá z doma utkané látky).

Obrázek 118. Bílá mužská košile.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

V době přikočování Belúdžů do Turkmenistánu byl v módě ještě jeden svátečnější stříh košile s širokými rukávy a vyšitým límcem a manžetami, který nosili nejčastěji mladí chlapci.

Belúdžské tradiční kalhoty – *zir džamak* (*zir* – pod, *džamak* – košile) bývaly prestižní částí oděvu. I zde platilo, že čím více metrů látky se upotřebilo na jejich zhotovení, tím byly slavnostnější a krásnější. Šíře v pase bývala v rozmezí od 2 m do 5–6 metrů, při oblékání se kalhoty stahovaly a

tvořily množství skladů, které jim dodávaly svátečnější charakter. Šíře kalhot v rozkroku byla přizpůsobena pohodlnému sezení na velbloudu, na koni nebo k sezení na bobku při práci na poli. Na obyčejné všední kalhoty připadalo v úvahu 8–10 m látky, na sváteční kalhoty pak do 15 m látky.

Belúdzská *čalma* (linguta) – mužská pokrývka hlavy, představovala asi 80 cm široký a 8 m dlouhý kus bílé látky, kterou se omotávala tubetějka kolem hlavy zprava doleva tak, že střed tubetějky zůstal nepřekrytý. Asi 1 m tkaniny se nechával viset na zátylku, kde se začínalo namotávat. Druhý konec látky se jen zastrčil do čalmy nebo se z levé strany prostrčil tak, aby vytvořil malý vějíř. V současnosti je rozšířené nošení ušanek (mladí nosí kšiltovky) a čalmy již téměř vymizely, a to dokonce i ze svatebního mužského oblečení, kde se ostatní prvky tradičního oděvu ještě udržely.

Obrázek 119. Belúdzská čalma
Turkmenistán, Turbín 2009. (Vlastní výzkum)

K mužskému oblečení patřil také 10 cm široký pruh látky s jedním rovným a jedním špičatým koncem, u kterého bývala barevná výšivka se šňůrkami k upevnění zpravidla na nohy (látky se namotávala od konce kalhot až k hornímu kraji bot) nebo někdy i přes manžety na rukávech.

Obrázek 120. Plátno na obmotávání nohou, sloužilo místo ponožek.

Obrázek 121. Kožené mužské boty vlastní výroby.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Dětské oblečení (dětí do šesti let) všech středoasijských kočovných národů, tedy i Belúdzů, vykazovalo jednu zvláštnost, a sice – spodní okraj košile neměl zaobroubené konce. Věřili, že když se malé dítě oblékne do na spodním okraji zaobroubené košile, nevyroste. Malí chlapci do tří až čtyř let běhali často jen tak bez oblečení, děvčata nosila vždycky košili. I v zimě chodily dívky obvykle jen v košili a v kalhotách.

Obrázek 122. Amulet.

Přišívá se na chlapeckou košili. Detail mincí z roku 1926.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Oblečení starších dětí mělo podobné střihy jako u dospělých, u chlapeckého i dívčího prádla se šilo z barevných látek.¹⁸⁸

Obrázek 123. Chlapecká košile, 2-3 roky.

Obrázek 124. Chlapecká košile, 7-8 let.

Obrázek 125. Dívčí košile, 7-8 let.

Vše ušité doma z koupené látky.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

¹⁸⁸ RZEHAK, Lutz, PRISTSCHEPOVA W. A. *Nomadenalltag vor den Toren von Merw. Belutschen, Hazara, Dschamsched*. Dresden, 1994. s. 33–38.

Malé děti nosily na hlavách čepičky se zavazováním pod bradou a s malým střapcem na vrcholu. Chlapci od osmi let nosili stejnou pokrývku hlavy jako dospělí muži (plochou čepičku na temeno a vážali si turban), podobně i děvčata nosila čapky podobné jako dospělé ženy – už v kolíbce je zakrývali závojem.

Obrázek 126. Dětská čepička s amuletem.

Obrázek 127. Mužská tubetějka.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Současnost. Belúdzové v Turkmenistánu už ve třicátých letech také kupovali některé látky i kusy oblečení na trzích od Turkmenů. V dnešní době domácí výroba oblečení i koberců ustoupila zcela do pozadí a všechny své potřeby kupují Belúdzové na trhu a ženy se místo výroby plsti, tkaní a šití věnují práci na polích nebo úplně jinému zaměstnání. Tyto změny jdou ruku v ruce s přirozeným vývojem a také se změnami kočovného způsobu života (chovali berany, kozy, velbloudy, měli stříž a kůži) na usedlý, kdy si na své potřeby a živobytí vydělávají buď státním zaměstnáním nebo u cizí firmy nebo v zemědělství.

V současnosti vestu *vaskat* (viz s. 125) plně nahradilo sako, takže se stalo téměř samozřejmou součástí mužského oblečení, dokonce i svatebního.

Muži chodí už dnes také oblékaní po evropsku, nosí kalhoty (i přes velká horka vždy dlouhé), trička, košile, saka. Původní belúdzský mužský oblek, všední i sváteční, je ještě možné vidět, ale většinou jen u staříků. Tradiční belúdzský oblek je možné vidět také u muslimských duchovních, i když i ten může přejímat jiné prvky, například z arabského světa.

Obrázek 128. Tradiční belúdzský oděv

Turkmenistán, 1992.

Převzato z:

<<http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/1768/>>.

Obrázek 129. Tradiční belúdzský oděv.

Turbín, Turkmenistán, 2009.

(Vlastní výzkum)

Zatímco belúdzští muži se oblékají v Íránu (severovýchodním, ne v Sístánu va Belúdzistánu) i Turkmenistánu spíše podle evropské módy, u žen tomu tak není.

V Turkmenistánu jsou belúdzské vdané ženy podle oblečení na první pohled k rozeznání od Turkmenek. Nosí sice pestré šaty jako Turkmenky, ale pod nimi si oblékají kalhoty z téže látky a jejich hlavu zdobí *paty*, vyšívaná pevná ozdoba z pevného materiálu nad čelem, přes kterou se přehazuje *čádor* (dlouhý šátek), který ženě zakrývá celá záda. Přes čelo mívají ženy někdy ještě krajkovou ozdobu. Výrazným doplňkem jsou i velké náušnice. Takto oblečené chodí Belúdzky na trh nebo do města, při všedních příležitostech *čádor* ani *paty* nenosí, nosí jen šátek zavázaný dozadu.

Obrázek 130. Oblečení turkmenských Belúdzů (70. léta 20. století).

Turkmenistán – album respondenta. (Vlastní výzkum)

Obrázek 131. Současný belúdzský oděv.
Turkmenistán, Turbín 2009. (Vlastní výzkum)

Obrázek 132. Všední oblečení čtyř generací turkmenských Belúdzek.
Turkmenistán, 2013. (Vlastní výzkum)

10.17.2. Írán

V Íránu nejsou Belúdzky na první pohled k rozeznání od Peršanek, nosí většinou černé, někdy barevné dlouhé šaty s kalhotami a dlouhý černý *čádor* nebo *hidžáb*.¹⁸⁹

Obrázek 133. Belúdzské ženy v Íránu – patrný vliv šíitského islámu.

První fotografie je z Mašchadu, druhá zachycuje ženu u belúdzských pastevců poblíž íránského Sarachsu (2013). (Vlastní výzkum)

I když si mnoho Belúdzů v Íránu i přes silný šíitský vliv uchovalo sunnitský islám, je na první pohled patrná asimilace v oblékání žen, daná především autoritativním režimem upřednostňujícím šíitský směr islámu, který je státním náboženstvím. Ve svých domácnostech se íránské Belúdzky chovají nenuceně, občas si šátek z hlavy i sundají, ale když jdou ven, dbají většinou na to, aby si na barevný šátek vzaly ještě černý hidžáb.

Obrázek 134. Dvě manželky belúdzského staříka, obě Belúdzky.

Mašchad, 2013. (Vlastní výzkum)

Belúdzští mullové chodí tradičně oblékáni v bílém a s čalmou, toto oblečení je možné vidět i u belúdzských staříků v Mašchadu nebo i

¹⁸⁹ Hidžáb – šátek, kterým si žena zahaluje vlasy, krk a poprsí.

v belúdzských vesnicích severního Íránu, ostatní muži se oblékají po evropsku. V Sístánu va Belúdzistánu chodí muži a chlapci často tradičně v bílém belúdzském obleku.

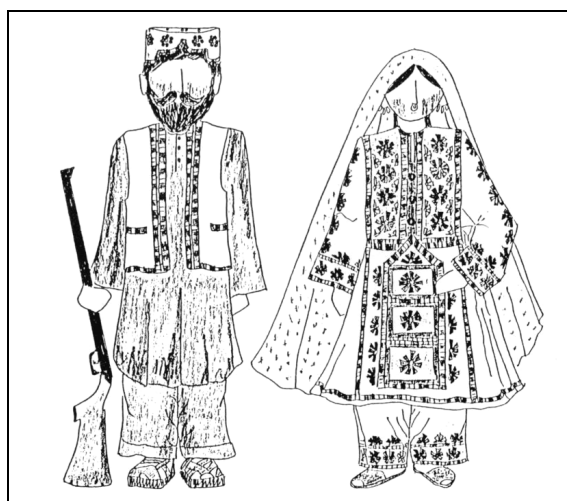

Obrázek 135. Belúdzský stařík a belúdzský mulla v Mašchadu.
Írán, Mašchad, 2013. (Vlastní výzkum)

10.17.3. Pákistán

Belúdzové a s nimi často asimilovaní Brahui žijící v Pákistánu a Afghánistánu se od Paštunů, Paňdžábců, Sindhů a dalších etnických skupin žijících v těchto velmi etnicky pestrých oblastech odlišují i svým oblečením s určitým typem barevných výšivek.

Pákistánští Belúdzové si do velké míry zachovávají své tradiční oblečení, i když i zde hrají také svoji roli módní trendy a přirozený vývoj. Rozhodně se dá ale říci, že jsou Belúdzové v Pákistánu ve městech i na venkově stále od svého okolí k rozeznání i podle svého oděvu, který jako jeden z mnoha prvků tvoří součást belúdzské identity.

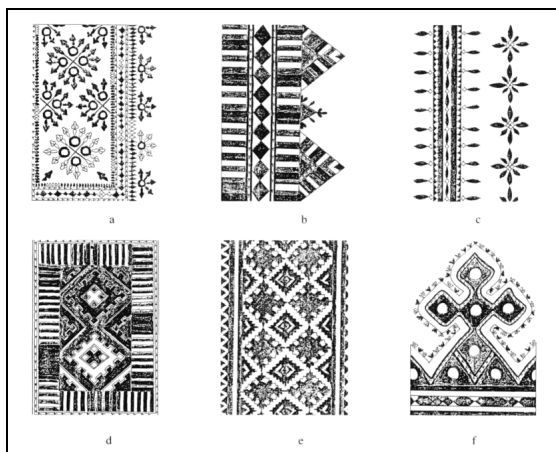

Obrázek 136. Současné belúdzské oblečení

Kvéta/Quetta, severní Belúdzistán, Pákistán.

Zdroj: Převzato z: HUNTE, P. *Clothing of the Baluch in Pakistan and Afghanistan*. [online] ©2011 Encyclopædia Iranica. [cit. 23. 2. 2011] Dostupný z: <<http://www.iranica.com/articles/clothing-xix>>.

Ženský oděv je oproti mužskému barevnější, vyšíváný a zdobený mnoha doplňky (viz Obrázek 137, Obrázek 138, Obrázek 136, Obrázek 139). V souladu s příslušným výkladem islámu musí mít ženy své hlavy zakryté; belúdzská žena nosí velký šátek (*čādar*, *sarēg*), obvykle z potištěné bavlny s květinovými vzory. Pravděpodobně kvůli belúdzské kočovnické tradici není u Belúdzů přísné zahalování (*parda*) tak běžné jako mezi Paštuny.¹⁹⁰

Obrázek 137. Belúdzské výšivky.

a – Květa, severní Belúdzistán, Pákistán, b – Mastung, severní Belúdzistán, Pákistán, c – Sibi, centrální Belúdzistán, Pákistán, d – Květa, e – východní Belúdzistán, Pákistán, f – JZ Afghánistán.

Zdroj: Převzato z: HUNTE, P. *Clothing of the Baluch in Pakistan and Afghanistan*. [online] ©2011 Encyclopædia Iranica. [cit. 23. 2. 2011] Dostupný z: <<http://www.iranica.com/articles/clothing-xix>>.

Obrázek 138. Belúdzka z pákistánského venkova.

Zdroj:http://www.crisisbalochistan.com/secondary_menu/global-issues-development/general-development/embroidery-of-balochistan.htm

¹⁹⁰ HUNTE, P. *Clothing of the Baluch in Pakistan and Afghanistan*. [online] ©2011 Encyclopædia Iranica. [cit. 23. 2. 2011] Dostupný z: <<http://www.iranica.com/articles/clothing-xix>>.

Obrázek 139. Belúdzská výšivka, Pákistán.

Zdroj: BATOOL, Saima. *Balochi Women Dress* [online] Dost Pakistan, 22. 8. 2011 [cit. 12. 6. 2014] Dostupné z: <<http://www.dostpakistan.pk/balochi-women-dress/>>.

10.18. Náboženství

10.18.1. Historický exkurs

Rozsáhlé území dnešní Střední Asie bylo islamizováno s příchodem Arabů od 7. století. Vzhledem k rozdílným geografickým podmínkám (hory, poušť, nížiny) docházelo i k nepravidelnému osidlování středoasijských regionů a potažmo i rozložení usedlého a kočovného obyvatelstva.

Islám v oblasti dnešního Uzbekistánu vykazoval značné rozdíly od území kočovného Kyrgyzstánu a Kazachstánu. V Uzbekistánu měl islám silný vliv mezi usedlým obyvatelstvem ve městech, kde byly školy a stavěly se mešity. Islám hrál také důležitou roli i v soudnictví, kde se uplatňovalo islámské právo *šaríja* a v politickém uspořádání státních celků a vykonávání moci prostřednictvím *kazijů*¹⁹¹. V oblastech dnešního Turkmenistánu a Tádžikistánu byla během historického vývoje náboženská situace poněkud odlišná od oblastí dnešního Uzbekistánu.

Nomádská část turkmenského obyvatelstva žila v roztroušených komunitách, zůstávali poměrně vlažnými muslimy a řídili se prostřednictvím *bijů*¹⁹² zvykovým právem *adat*. Usedlé obyvatelstvo většinou nevytvářelo žádná významná města nebo náboženská centra. Turkmenký muslim byl považován západními i sovětskými etnografy za „polovičného muslima,“ který nezná svou víru. I když se velká většina Turkmenů hlásí tradičně k sunnitskému islámu a berou ho jako součást svého kulturního dědictví, u

¹⁹¹ Kazijové – soudci, kteří soudili usedlé obyvatelstvo podle muslimského práva *šaríja*.

¹⁹² Bijové – soudci, kteří soudili kočovné obyvatelstvo podle zvykového práva *adat*.

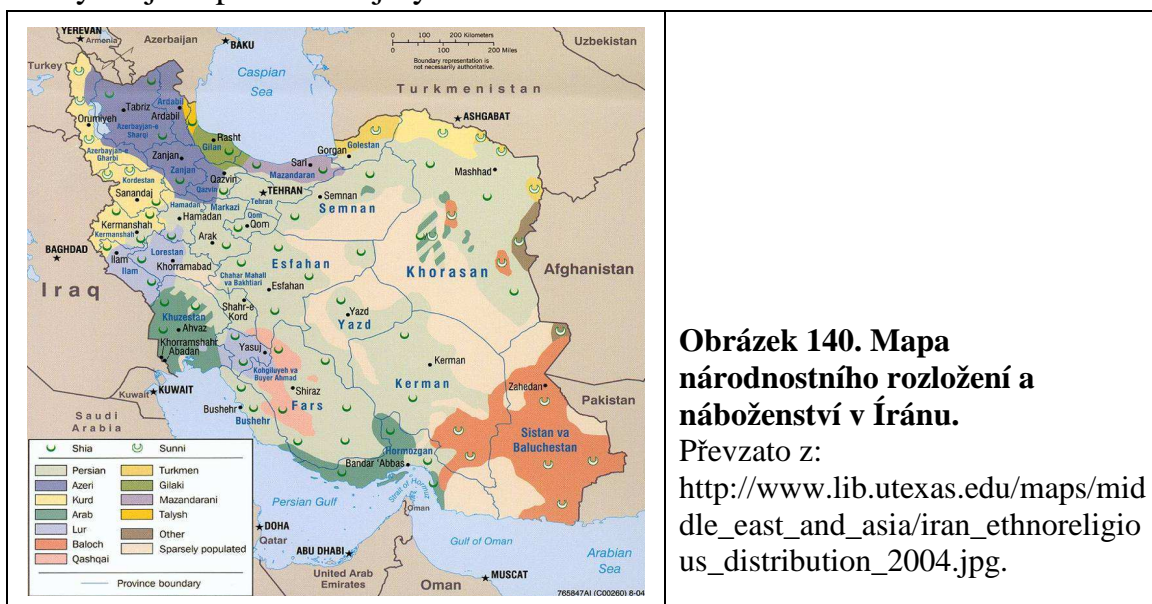
mnohých z nich přetrvává pouze dodržování nebo respektování vnějškových muslimských tradic, ale v podstatě se považují za nevěřící.

Pro Turkmenistán bylo pro posledních dvacet let (přelom 20. a 21. století) ještě specifické jedno „náboženství“ – pseudonáboženský kult prezidenta Saparmurata Nijazova – Turkmenbašiho, který od 80. let 20. století vykonával vysoké stranické funkce a v roce 1990 byl zvolen prvním a doživotním prezidentem Turkmenistánu. Jeho kult neustále sílil a kniha, kterou napsal, Ruchnama, byla stavěna na roveň Bible či Koránu a stala se povinnou i ve školách. Lidé se jí museli učit nazpaměť a *mullové* ji museli předčítat v mešitách a na svatých místech.¹⁹³

Kromě sunnitů se vyskytuje v Turkmenistánu i nepočetná skupina šíitů, která byla sunnitským obyvatelstvem v 19. století kvůli své víře pronásledována. Dnes jsou šíité v Turkmenistánu zastoupeni převážně na západě země skupinou Ázerbájdžánců, Íránců a Kurdů. E. Fait podotýká na základě své cesty v 2. polovině 19. století: „...bývalo za skutek bohulibý považováno pronásledovati a hubiti nevěřící, zvláště šíity.“¹⁹⁴

10.18.2. Náboženská situace Belúdžů v Íránu

I když je pro Belúdže typický sunnitský islám a v Turkmenistánu, Íránu, Pákistánu i Afghánistánu jsou Belúdžové převážně sunnité, můžeme se v Íránu setkat i s Belúdži – šíity. V Íránu žije přibližně 90 % šíitů, 8 % sunnitů a zbytek jsou příslušníci jiných náboženství.

¹⁹³ KOKAISL, Petr, PARGAČ, Jan. *Lidé z hor a pouští: Tádžikistán a Turkmenistán*, Praha: FF UK, 2007, s.154–158

¹⁹⁴ FAIT, E. *Národové středoasijských, zvláště pak na území ruském*. Praha: Matices česká, 1910.

V Íránu žijí sunnitští Belúdzové kromě íránského Sístánu va Belúdzistánu také na severu země kolem Sarachsu na hranicích s Turkmenistánem a také v Mašchadu, kde se nachází na okraji města přímo belúdzská čtvrť.

Obrázek 141. Belúdzský mulla.
Írán, Mašchad, 2013. (Vlastní výzkum)

V oblasti kolem města Gorgan je také několik belúdzských vesnic. Sunnitské vyznání je zakořeněno v myšlení i tradicích místních Belúdzů.

Šarabdin, íránským jménem Patulaj Sultanpur (datum narození podle perského / gregoriánského kalendáře: 12. 8. 1304 / 3. 11. 1925), žije ve vesnici Mohamedabad poblíž Gorganu u východního pobřeží Kaspického moře. Přistěhoval se sem před 30 lety ze Sarachsu na turkmensko-íránské hranici. V Mohamedabadu vlastní půdu a několik velbloudů. Má tři ženy, všechny jsou Belúdzky – sunnitky. Dvě z nich pochází z belúdzského rodu Nautani a žijí v Zahedánu, kde se svému muži starají o obchod. Třetí žena je z rodu Reki a žije s ním v Mohamedabádu. Celkem má Šarabdin 8 dětí. Na otázku po původu jeho etnika odpověděl bez rozmyšlení, že jsou Belúdzové přímí potomci Mohammeda. Šíity považuje za méně věřící (modlí se namázy jen třikrát denně a při modlitbě vyslovují jméno Alího). Šarabdin si nedokáže představit, že by se někteří Belúdzové v Íránu mohli hlásit k šíitskému vyznání.

Obrázek 142. Sultanpur s jednou ze svých manželek.
Írán, Mohamedabad, 2013.
(Vlastní výzkum)

Přestože pro mnoho Belúdžů je nepředstavitelné, aby příslušník jejich etnika byl šíitský muslim, je možné setkat se i s Belúdži – šíity.

Na trase z Mašchadu směrem k turkmenské hranici v Sarachsu lemují silnici několik íránsko-belúdžských vesnic se smíšeným obyvatelstvem. Tito Belúdžové i Peršané mají společné náboženství – šíitský islám. Přes celý rok žijí ve vesnicích kolem silnice, ale přes léto každý rok „kočují“ se svými kozami a berany nedaleko od vesnice a bydlí ve stanech.

Rod Bílá koza (Boze Sefid) žije také přes léto ve stanech při silnici z Mašchadu do Sarachsu. Mají ohradu na ovce, kam je zahánějí na noc. Postavili si podzemní pec na chleba, ale tenký chléb lavaš si kupují v pekárně. Tito Belúdžové pocházejí z jižního Íránu – Sístánu a Belúdžistánu. Jsou to šíité. V rámci jedné rodiny mluví muž belúdžsky, žena farsí. Při kočování i ve vesnici žijí pohromadě s Peršany.

Další Belúdže šíitského vyznání najdeme nedaleko od města Sabzevár. V horách, celkem odříznuta od ostatních Belúdžů, se nachází vesnice Balúč Cháne. Tito Belúdžové se hlásí také k šíitskému vyznání. Ve vesnici už žijí přes sto let a o svém původu toho moc neví. Jejich předkové žili pravděpodobně v Sabzevaru. Ve vesnici najdeme i mešitu s podobiznou Alího, bratrance Mohammeda, což je typické právě pro šíity. Někteří místní Belúdžové se také účastnili poutě do Mekky.

Obrázek 143. Šíitská mešita u Belúdžů v íránském Balúč Cháne.
Írán, Balúč Cháne, 2010. (Vlastní výzkum)

10.18.3. Náboženská situace Belúdžů v Turkmenistáně

Belúdžové (i většina ostatních íranojazyčných obyvatel Turkmenistáně) se od většinového obyvatelstva Turkmenistáně v náboženském ohledu příliš

neliší – jsou to muslimové hanafitského směru a podobně jako Turkmeni byli považováni spíše za vlažné muslimy.

Obrázek 144. Amulet z rohu.

Amulet nosily na krku hlavně dívky, aby je chránil od zlých duchů.

Zdroj: Expedice z roku 1929 – Šulc, Bulgakov.

Přestože turkmenští Belúdzové ve velké většině vyznávají sunnitský islám hanafitského směru¹⁹⁵, G. K. Schulz při svém pobytu u Belúdzů během expedice Ruské akademie věd pozoroval i turkmenské Belúdze sunnity, kteří se rádi a aktivně podíleli na šíitských pašijových hrách.¹⁹⁶ Belúdzové a jiné iránojazyčné skupiny obývají v Turkmenistánu především oblast u iránské hranice, kde je patrný vliv šíitského náboženství.

Dnešní Belúdzové neznají příliš mnoho Korán, nechodí často do mešit a nemají mnoho vzdělaných muslimských duchovních. Ženy i muži se ale pravidelně modlí pětkrát denně *namázy* a modlitba zaujímá v jejich životě velice důležité místo.

Při terénním výzkumu v Turkmenistánu v roce 2013 popisovala jedna belúdzská respondentka, jak se modlí turkmenští Belúdzové a jakým způsobem se předává znalost sunnitských modliteb. Respondentka je po otci Peršanka (Fars)¹⁹⁷ (matka jejího otce byla *Fars* šíitského vyznání) a matka je Belúdzka – sunnitka z rodu Reki. Respondentka měla velmi ráda svého otce (zemřel 2012), v žádném případě se však nechce hlásit k perskému původu jeho matky a o sobě říká, že je sunnitka z rodu Reki po své matce.

Respondentka považuje Belúdze za potomky Mohameda. Při modlitbě Belúdzové vyslovují jméno Mohameda, na rozdíl od šíitů, kteří vyslovují jméno Alího. Namázy se modlí 5krát denně na koberečku, který pro ně představuje Boží dům, svaté místo. Muži i ženy se modlí zvlášť, ale stejnou modlitbu. Korán nemají, modlit se naučí od rodičů nebo starších známých. Na

¹⁹⁵ Hanafité – příslušníci tradičního středoasijského islámu sunnitského vyznání

¹⁹⁶ SCHULZ, G. K., *c. d.*

¹⁹⁷ Farsové – Peršané, jedná se o etnikum iránského původu. Název Fars odvozen od názvu provincie Fars (dřívější Persida) na jihu Íránu, kde původně Peršané žili a dali základ mocné říši. Dnes většina Peršanů vyznává šíitský islám.

modlitbu si ženy berou čistý šátek, muži čepici. I její syn (14 let) se modlí. Vezme si kobereček, který je stočený na skříni, nasadí si pokrývku hlavy a modlí se, nechá se vyrušit.

Mulla z jolotanského okresu, jeho předci pocházeli z Afghánistánu z provincie Nimruz, narozený 1945, je hrdý na to, že zná své předky do pátého kolene (Apt pušt).¹⁹⁸ Znalost předků měla pro něj i náboženský význam – všichni byli muslimové a jména měli vybraná podle Koránu: Isa, Rasul, Džangijan, Sargul, Malekzaro (má hrob v pákistánském Belúdzistánu).

Mulla nám objasnil pro něj základní náboženský rozdíl mezi Belúdži a ostatními iránojazyčnými etniky v Turkmenistánu, který je zároveň i klíčem k uzavírání sňatků.

Obrázek 145. Belúdzský mulla
Turbín, Turkmenistán, 2009. (Vlastní výzkum)

Barbari jsou šité, při modlitbách mají ruce volně podél těla, nesmí uzavírat sňatky s Belúdži.

Hazara a Džamšedy jsou sunnité a volné držení rukou podél těla při modlitbě považují za neuctivé a urážející důstojnost muslimské modlitby. Obě etnika žijí poblíž pohraničního města Kušky a mohou uzavírat sňatky s Belúdži.

Zajímavé informace, postřehy i krátké historicky týkající se náboženského života turkmenských Belúdzů uvádí ve svých denících E. G. Gafferbergová a

¹⁹⁸ Apt pušt – genealogická linie 5 pokolení mužských předků, obdoba kyrgyzského džeti-ata (7 předků).

G. K. Šulc, členové středoasijské expedice Ruské akademie věd, kteří v letech 1926–1929 pobývali v Turkmenistánu u Belúdzů a ostatních iránojazyčných etnik.

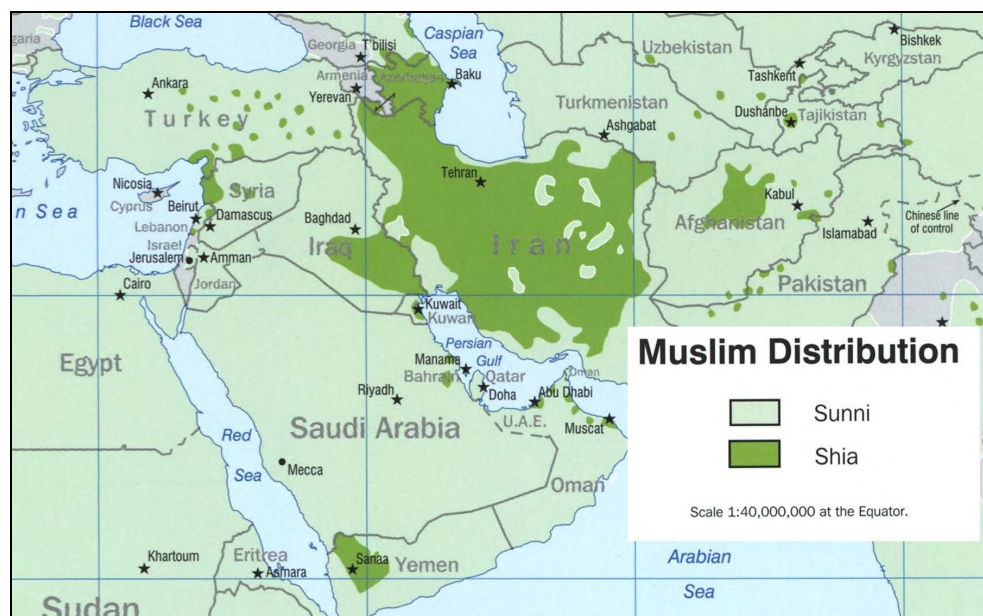
U E. G. Gafferbergové se nacházela následující poznámka:

Ghulam Ali a Nazar Surab byli jednou daleko od domova a něco zařizovali. Nakonec byli pozváni na oběd. U muslimů je zvykem, že nejstarší v místnosti pronáší modlitbu před jídlem. Nazar Surab byl nejstarší, ale neuměl odříkat žádné modlitby, protože celý život prožil jen s ovce. Poté, co si všichni umyli ruce a usedali ke stolu, řekl potichu Nazar Surab Ghulam Alímu: „Ty víš, že neumím žádnou modlitbu. Já teď skloním hlavu, budu počítat potichu do dvaceti a budu dělat, jako bych se modlil. Nesměj se mi.“ A pak sklonil hlavu, sepnul ruce a potichu počítal. Všichni mysleli, že se modlí.¹⁹⁹

10.18.4. Náboženská situace Belúdzů v Pákistánu

Pákistánští Belúdzové jsou z velké části muslimové sunnitě, malá část jsou šíité a část patří do náboženské skupiny *zikri*.

Následující mapa ukazuje rozložení sunnitů a šíitů v zemi. Je na ní také názorně vidět, jak místa obydlená Belúdzí (Turkmenistán, severovýchodní Írán, oblast Sístánu, iránského a pákistánského Belúdzistánu) jsou převážně sunnitská.

Obrázek 146. Rozmístění šíitů a sunnitů.

Zdroj: <http://iranprimer.usip.org/files/u/Crescent1.jpg>

¹⁹⁹ GAFFERBERG, E. G. *Polevyje zapisy*, 1929. Archiv Muzea antropologie a etnografie. K 1, op. 2. Č.154, str. 378.

Belúdzové zikri. Náboženství zikri vzniklo na území Belúdzistánu (zasahujícího do Afghánistánu, Íránu a Pákistánu) z mahdistického hnutí²⁰⁰ jako reakce na britskou okupaci a úpadek islámu. Na celém světě má tento směr asi 750 000 přívrženců nejen mezi Belúdzi. Většina z nich žije v Pákistánu a oblasti Sístánu, kolem Karáčí a velkých měst (Quetta, Las Bella), mnoho jich žije poblíž města Turbat v provincii Gwadar, kde se nachází i jejich hlavní svatyně.

Zikri Belúdzové věří, že jejich imám Mahdí tábořil právě na tomto místě a z hory pak zmizel. Konají pout' do své největší svatyně na Koh-e-Murad, nedaleko města Turbat v Belúdzistánu. Zikri konají na své pouti podobné obřady, jako se dělají při tradiční pouti hadždž.²⁰¹

Místo má zvláštní místo v belúdzském folklóru a literatuře díky legendě o Punnu a Sassi vyprávějící o lásce belúdzského prince Punnu z kmene Hot, který měl svoji pevnost nedaleko Turbatu a miloval dívku Sassi.

Obrázek 147. Koh-e-Murad, posvátné místo Belúdzů zikri.

Obrázek 148. Belúdzové zikri.

Zdroj: *Turbat – A City In Balochistan Province Of Pakistan* [online] 2009. Dostupné z: <http://real-politique.blogspot.cz/2009/10/turbat-city-in-balochistan-province-of.html>.

Vysoké procento Belúdzů zikri se živí rybolovem, a to především podél pobřeží Arabského moře. Někteří z nich pracují v zemědělství, pletou košíky nebo dělají jiné ruční nebo řemeslné výrobky.

V náboženské praxi se Belúdzové zikri do určité míry liší od sunnitského směru. Recitují denně také pět posvátných modliteb tzv. *zikr*, kterými uctívají a vyznávají Boha. V poslední době se obávají, aby nebyli postaveni mimo zákon jako mahdisté a proto se nijak viditelně na veřejnosti neprojeví.

²⁰⁰ Hnutí s prvky mesianismu – za *mahdího* se v minulosti prohlašovalo již více náboženských vůdců.

²⁰¹ *An Islamic Offshoot – Zikri Baluch*. [online] 30-Days Prayer Network. [cit. 28. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.30-days.net/muslims/muslims-in/asia-south-central/zikri-baluch/>>.

11. Závěr

Předkládaná práce shrnuje výsledky získané při výzkumném pobytu jednak na základě vlastního pozorování, jednak řízenými a neřízenými rozhovory s respondenty a v neposlední řadě porovnává a konfrontuje sebraný výzkumný materiál s materiály jiných autorů zabývajících se belúdzskou menšinou, která přišla na území Turkmenistánu a severovýchodního Íránu začátkem 20. století.

Práce poskytuje kromě zmapování současného způsobu života a míst pobytu jednotlivých belúdzských skupin v Turkmenistánu a severovýchodním Íránu i přehled o jejich náboženství (patří-li k sunnitské nebo šíitské větvi) a informace o tom, jaké belúdzské tradice se u jednotlivých belúdzských skupin udržují a co jsou pro ně hlavní prvky vedoucí k udržování tradic a belúdzského povědomí.

Zkoumané sunnitské belúdzské skupiny měly stejné výchozí podmínky, jejich předci patřili k západní dialektové skupině a žili v oblasti historického Sístánu. Jejich rozdělení (někteří šli do Turkmenistánu do Mervské oázy, jiní zůstali poblíž Sarachsu, někteří se usadili v Mašchadu nebo v provincii Golestán) způsobilo i odlišnosti v jejich současném etnickém projevu a každá skupina může na základě vnějších vlivů (stát, vliv prostředí a kultura majoritní společnosti) projevovat své původní belúdzské kořeny jiným způsobem. V Turkmenistánu je to hlavně jazyk kompaktnost osídlení, do jisté míry i ženský belúdzský oděv, v severovýchodním Íránu se kulturní etnické projevy liší skupina od skupiny (v Mašchadu hrají na dutar, u Sarachsu stavějí Belúdzové gedany...).

Šíitské belúdzské skupiny jsou náboženstvím i jazykem podobné majoritní společnosti, přesto v sobě mají belúdzské etnické povědomí.

Asimilace belúdzské menšiny na zkoumaných územích je patrná, projevuje se zejména ve městech (Mašchad v Íránu, Jolotan v Turkmenistánu), ale i na vesnicích. Vyplývá s přirozeného vývoje a také do různé míry z vlivu státu (např. v Íránu se Belúdzové museli přejmenovat a v pase mají uvedený jen rod, ne etnickou příslušnost) a majoritní společnosti.

Na závěr práce je možné konstatovat, že zkoumané belúdzské skupiny neztratily své belúdzské povědomí a kořeny i přesto, že ani v jedné z obou zkoumaných oblastí nemají podporu vnějšího prostředí. I přes viditelnou asimilaci a vliv státu se snaží udržovat a oživovat belúdzské tradice a dozvědět se něco o svých předcích i Belúdzích žijících v jiných státech.

11.1. Popisný cíl

Práce prezentuje aktuální poznatky a informace o způsobu života belúdžské komunity získané v rámci terénního výzkumu mezi Belúdzí v Turkmenistánu a v severovýchodním Íránu v letech 2009–2013. Výsledky výzkumu třídí podle témat, popisuje současný způsob života belúdžských komunit v severovýchodním Íránu a Turkmenistánu, srovnává tematicky současnou situaci Belúdzů se změnami probíhajícími v průběhu 20. století a porovnává s nastudovanými materiály a s historickými údaji o Belúdzích původně žijících na území Afghánistánu, Íránu a Pákistánu.

Na základě rozdělení belúdžského etnika podle jazyka a jeho dialektů (viz s. 60) je možné předpokládat, že předkové zkoumaných íránských i turkmenských Belúdzů přišli z oblasti historického Sístánu (území v Afghánistánu kolem řeky Helمند, íránský Sístán a severozápadní část pákistánského Belúdzistánu) a jazykově patří do dialektové skupiny Západních Belúdzů.

Ke zjišťování a popisování belúdžského způsobu života v minulém století byla využívána především biografická metoda (dotazování pamětníků). Pro popis předmětů věci denní potřeby, odívání, bydlení, stravování byly využity fotografie pořízené v Muzeu Akademie věd v Kunstkameře v Petrohradě s laskavým svolením vedení muzea. Předměty do Petrohradu přivezli ve 30. letech 20. století účastníci expedice Ruské akademie věd za středoasijskými íránojazyčnými etniky, z jejichž zápisků byly čerpány informace o stavbě gedanu, belúdžské svatbě a řemeslech v Turkmenistánu.

Z popisu způsobu života turkmenských i íránských Belúdzů jednoznačně vyplývá zlepšení životní úrovně Belúdzů, i když paradoxně za toto zlepšení (lepší a stálé bydlení, teplé oblečení v zimě, možnost výdělků, školní vzdělání, lékařská péče, větší dostupnost spotřebního zboží) mohou státní zásahy, kvůli kterým dochází k vykořenění původního tradičního způsobu života Belúdzů. I přesto si ale belúdžské menšinové komunity uchovávají belúdžské povědomí: mají svoji tradiční hudbu a nástroje, na které rádi hrají (příklad Íránu), udržují si znalost belúdžského jazyka (příklad Íránu a Turkmenistánu), svatební tradice, zajímají se o vyprávění pamětníků. Zachovali si také ve velké většině své náboženství – sunnitský islám. V Turkmenistánu tento prvek kultury není tak markantní, protože Turkmeni i Belúdzové mají stejné náboženství. Rozdílná situace je v Íránu, kde si Belúdzové uchovávají sunnitský islám na rozdíl od většinového šíitského vyznání v Íránu, objeveny byly i šíitské belúdžské nebo smíšené komunity.

Každá skupina – turkmenská i íránské belúdžské skupiny severovýchodního Íránu mají svá specifika a v souladu se státním zřízením a státem danými možnostmi se snaží předávat a udržovat belúdžské povědomí.

11.2. Analytický cíl

Hlavním cílem práce bylo odpovědět na následující výzkumné otázky:

- Jak se měnila belúdžská kultura (kultura chápána jako komplexní soubor kulturních prvků, způsob života) v závislosti na míře a typu státních zásahů u Belúdžů především v Turkmenistánu a Íránu (severovýchodní část země)?
- Jakým způsobem si turkmenští a íránští Belúdžové udržují svoji etnickou identitu dnes a do jaké míry u nich dochází k asimilaci a překrývání jejich kultury s turkmenskou či íránskou?

11.2.1. Změny belúdžské kultury a tradic v souvislosti se státními zásahy

Kultura byla v celé práci chápána v jejím širokém pojetí jako způsob života. V práci jsou zahrnuty a zkoumány změny v oblastech rodinného života, obřadech a způsobech slavení a tradic, v oblasti používání a udržování jazyka, v oblasti náboženství a v neposlední řadě i v oblasti uvědomování si vlastní etnicity. V průběhu výzkumu byly sledovány kulturní změny v závislosti na politických zásadách, ke kterým docházelo u belúdžského etnika od jeho příchodu na území severovýchodního Íránu a dnešního Turkmenistánu od počátku 20. století, hlavně pak od 20. let 20. století až do dnešní doby.

Na kulturní změny může mít vliv mnoho činitelů; práce se soustřeďuje především na působení státních zásahů a politických vlivů na kulturu menšinového etnika Belúdžů.

Od začátku 20. století, kdy přišla hlavní vlna sístánských Belúdžů do Íránu a Turkmenistánu, prodělaly obě skupiny zásadní změny, podmíněné na jedné straně přirozeným vývojem, moderními trendy v různých oblastech života, soužitím s jinými etniky a v neposlední řadě politickými zásahy do společnosti. Belúdžové jednak postupně přecházeli z kočovného způsobu života na usedlý (příklad Turkmenistánu a Íránu) či polokočovný (příklad Íránu), začali stavět domy, obdělávat pole, postupně se také rozpadla kmenová hierarchie, ale rodová sounáležitost mezi Belúdži zůstala téměř v obou státech nenarušená.

Íránští i turkmenští Belúdzové znají své předky (ovšem ne všichni znají předky do pátého kolene, jako někteří mullové) a svůj rod. Rovněž zdaleka ne všichni znají historii svého rodu a celého belúdzského etnika. Belúdzské svatební tradice, osvědčené léčebné postupy nebo recepty, legendy a pohádky, belúdzskou hudbu a písně, belúdzský jazyk, udržují Belúdzové podle toho, jak je jim to vnějším prostředím umožněno. Obecně se dá říci, že hlavním faktorem pro silnější etnické povědomí a udržování ústní tradice, jazyka a obyčejů je kompaktnost a početní převaha.

Turkmenští a íránští Belúdzové se od sebe liší především mírou a způsobem, jakým udržují některé belúdzské tradice a také navenek, způsobem oblékání. To vše je ovlivněno přístupem státu k belúdzské menšině. V Íránu nejsou všeobecně uznávány etnické menšiny už jen tím, že v osobních dokladech nemají příslušníci menšin, tedy i Belúdzové, uvedenu národnost, ale pouze rod (a ten ještě v některých případech ne belúdzský, ale íránský). V Turkmenistánu sice mají Belúdzové v dokladech vlastní národnost zapsanou, ale často je to spíše přítěžující okolnost.

Perzekuce ze strany státu hraje rozhodně negativní vliv na rozvoj kultury menšin, ale ne zásadní. Na příkladu Turkmenistánu i severozápadního Íránu je vidět, že omezení, snaha o asimilaci a pohlcení menšinové kultury majoritní společností může vést paradoxně k většímu úsilí, semknutí a odhodlání příslušníků potlačované menšiny.

Turkmenistán

Od příchodu do Turkmenistánu byli Belúdzové konfrontováni se sovětskou politikou. Sovětský svaz jim na jednu stranu poskytoval pomoc a ochrannou ruku v dobách hladomoru, zprostředkoval jim lékařskou péči, poskytoval teplejší oblečení a výživnější stravu, na druhou stranu autoritativně a cílevědomě rozbíjel belúdzskou kmenovou soudržnost, vytrhával je z jejich kočovné tradice a kočovného způsobu života. Belúdzové byli nuceni místo kočování se svými stády začít obdělávat pole s bavlnou a obilninami, začít se učit pracovat se zemědělskými stroji. Belúdzské rodiny dostaly přidělenou půdu a místo, kde mají žít a vybudovat si svá nová stabilní obydlí.

Podle rozhovorů s respondentkami – pamětnicemi – bylo možné v Turkmenistánu ještě v 60. letech 20. století vidět gedany, které ale postupem času z turkmenského venkova úplně zmizely a dnes v Turkmenistánu gedan už ani střední generace Belúdzů vůbec nepamatuje, zůstal jen ve vzpomínkách nejstarších pamětníků.

Na dobu SSSR nevzpomínají Belúdzové – pamětníci – špatně, co se týče životních podmínek, dařilo se jim tenkrát lépe. Hůře na tom byly mnohé belúdzské tradice spojené s kočováním, kterých se museli vzdát a přizpůsobit

se sovětským požadavkům. Z kočovníků a pastevců se stávali traktoristé, zemědělci, dělníci. To se mnohým z příchozích Belúdzů nelíbilo a vrátili se zpět do Afghánistánu nebo Íránu, jak je vidět i na poklesu belúdzského obyvatelstva v letech 1930–1940 (viz s. 110).

Na dnešní generaci turkmenských Belúdzů je patrná sovětizace v oblasti duchovní kultury, protože např. belúdzské pohádky a písničky byly ve velké míře nahrazeny ruskými, belúdzské tance se tancují jen na svatbách, belúdzské nástroje nahradily turkmenské (to je už ale spíše záležitost samostatného Turkmenistánu).

Autoritativní režim turkmenských prezidentů (Nijazova a Berdimuhamedova) zdůrazňující turkmenský nacionalismus na úkor menšinového etnického cítění nepřeje rozvoji belúdzské kultury ani nepodporuje výuku belúdzského jazyka (viz s. 58). Belúdzové žijí ve svých vesnicích, často nemají do domů ani zavedenou vodu (na rozdíl od plynu nebo elektřiny). Školu, kde vyučují turkmenští učitelé v turkmenštině, navštěvují v místě bydliště, ale dostat se na vysokou školu nebo například do zahraničí na studium nebo jen cestovat je pro Belúdze téměř nemožné z důvodu nedostatku peněz, ale také kvůli jejich původu.

Pro školní děti je povinný školní kroj (šaty v barvě turkmenské vlajky), takže se ve škole nijak neodlišují od turkmenských dětí. Korupce je přítomná v celém turkmenském politickém systému, nejen ve školství nebo při získávání zaměstnání. Právě příslušnost k belúdzské menšině patří k přitěžujícím okolnostem. Odtrženost Belúdzů od vnějšího světa spočívá i v tom, že přístup pro cizince či turisty mimo státem povolená místa bez průvodce je ze strany státu nežádoucí a nepovolená.

11.2.2. Belúdzská etnická identita a asimilace v současnosti

Belúdzské etnické povědomí u Belúdzů v Turkmenistánu i u Belúdzů v severovýchodním Íránu má ale kromě odlišností i mnoho společných prvků.

To je dáno především společným původem jejich předků v oblasti historického Sístánu (dnes toto území zasahuje do JZ Afghánistánu, Pákistánu – západní část provincie Belúdzistán a íránského Sístánu). Obě skupiny – turkmenská i severoíránská se vydělily až počátkem 20. století. Jejich společný belúdzský jazyk náležející k západnímu dialektu belúdzštiny se kvůli různě působícím vnějším vlivům daným jednak politickým uspořádáním státu a jednak odlišným úředním jazykem státu, ve které žijí, začal postupně odlišovat. Turkmenská belúdzština obsahuje dnes některá ruská slova, íránská zase perská. Přesto se mezi sebou turkmenští i íránští Belúdzové domluví, i když s jistými obtížemi.

Dalšími společnými prvky jsou svatební tradice, tance a hudba – vychází ze společných kořenů, jejich vývoj se pak odlišuje, jak je popisováno výše (viz s. 192) v souvislosti se státními zásahy. Navenek vykazují obě belúdzské skupiny patrné rozdíly. Turkmenští Belúdzové se cítí a na okolí působí jako Belúdzové, na udržení jejich etnické identity hraje velkou roli jejich kompaktnost a odtrženost od okolního turkmenského světa, rodová semknutost a udržování belúdzštiny jako hlavního jazyka menšiny mimo úřední a jedinou povolenou turkmenštinu.

Belúdzové sunnité žijící v severovýchodním Íránu jsou na první pohled k nerozeznání od Íránců, vybočovat příliš výrazně ze šíitského světa se nemusí vyplácet a na Belúdzích je patrný respekt až obavy z nedodržení předepsaných povinností. Při kontaktu a bližším poznání belúdzských rodin je však jejich původ a belúdzské kořeny naprosto jasný a sami sebe považují za Belúdze. Jsou si i vědomi přirozené asimilace a postupné modernizace svého způsobu života a opouštění některých tradic (v případě Íránu je to hlavně oblečení u žen).

Šíitské nebo smíšené belúdzsko-perské skupiny zachovávají do jisté míry kočovnickou tradici (trasa Mašhad-Sarachs), bydlení ve stanech či gedanu, uspořádání vnitřního zařízení stanu, zpracovávání ovčímho a kozímho mléka. Belúdzský jazyk však téměř neznají nebo je velmi ovlivněný perštinou. Ve vesnici Balúč Cháne se živí zemědělstvím, mají však naprosto odlišnou architekturu svých obydlí (dvoupatrové domky). I přes výjimečně vyspělou stavbu domků jsou tito Belúdzové odtrženi od modernizace vnějšího světa a ponechání svému vývoji, mladí odchází do měst a asimilují s okolním prostředím.

Turkmenistán

Turkmenští Belúdzové přes nechtěnou odtrženost od okolního světa, neexistující zázemí pro rozvoj své kultury (nebo naopak právě proto), projevují soudržnost mezi sebou navzájem, udržují si rodová pouta, znalost belúdzského jazyka a snaží se udržovat alespoň některé tradice, např. tance na svatbách, ženy své tradiční oblečení (alespoň jeho část). I když jim nebylo umožněno studovat, někteří z nich působí velmi vzdělaně, píšou belúdzské básně, ve kterých opěvují belúdzskou kulturu, vypráví příběhy zprostředkované pamětníky a pátrají po svých kořenech.

Belúdzské vesnice jsou z větší části etnicky jednotné, takže lidé mezi sebou používají jako dorozumívací jazyk belúdzštinu. Tam, kde ve vesnicích žijí Belúdzové společně s Turkmeny, převládá turkmenština. Příslušníci etnika Brahui se řadí v Turkmenistánu mezi Belúdze a používají také belúdzský jazyk. Při hranicích s Íránem je možné najít smíšené vesnice různých

iránojazyčných etnik (Belúdzové, Džamšedy, Hazara), kde se mluví persky a turkmensky.

Situace ve městě je oproti belúdzským vesnicím odlišná – na trhu, ve školách a všude, kde se běžně Belúdzové setkávají s Turkmeny, používají turkmenštinu. U mladých Belúdzů, kteří přichází do kontaktu pravidelně s Turkmeny, také upadá belúdzské povědomí a asimilují se do turkmenské společnosti.

Po náboženské stránce se Belúdzové příliš od Turkmenů neliší. Obě etnika vyznávají sunnitský islám hanafitského směru jen s tím rozdílem, že turkmenští Belúdzové se doma pravidelně modlí a svou víru berou vážněji, i když mešity příliš často nenavštěvují. Turkmeni jsou ve své víře liknavější i přes to, že prezident Nijazov začal budovat velké množství nových mešit, sloužících spíše na okrasu nebo jako muzea či památníky silnému Turkmenbašimu. Četbu Koránu museli Turkmeni na určitou dobu vyměnit za Ruchnamu, Belúdzové se drželi a drží Koránu.

Írán ve srovnání s Turkmenistánem

V Íránu, kde je státním náboženstvím šíitský islám, je u Belúdzů na první pohled, hlavně u žen, patrná asimilace vnějšková. Ta je dána striktními náboženskými předpisy, které se týkají především oblečení. I když už není běžně přísně vyžadován čádor (volné oblečení pro ženu zakrývající celé tělo až po kotníky kromě obličeje, bývá většinou černý), je povinný při vstupu do mešity. Mnoho Belúdzek v Íránu si ho ale nasazuje (na belúdzské oblečení) už při odchodu ze svého domu. Jinak ženy nosí dlouhé šaty, pod nimi často i kalhoty, na hlavě nesmí nikdy chybět alespoň šátek (v tom se nijak výrazně neodlišují). Muži se oblékají podobně v Íránu i Turkmenistánu (dlouhé kalhoty a košile). U belúdzských mužů i žen je v Turkmenistánu v belúdzských vesnicích patrná větší benevolence (muži nosí i krátká trička), v Íránu panuje spíše strach z nedodržení daných nařízení, které je bráno jako náboženská urážka. Svatební šaty belúdzských íránských nevěst jsou odlišné svým kalhotovým stříhem a bílou barvou od zvyklostí turkmenských Belúdzek, svatební tradice (jako např. malování ornamentů na ruce, vytrhávání obočí před svatbou (viz s. 149) jako znak vdané ženy nebo česání vlasů do lokýnky, tzv. *zub* (viz s. 148) jim ale zůstaly.

Belúdzové bydlí ve velkých městech, jako je Mašhad (severní Írán), Zahedán (íránský Sístán va Belúdzistán), Quetta (Pákistán) nebo Muscat (Omán) podléhají asimilaci mnohem snáze než Belúdzové žijící kompaktně ve svých vesnicích.

V celém Íránu je úředním a tedy i vyučovacím jazykem perština, mašchadské belúdzské děti se tedy mohou pochlubit učebnicemi v perštině,

turkmenské belúdžské děti zase v turkmenštině. V provincii Sístán va Belúdžistán je navíc uznávaným jazykem menšiny belúdžština, úředním jazykem je belúdžský jazyk pouze v pákistánském Belúdžistánu.

Belúdžské skupiny v oblasti severovýchodního Íránu

Během terénního výzkumu byla navštívena belúdžská čtvrť v Mašchadu (druhém největším městě v Íránu). Při návštěvě belúdžských rodin a několika domácností bylo patrné, že asimilace s Íránci je z velké části opravdu jen vnějšková a Belúdžové si velmi dobře uvědomují svůj původ a své etnické kořeny, hrají na belúdžské hudební nástroje. Zůstávají také sunnitskými muslimy, navzdory většinovému šíitskému náboženskému směru.

Při hranicích s Íránem a Afghánistánem žijí také Belúdžové – sunnitští muslimové, kteří ještě na jaře staví gedany na pastvinách, jinak bydlí ve svých domech. Někteří z těchto Belúdžů jsou příbuzní mašchadských Belúdžů a mají společný původ, jejich předci přišli ze Sístánu (viz s. 91).

Další skupinou sunnitských Belúdžů, v posledních desetiletích stále se rozrůstající kvůli obrovské migraci zejména z města Zabol – nejsevernějšího města provincie Sístán va Belúdžistán, jsou belúdžské vesnice v provincii Golestán. Muži se zde oblékají ještě tradičně do bílého oděvu, na hlavě nosí *linquotu*, ženy čádor nenosí. Z belúdžské svatební tradice uchovávají tito Belúdžové jen to, že na svatbě hrají muzikanti z rodu Luri, což je podstatný rozdíl od turkmenských Belúdžů, kde jim většinu nástrojů zabavil stát. Paty ani zub nevěsty nenosí a partnery si vybírají sami, opět je zde rozdíl od turkmenských Belúdžů, kde nevěstu nebo ženicha určují rodiče.

V severovýchodním Íránu byly zaznamenány, i k údivu samotných Belúdžů žijících v provincii Golestán i dvě skupiny Belúdžů – šítů. Jedna skupina žije ve vesnicích při silnici ze Sarachsu do Mašchadu a sezónně si udržuje kočovnou tradici, místo gedanů žijí ale ve stanech. Chovají převážně ovce, mléko sami zpracovávají, chleba kupují. Tato skupina je smíšená s Peršany, mluví hlavně persky a belúdžsky hovoří jen někteří. Další skupina šíitských Belúdžů bydlí v horách ve vesnici Balúč Cháne u Sabzeváru. Sami o sobě tvrdí, že jsou Belúdžové, jejich jazykem je belúdžština a perština. Způsob stavby jejich domů je mezi Belúdži v severovýchodním Íránu i Turkmenistánu ojedinělý – domy jsou dvoupatrové, mají i sklep a splachovací záchod. Tito Belúdžové se živí spíše zemědělstvím než chovem dobytka, pěstují meruňky a mandle, sami si postavili zavlažovací systém. Zajímavé na této skupině je to, že svým původem připomínají spíše původní obyvatelstvo oblasti kolem města Sabzevár než skupinu, jejíž předci by na toto místo přikočovali (viz s. 99).

Na základě výzkumu je možné konstatovat, že Belúdzové mají zájem o svoji historii, především o život a příběhy svých rodů a předků, nechtějí se vzdát svého původu a zcela asimilovat se společnostmi, ve které žijí. Belúdzský původ vede Belúdze k pocitu sounáležitosti s ostatními Belúdzi v pákistánském a íránském Belúdzistánu a v Afghánistánu, i když díky jazykové podobnosti jsou jim bližší právě sístánští Belúdzové než Belúdzové z pákistánského Belúdzistánu, se kterými se téměř nedorozumí.

12. Použitá literatura a prameny

- AFZAL, M. *Rafique, Political Parties in Pakistan. National Commission on Historical Research*. Islamabad: 1976
- AKSENOV, S. *Den' velikolepnoj svad'by*. [online] Vokrug Sveta. Žurnal. №4 (2621), Aprel'-Ijun' 1992. [cit. 15. 6. 2008] Dostupný z: <<http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/1768/>>.
- An Islamic Offshoot – Zikri Baluch*. [online] 30-Days Prayer Network. [cit. 28. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.30-days.net/muslims/muslims-in/asia-south-central/zikri-baluch/>>.
- ANDERSON, Benedict. *Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008.
- Anti-Baloch' wall on Pak-Iran border opposed* [online], Gwank.org, 2009. [cit. 28. 2. 2014] Dostupné z: <http://www.gwank.org/Oct09/Anti-Baloch_wall_Pak-Iran_border_20091024.html>.
- ARRIÁNOS. *Tažení Alexandra Makedonského* (překlad Jaromír Bělský). Praha: Naše vojsko, 1989.
- ASIMOV, M. S., BOSWORTH, C. E. *History of Civilizations of Central Asia: The historical, social and economic setting*. Delhi: Motilal Banarsidass Publ., 1999.
- AWAN, A. B. *Baluchistan: Historical and Political processes*. London: 1985
- BADINI, Yar Jan. Turkmenistan: Panjah Hazar Balochani Watan (Turkmenistán: Země padesáti tisíců Belúďžů), *Monthly Balochi Labzank*. June-July 1998.
- BOYAJIAN-SURENIANTS VAHE, A Story of Mir Hamza, the Forefather of the Baluches (Baluchi Text with Translation). *Iran & the Caucasus*. Brill. Vol. 7, No. 1/2, 2003
- Baloch Rally in front of the White House asks President Obama to intervene in Balochistan* březen 2013 [online] [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: <<http://www.bsona.org/2013/March/006.html>>.
- Baloch, Eastern of India* [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/people-profile.php?rog3=IN&peo3=11684>>.
- BALOCH, Hasrat. *Balochistan Point*. Kalat: Masses compelled to drink contaminated water from dirty polls. [online]. 28. 6. 2013 [cit. 25.4. 2014]. Dostupné z:

- <<http://thebalochistanpoint.com/kalat-masses-compelled-to-drink-contaminated-water-from-dirty-polls/>>.
- BALOCH, I. *The problem of "Greater Baluchistan": a study of Baluch nationalism*. Stuttgart: Steiner Verlag Wiesbaden, 1987, 299 s. Beiträge zur Südasienforschung, Bd. 116. ISBN 35-150-4999-1.
- BALOCH, M. K. B. M. *The Balochis through centurie*. Quetta, 1964.
- BALOCH, Mahdem. *The land of Baloch and its resources* [online]. The official website of Baloch Student Organization – Azad. 12.7.2012 [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: <<http://sagaar.org/modules/articles/print.php?storyid=55>>.
- Balochi Folk Songs and Traditional Dances Chaap/Lewa*. [online] 22. 10. 2010 [cit.4. 4. 2014] Dostupné z: <<http://chagataikhan.blogspot.cz/2010/10/balochi-folk-songs-and-traditional.html>>.
- Balochi, Southern* [online] Lewis, M. Paul (ed.), 2009. Ethnologue: Languages of the World, Sixteenth edition. Dallas, Texas: SIL International. [cit. 24. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=bcc>.
- Balochi*. [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/search.php>>.
- BALUCH, Muhammad Sardar Khan. *History of Baluch Race and Baluchistan*. Karachi, 1958.
- Baluchi music in Balochistan* [online] BBC News, 7. 10. 2012 [cit. 28. 3. 2014] Dostupné z: <<http://balochistan12.blogspot.cz/2012/10/baluchi-music-in-balochistan.html>>.
- BARON, Wittamayer. *Modern Nationalism and Religion*. New York: 1947
- BATOOL, Saima. *Balochi Women Dress* [online] Dost Pakistan, 22. 8. 2011 [cit. 12. 6. 2014] Dostupné z: <<http://www.dostpakistan.pk/balochi-women-dress/>>.
- BEAUMONT, Peter. *Refugees in new Afghan drugs crisis* [online]. RAWA News. 25. 5. 2008 [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: <http://www.rawa.org/temp/runews/2008/05/25/refugees-in-new-afghan-drugs-crisis_8493.html>.
- BHARADWAJ, O. P. *The arid zone of India a Pakistan. History of land use in arid regions*, 5. díl, Paris: UNESCO, 1961.

- BHATTI, T.H. Causes and consequences of political instability in Pakistan: A case of Balochistan. *Middle - East Journal of Scientific Research*. Volume 20, Issue 9, 2014, Pages 1190-1196.
- BRASS, Paul R., *Ethnicity and nationality: theory and practice*. New Delhi: Sage publications, 1991, 448 s. Další dostupnost: <<http://beludzove.central-asia.su/lib/exe/fetch.php?media=99421-baloch-nationalism-its-origin-and-development.pdf>>.
- COTTAM, W. Richard. *Nationalism in Iran*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1979.
- CSATÓ, Éva Ágnes, Bo ISAKSSON a Carina JAHANI. *Linguistic convergence and areal diffusion: case studies from Iranian, Semitic and Turkic*. Routledge Curzon, 2005, s. 354–355, ISBN 04-153-0804-6.
- ČERŇAKOVSKAJA, E. *Seistán. IRGO*, 1928, s. 133.
- DAMES, Mansel Longworth. The Baloch race: A Historical and Ethnological Sketch. *Asiatic Society Monographs*, vol. IV, 1904, s. 5, 39.
- DAMES, Mansel Longworth. *A text book of the Balochi language and Balochi-english vocabulary*. Government printing Punjab, Lahore, 1922.
- Dance & Music* [online], BALOCHISTAN FORUM, 19. 6. 2011 [cit. 28. 3. 2014] Dostupné z: <<http://baluchistan.bestforum.ca/t127-dance-music>>.
- DASHTI, Naseer. *The Baloch and Balochistan: A Historical Account from the Beginning to the fall of the Baloch State S.I.*, Trafford On Demand Pub, 2012. ISBN 978-146-6958-968.
- Die Balutschi-Akademie in Zarandsch – Ein Kurzportrait* [online] 10. 2. 2011 © 2009 Tethys. Das Zentralasienblog [cit. 8. 3. 2012]. Dostupné z: <<http://www.tethys.caoss.org/?p=1041>>.
- EHLERS, E. *Iran: Grundzüge einer geographischen Landeskunde*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980.
- Encyclopedia Britannica*, 1911.
- Ethnicity and Politics in Pakistan*. Karachi: Oxford University Press, 1998.
- FAIT, E. *Národové střeadoasijští, zvláště pak na území ruském*. Praha: Matice česká, 1910.

- Foreign Currency Units per 1 U.S. Dollar, 1948–2011*. [online] University of British Columbia. The Pacific Exchange Rate Service, Vancouver, Canada. [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: <<http://fx.sauder.ubc.ca/etc/USDpages.pdf>>.
- FROLOVA, V. A. *Beludžskij jazyk*. Moskva: Izdatelstvo vostočnoj literatury, 1960.
- GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969.
- GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoj SSR: očerki chozjajstva material'noj kul'tury i byta*. Leningrad: Nauka, 1969.
- GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Perežitky religioznych predstavlenij u beludžej. Domusul'manskije verovanija i obrjady v Sredněj Azii*. Moskva, 1975.
- GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Polevyje zapisy. 1928*. Archiv Muzea antropologie a etnografie, Moskva.
- GELLNER, Ernst. *Nacionalismus*. Brno: CDK, 2003.
- HORÁK, Slavomír. *Střední Asie na rozcestí*. [online] Infoservis společnosti Člověk v tísni při České televizi, 27. 11. 2001 o. p. s. [cit. 20. 3. 2014] Dostupné z: <<http://www.infoservis.net/art.php?id=1006863754>>.
- HOUTSMA, M. E. J. *Brill's first encyclopaedia of Islam, 1913–1936*. New York: E. J. Brill, 1987, 9 v. ISBN 90-040-8265-4.
- HROCH, Miroslav. (ed.) *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 451 s. ISBN 80-864-2920-2.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.
- HUBINGER, Václav, František HONZÁK a Jiří POLIŠENSKÝ. *Národy celého světa*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1985, 387 s., 25 s. obr. příl. Malé encyklopedie (Mladá fronta), sv. 18.
- HUNTE, P. *Clothing of the Baluch in Pakistan and Afghanistan*. [online] ©2011 Encyclopædia Iranica. [cit. 23. 2. 2011] Dostupný z: <<http://www.iranica.com/articles/clothing-xix>>.
- CHANYKOV, N. *Zapiski po etnografii Persii*. (Překlad E. F. Rassadina) Moskva: Glav. red. vost. lit., 1977.
- CHUDADAD-Chan. *Suščnost' istorii Sinda* (Худадад-хан. Сущность истории Синда), překl. M. K. Safolov. Moskva, 1989.

- IBBETSON, D. et al. *A Glossary of the Tribes and Castes of the Punjab and North-West Frontier Province*. New Delhi: Asian Educational Services, 1990. ISBN 81-852-9768-1.
- Interview: President, Baloch Society of North America*. [online] iVarta.com, 31.10.2005 [cit. 28. 2. 2014] Dostupné z: <http://www.ivarta.com/columns/ol_051031.htm>.
- IVANČIŠIN, P. A., ČUGUNOV, A. I. *Pograničnye vojska SSSR, 1929-1938. Sbornik dokumentov i matěrialov*. Moskva: Nauka, 1972. Další dostupnost: <http://mmg-kalai-naw.ucoz.ru/publ/1918_1978/dejstvija_pogranichnikov_v_turkmenii_merv_takhta_bazar_v_1929_1938_gg/11-1-0-40>.
- Izdan pervyj perevod Evangelija ot Luki na beludžskij jazyk*. [online] © 1997–2011 Russkaja Pravoslavnaja Cerkov' Otdel vnešnich cerkovnych svjazej. 22. 8. 2005 [cit. 28. 1. 2011] Dostupný z: <<http://www.mospat.ru/archive/10105.html>>.
- KANDERT, J. „My“, příslušníci civilizovaných národů, a „oni“, příslušníci kmenů. *Vesmír*. 2003, č. 82, s. 226–232.
- KISLJAKOV, N. A. *Semja i brak u tadžikov*. Moskva, Leningrad: 1959.
- KOKAISL, Petr, PARGAČ, Jan a kol. *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*. Praha: FF UK, 2006, s. 62–67
- KOKAISL, Petr., PARGAČ, Jan. a kol. *Lidé z hor a lidé z pouští: Tádžikistán a Turkmenistán. Stríčky kulturních proměn Střední Asie*. Praha: Univerzita Karlova, 2007.
- LOCKHART, L. 1938. *Nadir Shah, a Critical Study Based Mainly upon Contemporary Sources*. Luzac & Company, 1938, 344 s.
- LODHI, Abdulaziz Yusuf. The Iranian Presence In East Africa. *Awaaz voices*, 24. 1. 2013. ISSN 2226-6011. [cit. 17. 5. 2014] Dostupný z: <<http://www.awaazmagazine.com/index.php/component/k2/item/417-the-iranian-presence-in-east-africa>>.
- Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1986.
- MILES, Samuel B. *The countries and tribes of the Persian Gulf*. 2. London: Harrison, 1920, 639 s.
- MYRES, J. L. Nomadism. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 71, No. 1/2 (1941), p. 19–42.
- Nationalism in Iran: From myth to reality*. Tehran: 1378/1999

- NICOLINI, B. The Makran-Baluch-African Network in Zanzibar and East Africa during the XIXth Century. *African and Asian Studies*. 2006, Vol. 5, Issue 3/4, s. 347–370.
- NICOLINI, B.; WATSON, P.-J. *Makran, Oman, and Zanzibar: Three Terminal Cultural Corridor in the Western Indian Ocean, 1799–1856*. Brill, 2004.
- NIZAM AL-MUL'K. *Siaset-name. Kniga o pravlenii vazira XI stoletija Nizam al-mul'ka*. Překlad B. N. Zachoděr, Moskva-Leningrad: AN SSSR, 1949.
- NORDLAND, Rod. *Afghan Migrants in Iran Face Painful Contradictions but Keep Coming*. [online] The New York Times, 20. 11. 2013 [cit. 20. 3. 2014] Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2013/11/21/world/asia/for-afghan-refugees-in-iran-painful-contradictions.html>>.
- Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 18. díl. Praha: J. Otto, 1902.
- PIKULIN, M. G. *Beludži: Istorija i Ekonomia*. Moskva: Izd-vo Vostočnoj literatury, 1959.
- PIKULIN, M. G. *Beludži*. Moskva: Nauka, 1959.
- Population by mother tongue* [online] Population census organization: Government of Pakistan. 1998 – Census Data [cit. 24. 1. 2013]. Dostupné z: <<http://www.census.gov.pk/MotherTongue.htm>>.
- Population Statistical Year Book 2011*. [online] © 2012-2013 NCSI, Sultanate of Oman and its Concern. [cit. 29. 1. 2013] Dostupný z: <<http://www.ncsi.gov.om/book/SYB2011/2-population.pdf>>.
- Refugees in Iran*. [online] The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) In the Islamic Republic of Iran [cit. 20.3. 2014] Dostupné z: <<http://unhcr.org.ir/en/refugee-in-iran>>.
- RITTICH, P. A. *Otčet o pojezdke v Persiju i persidskij Beludžistan v 1900 g., čč. I., II*. Sankt Peterburg, 1901.
- ROSS, E. J. A chalcolithic site in Northern Baluchistan. *Journal of Near Eastern Studies*, Chicago, 1946.
- RYCHLÍK, J., KOUBA, M. *Dějiny Makedonie*. Praha: NLN, 2003.
- RZEHAKE, Lutz, PRISTSCHEPOWA, W. A. *Nomadenalltag vor den Toren von Merw. Belutschen, Hazara, Dschamsched*. Dresden, 1994.

- RZEHAK, Lutz. *Arbeit, Eigentum und Sozialstruktur in autarken Gemeinwesen belutschischer Wanderviehhalter und Ackerbauern: mit einer Studie über den jüngsten Wandel bei den Belutschen der Murgab-Oase*. Berlin: Humboldt-Univ., 1991. Disertační práce.
- RZEHAK, Lutz; PRISTSCHEPOWA W. A. *Nomadenalltag vor den Toren von Merw. Belutschen, Hazara, Dschamsched*. Dresden, 1994.
- SAMAD, Yunas. *A Nation in Turmoil: Nationalism and Ethnicity in Pakistan*. 1937–1958. New Delhi: Sage Publications, 1995
- SECCOMBE, Ian J. *Labour Migration to the Arabian Gulf: Evolution and Characteristics 1920–1950*. Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies), Vol. 10, No. 1 (1983), s. 3–20.
- SECHNIA ČCHEIDZE. *Istorija Gruzii* (překlad N. T. Nakašidze). Tbilisi, 1976.
- SHAVAZI, Mohammad Jalal Abbasi; SADEGHI, Rasoul. *The Adaptation of Second-Generation Afghans in Iran: Empirical Findings and Policy Implications*. [online] Middle East Institute, 9. 2. 2011. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.refugeecooperation.org/publications/Afghanistan/05_jalal.php>.
- SHIRAZI, S. A. J. *Heritage Village* [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013] Dostupný z webového archivu: <http://web.archive.org/web/20120304125156/http://www.travelersdigest.com/stories/heritage_village.htm>.
- SCHOLZ, Fred. *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974. 309 s. *Skazki i legendy Sistani*. Serija: Skazki i mify narodov Vostoka, redaktor I. L. Elevič. Moskva: Nauka, 1980.
- SNĚSAREV, G. P.; BASILOV, V. N. *Domusulmanskije verovanija i obrjady v Srednej Azii*. Moskva: Nauka, 1975.
- SOLŽENICYN, Alexandr. *Rusko v troskách*. Vyd. 1. Praha: Práh, 1999. ISBN 978-80-86182-33-9.
- Statistical Summary Overview. Census of Afghans in Pakistan*. [online] Data Processing Unit Population Census Organization Statistical Division Islamabad & Data Management Unit UNHCR Branch Office Islamabad. [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.unhcr.org/434fdc702.pdf>>.
- STEEVER, Sanford B. *The Dravidian languages*. New York: Routledge, 1998, xvi, 436 p. ISBN 04-151-0023-2.

- ŠULC, G. K. *Poleviye zapisy*. 1929. Archiv Muzea antropologie a etnografie, Moskva.
- TATE, George P. *Kalat: A Memoir on the Country and Family of the Ahmadzai Khans of Kalat*. Calcutta, 1896.
- TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007.
- The British Divison of Balochistan and the Incorporation of its Western Part Into Iran, 1860-1928*. [online]. World Baloch Conference, 2009. [cit. 5.2.2014]
Dostupné z: <<http://www.oocities.org/azadbalochistan/dob.htm>>.
- VOLOŠIN, V., SAVIČEVA, A. *Novye učebniki istorii* [online]. ForPost, Novosti Sevastopolja, 31. 1. 2008 [cit. 27. 9. 2008]. Dostupný z:
<<http://sevastopol.su/world.php?id=2011>>.
- Vsesojuznaja perepis' naselenija 1926, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989 gg.* Dostupné z:
<<http://demoscope.ru/weekly/ssp/census.php?cy=1>>.
- World's barriers: Pakistan-Iran*. [online]. BBC, 2013. [cit. 6. 2. 2014] Dostupné z:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8343138.stm>.
- ZAMBELIS, Chris. *Balochis Intensify Rebellion In Iran*. [online]. countercurrents.org, 23. 5. 2009. [cit. 26. 5. 2014] Dostupné z:
<<http://www.countercurrents.org/zambelis230509.htm>>.
- ZARUBIN I. I. *K izučeniji beludžskovo jazyka i folkloru. Zapisky kolegii vostokovodov*. Tom V. Leningrad, 1930.
- ZARUBIN, I. I. *Beludžskie skazky*. Moskva, Leningrad: vydavatelství Akademie nauk SSSR, 1949.
- ZURUTUZA, K. *Den v poušti s balúčskými povstalci*. (překlad Albert Friess) [online] © 2000-2011, VICE MAGAZINE. [cit. 21. 2. 2012] Dostupný z:
<<http://www.viceland.com/blogs/cs/2010/02/26/den-v-pousti-s-balucskymi-povstalci/>>.
- ŽMUJDA, I. V. *Děněžnye perevody ot zarubežnych pakistancev rastut* [online] © 2013 – Institut Bližněho Vostoka [cit. 27. 1. 2013] Dostupné z:
<<http://www.iimes.ru/rus/stat/2008/08-04-08a.htm>>.

Seznam vyobrazení

Obrázek 1. Zkoumaná oblast obývaná Belúdzí v Turkmenistánu.	38
Obrázek 2. Achaimenovská říše kolem roku 500 př. n. l.	42
Obrázek 3. Území dnešního Belúdzistánu, přes které se vracel z Indie Alexandr Makedonský.	42
Obrázek 4. Belúdzští bojovníci.	44
Obrázek 5. Belúdzský hrdina Mir Čakar.	45
Obrázek 6. Belúdzové z černošskými rysy, Makran – Írán.	48
Obrázek 7. Mapa Durránské říše 1747–1826.	50
Obrázek 8. Durrandova linie.	52
Obrázek 9. Článek z The New York Times z 12. 8. 1947.	53
Obrázek 10. Titulní stránka The New York Times z 15. 8. 1947 oznamující vytvoření Indie a Pákistánu.	53
Obrázek 11. Ukázka belúdzské abecedy prostřednictvím perského písma.	58
Obrázek 12. Ukázka ze slabikáře (belúdzská abeceda v azbuce).	59
Obrázek 13. Rozmístění hlavních etnických skupin v Pákistánu.	61
Obrázek 14. Hustota zalidnění v Pákistánu.	63
Obrázek 15. Počty Belúdzů podle jednotlivých zemí.	65
Obrázek 16. Podíl mluvčích používajících belúdzštinu v jednotlivých oblastech Pákistánu.	66
Obrázek 17. Hlavní etnické skupiny v Pákistánu.	66
Obrázek 18. Podíl tří hlavních belúdzských skupin v Pákistánu.	67
Obrázek 19. Belúdzské obyvatelstvo v Pákistánu podle hlavních skupin.	68
Obrázek 20. Vývoj kurzu pákistánské rupie vůči americkému dolaru (1948–2011).	69
Obrázek 21. Příchod afghánských imigrantů do Pákistánu v období 1979–2005.	70
Obrázek 22. Etnické složení uprchlíků z Afghánistánu do Pákistánu v období 1979–2005.	71
Obrázek 23. Místo pobytu afghánských uprchlíků z období 1979–2005 v Pákistánu. ..	71
Obrázek 24. Afghánští uprchlíci v Íránu podle provincií.	73
Obrázek 25. Ras Assir, Omán a Belúdzistán.	74
Obrázek 26. Tereziánský tolar.	75
Obrázek 27. Belúdzští pracovníci v Ománu.	76
Obrázek 28. Obyvatelstvo Ománu (1986–2010).	76
Obrázek 29. Podíl cizinců (%) v Ománu.	77
Obrázek 30. Oblast, kde žijí afričtí Belúdzové.	77
Obrázek 31. Oblast Saidova vlivu a moci.	78
Obrázek 32. Pamětní deska na pevnosti v Mombase.	79
Obrázek 33. Stará městská brána Fort Jesus v Mombase v Keni.	79
Obrázek 34. Afričtí Belúdzové.	79
Obrázek 35. Oblast Batinah v Ománu.	80
Obrázek 36. Rozšiřování mogulského impéria.	81
Obrázek 37. Hrob Mira Čakara.	82
Obrázek 38. Výskyt Belúdzů v Indii.	82
Obrázek 39. Zeď na pákistánsko-iránské hranici.	84
Obrázek 40. Mapa území obydleného Belúdzí.	85
Obrázek 41. Ženy a děti v okrese Kalat v Belúdzistánu přinášející vodu.	86

Obrázek 42. Protest členů BSO – NA před Bílým domem na podporu Belúdzů žijících v Belúdzistánu.	87
Obrázek 43. Vlajka Republiky Belúdzistán	89
Obrázek 44. Vlajka Republiky Belúdzistán zavlála např. v Londýně a v Oslu	90
Obrázek 45. Členové kapely Golbang (2004)	94
Obrázek 46. Hra na dutar, Mašhad – Írán, 2013	94
Obrázek 47., 48. Belúdzská klávesová citera, benju	95
Obrázek 49. Makran – suroz, pobřežní Belúdzistán, 18. 11. 2011	95
Obrázek 50. Suroz Marri Belúdzů, Pákistán	95
Obrázek 51. Dol, Pákistán	95
Obrázek 52. Mezi belúdzské hudební umění patří hra na dvě flétny	96
Obrázek 53. Belúdzský nástroj suroz, Pákistán – Belúdzové rodu Sachu Bugti a Dera Bugti.	97
Obrázek 54. Baluchi gwati music.	98
Obrázek 55. Gafurův otec.	100
Obrázek 56. Gafur hraje na dutar.	100
Obrázek 57. Gafurova dcera s manželem z etnika Džamšedy.	100
Obrázek 58. Majitel obchodu s manželkou z etnika Brahui.	100
Obrázek 59. Gafurova rodina (první muž zprava) z Mašhadu.	101
Obrázek 60. Belúdzský domek v Balúč Cháne.	102
Obrázek 61. Muž z vesnice Balúč Cháne.	102
Obrázek 62. Ženy z vesnice Balúč Cháne.	103
Obrázek 63. Belúdzové na trase Mašhad – Sarachs.	103
Obrázek 64. Tyčka ke gedanu – očag	106
Obrázek 65. Plst' z velbloudí srsti, používá se jako součást gedanu.	106
Obrázek 66. Belúdzové v Turkmenistánu 1926–1989.	111
Obrázek 67. Belúdzský Čakarzí (daržaby)	113
Obrázek 68. Belúdzské osídlení v Turkmenistánu.	120
Obrázek 69. Uvedení národnosti v pase u turkmenských Belúdzů.	121
Obrázek 70. Břítva na ořezávání nitek při výrobě koberců, práce belúdzského kováře.	122
Obrázek 71. Tkanina a vesta vaskat, doma tkané.	125
Obrázek 72. Mužský vlněný kabát z košmy, kabát tapur – tkaný doma.	125
Obrázek 73. Dárek z vězení.	127
Obrázek 74. Používání omamných látek.	128
Obrázek 75. Zavlažovací stružka na záhonu s rajčaty.	130
Obrázek 76. Příprava večeře v kazanu.	131
Obrázek 77. Velká belúdzská rodina.	132
Obrázek 78. Svatební šaty íránských Belúdzů.	144
Obrázek 79. Belúdzská nevěsta v Mašhadu.	144
Obrázek 80. Ložní potřeby – svatební výbava turkmenských Belúdzů v současnosti (2009).	146
Obrázek 81. Belúdzský svatební pár v Turkmenistánu v dobách SSSR.	147
Obrázek 82. Belúdzští manželé (svatební úbor nevěsty).	147
Obrázek 83. Ženská ozdoba do copů z rohu kůzlátka a afghánské mince.	148
Obrázek 84. Ozdoba na svazování ženských copů (korálky s rohy divokých koz).	148
Obrázek 85. <i>Zub</i> u belúdzské nevěsty.	148
Obrázek 86. Tradiční ozdoba nevěsty – <i>zub</i> , ozdobný cíp šátku na čele.	148
Obrázek 87. Ukázka vytrhávání obočí pomocí nitek.	149
Obrázek 88. Zdobení rukou belúdzských nevěst.	149

Obrázek 89. Dlouhé korálkové ženské náušnice.	149
Obrázek 90. Kovové náušnice.	149
Obrázek 91. Tužka na oči. Kosmetické potřeby zabalené do štůčku.	150
Obrázek 92. Malování očí u Belúdzek.	151
Obrázek 93. Dámský oboustranný dřevěný hřeben.	151
Obrázek 94. Korálky z hřebíčků.	151
Obrázek 95. Mužská náušnice do jednoho ucha.	152
Obrázek 96. Malý dřevěný hřeben na vlasy a vousy.	152
Obrázek 97. Multifunkční pinzeta.	152
Obrázek 98. Dol – Turkmenistán.	153
Obrázek 99. Turkmenský Belúdz ukazuje suroz (2009).	154
Obrázek 100. Surna (zurna)	154
Obrázek 101. Tanec s pálkami.	155
Obrázek č. 102, 103. Dětská dřevěná a kovová kolíbka.	157
Obrázek 104. Kovová kolíbka.	157
Obrázek 105. Dítě v povijanu.	158
Obrázek 106. Belúdzské děti.	158
Obrázek 107. Panenky z Tedženu.	159
Obrázek 108. Plstěný míček.	159
Obrázek 109. Malí Belúdzové s darovanými hračkami.	160
Obrázek 110. Belúdzské děti v Turkmenistánu.	160
Obrázek 111. Pečení chleba.	167
Obrázek 112, 113, 114. Příprava lavaše.	168
Obrázek 115. Atuk.	169
Obrázek 116. Belúdzský <i>mulla</i> během <i>sadaky</i>	169
Obrázek 117. Široké ženské kalhoty. Šité z koupené látky.	172
Obrázek 118. Bílá mužská košile.	173
Obrázek 119. Belúdzská čalma.	174
Obrázek 120. Plátno na obmotávání nohou, sloužilo místo ponožek.	174
Obrázek 121. Kožené mužské boty vlastní výroby.	174
Obrázek 122. Amulet.	175
Obrázek 123. Chlapecká košile, 2-3 roky.	175
Obrázek 124. Chlapecká košile, 7-8 let.	175
Obrázek 125. Dívčí košile, 7-8 let.	175
Obrázek 126. Dětská čepička s amuletem.	176
Obrázek 127. Mužská tubetějka.	176
Obrázek 128. Tradiční belúdzský oděv.	177
Obrázek 129. Tradiční belúdzský oděv.	177
Obrázek 130. Oblečení turkmenských Belúdzů (70. léta 20. století).	177
Obrázek 131. Současný belúdzský oděv.	178
Obrázek 132. Všední oblečení čtyř generací turkmenských Belúdzek.	178
Obrázek 133. Belúdzské ženy v Íránu – patrný vliv šíitského islámu.	179
Obrázek 134. Dvě manželky belúdzského staříka, obě Belúdzky.	179
Obrázek 135. Belúdzský stařík a belúdzský <i>mulla</i> v Mašchadu.	180
Obrázek 136. Současné belúdzské oblečení.	180
Obrázek 137. Belúdzské výšivky.	181
Obrázek 138. Belúdzka z pákistánského venkova.	181
Obrázek 139. Belúdzská výšivka, Pákistán.	182
Obrázek 140. Mapa národnostního rozložení a náboženství v Íránu.	183
Obrázek 141. Belúdzský <i>mulla</i>	184

Obrázek 142. Sultanpur s jednou ze svých manželek.	184
Obrázek 143. Šíitská mešita u Belúdzů v íránském Balúč Cháne.	185
Obrázek 144. Amulet z rohu.	186
Obrázek 145. Belúdzský mulla	187
Obrázek 146. Rozmístění šíitů a sunnitů.....	188
Obrázek 147. Koh-e-Murad, posvátné místo Belúdzů zikri.....	189
Obrázek 148. Belúdzové zikri.	189

Tabulky

Tabulka 1. Belúdzské rody v Pákistánu podle jazyka.	60
Tabulka 2. Rozmístění Východních Belúdzů.....	61
Tabulka 3. Počty Belúdzů podle jednotlivých zemí.....	64
Tabulka 4. Hlavní belúdzské skupiny žijící v Pákistánu.....	67
Tabulka 5. Počet a podíl Belúdzů v Turkmenistánu (1926–1989).....	110

13. Obsah

Úvod.....	6
1.1. Výzkumná otázka a cíle práce	6
2. Literární rešerše	8
2.1. Nomádismus, polonomádismus, migrace a transhumance a sedentarizace ve vztahu k Belúdzům	8
2.2. Studium belúdzského jazyka	12
2.3. Belúdzský nacionalismus.....	12
2.4. Historické zmínky o Belúdzích.....	14
2.4.1. Turkmenští Belúdzové – expedice ruské Akademie věd.....	17
2.4.2. Pákistánští Belúdzové	19
2.5. Další publikace týkající se Belúdzů.....	21
3. Teoretická část	22
3.1. Kultura, národ, kmen, etnikum, nomádismus, migrace, transhumance ve vztahu k Belúdzům	22
3.2. Etnika a vlastní státy	24
3.2.1. Belúdzové a jejich stát	26
3.3. Historické konstrukty v postsovětských republikách	28
3.4. Národnostní menšiny	31
3.4.1. Belúdzové jako národnostní menšina	32
3.5. Nacionalismus.....	33
4. Metodologie výzkumu	35
4.1. Kvalitativní metody sběru dat.....	35
4.2. Výběr respondentů a navštívených a zkoumaných oblastí.....	37
4.2.1. Turkmenistán	38
4.2.2. Írán	39
5. Etnogeneze Belúdzů	41
5.1. Etnogeneze Belúdzů podle historických pramenů.....	41
5.1.1. Vznik kmenů.....	46
5.1.2. Otroctví	47
5.1.3. Střídání vlády cizích vládců.....	48
5.1.4. Britská okupace.....	50
5.2. Etnogeneze Belúdzů objevující se v ústní tradici (pohádky, legendy).....	54
6. Určení počtu Belúdzů	55
6.1. Jazyk jako faktor určující počet Belúdzů.....	57
6.1.1. Jazyk Belúdzů	57
6.1.2. Počty belúdzských mluvčích	59
6.2. Další faktory komplikující určení počtu Belúdzů podle jazyka	61
7. Migrace Belúdzů.....	62
7.1. Migrace od 19. století do současnosti.....	62
7.1.1. Belúdzové v Pákistánu.....	65
7.1.2. Migrace z Afghánistánu do Pákistánu	70
7.1.3. Migrace z Afghánistánu do Íránu	72
7.1.4. Belúdzové v Ománu.....	73
7.1.5. Belúdzové v Africe	77
7.1.6. Migrace z perského Belúdzistánu	80
7.1.7. Migrace Belúdzů do Pandžábu, Sindhu a Indie	81

8.	Belúdžský nacionalismus a jeho kořeny	83
8.1.	Nacionalistická činnost Belúdžů v emigraci	87
8.1.1.	Vláda Belúdžistánu v exilu	88
9.	Vybrané prvky belúdžské kultury	90
9.1.	Belúdžský folklór a pohádky.....	90
9.2.	Belúdžská hudba a hudební nástroje	93
9.3.	Belúdžský tanec.....	97
10.	Vlastní výzkum	98
10.1.	Belúdžové v severovýchodním Íránu	99
10.2.	Příchod Belúdžů na území dnešního Turkmenistánu	104
10.3.	Vznik Turkmenické SSR a dopad sovětské politiky na způsob života Belúdžů během SSSR.....	109
10.4.	Původ některých belúdžských rodů žijících v Turkmenistánu.....	111
10.5.	Hlavní belúdžské rody v Turkmenistánu	113
10.6.	Historické povědomí turkmenských Belúdžů	114
10.6.1.	Basmačské hnutí a Kerimchán	115
10.7.	Jazyk turkmenských Belúdžů.....	117
10.7.1.	Belúdžský jazyk – jazyk etnika Brahui v Turkmenistánu.....	118
10.8.	Vznik samostatného Turkmenistánu a vliv politiky turkmenských prezidentů na způsob života Belúdžů.....	119
10.9.	Tradice a zvyky turkmenských Belúdžů	121
10.9.1.	Obřízka	121
10.9.2.	Řemesla	123
10.9.3.	Zpracovávání ovčí srsti	124
10.9.4.	Omamné látky	126
10.10.	Rodina turkmenských Belúdžů	129
10.10.1.	Tradiční rodina	129
10.10.2.	Postavení ženy v rodině.....	132
10.10.3.	Postavení nevěsty v rodině ženicha.....	133
10.11.	Svatba	135
10.11.1.	Tradiční svatba	136
10.11.2.	Současná svatba.....	143
10.11.3.	Zdobení belúdžských žen a mužů	148
10.12.	Hudba a tanec turkmenských Belúdžů	152
10.13.	Narození a výchova dítěte	155
10.14.	Mnohoženství	160
10.14.1.	Mnohoženství a šamanismus.....	161
10.15.	Dělba práce v rodině	162
10.16.	Kuchyně a stravování	165
10.16.1.	Tradiční belúdžské recepty.....	171
10.17.	Oblečení	172
10.17.1.	Turkmenistán.....	172
10.17.2.	Írán	179
10.17.3.	Pákistán	180
10.18.	Náboženství.....	182
10.18.1.	Historický exkurs	182
10.18.2.	Náboženská situace Belúdžů v Íránu	183
10.18.3.	Náboženská situace Belúdžů v Turkmenistánu.....	185
10.18.4.	Náboženská situace Belúdžů v Pákistánu	188
11.	Závěr.....	190

11.1.	Popisný cíl.....	191
11.2.	Analytický cíl.....	192
11.2.1.	Změny belúdzské kultury a tradic v souvislosti se státními zásahy	192
11.2.2.	Belúdzská etnická identita a asimilace v současnosti.....	194
12.	Použitá literatura a prameny	199
	Seznam vyobrazení	207
	Tabulky	210
13.	Obsah	211